

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

ΤΗΣ

ΔΡΑΜΟΥΝΤΑΝΗ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΣ

ΑΜ. 51 ΈΤΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ 2005

ΜΕ ΤΙΤΛΟ

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ

ΚΑΙ Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ

ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

ΛΑΒΔΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ

ΜΑΡΤΙΟΣ 2007

ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

1. ΛΑΒΔΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

2. ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

3. ΜΕΝΔΡΙΝΟΥ ΜΑΡΙΑ

Ημερομηνία Αξιολόγησης:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	10
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
1.2 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	10
1.3 Η «ΕΠΙΣΗΜΗ» ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	12
1.4 ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	17
1.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	17
1.6 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ	18
1.7 BORIS YELTSIN.....	19
1.8 Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΣΣΔ	20
1.9 Η ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥ YELTSIN.....	20
1.10 Η ΔΙΑΔΟΧΗ ΤΟΥ YELTSIN.....	21
2. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ – ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ	22
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	22
2.2 ΡΩΣΙΑ: ΕΝΑΣ ΓΡΙΦΟΣ, ΤΥΛΙΓΜΕΝΟΣ ΜΕΣΑ Σ’ ΕΝΑ ΜΥΣΤΗΡΙΟ, ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΜΕΣΑ Σ’ ΕΝΑ ΑΙΝΙΓΜΑ (CHURCHILL)	25
2.3 ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	26
2.4 ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ PUTIN.....	30
2.5 ΘΕΣΜΟΙ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	33
3. ΑΞΟΝΕΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	40
3.1 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΟ ΜΕΤΑΣΟΒΙΕΤΙΚΟ ΧΩΡΟ (ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ)	40
3.2 Ο ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΠΙΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΣΧΑ (ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ).....	49
3.3 ΤΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΟΠΛΟΣΤΑΣΙΟ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΟΠΛΟ (ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ).....	53
4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΡΩΣΙΑΣ – Η.Π.Α.	57
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	57
4.2 ΔΙΑΔΡΑΣΗ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ Η.Π.Α. ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΥΠΟ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	61
4.3 ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ – ΜΗ ΔΙΑΔΟΣΗ ΠΥΡΗΝΙΚΩΝ ΣΕ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΕΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΟΝΤΟΤΗΤΕΣ	71
4.4 ΤΟ ΙΡΑΝΙΚΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	76
4.5 ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΥΡΗΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΡΑΝ ΚΑΙ Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	81
4.6 Η ΔΙΑΠΑΛΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΈΛΕΓΧΟ ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΟΒΙΕΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ	89
4.7 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΡΩΣΙΑΣ – Η.Π.Α.....	90

5. ΡΩΣΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	95
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	95
5.2 ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ «ΠΟΛΕΜΟΣ» ΡΩΣΙΑΣ-ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΕ.....	102
5.5 ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΦΙΛΟΛΟΞΙΕΣ ΤΟΥ ΡΩΣΙΚΟΥ ΓΙΓΑΝΤΑ GAZPROM.....	109
5.6 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Ε ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΡΩΣΙΑ	112
5.7 ΚΑΛΙΝΙΓΚΡΑΝΤ ΡΩΣΙΚΗ ΝΗΣΙΔΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ...	114
5.8 ΣΤΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ Ε.Ε.: ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ Η ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ	117
5.9 ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΡΑΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΕΥΡΩΡΩΣΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ	120
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	129

Στη Μνήμη Του Αγαπημένου Μου Αδελφού
Αλέξη Δραμουντάνη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι σχέσεις της Ρωσίας με τη Δύση έχουν διέλθει από περιόδους ύφεσης και έξαρσης. Αναμφίβολα, ο ανταγωνισμός της Ρωσίας, τότε Σοβιετικής Ένωσης, με τη Δύση, δηλαδή τις Η.Π.Α. και της δυτικής Ευρώπης, που τέθηκε υπό την προστασία τους, γνώρισε την ακμή του κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, περίοδο κατά την οποία, ωστόσο, παρατηρήθηκαν διαστήματα ύφεσης. Η Ρωσία επανεμφανίζεται στο διεθνές σύστημα ύστερα από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, το 1991. Αν και τα πρώτα χρόνια, η Ρωσία αποτέλεσε έναν «ασήμαντο» δρώντα του διεθνούς συστήματος, η σπουδαιότητα των αποφάσεων του Κρεμλίνου για το σύγχρονο κόσμο αυξάνεται όλο και περισσότερο.

Στο πλαίσιο αυτό, αποκτά ιδιαίτερη σημασία η κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό της Ρωσίας και η διαπάλη με γέρας τον έλεγχο του Κρεμλίνου, της επιρροής του τελευταίου στο διεθνές γίνεσθαι και της δύναμης της Ρωσίας, τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο. Καθίσταται σαφές, όλο και περισσότερο, ότι το διεφθαρμένο σύστημα Yeltsin παραχώρησε τη θέση του στο αντίστοιχο του Putin, εξέλιξη που επέφερε σημαντικές αλλαγές τόσο στη ρωσική κοινωνία όσο και στην εξωτερική πολιτική της Μόσχας. Από μία χώρα που είχε παραδοθεί στη λαίλαπα της κακώς εννοούμενης ελεύθερης οικονομίας και ως εκ τούτου αδύναμη να προωθήσει τα συμφέροντα της σε διεθνές και παγκόσμιο επίπεδο, επί Putin η Ρωσία μεταμορφώνεται σ' ένα κράτος που χρησιμοποιεί θεμιτά και αθέμιτα μέσα είτε για να προβάλλει είτε για να επιβάλει τις απόψεις του. Η διαδικασία αυτή, είναι διττή: αφορά ανακατατάξεις στο εσωτερικό της Ρωσίας που έχουν, ωστόσο, τεράστιο αντίκτυπο στην εξωτερική της πολιτική.

Η διαπίστωση αυτή δεν μπορεί παρά να ισχύει και όσον αφορά τις σχέσεις της Ρωσίας με τους άλλους σημαντικούς δρώντες που βρίσκονται στα δυτικά της, δηλαδή τις Η.Π.Α. και την Ε.Ε., αλλά και την όλη διάδραση της Μόσχας με τους τελευταίους σε σχέση με διάφορα ζητήματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος όπως το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα και η αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ. Το μέλλον των σχέσεων Ρωσίας-Δύσης παραμένει άγνωστο. Ο αντικειμενικός μελετητής αντιλαμβάνεται, ωστόσο, τη σημασία που θα έχουν οι στρατηγικές κινήσεις του Κρεμλίνου, ιδιαίτερα στους τομείς της ενέργειας, οικονομίας και του πυρηνικού του οπλοστασίου.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Η Χαρίκλεια Δραμουντάνη γεννήθηκε το 1980 στο Ηράκλειο Κρήτης. Αποφοίτησε από το τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, με ειδίκευση στη ρωσική Γλώσσα, Φιλολογία και Πολιτισμό.

Στο πλαίσιο των σπουδών της επισκέφθηκε τη Μόσχα όπου και παρακολούθησε σεμινάριο (11-30/05/04) με θέμα «Πρακτικά Μαθήματα Ρωσικής Γλώσσας και Γραμματικής» στο Κρατικό Παν/μιο Μόσχας «Μ.Β. Λομονόσοφ». Επίσης, έχει παρακολουθήσει σεμινάριο (30/06/03 – 25/07/03) σχετικά με την τουρκική γλώσσα στο Dilmer της Κων/πόλης.

Παράλληλα, έχει συμμετάσχει σε σεμινάρια ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, «Individual Security: A European Issue (Βιέννη, 2002,) «Give Europe Your Say! Face the Constitution Debate», (Βρυξέλλες, Ιανουάριος 2005).

Υπήρξε Τακτικός Συνεργάτης της Καθημερινής Περιφερειακής Εφημερίδας «Παρατηρητής της Θράκης», που εκδίδεται σε τρεις γλώσσες (ελληνικά, τουρκικά, ρωσικά).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για το Δυτικό κόσμο Ρωσία και Κίνα παραμένουν ουσιαστικά άγνωστες. Αν το Πεκίνο έχοντας υιοθετήσει ένα σύστημα που ενσωματώνει στοιχεία του καπιταλισμού στον κομμουνισμό και παραμένει εν πολλοίς μια κλειστή και απολυταρχική κοινωνία, η Ρωσία πραγματοποιεί βήματα προς τη αντίθετη κατεύθυνση.

Σ' έναν κόσμο που σε γενικές γραμμές βρίσκεται υπό την κυριαρχία των ΗΠΑ, καθώς δυνάμεις όπως η Ε.Ε. και η Κίνα αναζητούν νέους ρόλους, η Ρωσία βρίσκεται σε μία κρίσιμη καμπή. Ύστερα από την πτώση του κομμουνισμού στη χώρα επικράτησε το χάος, γεγονός που οδήγησε τη Ρωσία σε ουσιαστική ανυποληψία στο διεθνές σύστημα. Έχοντας πιθανότατα ολοκληρώσει την καθοδική της πορεία, η Ρωσία διαδραματίζει όλο και σημαντικότερο ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στο πλαίσιο αυτό είναι απαραίτητη η εξέταση και ο καθορισμός της ρωσικής ισχύος και δυναμικής. Η έρευνα αυτή δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνει την εξέταση ιδιαίτερα σημαντικών στοιχείων για τον καθορισμό της δύναμης ενός κράτους, όπως είναι η εσωτερική κατάσταση, οι φορείς τις εξουσίας, οι στρατιωτικές δυνατότητες και τα οικονομικά μέσα, τα οποία συχνά χρησιμοποιούνται στον αγώνα για την απόκτηση περισσότερης οικονομικής, άρα και πολιτικής, ισχύος. Παράλληλα, η πορεία της Ρωσίας προς την ενδυνάμωση του ρόλου της στο διεθνές σκηνικό δεν μπορεί παρά να περνάει μέσα από τις σχέσεις της Μόσχας με τους δύο βασικούς πυλώνες του διεθνούς συστήματος που εμφορούνται από το Δυτικό σύστημα αξιών: τις Η.Π.Α. και την Ε.Ε.

Για την έρευνα χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλο ποσοστό ρωσικές πηγές διότι η βασική μας επιδίωξη ήταν η αποσαφήνιση της εικόνας της Ρωσίας για τον εαυτό της και όχι η απεικόνιση της αντανάκλασης της εικόνας αυτής στο Δυτικό κόσμο. Επιχειρήθηκε η διαίρεση των ρωσικών πηγών σε εκείνες που αφορούν συγκεκριμένα ζητήματα ή βραχυπρόθεσμες εξελίξεις (άρθρα εφημερίδων, ανταποκρίσεις ρωσικών ειδησεογραφικών Πρακτορείων, άντληση στοιχείων από άρθρα ή δημοσιεύσεις επιλεγμένων Δυτικών ΜΜΕ που γνωρίζουν σε βάθος τα της Ρωσίας) και σε εκείνες που περιλαμβάνουν μακροπρόθεσμες αναλύσεις Ρώσων διεθνολόγων και πολιτικών αναλυτών, άσχετα με το αν εκείνοι διάκινονται θετικά ή αρνητικά προς το καθεστώς Putin και τη Δύση. Τέλος, διενεργήθηκε εκτεταμένη έρευνα σε ρωσικές ιστοσελίδες,

ενώ συμπληρωματικά χρησιμοποιήθηκε μικρός αριθμός άρθρων που δημοσιεύθηκαν στον ελληνικό έντυπο Τύπο. Διαπιστώνεται ότι η ελληνική βιβλιογραφία που αφορά τη σημερινή Ρωσία παραμένει σχετικά φτωχή, αλλά εκτιμάται ότι αυτό θα αλλάξει στο μέλλον, λόγω της πρόσφατης ενασχόλησης, τόσο του ελληνικού Τύπου όσο και της ακαδημαϊκής κοινότητας με τη σύγχρονη ρωσική πραγματικότητα. Το όψιμο ενδιαφέρον της ελληνικής κοινωνίας για τη Ρωσία ενδέχεται να πηγάζει από την αυξανόμενη επιρροή της Μόσχας σε ενεργειακά και οικονομικά θέματα.

Δεδομένου του γεγονότος ότι η εσωτερική κατάσταση της Ρωσίας παραμένει «αχαρτογράφητη» για την ελληνική βιβλιογραφία και του ότι αντίστοιχη δυτική ενδεχομένως εμφορείται από αγκυλώσεις και προκαταλήψεις, για το συγκεκριμένο κεφάλαιο κρίθηκε σκόπιμη η χρησιμοποίηση κατά βάση ρωσικών πηγών. Η μελέτη της εσωτερικής κατάστασης της Ρωσίας καθώς και των παραγόντων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς μέσω αυτής ο ερευνητής δύναται να ανακαλύψει, τόσο τις βαθύτερες αιτίες που συντελούν στην καταγραφή των βασικών κατευθυντήριων γραμμών της εξωτερικής πολιτικής όσο και στην περιορισμένη έστω, δυνατότητα πρόβλεψης των εξελίξεων που σχετίζονται με τη Ρωσία σε διεθνές και εξωτερικό επίπεδο.

Εξάλλου, ιδιαίτερης σημασίας και για τη χώρα μας είναι οι σχέσεις του υπερεθνικού Οργανισμού στον οποίο ανήκουμε με μία χώρα του μεγέθους και των δυνατοτήτων της Ρωσίας. Ε.Ε. και Ρωσία αναπτύσσουν όλο και στενότερες σχέσεις, ενώ οι δεσμοί μεμονωμένων κρατών-μελών της Ένωσης, όπως η Γερμανία, με τη Ρωσία αποκτούν συνεχώς μεγαλύτερη δυναμική οι ευρω-ρωσικές σχέσεις διέρχονται από διάφορα στάδια, ενώ η συνεργασία με τη Μόσχα αποτελεί ένα από τα θέματα που διχάζουν τα κράτη που βρίσκονται στις τάξεις της Ένωσης.

Αντίθετα, οι σχέσεις Μόσχας Ουάσινγκτον παρουσιάζουν τεράστιο ακαδημαϊκό ενδιαφέρον καθώς από την έκβαση τους εξαρτάται η διαμόρφωση οποιουδήποτε μελλοντικού διεθνούς συστήματος. Παρατηρείται εδώ ότι η πορεία που διαγράφουν οι διμερείς τους σχέσεις βρίσκεται πότε στο ναδίρ και πότε στο ζενίθ, καθώς εξαρτάται από πλήθος παραγόντων, όπως τα πρόσωπα που αναλαμβάνουν την εξουσία στις δύο πλευρές, αλλά και τοπικές κρίσεις κατά τις οποίες οι δύο χώρες καλούνται να επιλέξουν την τακτική τους, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψιν τις προθέσεις της άλλης πλευράς. Στο κεφάλαιο αυτό δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα σε γεγονότα της τρέχουσας επικαιρότητας, όπως η κρίση που σχετίζεται με το πυρηνικό πρόγραμμα της Τεχεράνης, τα οποία θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως «μοντέλα» (case

studies) της συμπεριφοράς των δύο πλευρών σε βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο επίπεδο.

Οι σχέσεις των δύο χωρών αποτελούν προνομιακό πεδίο δράσης για το Ρώσο Πρόεδρο Vladimir Putin. Προκειμένου να κατορθώσει να θέσει σε εφαρμογή τις πολιτικές επιλογές του ιδίου και του περιβάλλοντός του, το σύστημα Putin έχει στη διάθεση του συγκεκριμένα όπλα, τα οποία είτε δημιούργησε από μόνο του (ισχύς που εκπορεύεται από τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων) είτε ήταν στη διάθεση του εξαρχής αλλά καλείται να τα αναπτύξει (πυρηνικό οπλοστάσιο της Ρωσίας).

Παράλληλα, αν η Ρωσία έχει την πρόθεση να απεμπολήσει κάποια δικαιώματα ή συμφέροντα τα οποία θεωρεί δευτερεύοντα, δεν πρόκειται να επιτρέψει τη διάλυση μια ζώνης προστασίας (Buffer Zone), που επιδιώκει να δημιουργήσει στο μετασοβιετικό χώρο. Η περιοχή αυτή αποτελεί το κέντρο του ρωσικού κόσμου διότι σε αυτήν επικεντρώνονται, το τελευταίο διάστημα, οι εξελίξεις σχετικά με τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω.

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος Ψυχρός Πόλεμος χρησιμοποιείται για να περιγράψει μία περίοδο, που εκτείνεται χρονικά από το 1945 ως το 1991, κατά την οποία οι δύο Υπερδυνάμεις, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ και οι δορυφόροι τους, ήρθαν σε σύγκρουση. Η σύγκρουση έλαβε χώρα σε πολλά επίπεδα, όπως τα παρακάτω:

1. Οι στρατιωτικοί συνασπισμοί,
2. Το ιδεολογικό πλαίσιο
3. ο ψυχολογικός τομέας
4. Η διενέργεια κατασκοπείας
5. Ο ανταγωνισμός σε στρατιωτικό, βιομηχανικό και τεχνολογικό επίπεδο.
6. Ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών, τόσο σε συμβατικά όσο και σε πυρηνικά όπλα.

Κύριοι σύμμαχοι των 2 Υπερδυνάμεων υπήρξαν η Δυτική Ευρώπη, η Ιαπωνία και ο Καναδάς, για τις ΗΠΑ και η Ανατολική Ευρώπη και η Κίνα, τουλάχιστον ως την αποστασιοποίηση της Κίνας από τη Μόσχα για την ΕΣΣΔ.

1.2 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ως όρος, ο «Ψυχρός Πόλεμος» πρωτοεμφανίσθηκε το 1947, με εμπνευστές τους Αμερικανούς Bernard Baruch και Walter Lippmann¹. Παρόλα αυτά, διάφοροι αναλυτές εκτιμούν ότι οι δύο πλευρές (ΕΣΣΔ-ΗΠΑ) ανταγωνίζονταν η μία την άλλη για πολλές δεκαετίες πριν από την επίσημη έναρξη του Ψυχρού Πολέμου. Σύμφωνα με τη σχολή του Wisconsin, ονομασία που προέρχεται από το πανεπιστήμιο της περιοχής όπου δίδασκε ο θεωρητικός του Ψυχρού Πολέμου William Appleman Williams, ο οικονομικός ανταγωνισμός των δύο χωρών, η έναρξη του οποίου τοποθετείται χρονικά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, συνέβαλε στην επικράτηση ενός πνεύματος ανταγωνισμού, ανεξάρτητα από τις ιδεολογικές διαφορές των 2 πλευρών.

¹ Fred Halliday, "Cold War" The Oxford Companion to the Politics of the World, 2e. Joel Krieger, ed. Oxford University Press, 2001

Η ιδεολογική σύγκρουση των 2 πλευρών θα ξεκινήσει το 1917, ύστερα από την επικράτηση των Μπολσεβίκων στη Ρωσία. Μέχρι τη νίκη των κομμουνιστών, Ρωσία, ΗΠΑ και Βρετανία ήταν σύμμαχοι εναντίον της Γερμανίας, αλλά όταν οι Μπολσεβίκοι ανέβηκαν στη εξουσία, προέβησαν σε απευθείας διαπραγματεύσεις με τους Γερμανούς, υπογράφοντας, το 1918, τη Συνθήκη του Brest-Litovsk. Ύστερα από τη λήξη του 1^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, οι ΗΠΑ αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν το κομμουνιστικό καθεστώς της Ρωσίας², το οποίο αναγνώρισαν τελικά μόλις το 1933.

Εξάλλου και κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου και ειδικότερα λίγο πριν ξεσπάσει ο 2^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος, οι 2 πλευρές αντιμετώπιζαν η μία την άλλη με καχυποψία, καθώς αμφότεροι είχαν θορυβηθεί για το ενδεχόμενο η άλλη πλευρά να συνάψει ξεχωριστή ειρήνη με τη ναζιστική Γερμανία. Κατά τη διάρκεια του πολέμου και λίγο ύστερα από τη λήξη του, οι Σοβιετικοί εξέφραζαν την πεποίθηση ότι ΗΠΑ και Βρετανία επέλεξαν ν' ανοίξουν ένα δεύτερο μέτωπο με τη Γερμανία μόλις το 1944, ελπίζοντας ότι η σύγκρουση με τις Δυνάμεις του Άξονα θα εξασθενούσε τη Μόσχα, αναγκάζοντάς τη να ζητήσει λιγότερα ύστερα από τη λήξη του Πολέμου.

Τα πρώτα προβλήματα άρχισαν να εμφανίζονται κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης της Γιάλτας, το Φεβρουάριο του 1945, όπου το μόνο το οποίο τελικά συμφωνήθηκε ήταν το ύψος των πολεμικών αποζημιώσεων που η ΕΣΣΔ θα απαιτούσε από τη Γερμανία, αφήνοντας άλλα ζητήματα, όπως η μεταπολεμική κατάσταση της Γερμανίας, άλυτα.

Όταν τελικά οι Σύμμαχοι εξουδετέρωσαν πλήρως τις Δυνάμεις της Γερμανίας, η ΕΣΣΔ ουσιαστικά κατέλαβε το μεγαλύτερο τμήμα της Ανατολικής Ευρώπης, ενώ οι ΗΠΑ, με τη βοήθεια της Γαλλίας και της Αγγλίας, έθεσαν υπό τον έλεγχό τους το Δυτικό τμήμα της Γηραιάς Ηπείρου.

Το ίδιο κλίμα επικράτησε και στη Διάσκεψη του Potsdam, τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου. Κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης, οι ηγέτες δεν κατάφεραν να καταλήξουν σε συμφωνία σχετικά με το μέλλον της Γερμανίας και της Ανατολικής Ευρώπης³. Εξάλλου, ο βομβαρδισμός της Hiroshima και του Nagasaki, μία εβδομάδα ύστερα από τη λήξη της Διάσκεψης του Potsdam, ενίσχυσε τις ανησυχίες της Μόσχας για τις νέες πυρηνικές δυνατότητες των ΗΠΑ.

² Walter LaFeber, "Cold War." A Reader's Companion to American History, Eric Foner and John A. Garraty, eds Houghton Mifflin Company, 1991

³ Peter Byrd, "Cold War" The Concise Oxford Dictionary of Politics. Ed. Iain McLean and Alistair McMillan. Oxford University Press, 2003

1.3 Η «ΕΠΙΣΗΜΗ» ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Σημαντικό ρόλο στα πρώτα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου έπαιξε το λεγόμενο «Long Telegram», το οποίο απέστειλε, από τη Μόσχα ο Αμερικανός Διπλωμάτης George Kennan. Στο τηλεγράφημα αυτό, ο Kennan χαρακτήριζε την ΕΣΣΔ «αυτοκρατορία του Κακού», που διέπεται από τον παραδοσιακό ρωσικό ιμπεριαλισμό και τη μαρξιστική ιδεολογία. Ο Αμερικανός Διπλωμάτης καλούσε την κυβέρνησή του να υιοθετήσει μία σκληρότερη στάση έναντι της Μόσχας και ν' αντιληφθεί τον κίνδυνο που συνιστούσε η τελευταία για τα συμφέροντα και την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ και των Συμμάχων τους⁴. Λιγότερο γνωστό είναι το άρθρο του ίδιου Διπλωμάτη, που δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο του 1947 με υπογραφή «Κύριος Χ», στο περιοδικό «Foreign Affairs», με τίτλο «The Sources of Soviet Conduct», το οποίο τελικά στάθηκε η αφορμή για την υιοθέτηση της πολιτικής της «ανάσχεσης».

Το δόγμα της ανασχεσης⁵ που υιοθετήθηκε στηριζόταν στους εξής πυλώνες:

- i. Μη προκλητική, αλλά ανοιχτή και απερίφραστη πλέον διατύπωση των διαφωνιών που είχαν οι ΗΠΑ αναφορικά με Σοβιετικές πρωτοβουλίες (Αρχή της συμμετρίας ή συμμετρικής αντίδρασης στην απειλή)
- ii. Η αποδοχή της επέκτασης της Μόσχας στις περιοχές που είχε καταφέρει ήδη να ελέγχει, αλλά άρνηση νέων δυτικών υποχωρήσεων.
- iii. Ενίσχυση της οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος της Δύσης με αμοιβαίες συνεισφορές τόσο των ΗΠΑ, όσο και των Ευρωπαίων συμμάχων.
- iv. Συνέχιση του διαλόγου με τη Σοβιετική Ένωση, κυρίως για να συλλέγονται άμεσα πληροφορίες για τη Σοβιετική πολιτική και να προβάλλονται οι διαφορές μεταξύ των δύο κόσμων.

Εξάλλου, λίγο ύστερα από τη δημοσίευση του άρθρου του Kennan, ο Winston Churchill, εκφωνώντας την ιστορική του ομιλία σε Πανεπιστήμιο του Missouri, έκανε λόγο για το «Σιδηρούν Παραπέτασμα» που απλώνεται σε όλη την Ευρώπη. Στον ίδιο

⁴ Βαληνάκης Γ. (2000) «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή», σσ 69-74, Θεσ/νικη, Παρατηρητής

⁵ Βαληνάκης Γ. (2000) «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή», σσ 80, Θεσ/νικη, Παρατηρητής

λόγο του ο Churchill υποστήριξε τα εξής⁶: «Δεν πιστεύω ότι η Ρωσία επιθυμεί τον πόλεμο. Αυτό που επιθυμεί είναι οι καρποί του πολέμου και η απεριόριστη εξάπλωση της ισχύος και του δόγματος της. Αυτό που πρέπει να εξετάσουμε, όσο είναι ακόμα καιρός, είναι με ποιο τρόπο θα μπορέσουμε να αποτρέψουμε οριστικά τον πόλεμο και να προσφέρουμε το ταχύτερο δυνατό σε όλες τις χώρες τις βάσεις της ελευθερίας και της δημοκρατίας».

Για τις επόμενες δεκαετίες, η Γηραιά Ήπειρος θ' αποτελέσει, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, το κύριο θέατρο των «συγκρούσεων» των 2 Υπερδυνάμεων. Στο πλαίσιο αυτό, ΗΠΑ και Βρετανία ενεπλάκησαν, άλλοτε έμμεσα και άλλοτε άμεσα, στον Ελληνικό Εμφύλιο Πόλεμο (Πριν από μερικά χρόνια, το βρετανικό BBC έφτιαξε ένα ντοκιμαντέρ, με τίτλο «The Unknown War» για την εμπλοκή των Βρετανών στην Ελλάδα και για το πως οι ενέργειές τους, τόσο κατά τη διάρκεια όσο και ύστερα από τη λήξη του πολέμου, οδήγησαν στον Εμφύλιο Πόλεμο, αλλά δεν προβλήθηκε ποτέ. Παράλληλα, οι Δυτικοί προώθησαν το λεγόμενο «Δόγμα Truman», με το οποίο οι ΗΠΑ διέθεσαν 400 περίπου εκατ. \$, με σκοπό την παροχή βοήθειας προς το ελληνικό καθεστώς. Με την ενέργεια αυτή, οι ΗΠΑ δημιούργησαν ένα προηγούμενο, καθώς γινόταν σαφές ότι θα παρείχαν υποστήριξη σε οποιοδήποτε καθεστώς, όσο διεφθαρμένο και απολυταρχικό και να ήταν, αρκεί να ήταν αντίθετο προς τη Μόσχα.

Το «Δόγμα Truman» υπήρξε ο προάγγελος του «Σχεδίου Marshall», με το οποίο χορηγήθηκε οικονομική βοήθεια σε όσες ευρωπαϊκές χώρες επιθυμούσαν να τη λάβουν.

Τον Ιούλιο του ίδιου έτους, η αμερικανική κυβέρνηση θα υπογράψει το «National Security Act», στο πλαίσιο του οποίου δημιουργήθηκε η CIA και το Αμερικανικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, όργανα που έμελλε να παίξουν σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και συνεχίζουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και σήμερα.

Από την πλευρά του, ο Stalin, απαντώντας τις αμερικανικές πρωτοβουλίες στην Ευρώπη, απέκλεισε το ανατολικό Βερολίνο, γεγονός που οδήγησε τη Δύση στην αποστολή αεροπορικής βοήθειας.

Το 1949, ο Κόκκινος Στρατός του Mao επιβλήθηκε του φιλοδυτικού καθεστώτος της Κίνας, ενώ λίγο αργότερα, συνήψε στενές σχέσεις με τη Μόσχα. Για το διάστημα εκείνο, η Ασία έγινε το κεντρικό θέατρο της σύγκρουσης Ανατολής –

⁶ Serge Berstein, pierre Milza, Ιστορία της Ευρώπης, 1919 ως σήμερα, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1994

Δύσης, καθώς το 1953 η Δύση απέστειλε στρατιωτικές Δυνάμεις για να υποστηρίξει τη Ν. Κορέα, ενώ λίγο αργότερα οι ΗΠΑ ενεπλάκησαν στο Βιετνάμ. Το ίδιο έτος, σημειώθηκαν αλλαγές στις ηγεσίες ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, καθώς καθήκοντα Προέδρου και Γ.Γ. του Κ.Κ.Σ.Ε. ανέλαβαν οι Dwight Eisenhower και Nikita Khrushchev αντίστοιχα.

Παράλληλα, η ΕΣΣΔ, προκειμένου να υπάρξει αντίπαλο δέος για το ΝΑΤΟ, που είχε δημιουργηθεί το 1949, συνήψε το «Σύμφωνο της Βαρσοβίας» με τα κομμουνιστικά κράτη της ανατολικής Ευρώπης, το 1953. Την ίδια περίοδο, στις ΗΠΑ μεσουρανούσε ο Γερουσιαστής από το Wisconsin, Joseph MacCarthy, ο οποίος εδραίωσε τα αντι-σοβιετικά αισθήματα στις ΗΠΑ, χρησιμοποιώντας δημαγωγικές μεθόδους και ρητορεία περί σκευωρίες των κομμουνιστών, που σκόπευαν να καταλάβουν την Αμερική εκ των έσω.

Εξάλλου, η δεκαετία του '50 σημαδεύθηκε από την έντονη κούρσα εξοπλισμών των δύο Υπερδυνάμεων, κυρίως στον τομέα του πυρηνικού τους οπλοστασίου. Οι Σοβιετικοί ανακοίνωσαν τη δημιουργία της πρώτης βόμβας υδρογόνου, ενώ το 1957 εκτόξευσαν τον πρώτο τεχνητό δορυφόρο. Η δεκαετία του '50, ωστόσο, αποτέλεσε και μία δεκαετίας οπισθοδρόμησης της ΕΣΣΔ, τόσο στον οικονομικό τομέα, όσο και στον διεθνή, καθώς την περίοδο αυτή σημειώθηκαν οι πρώτες σινο-ρωσικές διαφωνίες.

Η κούρσα των εξοπλισμών και οι προσπάθειες της μίας πλευράς ν' αποκτήσει το στρατιωτικό/στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι της άλλης, οδήγησε, το 1962, στην κρίση της Κούβας, ευρύτερα γνωστή ως «Κρίση των 13 ημερών». Ο Πρόεδρος Kennedy, απαντώντας στην εγκατάσταση πυρηνικών πυραύλων στην Κούβα, διέταξε τον ναυτικό αποκλεισμό του νησιού, γεγονός που οδήγησε την παγκόσμια κοινότητα στα πρόθυρα του πυρηνικού ολοκαυτώματος.

Με αφορμή την πυραυλική κρίση στην Κούβα, τόσο οι δύο Υπερδυνάμεις όσο και οι υπόλοιποι δρώντες του τότε διεθνούς συστήματος αντιλήφθηκαν ότι οι δύο βασικοί αντίπαλοι του Ψυχρού Πολέμου είχαν τη δυνατότητα ολικής αλληλοκαταστροφής, (Mutual Assured Destruction), γεγονός που τις οδήγησε στην υιοθέτηση μίας πιο ευέλικτης στάσης. Ωστόσο, αν και οι δύο πλευρές έλαβαν μέτρα για την μείωση των πυρηνικών τους κεφαλών και των συμβατικών τους δυνάμεων σε σημεία που αμερικανικά και σοβιετικά στρατεύματα θα μπορούσαν να έρθουν σε επαφή (προσπάθεια που έμεινε γνωστή με το γαλλικό όρο «Detente»), οι δύο Υπερδυνάμεις δεν έπαψαν ν' αποζητούν την ολοκληρωτική κυριαρχία στις ευρύτερες

περιοχές τους. Στο πλαίσιο αυτό, ο Αμερικανός Πρόεδρος Lyndon Johnson διέταξε τη μεταστάθμευση 22.000 Αμερικανών στρατιωτών στη Δομινικανή Δημοκρατία, ενώ, το 1968, οι Σοβιετικοί κατέπνιξαν με βίαιο τρόπο την «Άνοιξη της Πράγας». Παράλληλα, ο Αμερικανός Πρόεδρος κλιμάκωσε τη στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στο Βιετνάμ, γεγονός που οδήγησε, το 1975, στην ταπεινωτική απόσυρση των Αμερικανών στρατιωτών από τη χώρα.

Το Φεβρουάριο του 1972, ο Πρόεδρος Nixon ταξίδεψε στο Πεκίνο. Η βελτίωση των σχέσεων ΗΠΑ-Κίνας, που έμεινε γνωστή ως «Ping Pong Diplomacy», εν μέρει οφειλόταν στην επιθυμία της Κίνας να προσεταιρισθεί τις ΗΠΑ, στην προσπάθειά της ν' αποκτήσει κάποιο πλεονέκτημα έναντι των Σοβιετικών. Παράλληλα, το 1973 ο Brezhnev επισκέφτηκε την Washington, ενώ τον Ιούνιο του ίδιου έτους, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Nixon στη Μόσχα, ανακοινώθηκε η πρώτη συμφωνία των δύο Υπερδυνάμεων για τη μείωση των στρατηγικών τους όπλων. Η σταθερότητα του διεθνούς συστήματος εκείνης της εποχής οφείλεται επίσης και στις πρωτοβουλίες του Γερμανού Καγκελάριου Willy Brandt, στο πλαίσιο της «Ostpolitik» του γηραιού Γερμανού πολιτικού.

Παρά τις αισιόδοξες προβλέψεις και τις προσπάθειες του Προέδρου Carter, δηλαδή τη συνθήκη «SALT 2», η περίοδος ύφεσης δεν ήταν μακρά, εν μέρει λόγω γεγονότων όπως ο Πόλεμος του Yom Kippur, το πραξικόπημα στη Χιλή, ο εμφύλιος της Αγκόλας, και, αργότερα, η ιρανική επανάσταση και οι συγκρούσεις στη Νικαράγουα.

Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, συχνά οι εξελίξεις προκαλούνταν από καθημερινά γεγονότα. Το Νοέμβριο του 1982, η 10χρονη Αμερικανίδα Samantha Smith, απέστειλε επιστολή στον Γ.Γ. του Κ.Κ.Σ.Ε., στην οποία του εξέφραζε την ανησυχία της για την πιθανότητα πυρηνικού ολοκαυτώματος. Ο Σοβιετικός ηγέτης απάντησε, προσκαλώντας τη νεαρή μαθήτριά να επισκεφθεί την ΕΣΣΔ. Η επίσκεψη της νεαρής Αμερικανίδας στην ΕΣΣΔ υπήρξε ένα από τα γεγονότα που βοήθησαν στη σταθερότητα του συστήματος, παρά το γεγονός ότι οι πραγματικές σχέσεις των δύο Υπερδυνάμεων βρίσκονταν στο ναδίρ.

Η περίοδος 1980-1985, αποκαλείται από τους αναλυτές «Δεύτερος Ψυχρός Πόλεμος», λόγω των πρωτοβουλιών του Αμερικανού Προέδρου R. Reagan, ο οποίος ξόδευσε περίπου 2.2 τρισ. \$ για εξοπλισμούς, γεγονός που δημιούργησε τεράστια οικονομικά προβλήματα στις ΗΠΑ και οφείλεται, εν μέρει, για το τεράστιο εξωτερικό χρέος της χώρας. Ο Reagan διέταξε την τοποθέτηση πυραύλων Cruise στην

ανατολική Ευρώπη και ανακοίνωσε την έναρξη των προσπαθειών των ΗΠΑ για τη δημιουργία μίας αντι-πυραυλικής ασπίδας, κίνηση που έμεινε γνωστή ως «Πόλεμος των Άστρων». Ο Αμερικανός Πρόεδρος ενεπλάκη επίσης στην αμερικανική επέμβαση στη Grenada, βομβάρδισε τη Λιβύη και ενίσχυσε του Contras στη Νικαράγουα, με ποσά που εισέρευσαν στα ταμεία των ΗΠΑ από την πώληση όπλων προς το Ιράν.

Η ΕΣΣΔ, από την πλευρά της, αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα, κυρίως λόγω της επέμβασης της στο Αφγανιστάν, που τελικά αποδείχθηκε αποτυχημένη, παρά την αποστολή 100.000 Σοβιετικών στρατιωτών για την υποστήριξη του κινούμενου από τη Μόσχα καθεστώτος της χώρας.

Τη δεκαετία του '80, οι σοβιετικές Ε.Δ. ήταν οι ισχυρότερες στον κόσμο, τόσο σε σχέση με τον αριθμό των οπλικών τους συστημάτων και της αμυντικής τους βιομηχανίας, όσο και του αριθμού των σε υπηρεσία στρατιωτών τους. Την περίοδο αυτή, ο Κόκκινος Στρατός κατανάλωνε, σύμφωνα με υπολογισμούς, το 25% περίπου των καταναλωτικών αγαθών και επενδύσεων της Σοβιετικής Ένωσης. Το γεγονός αυτό δεν οφείλεται αποκλειστικά στην κούρσα εξοπλισμών μεταξύ των 2 Υπερδυνάμεων, αλλά και στα διαρθρωτικά προβλήματα της Σοβιετικής/Κομμουνιστικής κοινωνίας.

Το 1985, όταν ο Gorbachev ανήλθε στην ηγεσία της ΕΣΣΔ, η σοβιετική οικονομία παρουσίαζε ανάπτυξη σχεδόν 0%, γεγονός που τον ώθησε στην προώθηση οικονομικών μεταρρυθμίσεων (περίπου το 60% των σοβιετικών εξαγωγών αφορούσε το πετρέλαιο, η τιμή του οποίου βρισκόταν σε κατακόρυφη κάθοδο εκείνη την εποχή). Παράλληλα, ο νέος ηγέτης της ΕΣΣΔ εκδήλωσε την επιθυμία να διαθέσει τα τεράστια ποσά που η σοβιετική οικονομία διέθετε για τον Κόκκινο Στρατό σε άλλους τομείς, προτείνοντας παράλληλα στους Αμερικανούς τη μείωση των αμυντικών τους δαπανών εκατέρωθεν. Στο πλαίσιο αυτό, οι Σοβιετικοί ανακοίνωσαν, το 1989 ότι δεν θα εμπλέκονταν πια στις υποθέσεις των συμμάχων τους στην ανατολική Ευρώπη, ενώ το ίδιο έτος αποσύρθηκαν από το Αφγανιστάν.

Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις που εισηγήθηκε ο Σοβιετικός ηγέτης οδήγησαν σε αλυσιδωτές εξελίξεις. Το Δεκέμβριο του 1989, ο Gorbachev και ο Αμερικανός Πρόεδρος G. Bush ανακοίνωσαν το τέλος του Ψυχρού Πολέμου⁷. Το

⁷ "Cold War", A Dictionary of World History. Oxford University Press, 2000. Oxford Reference Online. Oxford University Press

Φεβρουάριο του επομένου έτους το κομμουνιστικό κόμμα παρέδωσε την εξουσία, ενώ το Δεκέμβριο του ίδιου έτους, η ΕΣΣΔ διαλύθηκε.

1.4 ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Ο Ψυχρός Πόλεμος στοίχισε στους Αμερικανούς περίπου 8 τρισ. \$ και στους Σοβιετικούς ακόμη περισσότερο. Παράλληλα, κατά τη διάρκεια του πολέμου σκοτώθηκαν περίπου 100.000 Αμερικανοί, κυρίως στο Βιετνάμ και την Κορέα

Παράλληλα, η διάλυση της ΕΣΣΔ και η πτώση των κομμουνιστικών συστημάτων σε πολλές χώρες οδήγησαν σε αιματηρούς εμφύλιους πολέμους, τόσο στην ευρύτερη σοβιετική επικράτεια, όσο και στην τότε ενωμένη Γιουγκοσλαβία.

Ως προς το ποια πλευρά ευθύνεται περισσότερο για τον Ψυχρό Πόλεμο, οι απόψεις δίστανται, καθώς άλλοι αναλυτές τον θεωρούν αναπόφευκτο, άλλοι εκτιμούν ότι η ευθύνη βαραίνει την ΕΣΣΔ, η οποία ακολούθησε επεκτατική πολιτική ύστερα από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και άλλοι, όπως οι Joyce και Gabriel Κοκο θεωρούν την αμερικανική πολιτική καθαρά «αντικομμουνιστική και αντιεπαναστατική». Παράλληλα, πιο σύγχρονοι ιστορικοί τοποθετούν τις ρίζες του Ψυχρού Πολέμου στις διαφορετικές παραδόσεις, τα συστήματα αξιών των δύο πλευρών και σε άλλους παράγοντες που προκάλεσαν έναν ανταγωνισμό για την απόκτηση όλο και περισσότερης παγκόσμιας ισχύος.

1.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Ο Ψυχρός Πόλεμος διήρκησε από το 1945 έως το 1991. Κατά την περίοδο αυτή, ολόκληρος ο κόσμος βίωσε μία κατάσταση στην οποία το διεθνές σύστημα ισορροπούσε σε μία κλωστή, η οποία σε μεταφορικό επίπεδο μπορεί να παρομοιαστεί με την αντίληψη όλων των ηγετών που θήτευσαν στην ηγεσία των δύο Υπερδυνάμεων, ότι η αντίπαλη πλευρά είχε τη δυνατότητα να φέρει εις πέρας μία επίθεση που θα είχε ως αποτέλεσμα την ολοκληρωτική καταστροφή της χώρας τους.

Η ανθρωπότητα έχει περάσει πολλές περιόδους κρίσης και πολλές περιόδους σκληρών συγκρούσεων, με εκατομμύρια θύματα. Παρόλα αυτά, κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη, έγινε σαφής ο ρόλος που διαδραματίζει το τυχαίο στις Διεθνείς Σχέσεις. Σε πολλές περιπτώσεις, τα 60 σχεδόν χρόνια που διήρκησε η σύγκρουση Ανατολής – Δύσης, ο κόσμος γλίτωσε το

πυρηνικό ολοκαύτωμα από τύχη, με τον ίδιο δηλαδή τρόπο που δημιουργήθηκαν οι περιστάσεις για τις παρολίγον συγκρούσεις. Εξάλλου, ένα πυρηνικό ατύχημα ή μία κατά λάθος εκτόξευση ή ένας ανεύθυνος ηγέτης, θα μπορούσαν να είχαν οδηγήσει στην ολοκληρωτική καταστροφή της ανθρωπότητας καθιστώντας το «τυχαίο» έναν από τους κύριους παράγοντες για το διεθνές σκηνικό της εποχής.

1.6 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΎΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ

Ύστερα από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, την ΕΣΣΔ διαδέχθηκε η Ρωσία, καθώς η τελευταία διατήρησε τόσο τις διπλωματικές αντιπροσωπείες, όσο και τη θέση του Μόνιμου Μέλους του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, που πριν κατείχε η ΕΣΣΔ. Παράλληλα, η Ρωσία παραμένει η ηγέτιδα δύναμη της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ), η οποία δημιουργήθηκε στις 21 Δεκεμβρίου του 1991. Η Κοινοπολιτεία αποτελείται από 11 από τα 15 κράτη της πρώην ΕΣΣΔ, καθώς σ αυτήν αρνήθηκαν να προσχωρήσουν η Λιθουανία, η Λετονία, η Γεωργία και η Εσθονία.

Η κατάσταση στη Ρωσία, ύστερα από η διάλυση της ΕΣΣΔ, ήταν απελπιστική, ιδιαίτερα όσον αφορά τον οικονομικό τομέα. Η Ρωσία υποχρεώθηκε ν' αναλάβει το εξωτερικό χρέος της ΕΣΣΔ, αν και ο πληθυσμός της ήταν μόλις ο μισός του αντίστοιχου της Σοβιετικής Ένωσης. Παράλληλα, διάφορες κρατικές εταιρείες, η δραστηριότητα των οποίων σχετιζόταν με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της χώρας, εκποιήθηκαν έναντι ευτελών ποσών, που υπολογίζονται συνολικά σε 600 περίπου εκατ. \$.

Ο Yeltsin, που είχε εκλεγεί Πρόεδρος της Ρωσίας το 1991, διέλυσε, το Σεπτέμβριο του 1993, τα Σοβιέτ και το Λαϊκό Κογκρέσο, στο πλαίσιο της συνταγματικής κρίσης που εκτυλίχθηκε στη χώρα το ίδιο έτος. Η συνταγματική κρίση του 1993, κατά την οποία υπολογίζεται ότι τουλάχιστον 300 Ρώσοι σκοτώθηκαν κατά τις συγκρούσεις, οδήγησε στην επέμβαση του Στρατού, κατόπιν εντολών του Yeltsin και τελικά σε εκλογές, στις οποίες ο Yeltsin κατόρθωσε ν' αναδειχθεί νικητής. Ύστερα από τις εκλογές, τέθηκε σ' εφαρμογή το ρωσικό Σύνταγμα, το οποίο ισχύει και σήμερα.

Κατά τη δεκαετία του '90, ο μετα-σοβιετικός χώρος γίνεται το θέατρο συγκρούσεων, στο πλαίσιο αποσχιστικών κινημάτων, κυριότερο από τα οποία είναι εκείνο της Τσετσενίας.

1.7 BORIS YELTSIN

Καθ' όλη τη δεκαετία που εξετάζεται, τον πρωταρχικό ρόλο στη ρωσική πολιτική σκηνή διαδραμάτισε ο Boris Yeltsin.

Ο Yeltsin γεννήθηκε στο χωριό Butka, ενώ ο πατέρας του καταδικάστηκε, το 1934, σε καταναγκαστική εργασία λόγω «αντι-σοβιετικής» δράσης. Ο Yeltsin σπούδασε στο πολυτεχνικό ινστιτούτο των Ουραλίων και το 1960 εγγράφηκε στο Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης, του οποίου παρέμεινε μέλος ως το 1990. Το 1968, ξεκίνησε να εργάζεται για το Κομμουνιστικό Κόμμα. Ο ίδιος, σε παλαιότερες δηλώσεις του είχε τονίσει τα εξής: «Πίστευα αληθινά στα ιδανικά της δικαιοσύνης, για τα οποία προπαγάνδιζε το Κόμμα. Έγινα μέλος του κόμματος χωρίς δισταγμό και εξέτασα ενδελεχώς τις ιδέες του Lenin, του Marx και του Engels » .

Καθ' όλη τη διάρκεια της 30ετίας που ο Yeltsin υπηρέτησε το κομμουνιστικό Κόμμα, φρόντισε ν' αναπτύξει διασυνδέσεις με ισχυρές προσωπικότητες στο σοβιετικό κρατικό μηχανισμό. Το 1985, ο Yeltsin θα τοποθετηθεί Δήμαρχος της Μόσχας, αξίωμα που θα διατηρήσει ως το 1987. Την περίοδο εκείνη, ο Yeltsin θεωρείται ήδη άνθρωπος του Gorbachev και του Ligachev. Την περίοδο εκείνη, ο Yeltsin φρόντισε επίσης να οικοδομήσει ένα φιλολαϊκό προφίλ, προβαίνοντας σε συγκεκριμένες ενέργειες γι' αυτό το σκοπό, όπως η χρήση Μέσων Μαζικής Μεταφοράς.

Το 1987, όταν ήρθε σε σύγκρουση με τον Ligachev, λόγω των ακραίων θέσεων του, και τον Gorbachev, λόγω της ανάπτυξης της συζύγου του τελευταίου με πολιτικά θέματα, εκδιώχθηκε από τα αξιώματά που κατείχε. Σύμφωνα με ορισμένες πληροφορίες, όταν η ηγεσία του κόμματος τον απέπεμψε, ο Yeltsin προσπάθησε ν' αυτοκτονήσει. Την περίοδο εκείνη, ξεκίνησε να εκφράζει την αντίθεση του με το χαμηλό ρυθμό μεταρρυθμίσεων και τις επιλογές της ηγεσίας του κόμματος. Από την πλευρά του, το Πολιτικό Γραφείο του κόμματος θεώρησε ότι θα μπορούσε να τον απομακρύνει εντελώς από την πολιτική, χρησιμοποιώντας μία εκστρατεία δυσφήμισης, στο πλαίσιο της οποίας, σε δημοσίευμα της εφημερίδας Pravda, ο Yeltsin κατηγορείται ως μέθυσος, ενώ λίγο αργότερα εμπλέκεται σε ατύχημα, κατά το οποίο λίγο έλειψε να χάσει τη ζωή του, για το οποίο ο ίδιος κατηγόρησε το σοβιετικό καθεστώς.

Σε τελική ανάλυση, η εκστρατεία δυσφήμισης δεν ήταν επιτυχής, εν μέρει λόγω της τεράστιας λαϊκής δυσαρέσκειας για το οικονομικό τέλμα στο οποίο είχε περιέλθει η ΕΣΣΔ. Η δυσαρέσκεια αυτή είναι ένας από τους λόγους που οδήγησαν το λαό να τον εκλέξει Πρόεδρο της Ρωσίας, στις 12 Ιουνίου του 1991, καταψηφίζοντας τον υποψήφιο του Gorbachev, Nikolay Rizhkov.

1.8 Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΣΣΔ

Τον Αύγουστο του ίδιου έτους, οι σκληροπυρηνικοί κομμουνιστές πραγματοποίησαν πραξικόπημα με σκοπό την πτώση του Gorbachev. Ο τελευταίος, διέφυγε στην Κριμαία, ενώ ο Yeltsin κατευθύνθηκε προς τα κεντρικά γραφεία της σοβιετικής διοίκησης. Καθώς οι Σοβιετικοί στρατιώτες παράκουσαν τις εντολές να επιτεθούν κατά του πλήθους, που στο μεταξύ είχε κατακλύσει την περιοχή, ο Yeltsin ανέβηκε πάνω σ' ένα Tank και εκφώνησε το λόγο που έκανε το γύρο του κόσμου, μέσω των διεθνών ΜΜΕ. Την ημέρα εκείνη, ο Yeltsin ολοκλήρωσε την οικοδόμηση του φιλολαϊκού του προφίλ συντασσόμενος πλήρως με τα συγκεντρωμένα πλήθη.

Όταν το κομμουνιστικό καθεστώς οδηγήθηκε στην πτώση, ο Yeltsin απαγόρευσε το κομμουνιστικό κόμμα και πολιτεύθηκε έντεχνα, προκειμένου ν' απομακρύνει εντελώς από το προσκήνιο τον Gorbachev, ο οποίος στο μεταξύ είχε επανακάμψει.

Το Δεκέμβριο του 1991, ξεκίνησε η διαδικασία διάλυσης της ΕΣΣΔ, με την Ουκρανία να είναι η πρώτη χώρα που εγκατέλειψε την Ένωση. Στις 24 Δεκεμβρίου, η Ρωσία ανέλαβε τη θέση της ΕΣΣΔ στον ΟΗΕ.

1.9 Η ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥ YELTSIN

Ύστερα από την πτώση της ΕΣΣΔ, πρώτη προτεραιότητα του Yeltsin ήταν η προώθηση οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Παρόλα αυτά, η κυβέρνηση Yeltsin αποδείχθηκε ανίκανη να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση, καθώς ο πληθωρισμός εκτινάχθηκε και η χώρα παραδόθηκε στο χάος. Παράλληλα, τα στελέχη του περιβάλλοντος Yeltsin αποκόμισαν τεράστια ποσά από τις αποκρατικοποιήσεις, που συχνά προσιδίαζαν σε παρωδία. Εξάλλου, οι οικονομίες του λαού, οι οποίες πια βρίσκονταν σε τραπεζικές καταθέσεις, ουσιαστικά εκμηδενίσθηκαν λόγω του τεράστιου πληθωρισμού.

Καθ' όλη τη διάρκεια της Προεδρίας Yeltsin, ο τελευταίος ενεπλάκη σε διάφορες εξωσυμβατικές συμπεριφορές, που έκαναν το γύρο του κόσμου από τα ΜΜΕ. Το γεγονός αυτό, όμως, δεν τον εμπόδισε να επανεκλεγεί πρόεδρος της χώρας, κυρίως λόγω της στήριξης που του παρείχαν ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, με πρωταγωνιστή το γνωστό Roman Abramovic.

Η δεύτερη προεδρία Yeltsin δεν είχε καλύτερα αποτελέσματα. Το 1998, το ρούβλι κατέρρευσε, παρά το δανεισμό της Ρωσίας από το ΔΝΤ, γεγονός για το οποίο πολλοί υποστήριζαν ότι επρόκειτο για μία καλοστημένη οικονομική απάτη.

1.10 Η ΔΙΑΔΟΧΗ ΤΟΥ YELTSIN

Τον Αύγουστο του 1999, ο Yeltsin απέλυσε τον Πρωθυπουργό, Sergei Stepashin, μαζί με την υπόλοιπη κυβέρνηση. Την θέση του Πρωθυπουργού κατέλαβε ο Vladimir Putin, τον οποίον ο Yeltsin έχρισε διάδοχο του. Σύμφωνα με τη ρωσική «μυθολογία», ένας από τους όρους που τέθηκαν τότε στον Putin, ήταν η καθολική αμνηστία του Yeltsin και του περιβάλλοντός του.

2. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ – ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ρωσική Ομοσπονδία εκτείνεται στην Ανατολική Ευρώπη και στην Ασία, έχει έκταση 17.075.400 τ. χλμ. Συνορεύει με τη Νορβηγία , τη Φινλανδία , την Εσθονία, τη Λετονία και τη Λευκορωσία, στα νοτιοδυτικά συνορεύει με την Ουκρανία, στα νότια με τη Γεωργία, το Αζερμπαϊτζάν, το Καζαχστάν, την Μογγολία και την Κίνα, στα βόρεια βρέχεται από την Αρκτική Θάλασσα , στα ανατολικά από τον Ειρηνικό Ωκεανό, στα δυτικά από τη Βαλτική Θάλασσα και στα νότια από τον Εύξεινο Πόντο, ενώ στην Ομοσπονδία ανήκει και ο θύλακας του Καλίνιγκραντ, που βρίσκεται μεταξύ Λιθουανίας και Πολωνίας.⁸

Το πολίτευμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας είναι προεδρική δημοκρατία και διοικητικά διαιρείται σε εδάφη, περιοχές Αυτόνομες Δημοκρατίες και αυτόνομες διοικητικές περιφέρειες. Ειδικότερα, η διοικητική δομή της Ρωσικής Ομοσπονδίας είναι : 21 Δημοκρατίες, 6 Εδάφη (κράις), 49 Περιοχές (όμπλαστ), 1 Αυτόνομη περιοχή, 10 Αυτόνομες περιοχές (Ογκραγκς), 1864 περιοχές, 1098 πόλεις και κωμοπόλεις, 333 αστικές περιοχές, 1850 αστικές διοικητικές περιφέρειες, 24.326 αγροτικές διοικήσεις συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών πρώην Σοβιετικών Volosts, των αγροτικών περιοχών (okrugs) και δύο ομοσπονδιακές πόλεις , τη Μόσχα και την Αγία Πετρούπολη.⁹

Τον Ιούλιο του 2006 ο πληθυσμός της Ρωσίας ήταν 142.893.540, εκ των οποίων το 17,8 % διαβιούσε κάτω από το όριο της φτώχειας. Ο ρωσικός πληθυσμός, σύμφωνα με εκτιμήσεις του 2002, αποτελείται από:

- Ρώσους (79,8 %)

⁸ Μαλκίδης Θ. , «Πολιτική οικονομία και κοινωνία στη σύγχρονη Ρωσία, εκδόσεις Γόρδιος, 2005

⁹ International Monetary Fund, The IMF and Russia in the 1990s, New York 2004

- Τατάρους (3,8 %)
- Ουκρανούς (2 %)
- Bashkir (1,2 %)
- Chuvash (1,1 %)
- Άλλους (12,1 %)

Από θρησκευτικής απόψεως οι Ρώσοι χωρίζονται σε:

- Ρώσους Ορθόδοξους 15 –20 %
- Μουσουλμάνους 10 – 15 %
- Άλλους Χριστιανούς 2 %

Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα σημαντικό τμήμα του ρωσικού πληθυσμού δεν ασπάζεται ενεργά κάποια συγκεκριμένη θρησκεία και δε συμμετέχει σε λατρευτικές τελετές, γεγονός που οφείλεται εν μέρει σε 70 και πλέον χρόνια της επικράτησης του κομμουνισμού.

Το ρωσικό εργατικό δυναμικό που αριθμεί 74.220.000 άτομα, ασχολείται κατά το 10,3 % με τη γεωργία κατά το 21,4 % με τη βιομηχανία, ενώ το 68,3 % είχε απασχόληση στον τομέα υπηρεσιών.

Υπολογίζεται ότι η Ρωσία παράγει περί τα 9.5 εκατ. βαρέλια ημερησίως, ενώ η ημερήσια κατανάλωση της ανέρχεται σε 2.8 εκ. βαρέλια. Η Ρωσία εξάγει περίπου 5,15 εκ. βαρέλια ημερησίως, ενώ τα αποθέματα της εκτιμώνται σε 69 δισ. βαρέλια.

Στον τομέα του φυσικού αερίου, η ρωσική παραγωγή για το έτος 2005 υπολογίζεται σε 587 δισ. κ.μ., ενώ η κατανάλωση για το προηγούμενο έτος υπολογίζεται σε 402 δισ. κ.μ. Η Ρωσία εξάγει περίπου 152,2 δισ. κ.μ. ετησίως, ενώ εισάγει περίπου 12 δισ. Τα ρωσικά αποθέματα φυσικού αερίου εκτιμώνται σε 47,57 τρισ. κ.μ.

Το ρωσικό εξωτερικό χρέος για το 2005 ανήλθε στα 2,15 δισ. δολάρια ενώ ο πληθωρισμός υπολογίζεται σε 12,7 %¹⁰.

Σύμφωνα με το ρωσικό Σύνταγμα που ψηφίσθηκε στις 12 Δεκεμβρίου του 1993, αρχηγός του κράτους είναι ο Πρόεδρος. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει Αντιπρόεδρος και σε περίπτωση που ο Πρόεδρος δεν είναι σε θέση να ασκήσει τα καθήκοντα του, είτε για λόγους υγείας είτε λόγω παραπομπής, την ευθύνη της

¹⁰ The World Fact Book, 2006, CIA

διακυβέρνησης και την υποχρέωση να οδηγήσει τη χώρα στις εκλογές αναλαμβάνει ο Πρωθυπουργός.

Το Σύνταγμα του 1993 ορίζει τη Ρωσική Ομοσπονδία ως ένα Ομοσπονδιακό δημοκρατικό κράτος δικαίου με δημοκρατική μορφή διακυβέρνησης. Αναγνωρίζεται ο πολυεθνικός χαρακτήρα της Ομοσπονδίας, ο οποίος ορίζεται ως το κύριο μέσο για την κρατική κυριαρχία και ως η μοναδική πηγή εξουσίας. Ακόμη αναγνωρίζεται ότι η τοπική αυτοδιοίκηση είναι ανεξάρτητη και αυτόνομη από την κεντρική διοίκηση. Υιοθετούνται επίσης, οι αρχές του ιδεολογικού πλουραλισμού και της ανεξιθρησκίας. Τα άρθρα 65 έως 79, καθορίζουν την γεωγραφική έκταση της Ομοσπονδίας και τις δικαιοδοσίες της. Επίσημη γλώσσα ορίζεται η Ρωσική. Όμως παρέχεται το δικαίωμα στις δημοκρατίες να χρησιμοποιούν τις τοπικές διαλέκτους στις κρατικές υπηρεσίες και της υπηρεσίες αυτοδιοίκησης. Το νόμισμα της ομοσπονδίας είναι το ρούβλι. Η σταθερότητα και η προστασία του είναι αποκλειστική δικαιοδοσία της Κεντρικής Τράπεζας.

Τα άρθρα 80-93 καθορίζουν τις αρμοδιότητες του Προέδρου της χώρας ο οποίος είναι αρχηγός του κράτους και εγγυητής του Συντάγματος και της ακεραιότητας του κράτους (άρθρο 80). Ο Πρόεδρος της χώρα καθορίζει τις αρχές άσκησης της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής και εκπροσωπεί την Ομοσπονδία τόσο εντός όσο και εκτός της χώρας. Εκλέγεται με άμεσες εκλογές για τέσσερα έτη και δεν μπορεί να εκλεγεί με περισσότερες από δύο θητείες στη σειρά (άρθρο 81). Ο Πρόεδρος έχει αποκλειστικές αρμοδιότητες και ουσιαστικά καθορίζει το σύνολο των πολιτικών πρακτικών στην Ομοσπονδία. Η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του πολιτικού συστήματος εξαρτάται συνολικά σε ομοσπονδιακό επίπεδο από :

- 1) Την πολιτική σύνθεση της Δούμας.
- 2) Την πολυπλοκότητα της δομής των κέντρων αποφάσεων και των διοικητικών αρμοδιοτήτων διαφορετικού τυπικού και άτυπου ιεραρχικού επιπέδου.
- 3) Την δημοσιονομική κατάσταση του κράτους, ως χρηματοδοτικού φορέα του κόστους των εφαρμοζόμενων πολιτικών πρακτικών.
- 4) Τις πολιτικές προτιμήσεις των κυβερνώντων των 89 διοικητικών φορέων που συγκροτούν την Ομοσπονδία.
- 5) Τη λειτουργική κατάσταση του ίδιου του κρατικού μηχανισμού ως διαχειριστικού φορέα.

Τέλος, σημαντικό είναι το γεγονός ότι η θεσμική λειτουργία του Προέδρου είναι νομοθετική καθώς και εκτελεστική- διαχειριστική-κυβερνητική, κυρίως σε θέματα που θεωρούνται σημαντικά όπως είναι η εθνική ασφάλεια, η άμυνα, οι υπηρεσίες πληροφοριών, οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί, η πληροφορική και τα ΜΜΕ. Επιπλέον, ο Πρόεδρος μπορεί να διορίσει ορισμένα μέλη του ομοσπονδιακού συμβουλίου και του ανώτατου δικαστηρίου κάτι που, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα που έχει από το Σύνταγμα να εγκρίνει τα νομοθετήματα στη Δούμα και του ομοσπονδιακού συμβουλίου, θέτει τον Πρόεδρο σε πλεονεκτική θέση έναντι των θεσμών.

2.2 ΡΩΣΙΑ: ΕΝΑΣ ΓΡΙΦΟΣ, ΤΥΛΙΓΜΕΝΟΣ ΜΕΣΑ Σ' ΕΝΑ ΜΥΣΤΗΡΙΟ, ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΜΕΣΑ Σ' ΕΝΑ ΑΙΝΙΓΜΑ (CHURCHILL)

Αναμφίβολα, το ρωσικό πολίτευμα είναι προσωποκεντρικό, τόσο λόγω των νομοθετικών/ εκτελεστικών εξουσιών που συσσωρεύονται στο πρόσωπο του Προέδρου, όσο και λόγω της προσωπικότητας του σημερινού κατόχου του αξιώματος αυτού. Σύμφωνα με τον Nikolay Petron, η προσωποκεντρικότητα που χαρακτηρίζει τη ρωσική πολιτική ζωή έγινε εμφανής όταν ο Putin επανεξελέγη για δεύτερη φορά, το 2004. Αν και θεωρεί ότι η ρωσική δημοκρατία βρίσκεται σε καλύτερο επίπεδο απ' ό,τι νομίζουν οι διεθνείς παρατηρητές, κάνει λόγο για την εμφάνιση του φαινομένου του «Πουτινισμού»¹¹. Από την πλευρά του, ο Trenin χαρακτηρίζει το ρωσικό πολιτικό σύστημα «Τσαρικό»¹². Όπως τονίζει στην αναφορά του προς την αμερικανική Γερουσία, η Προεδρία είναι ο μόνος λειτουργικός θεσμός στη ρωσική πολιτική ζωή, εξέλιξη που οφείλεται στην τεράστια συσσώρευση εξουσιών στο πρόσωπο του Προέδρου, διαδικασία που έχει λάβει πρωτοφανείς διαστάσεις τα 6 τελευταία χρόνια.

Είναι ενδεικτικό ότι με το πρώτο διάταγμα του Putin, στις 13 Μαΐου του 2000, οι 89 διοικητικές επαρχίες έγιναν 7. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, η απόφαση αυτή ελήφθη προκειμένου ν' ανακοπεί η πορεία διάφορων περιοχών προς τη διεκδίκηση της αυτονομίας τους από τη Μόσχα. Στο ίδιο πλαίσιο, οι νέοι Έπαρχοι, 5 εκ των οποίων προέρχονταν είτε από το Στρατό είτε από τις Μυστικές Υπηρεσίες, ονομάστηκαν

¹¹ Petron Nikolay, Η Ρωσία προ της καθεστωτικής αλλαγής, στον Συλλογικό τόμο « Η Ρωσία εναντίον των ΗΠΑ και της Ευρώπης- Η Στρατηγική Τριάδα/ Carnegie Endowment For International Peace, Berlin 2005.

¹² Ακρόαση του Dmitri Trenin, υποδιευθυντή του ρωσικού Carnegie Endowment For International Peace στην αμερικανική Γερουσία 29/06/06

«Γενικοί Κυβερνήτες», όρος που έχει να χρησιμοποιηθεί από τη τσαρική Ρωσία, ενώ, προκειμένου ν' αποκτήσουν μεγαλύτερο status, οι κυβερνήτες θεωρούνται και μέλη του ρωσικού Συμβουλίου Ασφαλείας. Παράλληλα, η κάθε επαρχία απέκτησε δικό της αναπληρωτή Γεν. Εισαγγελέα, ενώ, τουλάχιστον θεωρητικά, οι κυβερνήτες έχουν την υποχρέωση να αναφέρονται στον Putin τουλάχιστον μία φορά το μήνα. Ύστερα από την επίθεση Τσετσένων αυτομιστών στο σχολείο του Beslan, η Μόσχα έλαβε την απόφαση να εισαγάγει ορισμένα μέτρα όπως η κατάργηση, ουσιαστικά, των Κυβερνητών¹³.

Χαρακτηριστική των παραπάνω είναι η άποψη του Trenin. Όπως τονίζει ο αναλυτής, ύστερα από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, κάθε χώρα προσπάθησε αρχικά να μεταβληθεί σε αυτό που ήταν πριν από την επικράτησή του, τη δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Αν και αυτό δεν έγινε αρχικά αντιληπτό, προς τα εκεί μετατοπίστηκε και η Ρωσία, εξέλιξη που καθίσταται προφανής ύστερα από την επικράτηση του Putin.

2.3 ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Διεθνείς αντιδράσεις προκάλεσε η δολοφονία στις 7/10/06 της δημοσιογράφου Anna Politkovskaya. Σύμφωνα με τις ρωσικές Αρχές, η δημοσιογράφος βρισκόταν στον ανελκυστήρα του κτιρίου όπου διέμενε, οι κάμερες ασφαλείας του οποίου συνέλαβαν λίγο πριν τη δολοφονία της έναν άνδρα που φορούσε αμερικάνικο καπέλο να εισέρχεται στο κτίριο. Η Politkovskaya εργαζόταν για την εφημερίδα «Novaya Gazeta», ενώ είναι η τρίτη δημοσιογράφος της εφημερίδας που δολοφονείται από το οργανωμένο έγκλημα¹⁴. Η δημοσιογράφος είχε επανειλημμένως ασκήσει κριτική στο καθεστώς Putin, ενώ είχε εκδηλώσει την αντίθεσή της με τον πόλεμο στην Τσετσενία. Παρόλα αυτά, ουδέποτε καταφέρθηκε είτε εναντίον των Τσετσένων, είτε εναντίον των Ρώσων στρατιωτών που διατάχθηκαν να πολεμήσουν εκεί. Εξάλλου, ήρθε σ' επαφή με μεγάλο αριθμό μητέρων που αναζητούσαν τους γιους τους, ενώ έκανε έρευνες σε πολλά νεκροτομεία αναζητώντας σορούς στρατιωτών που δεν παραδόθηκαν στις οικογένειες τους¹⁵.

¹³ Dmitri Trenin, Κατανόηση της ρωσικής πολιτικής πραγματικότητας, Οκτώβριος 2006

¹⁴ Ιστοσελίδα BBC, 10/11/06

¹⁵ Ιστοσελίδα του Economist, 12/11/06

Η Politkovskaya ήταν η μοναδική που τολμούσε να δραστηριοποιείται στην Τσετσενία νυχθημερόν, σε αντίθεση με άλλους συναδέλφους της που έκαναν ρεπορτάζ στην Τσετσενία φρουρούμενοι από σωματοφύλακες και αποκλειστικά κατά τη διάρκεια της ημέρας. Η δημοσιογράφος πραγματοποιούσε συχνές φραστικές επιθέσεις εναντίον των επίσημων τσετσενικών Αρχών, που θεωρούνται υποχείριο της Μόσχας. Παρ' όλα αυτά, τον αποτροπιασμό του για την δολοφονία της εξέφρασε ο Τσετσένος Πρωθυπουργός, Ramzan Kadyrov, ενώ στη σχετική ομιλία του ο Ρώσος Πρόεδρος, τόνισε ότι το έγκλημα αυτό δεν θα πρέπει να μείνει ατιμώρητο¹⁶.

Των ερευνών για τον εντοπισμό των ενόχων ηγείται ο Γενικός Εισαγγελέας της Ρωσίας, Yuri Chaika, ενώ η εφημερίδα στην οποία εργαζόταν προσφέρει, για τον σκοπό αυτό 1 εκατ. \$ σε όποιον συμβάλλει αποφασιστικά στον εντοπισμό των ενόχων.

Μια ακόμη δολοφονία που είναι ενδεικτική της κατάστασης που επικρατεί στη Ρωσία είναι και εκείνη του Andrei Kozlov, πρώτου Αντιπροέδρου της ρωσικής Κεντρικής Τράπεζας. Ο αξιωματούχος αυτός είχε εισηγηθεί την διακοπή της λειτουργίας τουλάχιστον 12 τραπεζών που συνδέονταν με το «ξέπλυμα» χρήματος για λογαριασμό του οργανωμένου εγκλήματος.

Οι πράξεις του Kozlov έπλητταν το οργανωμένο έγκλημα στο πιο ευαίσθητο σημείο του, τους λογαριασμούς μαύρου χρήματος, καθώς, σε όσες περιπτώσεις οι τράπεζες έκλεισαν, οι καταθέτες τους έχασαν τα χρήματά τους. Στη Ρωσία, όπου η δράση φορέων όπως ο τραπεζικός τομέας, το οργανωμένο έγκλημα και η κυβέρνηση, διασταυρώνεται, η λίστα των υπόπτων για τη συμμετοχή στη δολοφονία περιλαμβάνει εγκληματίες, κυβερνητικούς αξιωματούχους, ακόμη και στελέχη της FSB.

Η πρακτική των συμβολαίων θανάτου είναι ιδιαίτερα συνηθισμένη στη Ρωσία. Στο πλαίσιο αυτό –και καθώς το οργανωμένο έγκλημα επιθυμεί οι δολοφονίες να εμφανίζονται ως ληστείες- ο δολοφόνος συμφωνεί να λάβει ένα συγκεκριμένο αντίτιμο, το οποίο καρπώνεται με πολύ περίεργο τρόπο. Συγκεκριμένα, λαμβάνει το μισό της αμοιβής του ως προκαταβολή και το υπόλοιπο ως δικαίωμα υφαρπαγής από το θύμα ποσού ανάλογου της εναπομείνουσας αμοιβής του.

Το ρωσικό Οργανωμένο Έγκλημα, σε αντίθεση με αντίστοιχα άλλων χωρών, δε διστάζει να επιτεθεί εναντίον κορυφαίων κυβερνητικών αξιωματούχων,

¹⁶ Ιστοσελίδα του Economist, 12/11/06

δημοσιογράφων και επιχειρηματιών. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι παρακάτω δολοφονίες:

- Συνταγματάρχης, Anatoly Trofimov, πρώην Υποδιευθυντής της FSB Απρίλιος 2005.
- Anatoly Chubais, Διευθυντής της United Energy Systems, που έχει το μονοπώλιο στον τομέα ηλεκτρικής ενέργειας, Μάρτιος 2005.
- Paul Klebanov, ο οποίος είχε αμερικανική υπηκοότητα και ήταν συντάκτης της ρωσικής έκδοσης του περιοδικού «FORBES» και ετοιμαζόταν να συγγράψει βιβλίο για την Τσετσενία, Ιούλιος 2004.

Ύστερα από 15 χρόνια καπιταλισμού το έγκλημα παραμένει κυρίαρχο στη Ρωσία. Εξάλλου, είναι βέβαιο ότι ο διάδοχος του Κοζλον δεν πρόκειται να είναι τόσο αποφασιστικός στην αντιμετώπιση του¹⁷.

Εξάλλου, η Politkovskaya αφιερώνει ολόκληρο κεφάλαιο του βιβλίου της στη διαφθορά, τονίζοντας τις διασυνδέσεις που διατηρεί το οργανωμένο έγκλημα τόσο με κρατικούς αξιωματούχους όσο και με δικαστικούς. Η δημοσιογράφος αναφέρει διάφορες περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δικαστικές Αρχές έχουν προβεί σε κακοδικία ύστερα από άνωθεν εντολή ή έχουν φυλακίσει αθώους προκειμένου να ξεφύγουν ηγετικές φυσιογνωμίες του οργανωμένου εγκλήματος¹⁸.

Υπολογίζεται ότι περίπου τα 2/3 της οικονομικής δραστηριότητας στη Ρωσία έχουν κάποιας μορφή σχέση με το οργανωμένο έγκλημα.

Η Ρωσία μαστίζεται από πολλές αυτόνομες ομάδες, οι οποίες απαρτίζουν τις τοπικές μαφίες, έναν μεγάλο αριθμό ασύνδετων μεταξύ τους ομάδων μικρού και μεσαίου μεγέθους, οι οποίες προσφέρουν θέσεις εργασίας σε χιλιάδες ανθρώπους¹⁹.

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης η υποταγή της ρωσικής οικονομίας στους νόμους της αγοράς αποδείχθηκε καταστροφική τόσο για τη βιομηχανική παραγωγή της χώρας όσο και για το βιοτικό επίπεδο ευρύτερων στρωμάτων του πληθυσμού²⁰.

¹⁷ STRATFOR, 19/09/06

¹⁸ Anna Politkovskaya, Η Ρωσία του Πούτιν, 2004

¹⁹ World Bank, World Development Report, Washington World Bank 1996

²⁰ Μαλκίδης Θεοφάνης, Πολιτική Οικονομία και Κοινωνία στη Σύγχρονη Ρωσία, εκδόσεις Γόρδιος, Αθήνα 2005 σς181- 212

Η Ρωσία χαρακτηρίζεται, συχνά με περισσή υποκρισία, ως μία χώρα με δημοκρατικό έλλειμμα. Στους επικριτές του ρωσικού πολιτικού συστήματος έχουν προστεθεί τόσο Αμερικανός Αντιπρόεδρος Cheney²¹ όσο και η Υπουργός Εξωτερικών²² της χώρας αναγκάζοντας τον Ρώσο ΥΠΕΞ, να τονίσει προς τις ΗΠΑ ότι «καμία χώρα δεν έχει το μονοπώλιο στην ερμηνεία εννοιών όπως η δημοκρατία»²³.

Μακράν των απόψεων που θα δικαιολογούσαν οποιοδήποτε δημοκρατικό έλλειμμα, πρέπει να τονίσουμε εδώ ότι παρά τη δριμεία κριτική που ασκείται στη Δύση, για τους γνώστες της ρωσικής πολιτικής ζωής αυτό δεν είναι κάτι το πρωτοφανές ή το αναγκαστικά κακό. Στην πραγματικότητα, οι εξελίξεις στη Ρωσία μπορούν να γίνουν κατανοητές με πολλούς τρόπους. Πολλοί πιστεύουν ότι μέσω των «Πορτοκαλί Επαναστάσεων» και των μαζικών κινημάτων διαμαρτυρίας του περασμένου χρόνου, η κατάσταση αρχίζει σιγά σιγά ν' αλλάζει²⁴.

Εξάλλου, το να γίνονται εκτιμήσεις για την εσωτερική κατάσταση στη Ρωσία με «δυτικά» κριτήρια θα ήταν, εκτός από άστοχο και αδόκιμο. Παράλληλα, πολλοί ειδικοί τονίζουν ότι, αν και η Ρωσία αναγκάστηκε εκ των πραγμάτων ν' αποδεχθεί το δυτικό μοντέλο στην οικονομική σφαίρα, η αποδοχή του για την πολιτική ζωή και τις εξωτερικές της σχέσεις δεν είναι αυτονόητη²⁵.

Με την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, ένα κράμα πολιτικών ιδεών επικράτησε στη Ρωσία. Ο Yeltsin έθεσε υπό απαγόρευση το κομμουνιστικό κόμμα και υιοθέτησε χαμηλούς τόνους προς τη Δύση. Η εικόνα που παρουσίασε η Ρωσία προς τον έξω κόσμο ήταν εξαιρετικά στρεβλή. Ο αντικομμουνισμός έγινε αντιληπτός ως φιλελευθεροποίηση. Στην πραγματικότητα, επικράτησε μία ελευθερία, που σε ορισμένους τομείς μπορούσε να εκληφθεί και ως ασυδοσία η, από μία άλλη άποψη, επικράτησε μία ελευθερία που επέτρεπε και την εμφάνιση του «καλού» και την εμφάνιση του «κακού»²⁶. Ωστόσο ακόμη και τότε, το σύστημα δεν ήταν παρά

²¹ Ιστοσελίδα, BBC, 04/05/04

²² Ιστοσελίδα, BBC, 22/04/05

²³ Associated Press, 20/03/06

²⁴ Petron Nikolay, Η Ρωσία προ της καθεστωτικής αλλαγής, στον Συλλογικό τόμο « Η Ρωσία εναντίον των ΗΠΑ και της Ευρώπης- Η Στρατηγική Τριάδα/ Carnegie Endowment For International Peace, Berlin 2005.

²⁵ Ακρόαση του Dmitri Trenin, υποδιευθυντή του ρωσικού Carnegie Endowment For International Peace στην αμερικανική Γερουσία 29/06/06

²⁶ Dmitri Trenin, Κατανόηση της ρωσικής πολιτικής πραγματικότητας, Οκτώβριος 2006

«Τσαρικό». Ο Yeltsin επέτρεψε την επίφαση μίας δημοκρατικής πολιτικής ζωής, αλλά στην ουσία ενδιαφέρθηκε αποκλειστικά για το πώς θα κατορθώσει να διατηρήσει το αξίωμά του για όσο το δυνατόν περισσότερο. Εξάλλου, δεν υπάρχει πιο ενδεικτική των «μεσαιωνικών» πρακτικών του, από την ανάδειξη του Putin, ο οποίος τελικά έλαβε το χρίσμα για να διεκδικήσει, -ουσιαστικά η διεκδίκηση ήταν τυπική-, τη ρωσική Προεδρία.

2.4 ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ PUTIN

Καθώς η προσωπικότητα του Putin είναι καθοριστική για το σχηματισμό της ρωσικής πολιτικής σε πολλά θέματα, είναι χρήσιμο να παραθέσουμε, σε συντομία, κάποια βασικά προσωπικά του στοιχεία, όπως αναφέρονται στην ιστοσελίδα του BBC:

«Ο σκιώδης γραφειοκράτης μετεξελίχθηκε σε έναν σίγουρο για τον εαυτό του ηγέτη. Ο Putin μιλάει για “δημοκρατία της αγοράς” και άλλες δυτικές αξίες, αλλά πέρασε τη νεότητά του στην ΕΣΣΔ, την οποία αναπολεί. Πολιτικοί εμπειρογνώμονες διερωτώνται πότε ακριβώς θα αποκαλυφθεί ο πραγματικός Putin».

Γεννημένος στο Σταλινγκράντ, 6 μήνες ύστερα από το θάνατο του Στάλιν, ο Putin μορφώθηκε αρκετά αν και είχε φτωχικά παιδικά χρόνια. Παράλληλα, ανέπτυξε πάθη που θα διατηρούσε μία ζωή, όπως το τζούντο και η αγάπη του για τα κατασκοπευτικά μυθιστορήματα. Όταν προσπάθησε για πρώτη φορά να γίνει στέλεχος της KGB, ήταν μόλις 17 ετών. Όταν τελικά έγινε δεκτός στην υπηρεσία, η αποτελεσματικότητά του και η δεκτικότητά του στην εκπαίδευση που του παρείχε, τον έκαναν ιδιαίτερα γνωστό. Η πτώση της ΕΣΣΔ τον βρίσκει Αντιδήμαρχο της γενέτειράς του και γρήγορα βρίσκεται στη ρωσική πρωτεύουσα, όπου τελικά γίνεται το «χρυσό παιδί» του Κρεμλίνου. Όταν τελικά επελέγη από τον Yeltsin για να τον διαδεχθεί, γεγονός που ο ίδιος υποστηρίζει ότι δεν ανέμενε, χρησιμοποίησε την εκπαίδευσή του για να φέρει εις πέρας μία σειρά από καθήκοντα, όπως η διοίκηση της KGB. Όταν τελικά ανέλαβε και τυπικά την Προεδρία, γρήγορα διέταξε τη διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων στη Τσετσενία, γεγονός που τον κατέστησε εξαιρετικά δημοφιλή στο ρωσικό λαό.

Πολλά έχουν γραφτεί και πολλά περισσότερα ειπωθεί για τη διαφθορά και τις «βρώμικες συναλλαγές» φαινόμενα τα οποία ο Putin δεν αντιμετωπίζει σθεναρά. Από τις χιλιάδες περιπτώσεις, ίσως η παρακάτω είναι από τις πλέον χαρακτηριστικές, αν και δε σχετίζεται άμεσα με τον τομέα της εξωτερικής πολιτικής:

Ο γιος του επικεφαλής της ρωσικής «FSB», ανέλαβε στις 13/09/06 καθήκοντα συμβούλου του Προέδρου της πετρελαϊκής εταιρείας Rosneft, η οποία ελέγχεται από το ρωσικό κράτος. Πρόεδρος της Rosneft είναι ο Igor Sechin, ο οποίος θεωρείται παράγοντας με σημαντική επιρροή στο Κρεμλίνο. Ο γιος του Sechin είναι παντρεμένος με την κόρη του Vladimir Ustinov, ο οποίος σήμερα κατέχει το αξίωμα του Υπουργού Δικαιοσύνης. Το προηγούμενο αξίωμα του Ustinov ήταν Γενικός Εισαγγελέας, θέση που χρησιμοποίησε προκειμένου να εκδιώξει με κάθε μέσο τον τότε κύριο μέτοχο της εταιρείας Yukos, Khodorkovsky, ο οποίος, πριν βρεθεί εσώκλειστος σε φυλακές υψίστης ασφαλείας στη Σιβηρία, ήταν ένας από τους πλουσιότερους ανθρώπους στον κόσμο, αλλά δεν είχε προσαρμοσθεί στο καθεστώς Putin. Το τέλος του ρωσικού αυτού «παραμυθιού» βρίσκει τη Rosneft να ιδιοποιείται, μέσω ενός κατ' επίφαση πλειοδοτικού διαγωνισμού, τα περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας του Khodorkovsky, έναντι ασήμαντων ποσών. Η υπόθεση αυτή είναι χαρακτηριστική του πώς ο Putin κατέληξε να ελέγχει τις δραστηριότητες του ενεργειακού τομέα της χώρας. Προκειμένου να διατηρήσει τον έλεγχο αυτόν, ο Putin έχει εγκαταστήσει σε θέσεις κλειδιά τόσο στις εταιρείες πετρελαίων και φυσικού αερίου, όσο και σε τράπεζες με αποκλειστικό αντικείμενο τη χρηματοδότησή του, πρόσωπα της απολύτου εμπιστοσύνης του, οι οποίες συνδέονται με οικογενειακούς δεσμούς με το άμεσο περιβάλλον του. Είναι ενδεικτικό ότι και οι δύο γιοι του Patrushev, επικεφαλής της FSB, εργάζονται σε αυτόν τον τομέα²⁷.

Ως θεσμός, η ρωσική Προεδρία αντλεί νομιμοποίηση από τη ρωσική Ιστορία. Πριν από το Γ.Γ. του Κ.Κ.Σ.Ε, πρωταγωνιστή στη λήψη αποφάσεων κατά τις δεκαετίες κυριαρχίας του κομμουνισμού, υπήρχε Τσάρος/Αυτοκράτορας. Εξάλλου, στον τομέα των διεθνών σχέσεων της χώρας σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν κατά παράδοση οι προσωπικές σχέσεις του Προέδρου με τους υπόλοιπους αρχηγούς κρατών.

Η αντίληψη αυτή αποθεώθηκε επί Yeltsin, ο οποίος αποκαλούσε «φίλους του» τον Ζακ Σιράκ και τον Ιάπωνα αυτοκράτορα, προσφώνηση που προσιδιάζει σε

²⁷ Associated Press – Kommersant 13/09/06

μεσαιωνικές εποχές, όταν οι Μονάρχες αποκαλούσαν ο ένας τον άλλον «Mon Frere»²⁸.

Ο αναλυτής θα πρέπει να γνωρίζει την πολιτική παράδοση που επικρατεί στη Ρωσία, που τοποθετεί την εξουσία του ατόμου πάνω από τους θεσμούς. Αν και θα μπορούσε κανείς ν' αντιτείνει ότι κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας του κομμουνισμού δόθηκε ιδιαίτερη σημασία σε συλλογικά όργανα (Κεντρική Επιτροπή, Γραμματεία, Πολιτικό Γραφείο), καθίσταται σαφές ότι ιδιαίτερα στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, οι αποφάσεις λαμβάνονται από άτομα που κατείχαν θέσεις κλειδιά ενώ τα συλλογικά όργανα αναλάμβαναν απλώς την εκτέλεση των εντολών τους.²⁹

Εξάλλου, τα άτομα δεν είναι τίποτα άλλο παρά προϊόντα του περιβάλλοντος τους, είτε από ιστορική και πολιτισμική, είτε από επαγγελματική άποψη. Η προσέγγιση του Putin για την πολιτική και την εξουσία δεν αποκλείεται να σφυρηλατήθηκε από γεγονότα, όπως η τοποθέτησή του στην Ανατ. Γερμανία ως πράκτορα των ρωσικών μυστικών υπηρεσιών, που τον ανάγκασε να γίνει μάρτυρας και της πτώσης της καθώς και η απόλυτη αναρχία που επεκράτησε επί Yeltsin.

Ο Putin διαφέρει απ' όλους τους προκατόχους του σε δύο πράγματα: Πρώτον έζησε στο εξωτερικό πριν αναλάβει το ύπατο ρωσικό αξίωμα, και δεύτερον μιλάει πολύ καλά μία ξένη γλώσσα, τα γερμανικά. Εξάλλου, έχει σπουδάσει νομικά, κάτι που δεν έχει κάνει κανένας άλλος Ρώσος ηγέτης, πλην του Γκορμπατσόφ.

Ο εκάστοτε Πρόεδρος της Ρωσίας, διαθέτει το δικό του «σύστημα». Όταν αναφερόμαστε στη λέξη «Κρεμλίνο», εννοούμε, εκτός από τον Ρώσο Πρόεδρο και ένα επιτελείο, το οποίο εδρεύει τόσο μέσα στο κτίριο του Κρεμλίνου όσο και σε κτίρια έξω από αυτό. Στο πλαίσιο αυτής της δομής, σημαντικό ρόλο παίζει ο προσωπάρχης του Κρεμλίνου, θέση που καταλαμβάνεται, απολύτως φυσικά, από πρόσωπο της απόλυτης εμπιστοσύνης του Προέδρου. Το πρόσωπο αυτό, συχνά αναλαμβάνει πρωτοβουλίες στην εξωτερική πολιτική, ενώ συχνά έρχεται σ' επαφή με ξένους ηγέτες, πρακτική που εφάρμοζε συχνά ο Προσωπάρχης κατά την περίοδο 1998-2003, ενώ ο προκατόχός του, (1997-1998) ανέλαβε ακόμη πιο τολμηρές πρωτοβουλίες στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Εξάλλου, οι υπαρχηγοί του προεδρικού επιτελείου συχνά αναλαμβάνουν σημαντικές αποστολές που σχετίζονται με την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής του Προέδρου.

²⁸ Dmitri Trenin – Bobo Lo, Το τοπίο της λήψης αποφάσεων στη ρωσική εξωτερική πολιτική, 2005

²⁹ Dmitri Trenin – Bobo Lo, Το τοπίο της λήψης αποφάσεων στη ρωσική εξωτερική πολιτική, 2005

2.5 ΘΕΣΜΟΙ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Το Συμβούλιο Ασφαλείας της Ρωσικής Ομοσπονδίας δημιουργήθηκε για πρώτη φορά το 1992. Αν και οι εμπνευστές του είχαν την φιλοδοξία ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας θα ήταν κάτι σαν το Πολιτικό Γραφείο του Κ.Κ.Σ.Ε., το νέο όργανο ποτέ δεν απέκτησε τόσο σημαντικό ρόλο, ενδεχομένως και λόγω των άσχημων αναμνήσεων του Yeltsin από το Πολιτικό Γραφείο του Κομμουνισμού, κάτι που τον οδήγησε να επιφυλάξει έναν επικουρικό ρόλο για το Συμβούλιο.

Θεωρητικά, το Συμβούλιο Ασφαλείας διαδραματίζει ρόλο συμβουλευτικού προς τον Πρόεδρο οργάνου, ενώ ο επικεφαλής του μπορεί ν' αναλάβει σημαντικές και λεπτεπίλεπτες διεθνείς διπλωματικές πρωτοβουλίες. Παρόλα αυτά, αν και ο Igor Ivanov, Γραμματέας του Συμβουλίου, έχει αναλάβει σημαντικές πρωτοβουλίες κατά το παρελθόν (κρίση στη Γεωργία το 2003 και δίκη των στελεχών των ρωσικών Μυστικών Υπηρεσιών στο Κατάρ το 2004), το τελευταίο διάστημα, π.χ. με την κρίση στην Ουκρανία, προτιμά να παραμένει στην αφάνεια.

Εξάλλου, το Συμβούλιο Ασφαλείας είναι ανάλογο του αμερικανικού (NSC), με τον Γραμματέα του ν' αποτελεί το αντίπαλο δέος του Συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ.

Στην πραγματικότητα, το Συμβούλιο Ασφαλείας αποτελεί ένα όργανο στο οποίο συζητούνται οι απόψεις του Προέδρου, στα πρότυπα αντίστοιχων σωμάτων μυστικοσυμβούλων των βασιλιάδων στο μεσαίωνα. Συνήθως, συνεδριάζει ανεπίσημα μία φορά την εβδομάδα και στις συνεδριάσεις του λαμβάνουν μέρος σημαντικοί παράγοντες που διαμορφώνουν τη ρωσική εξωτερική πολιτική: ο Υπουργός Εξωτερικών, Άμυνας, Ο Πρωθυπουργός, ο επικεφαλής του επιτελείου του Προέδρου, οι Διευθυντές των Μυστικών Υπηρεσιών, Εσωτερικού και Εξωτερικού. Ωστόσο, μερικές φορές οι αποφάσεις λαμβάνονται σε ακόμη μικρότερο κύκλο γύρω από τον Πρόεδρο, σε συναντήσεις του Putin με τον Sergei Ivanov και τον Patrushev, Διευθυντή της «FSB».

Ο Πρωθυπουργός αποτελεί, σε θεωρητικό επίπεδο, τον παράγοντα με αποκλειστικό προϊστάμενο τον Πρόεδρο. Σύμφωνα με τη συνήθη ρωσική πρακτική, οι Πρωθυπουργοί ξεκινούν ως διαχειριστές των οικονομικών, αλλά σύντομα βλέπουν το χαρτοφυλάκιό τους να επεκτείνεται και στην εξωτερική πολιτική. Εξάλλου, στη

Ρωσία κυκλοφορεί το σενάριο ότι, στις εκλογές του 2008, οι εξουσίες του Προέδρου θα μειωθούν, καθώς θα του επιφυλαχθεί ρόλος εγγυητή του Συντάγματος κλπ, και πολλές αρμοδιότητες θα μεταφερθούν στον Πρωθυπουργό. Η ύπαρξη ισχυρών Πρωθυπουργών δεν θα είναι κάτι το πρωτοφανές στη ρωσική Ιστορία, ωστόσο ένα τέτοιο ενδεχόμενο συναντά ποικίλες αντιδράσεις.

Παρόλα αυτά, είναι γεγονός ότι ο πρωθυπουργός της Ρωσίας έχει σημαντικό ρόλο στη λήψη των αποφάσεων και στη διαμόρφωση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, ρόλος που, φυσικά, πολλές φορές εξαρτάται τόσο από την προσωπικότητα που αναλαμβάνει το αξίωμα αυτό όσο και από τη διαπάλη εξουσίας στη Μόσχα. Λέγεται π.χ. ότι ο τωρινός Πρωθυπουργός θ' αποτελέσει το διάδοχο του Putin, που έχει δηλώσει ότι δεν πρόκειται να επιδιώξει την επανεκλογή του το 2008, καθώς σύμφωνα με το ρωσικό Σύνταγμα, κάτι τέτοιο θα ήταν παράνομο, αλλά κατά την άποψη της γράφουσας κανείς δεν μπορεί να προκαταβάλει το αποτέλεσμα της διαδικασίας διαδοχής του Putin. Όπως αποδεικνύεται από τη ρωσική Ιστορία, τη διαδικασία αυτή πρόκειται να επηρεάσουν πάρα πολλοί παράγοντες.

Το Ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών αποτελεί τον πιο εμφανή δρώντα στη ρωσική εξωτερική πολιτική, αν και είναι σύνηθες επί Putin το ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών να εξαιρείται από τη λήψη πολύ σημαντικών αποφάσεων. Πολλοί υποστηρίζουν, όχι εντελώς άδικα, ότι το επίπεδο των διπλωματών του Υπουργείου έχει μειωθεί, εν μέρει λόγω της εμφάνισης «νέων παικτών» στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Εξάλλου, το Υπουργείο Εξωτερικών έχει δευτερεύοντα ρόλο στις διαπραγματεύσεις για την ένταξη της χώρας στον ΠΟΕ και τις συνομιλίες με την Ε.Ε., για τις οποίες υπεύθυνοι θεωρούνται οι οικονομικοί παράγοντες της ρωσικής κυβέρνησης.

Παρόλα αυτά, σε άλλους τομείς ο ρόλος του Υπουργείου Εξωτερικών έχει επεκταθεί, καθώς δε θεωρείται πια αποκλειστικά εκτελεστικό όργανο, ρόλο που κατείχε επί κομμουνισμού. Ειδικότερα, η γνώση των στελεχών του γύρω από το διεθνές σύστημα του επιτρέπει τόσο να επηρεάζει σε κάποιον βαθμό τον Putin και το στενό περιβάλλον του, όσο και να αναλαμβάνει τη διευθέτηση δευτερευόντων αλλά ουσιαστικών θεμάτων, όπως οι διμερείς σχέσεις της Ρωσίας με την Κίνα. Παράλληλα, στο πλαίσιο του περίεργου παιχνιδιού εξουσίας της Μόσχας, το Υπουργείο Εξωτερικών, αν και δεν έχει τη δυνατότητα να προωθήσει τη δική του ατζέντα, έχει την ευκαιρία να καθυστερήσει την εφαρμογή αποφάσεων με τις οποίες δεν είναι απόλυτα σύμφωνο.

Το Υπουργείο Άμυνας, αν και διατηρούσε έναν πάρα πολύ σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, έχει απολέσει την απόλυτη επιρροή την οποία απολάμβανε. Παρόλα αυτά, το Υπουργείο Άμυνας αναλώνεται στις κρίσεις στον Βόρειο Καύκασο και δεν αναλαμβάνει πια πρωτοβουλίες σε άλλους τομείς. Ωστόσο, αν προσεγγίσουμε το θέμα στο «ρωσικό πλαίσιο», θα δούμε ότι είναι πολύ σημαντικό ότι οι Υπουργοί Άμυνας ανήκουν στο στενό περιβάλλον του Putin, γεγονός που, φυσικά, δεν είναι άσχετο με την έκταση της γενικότερης επιρροής του Υπουργείου. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Sergei Ivanov δεν είναι στρατιωτικός, όπως η πλειονότητα των προκατόχων του, αλλά πρώην στέλεχος των Μυστικών Υπηρεσιών. Στο σκηνικό της λήψης αποφάσεων της Μόσχας, το Υπουργείο Άμυνας έχει σημαντικό ρόλο σε ότι αφορά τις σχέσεις με τις χώρες Κ.Α.Κ.³⁰ στον τομέα της Ασφάλειας, ειδικά με τη Γεωργία, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό στην κρίση που υπήρχε όταν γράφονταν αυτές οι γραμμές, καθώς και στις σχέσεις με το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ, ειδικά σε κάποιους συγκεκριμένους τομείς.

Οι Ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούνται από τα εξής Όπλα /Σώματα

- Στρατό
- Πολεμικό Ναυτικό
- Πολεμική Αεροπορία/ Αεροπορικές Δυνάμεις
- Αερομεταφερόμενες Δυνάμεις
- Σώμα Στρατηγικών Πυραύλων
- Σώμα Διαστημικής Άμυνας

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα συγκεκριμένα Σώματα είναι εντελώς ανεξάρτητα μεταξύ τους. Οι Ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις βασίζονται τόσο στην παρουσία κληρωτών οπλιτών όσο και στην πρόσληψη επαγγελματιών. Υπολογίζεται ότι το 30% των ατόμων που υπηρετούν στις ρωσικές Ε/Δ είναι επαγγελματίες (2005), ενώ εκτιμάται ότι στο Στρατό και στο Ναυτικό υπηρετούν περίπου 178.000 επαγγελματίες. Επισημαίνεται ότι στα σχέδια των Ρώσων επιτελών βρίσκεται η δημιουργία 40 περίπου μονάδων υψηλής ετοιμότητας που θα στελεχώνονται αποκλειστικά από εθελοντές/ κληρωτούς, ενώ το ίδιο συμβαίνει σε κάποιες μονάδες

³⁰ Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών

του Στρατού και του Ναυτικού. Η θητεία των Ρώσων κληρωτών διαρκεί 2 χρόνια αλλά υπάρχει η σκέψη να μειωθεί στους 18 μήνες σε σύντομο χρονικό διάστημα³¹

Αξιίζει να σημειωθεί ότι στο βιβλίο της Anna Politkovskaya, «Η Ρωσία του Putin», αναφέρονται κάποια στοιχεία τα οποία είναι ενδεικτικά του γεγονότος ότι ο Κόκκινος Στρατός, ένας από τους πιο άρτια οργανωμένους και πειθαρχημένους Στρατούς της εποχής του, έχει δώσει τη θέση του σ' ένα ανοργάνωτο διεφθαρμένο και απειθάρχητο σύνολο με χαμηλό ηθικό και στελέχη χαμηλότατου επιπέδου. Ενδεικτικά στο βιβλίο αυτό γίνεται λόγος για τα εξής:

- Κληρωτούς, οι οποίοι είναι αναγκασμένοι να παρέχουν υπηρεσίες, άσχετες με την αποστολή τους, τόσο σε αξιωματικούς όσο και σε οπλίτες παλαιότερων σειρών κατάταξης. Σε περίπτωση που αρνηθούν δεν αποκλείεται να υποστούν άγριους ξυλοδαρμούς, ενώ έχουν αναφερθεί περιστατικά δολοφονιών και ακρωτηριασμών.

- Αξιωματικοί, οι οποίοι είτε λαμβάνουν μισθούς πείνας είτε δεν λαμβάνουν ποτέ τα δεδουλευμένα τους, με αποτέλεσμα να προσφεύγουν σε μαφιόζικες πρακτικές ή να βασίζονται στην ελεημοσύνη των κατοίκων των περιοχών στις οποίες έχουν τοποθετηθεί.

- Η συντήρηση σύγχρονων οπλικών συστημάτων είναι σχεδόν ανύπαρκτη με αποτέλεσμα μονάδες που άλλοτε αποτελούσαν την αιχμή του δόρατος των ρωσικών Ε.Δ., να έχουν περιέλθει σε αχρηστία. Ενδεικτική είναι η περίπτωση του μεγαλύτερου μέρους του ρωσικού πυρηνικού υποβρυχιακού στόλου, ο οποίος παραμένει στη βάση του είτε λόγω έλλειψης συντήρησης είτε λόγω αδυναμίας κάλυψης των εξόδων που συνεπάγεται η χρήση και η διατήρηση του σε επιχειρησιακή κατάσταση³².

Οι Μυστικές Υπηρεσίες αποτελούν ένα πολύ σημαντικό κομμάτι του παρασκηνίου της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Για το λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητη μία σύντομη ιστορική αναδρομή στον συγκεκριμένο τομέα.

Αν και πολλές χώρες έχουν αναπτύξει τις Μυστικές τους Υπηρεσίες κατά τον τελευταίο αιώνα, η παρουσία ανάλογων ομάδων στον χώρο που καλύπτει σήμερα η ρωσική Ομοσπονδία εμφανίζεται για πρώτη φορά στα χρόνια του Ιβάν του Τρομερού. Η δραστηριότητα των Υπηρεσιών είναι συνυφασμένη, από ηθικής και ιστορικής απόψεως και στη ρωσική ιστορία και στο κίνημα του Μποσελβικισμού, το οποίο θεωρούσε ότι μπορεί να χρησιμοποιεί ανάλογες μεθόδους τόσο στο εσωτερικό όσο

³¹ The CIA FactBook 2006

³² Anna Politkovskaya, «Η Ρωσία του Πούτιν», 2004

και στο εξωτερικό προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς του, με την λογική του «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα». Η «KGB», διάδοχος της οποίας είναι η σημερινή «FSB», εμφανίζεται το 1917, και καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξής της θα αποτελέσει το φόβητρο του υπόγειου κόσμου των Μυστικών Υπηρεσιών, καθώς για εκείνη δεν υφίσταντο οι περιορισμοί που αφορούσαν τις αντίστοιχες αμερικανικές και βρετανικές. Εξάλλου, ειδικοί του τομέα των Μυστικών Υπηρεσιών τονίζουν ότι η «KGB» δεν αντιδρούσε στα γεγονότα, αλλά ήταν η μόνη υπηρεσία που τα δημιουργούσε με ενεργητικό τρόπο. Φυσικά, τα παραπάνω δε θα πρέπει να θεωρούνται άσχετα με τις δραστηριότητες της σημερινής «FSB», αν και η «KGB» βαρύνεται και με παταγώδεις αποτυχίες, όπως εκείνη του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, που οδήγησε και στην παραλίγο ήττα της Ε.Σ.Σ.Δ. από τον Χίτλερ. Εξάλλου, αξίζει να σημειωθεί ότι οι ρωσικές Μυστικές Υπηρεσίες συνηθίζουν να τοποθετούν στελέχη τους και σε άλλους κρατικούς φορείς (Υπουργείο Εξωτερικών, Υπουργείο Άμυνας, Τύπο κλπ) προκειμένου να έχουν πληροφορίες τόσο για την εσωτερική κατάσταση όσο και για την κατάσταση στο εξωτερικό, όταν τα στελέχη τους συνομιλούν ή μετατίθενται σε χώρες όπου θα έχουν συνομιλίες με ξένους αξιωματούχους.³³

Η σημερινή «FSB» βρίσκεται υπό την ηγεσία του στενού συνεργάτη του Putin, Nikolai Patrushev. Η Υπηρεσία αυτή, όπως και η αντίστοιχη αρμόδια για συλλογή πληροφοριών στο εξωτερικό, «SVR», παρέχουν στον Putin και τους συνεργάτες του ανάλυση και προτάσεις για υιοθέτηση συγκεκριμένων πολιτικών τόσο σχετικά με εσωτερικά όσο και με εξωτερικά θέματα. Εξάλλου, προτού ο Sergei Ivanov επιλεγεί από τον Putin για να συμμετάσχει στον εσωτερικό του κύκλο, κατείχε τη θέση του επικεφαλής του τμήματος αναλύσεων της «SVR». Δε θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι μεγάλο μέρος των πληροφοριών που λαμβάνει ο Πρόεδρος σχετικά με την παγκόσμια κατάσταση προέρχεται από αυτές τις δύο υπηρεσίες, γεγονός που τις καθιστά εργαλεία αποφασιστικής σημασίας.

Στον τομέα αυτό, δηλαδή εκείνον της παροχής συμβουλών, ο μυστικές υπηρεσίες απολαμβάνουν σήμερα τον πρωταρχικό ρόλο, έχοντας καταφέρει να αποκλείσουν από αυτόν προσωπικότητες του ακαδημαϊκού χώρου. Είναι εμφανές ότι ο Putin προτιμά τις συμβουλές των πρώην συναδέλφων του.

Το ρωσικό Κοινοβούλιο έχει δει, τα τελευταία χρόνια, το ρόλο του να περιορίζεται στο καθαρά νομοθετικό του έργο. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής,

³³ The limits and uses of intelligence, Walter Laqueur

ο ρόλος του περιορίζεται στην επικύρωση των συνθηκών, στη διατύπωση απόψεων σε θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, όπως η μεταχείριση των ρωσικών μειονοτήτων σε Λετονία και Λιθουανία, ενώ συχνά αναλαμβάνει ρόλο αλεξικέραυνου στη διεθνή κατακραυγή της ρωσικής πολιτικής στην Τσετσενία, ειδικότερα όταν μέλη του συμμετέχουν σε διεθνείς οργανισμούς όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Τα κόμματα της αντιπολίτευσης παραμένουν αποκλεισμένα από την εξωτερική πολιτική. Υπό τη διακυβέρνηση του Putin, οι Φιλελεύθεροι και οι Κομμουνιστές περιορίζονται στη διατύπωση απόψεων, συχνά προπαγανδιστικών, καθώς δεν είναι σε θέση να πείσουν ότι εκπροσωπούν πολιτικές δυνάμεις που διαθέτουν επιρροή.

Οι Περιφερειάρχες έχουν ρόλο που περιορίζεται στην αντιμετώπιση απειλών στον τομέα της ασφάλειας, ενώ έχουν το δικαίωμα να συνάπτουν συμφωνίες με διεθνείς παράγοντες (ορισμένοι π.χ. έλαβαν δάνεια από ξένες κυβερνήσεις), γεγονός που τους καθιστά de facto παράγοντες στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις της χώρας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κατάσταση αλλάζει όταν μιλάμε για περιφέρειες που έχουν χαλαρότερη σχέση με την κεντρική εξουσία, όπως ορισμένες οι οποίες κυριαρχούνται από το μουσουλμανικό στοιχείο και συνηθίζουν να επιδιώκουν όλο και περισσότερη αυτονομία σε αυτόν τον τομέα.

Η ρωσική Κοινή Γνώμη βρίσκεται στο περιθώριο της διαμόρφωσης της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Αν και κάποιος πολιτικός έχει υποστηρίξει ότι «αυτήν την πολιτική θα την απορρίψει ο ρωσικός λαός», ανάλογες αιτιάσεις απέχουν πολύ από την πραγματικότητα. Αν εξαιρέσουν κάποια θέματα στα οποία οι πολίτες επηρεάζονται άμεσα, π.χ. η χάραξη των συνόρων, το υπόλοιπο τμήμα της εξωτερικής πολιτικής το διαχειρίζεται αποκλειστικά μία ελίτ, φαινόμενο που οφείλεται τόσο στην γραφειοκρατική παράδοση όσο και στην ελιτίστικη νοοτροπία ορισμένων υψηλόβαθμων αξιωματούχων της Μόσχας, οι οποίοι βλέπουν την περιθωριοποίηση του κοινού ως μία μέθοδο διατήρησης της εξουσίας.

Οι Ρώσοι «Ολιγάρχες» διέθεταν σημαντική δύναμη όταν ο Putin ανήλθε στην εξουσία, (ο Putin βρήκε τον Berezovsky επικεφαλής του ρωσικού Συμβουλίου Ασφαλείας), αλλά η κατάσταση έχει πλέον αλλάξει άρδην. Στις μέρες μας, κρατικοί λειτουργοί βρίσκονται στα διοικητικά συμβούλια όλων των μεγάλων επιχειρήσεων, ενώ ο Putin έχει δημιουργήσει ένα «περιβάλλον» από φίλα προς αυτόν προσκείμενους επιχειρηματίες.

Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία, που θεωρητικά αποτελεί το μόνο επίσημο θρησκευτικό παράγοντα της χώρας, έχει σημαντικό ρόλο στη ρωσική εξωτερική πολιτική. Η εκκλησία, που είναι αυτόνομη από την κεντρική εξουσία για πρώτη φορά ύστερα από 300 χρόνια, συνεχίζει την πολιτική υποταγής της προς το Κρεμλίνο και την προώθηση ενός συντηρητικού ρωσικού εθνικισμού. Το γεγονός ότι η Εκκλησία θεωρείται ως ένας από τους σημαντικότερους θεσμούς της ρωσικής κοινωνίας, κάτι που αυξάνει την επιρροή του Πατριάρχη στο ρωσικό λαό, ωθεί το Κρεμλίνο να επιδιώκει την «ευλογία» της και να την υποστηρίζει σε διεθνείς πρωτοβουλίες της.

Η Μουσουλμανική Κοινότητα είναι δραστήρια και έχει, σε ορισμένο βαθμό, επιρροή. Αν και η επιρροή των ηγετών της κοινότητας αυτής δεν έχει καμία σχέση με την αντίστοιχη του Πατριάρχη, ο λόγος τους μετράει όλο και περισσότερο στο Κρεμλίνο.

Η Εβραϊκή Κοινότητα παραμένει σημαντική αν και ο αριθμός των Εβραίων που ζουν στη Ρωσία έχει μειωθεί αισθητά (το 1970 διαβιούσαν στο ρωσικό έδαφος 2 εκατ. Εβραίοι, ενώ σήμερα μόλις 230.000.) Παρόλα αυτά, ο Putin θεωρείται ο πιο θετικά προς το εβραϊκό στοιχείο προσκείμενος Ρώσος ηγέτης απ' όλους τους προκατόχους του. Εξάλλου, περίπου 1 εκατ, κατοίκων του Ισραήλ μιλούν τη ρώσικη γλώσσα, ενώ ο Ρώσος πρωθυπουργός είναι Εβραίος. Παράλληλα, ο πόλεμος της Τσετσενίας, που συγκρίνεται με την παλαιστινιακή intifanda δημιουργεί ένα αίσθημα αλληλεγγύης στους 2 λαούς.

Οι Βουδιστές έχουν τη λιγότερη επιρροή απ' όλες τις θρησκευτικές κοινότητες. Είναι ενδεικτικό ότι χρειάστηκε η μεσολάβηση του Πεκίνου προκειμένου να επιτραπεί στον Δαλάι Λάμα να πραγματοποιήσει μία «μη πολιτική» επίσκεψη στη Ρωσία, το 2004.

Τα εθνικά λόμπι έχουν κάποια επιρροή, κυρίως το αρμενικό και, πριν από το 2000 και το σερβικό. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελούν οι μη αναγνωρισμένες δημοκρατίες της Αμπχαζίας, της Νότιας Οσετίας και της Υπερδνειστερίας, οι οποίες, σύμφωνα με ορισμένους ειδικούς, έχουν επιβιώσει χάρη στην υποστήριξη της Μόσχας, φαινόμενο που οφείλεται σε ένα δίκτυο επαφών πολιτών της με Ρώσους αξιωματούχους³⁴.

³⁴ Dmitri Trenin – Bobo Lo, Το τοπίο της λήψης αποφάσεων στη ρωσική εξωτερική πολιτική, 2005

3. ΑΞΟΝΕΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ύστερα από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, η Ρωσία εμφανίζει αισθητές αδυναμίες σε τομείς όπως ορισμένα μακροοικονομικά μεγέθη, η διαχείριση της κρατικής εξουσίας και γενικότερα η οπισθοδρόμηση της ρωσικής κοινωνίας. Με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης η Ρωσία βρέθηκε στο ίδιο σημείο που βρέθηκαν, περίπου μισό αιώνα νωρίτερα, η Γερμανία και η Ιαπωνία. Ωστόσο, αν οι δύο τελευταίες επέλεξαν την ενσωμάτωσή τους στις Δυτικές δομές (βέβαια θα πρέπει να αναλογιστούμε αν η απόφαση αυτή ελήφθη από τις ίδιες τις χώρες), η Ρωσία έχει επιλέξει ένα διαφορετικό δρόμο. Οι ρωσικές ελίτ επέλεξαν μάλιστα να διατηρήσουν κάποιας μορφής σχέση με τη Δύση έθεσαν όμως ως προϋπόθεση η Ρωσία να διαδραματίσει έναν ανεξάρτητο ρόλο στο παγκόσμιο γίγνεσθαι³⁵.

Εξάλλου, οι Ρώσοι έχουν απορρίψει το ενδεχόμενο η χώρα τους να εισέλθει στη σφαίρα επιρροής των ΗΠΑ και να υιοθετήσει ένα ρόλο συμμάχου της Ουάσινγκτον με την τελευταία να έχει το πάνω χέρι. Οι Ρώσοι θεωρούν ότι η εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα πρέπει να αποτελεί ένα κράμα της γεωπολιτικής, της γεωοικονομικής και της εμπλοκής του Στρατού ως μέσο άσκησης διεθνών πιέσεων. Δεδομένου ότι στο πλαίσιο του διαμορφωθέντος διεθνούς σκηνικού η αντίληψη αυτή δεν αποκλείεται να φέρει τη Ρωσία σε σύγκρουση με άλλους σημαντικούς δρώντες, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ότι οι Ρώσοι δεν συνηθίζουν να υποχωρούν εύκολα. Επομένως, οι τρεις αυτοί άξονες χρήζουν ανάλυσης.

3.1 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΟ ΜΕΤΑΣΟΒΙΕΤΙΚΟ ΧΩΡΟ (ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ)

Αν δεχθεί κανείς ότι η σημειολογία μπορεί να εξηγήσει αρκετά τις θέσεις που υιοθετούνται στις διεθνείς σχέσεις, τότε το γεγονός ότι οι Ρώσοι αποκαλούν το χώρο στον οποίο εκτεινόταν η Σοβιετική Ένωση «κοντινό εξωτερικό» και το χώρο της Ευρώπης και της Αμερικής «μακρινό εξωτερικό», μόνο ως τυχαίο δεν μπορεί να εκληφθεί.

³⁵ New Priorities in Russian Foreign Policy: The CIS Project, D. Trenin, Συλλογικός τόμος Ρωσία τα επόμενα 10 χρόνια, Μάρτιος 2004

Κατά τη δεύτερη θητεία του Προέδρου Putin πρωταρχικό στόχο της κυβέρνησης αποτελεί η ενδυνάμωση της θέσης της Ρωσίας στο διεθνές σκηνικό. Στο πλαίσιο αυτό στόχος είναι η δημιουργία ενός πόλου διεθνούς ισχύος στο μετασοβιετικό χώρο με επικεφαλής τη Ρωσία. Αυτό δε σημαίνει ότι οι χώρες της περιοχής θα απολέσουν την ανεξαρτησία τους. Αντίθετα, η Μόσχα επιθυμεί οι χώρες αυτές να διατηρήσουν την κυριαρχία τους, συναινώντας, ωστόσο, στη δημιουργία μιας σχέσης δυνατού-αδυνάτου, υπό τη σκέπη της Μόσχας. Μοναδική εξαίρεση στον κανόνα αυτό αποτελεί η Λευκορωσία, καθώς πέραν του ότι ουσιαστικά βρίσκεται υπό τον άμεσο έλεγχο της Μόσχας, δεν είναι λίγοι εκείνοι που εκτιμούν ότι, ύστερα από την απόσυρση του Προέδρου Lukashenko από την ενεργό πολιτική, η Λευκορωσία δεν αποκλείεται να γίνει μέλος της ρωσικής Ομοσπονδίας.

Παράλληλα, η Ρωσία καταβάλλει προσπάθειες για τη δημιουργία μίας ζώνης οικονομικής συνεργασίας στην περιοχή. Πίσω όμως, από την οικονομική συνεργασία βρίσκεται ο κύριος στόχος της πολιτικής αυτής που δεν είναι άλλος από την υιοθέτηση μίας κοινής εξωτερικής πολιτικής των χωρών της ΚΑΚ ή μάλλον η παροχή υποστήριξης των υπόλοιπων χωρών στη ρωσική εξωτερική πολιτική.

Μέσω της οικονομικής συνεργασίας η Μόσχα επιθυμεί να αποκτήσει τον πολιτικό έλεγχο των χωρών της περιοχής. Προκειμένου να πετύχει τους στόχους της η Ρωσία προσπαθεί να προσεταιρισθεί τόσο τις τοπικές οικονομικές ελίτ όσο και τις πολιτικές ομάδες που πρόσκεινται στη Μόσχα. Οι χώρες της περιοχής διαθέτουν πολιτικά και οικονομικά συστήματα που είναι άμεσα συγκρίσιμα με τα αντίστοιχα της Ρωσίας, γεγονός που προσδίδει στη Μόσχα ένα πλεονέκτημα έναντι των αντιπάλων της για τον έλεγχο της περιοχής.

Αυτό δε σημαίνει ότι οι στόχοι της Μόσχας θα επιτευχθούν εύκολα. Αντίθετα, πολλοί είναι οι παράγοντες που συνηγορούν στο συμπέρασμα ότι οι προσπάθειες της Μόσχας δύσκολα θα στεφθούν με επιτυχία.

Ένας από τους παράγοντες αυτούς είναι τα αντιρωσικά αισθήματα που κυριαρχούν σε διάφορες χώρες της περιοχής. Στην πραγματικότητα, οι ευρύτερες κοινωνικές μάζες των κρατών της περιοχής είναι εχθρικά διακείμενες προς τη Μόσχα. Για παράδειγμα, τα αντιρωσικά αισθήματα βρίσκονται σε τεράστια έξαρση σε Γεωργία και Ουκρανία, ενώ ανάλογες στάσεις παρατηρούνται και στη Μολδαβία παρά το ότι η κυβέρνηση της χώρας σε αρκετές περιπτώσεις εκφράζεται θετικά για τη Μόσχα.

Φυσικά, ο σημαντικότερος αντίπαλος για τις επιδιώξεις της Μόσχας είναι η δραστηριοποίηση άλλων διεθνών δρώντων στην περιοχή όπως οι ΗΠΑ, η Ε.Ε., Κίνα και η Τουρκία. Οι εντάσεις μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας για τον έλεγχο της περιοχής είναι αναπόφευκτες, ενώ η Ε.Ε. δεν έχει κρύψει την πρόθεση της να συμπεριλάβει στις τάξεις της, στο απώτερο μέλλον, κράτη όπως η Ουκρανία και η Μολδαβία. Παράλληλα, η Κίνα έχει εκφράσει το ενδιαφέρον της για τα κράτη της περιοχής που ανήκουν και στην Κεντρική Ασία, ενώ στο πλαίσιο αυτό δεν είναι τυχαία η δημιουργία του Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης. Τέλος, ύστερα από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης η Τουρκία έχει αρχίσει να δραστηριοποιείται στην περιοχή, γεγονός που έχει θορυβήσει τους Ρώσους αξιωματούχους³⁶.

Γενικότερα, η Τουρκία προσπάθησε να λειτουργήσει ως μοχλός πίεσης που θα προωθούσε, έναντι ανταλλάγματος τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή. Αν και η προσπάθεια αυτή απέτυχε, οι ΗΠΑ εξακολουθούν να εμπλέκονται ενεργά στην περιοχή και να προωθούν τα σχέδια τους σε αυτήν. Στο πλαίσιο αυτό, η περιοχή αντιμετωπίζεται ως θέατρο προώθησης της γενικότερης πολιτικής των ΗΠΑ. Γενικότερα, οι εξελίξεις στην περιοχή επηρεάζονται από ανεξέλεγκτους παράγοντες όπως η ρητορική των Ρώσων ηγετών στις προεκλογικές περιόδους που συχνά καταφεύγει σε μπερραλιστικούς λεονταρισμούς και τις γενικότερες αντιλήψεις της Ουάσινγκτον, η έλλειψη εμπιστοσύνης της οποίας προς χώρες όπως η Ρωσία και το Ιράν, την ωθεί σε αποφάσεις που είναι αντίθετες τόσο με τον πολιτικό όσο και με τον οικονομικό ορθολογισμό³⁷.

Σύμφωνα με διεθνείς αναλυτές, η μετακίνηση αμερικανικών στρατευμάτων στην περιοχή, ύστερα από την 11^η Σεπτεμβρίου, δεν αποτέλεσε μία απαραίτητα αρνητική εξέλιξη για τη Μόσχα καθώς έδωσε τη δυνατότητα στο Κρεμλίνο να υποστηρίξει ότι καταβάλλει προσπάθειες για την καθιέρωση μίας ισορροπίας δυνάμεων και όχι για την εγκαθίδρυση της ηγεμονίας της στην περιοχή³⁸.

Οποιοσδήποτε εξετάζει τα θέματα ασφάλειας στην Κεντρική Ασία και τον Καύκασο φθάνει εύκολα στο συμπέρασμα ότι η ασφάλεια ολοένα και

³⁶ New Priorities in Russian Foreign Policy: The CIS Project, D. Trenin, Συλλογικός τόμος Ρωσία τα επόμενα 10 χρόνια, Μάρτιος 2004

³⁷ Russia and the U.S. in the Southern Caucasus: Lessons To Be Learned, Anatol Lieven

³⁸ Russia and Central Asia: The Challenge of Turning Subjects into Friends, Martha Brill Olcott

«στρατικοποιείται». Η αύξηση της στρατιωτικής ισχύος, επιρροής και φιλοδοξίας γίνεται ποικιλοτρόπως. Ένα σημαντικό θέμα όμως παραμένει η διάταξη των βασικών ξένων δυνάμεων σε αυτή τη ζωνική, από στρατηγικής άποψης, περιοχή.

Η έρευνα για τις περιοχές εγκατάστασης νέων βάσεων προϋπήρχε των γεγονότων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, αλλά έκτοτε η επιθυμία εγκατάστασης στρατιωτικών βάσεων έχει αυξηθεί. Πραγματικά έχει γίνει focal point για πολλούς διεθνείς «αντιπάλους» που τώρα επισημαίνουν τις περιοχές αυτές.

Με δεδομένες τις αυξημένες πιθανότητες εκδήλωσης εθνικιστικών διεκδικήσεων σε διάφορες περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αυτό μπορεί να αποτελέσει μια επικίνδυνη τάση. Παρότι οι δυνάμεις που εγκαθίστανται στις βάσεις αυτές είναι ή δεν είναι σε θέση να διεξάγουν επιχειρήσεις, εντούτοις η επιρροή που απορρέει από την παρουσία τους είναι αισθητή, ενώ υπολογίσιμο παράγοντα αποτελεί και η στήριξη, την οποία παρέχουν στο φιλοξενών καθεστώς. Οι ξένες χώρες επιδιώκουν να έχουν βάσεις για να αυξήσουν την επιρροή τους καθώς και τη στρατιωτική τους ισχύ, ενώ τα ανίσχυρα κράτη επιθυμούν την ξένη παρουσία για να αποκτήσουν ερείσματα απέναντι στους αμφισβητίες τους καθώς και για να τύχουν της προστασίας ισχυρών «προστατών».

Αν και πολλές από τις νέες βάσεις είναι αμερικανικές, και αποκτήθηκαν μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, αυτός ο συναγωνισμός για στρατιωτικά επισφαλή «πατήματα» δεν είναι αμερικανικό φαινόμενο. Η ρωσική βάση στην Κιργιζία (στο KANT) είναι επισήμως μια αεροπορική βάση και το εφαλτήριο των δυνάμεων άμεσης δράσης του Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης (SCO). Δεδομένου όμως ότι η Ρωσία δε διεξάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Κεντρική Ασία, αλλά και δεν έχει την πολυτέλεια να διαθέσει στρατεύματα για να καλύψει την περίμετρο της βάσης, η όλη κατάσταση φαίνεται μάλλον σα μια προσπάθεια να κυματίζει μια ρωσική σημαία ως αντίδοτο στην αμερικανική παρουσία. Μπορεί να θεωρηθεί και ως μια προσπάθεια άσκησης επιρροής στην εσωτερική πολιτική της Κιργιζίας, μετά την άρνηση των ΗΠΑ, το 2002, να υποστηρίξει τον Πρόεδρο της χώρας Askar Akayev, ο οποίος καταπίεζε τα δημοκρατικά και αντιπολιτευτικά κινήματα στη χώρα του. Οι ΗΠΑ όμως έχουν μια πολύ σημαντική βάση στο MANAS, όχι μακριά από το KANT, που μπορεί να φιλοξενήσει χιλιάδες στρατιώτες. Σύμφωνα με τις ίδιες αναφορές για κάθε αεροπλάνο που προσγειώνεται, οι Αμερικανοί πρέπει να πληρώσουν \$ 7.000. Εκτός αυτού, το ενοίκιο της βάσης και η χρήση διαφόρων εγκαταστάσεων προσφέρουν

επιπλέον έσοδα, των οποίο το σύνολο συμβάλλει ουσιαστικά στην διαίωνιση του καθεστώτος του Akayev.

Ταυτόχρονα, η Ρωσία πιέζει ώστε να μετατρέψει το καθεστώς των στρατευμάτων της στο Τατζικιστάν, από προσωρινής ανάπτυξης σε μόνιμη βάση. Εκείνο που είναι ενδιαφέρον στη παρούσα περίπτωση είναι η ανοικτή πλέον διαμάχη για απόκτηση σφαιρών επιρροής ή για αποκλεισμό του αντιπάλου. Η Ρωσία ασκεί πιέσεις προς τις διάφορες χώρες να αντιταχθούν στην δημιουργία αμερικανικών βάσεων. Προσφάτως, η Κιργιζία, το Ουζμπεκιστάν και η Γεωργία ανακοίνωσαν την αντίθεση τους στη μόνιμη εγκατάσταση αμερικανικών βάσεων, πέραν της λήξης του πολέμου κατά της τρομοκρατίας, σχεδόν αποκλειστικά εξαιτίας της ρωσικής πίεσης. Ειδικότερα, η Κιργιζία, αναθεώρησε την αρχική της στάση, ότι δηλαδή οι Αμερικανοί θα μπορούσαν να παραμείνουν όσο έκριναν αναγκαίο.

Η διαμάχη για τις βάσεις έχει αυξηθεί, καθώς οι ΗΠΑ έχουν εξαπολύσει μια παγκόσμια εκστρατεία για την αναδιοργάνωση του δικτύου των δικών της βάσεων. Αυτή η αναδιάταξη έχει πυροδοτήσει τα αμυντικά και «αυτοκρατορικά» αντανακλαστικά της Μόσχας. Και ενώ οι ΗΠΑ δεν έχουν ανακαλύψει δημοσίως τις επιδιώξεις τους, η εγρήγορση της Μόσχας είναι προφανής στις δηλώσεις κάθε βαθμίδων αξιωματούχων. Όλοι, μέχρι τον Putin και το Ρώσο Υπουργό Άμυνας Ivanov, έχουν ταχθεί σαφώς κατά οποιασδήποτε πρόθεσης αμερικανικής παρουσίας σε χώρες της ΚΑΚ, πέραν του ήδη υπάρχοντος δικτύου βάσεων και των συμφωνιών για υπερπτήσεις και παροχή διοικητικής μέριμνας.

Υπάρχει όμως μια ειδοποιός διαφορά μεταξύ της αμερικανικής και της ρωσικής αντίληψης για τις βάσεις στην περιοχή. Αν και η Ρωσία αντιτίθεται στο δικαίωμα των ΗΠΑ να έχουν βάσεις στον Καύκασο και στην Κεντρική Ασία, η ίδια δε διστάζει να υπεραμύνεται του δικαιώματος της να διατηρεί μόνιμες βάσεις, ούτε διστάζει να τις επιβάλει, παρά την τοπική αντίδραση. Η Μόσχα έχει αρνηθεί να εκκενώσει τις βάσεις της στη Μολδαβία και τη Γεωργία, όπως ρητά ορίζουν οι Συμφωνίες του 1999 με τον OSCE. Η αδιαλλαξία της στο θέμα αυτό εγείρει ερωτήματα για το τι ακριβώς επιδιώκει με την επιβολή μόνιμων βάσεων στις χώρες, με δεδομένη την αδυναμία της να συντηρήσει μεγάλα εκστρατευτικά σώματα στο εξωτερικό.

Αλλά και οι δηλώσεις Ρώσων Πρεσβευτών στις κυβερνήσεις των ΚΑΚ απηχούν μια ιμπεριαλιστική νοοτροπία, δια της οποίας επιδιώκεται η διαίωνιση της ύπαρξης ενός κλειστού Μπλοκ στην ΚΑΚ και η περιστολή του δικαιώματος των

κυβερνήσεων να αποφασίζουν ανεπηρέαστα για τις ξένες βάσεις στα δικά τους εδάφη. Ο Ρώσος Πρέσβης στο Αζερμπαϊτζάν, Andrei Ryabov, ενοχλημένος από την επιρροή του Αμερικανού ΥΠΕΞ στη χώρα δήλωσε χαρακτηριστικά: *«Δεν υπήρξε και δε θα υπάρξει οποιαδήποτε αμερικανική παρουσία στην Κασπία. Δε θα το επιτρέψουμε, δεν έχουν τίποτε να φυλάζουν εδώ»*. Κατά την εκτίμηση του η παρουσία ξένων στρατευμάτων εκεί θα παρατείνει, δε θα επιλύσει τη διαμάχη στο Nagorno-Karabakh. *«Η εγκατάσταση ξένων στρατιωτικών βάσεων στην περιοχή θα έπρεπε να θεωρηθεί ως μερική κατοχή της ανεξαρτησίας των χωρών αυτών»*. Φυσικά δεν έκανε λόγο για τη μεγάλη στρατιωτική παρουσία της χώρας του στη Γεωργία και την Αρμενία ή για τα ρωσικά στρατεύματα που ακόμη σταθμεύουν στη Μολδαβία. Αντικρούοντας το επιχείρημα των ΗΠΑ ότι τα αμερικανικά στρατεύματα θα διαφύλασσαν την ασφάλεια των αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου, ο Ryabov δήλωσε πως το Αζερμπαϊτζάν είναι σε θέση να προστατεύσει με δικές του δυνάμεις τους αγωγούς, ενώ η αμερικανική παρουσία θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά τις σχέσεις της χώρας με το γειτονικό Ιράν και τη Ρωσία. Ο Ρώσος διπλωμάτης φάνηκε επίσης υπερασπιστής του «δικαιώματος» της Μόσχας ν' ασκεί veto στην εξωτερική και στην αμυντική πολιτική του Βακου, αλλά και υπέρμαχος του «αποκλειστικού» κατ' αυτόν δικαιώματος της Ρωσίας για μία αποκλειστική και κλειστή σφαίρα επιρροής στον Καύκασο.

Με δεδομένο ότι οι περισσότερες από αυτές τις ξένες βάσεις είναι αεροπορικές, τελικά θα εμφανιστούν και χερσαίες δυνάμεις για την υπεράσπιση τους. Η χωροθέτηση των βάσεων αλλά και οι πρόσφατες κινεζικές στρατιωτικές ασκήσεις στην περιοχή κατέδειξαν σαφώς αφενός τις χώρες της Κεντρικής Ασίας για τις οποίες οι μεγάλες δυνάμεις θεωρούν πως αντιμετωπίζουν προβλήματα και αφετέρου με ποιο τρόπο θα τις «βοηθήσουν».

Οι βάσεις, βέβαια, δεν είναι σε καμία περίπτωση ο μόνος τρόπος με τον οποίο προοδευτικά στρατιωτικοποιήθηκαν οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Αν συνυπολογίσει κανείς την εισροή των οπλισμών, το εμπόριο ναρκωτικών, την αύξηση της τρομοκρατίας και την προβληματική διακυβέρνηση στις χώρες αυτές, είναι εύκολο να διακρίνει τον κίνδυνο αστάθειας που ελλοχεύει και που ανά πάσα στιγμή μπορεί να εκδηλωθεί στην περιοχή. Πρόκειται για έναν εύφλεκτο χώρο, στον οποίο η επικρατούσα αβεβαιότητα εντείνεται από την ύπαρξη ασταθών κυβερνήσεων και από τον ανταγωνισμό Ρωσίας- ΗΠΑ για την απόκτηση στρατιωτικής υπεροχής. Θα ήταν αφελές να πιστέψει κανείς ότι οι μεγάλες δυνάμεις θα εγκαταλείψουν τους

οικονομικούς, πολιτικούς και στρατηγικούς τους στόχους και θα αποφασίσουν ν' αρχίσουν να συνεργάζονται προς όφελος της σταθερότητας στην περιοχή³⁹.

Η δημιουργία στρατιωτικών βάσεων στην περιοχή, δεν είναι άσχετη με ενεργειακά θέματα. Η περιοχή γύρω από την Κασπία Θάλασσα πρόκειται να αποτελέσει ένα από τα βασικά κέντρα της παγκόσμιας αντιπαράθεσης, στην τροχιά της οποίας θα εμπλακούν όχι μόνο η Ευρώπη και οι ΗΠΑ αλλά και νέοι παίκτες από την Ασία, όπως η Κίνα και η Ινδία.

Το ενδιαφέρον της Κίνας για την Κασπία εξηγείται εύκολα. Σύμφωνα με προβλέψεις ειδικών, το 2010 η Κίνα θα εισάγει ετησίως έως 120.000.000 τόνους πετρελαίου, δηλαδή ποσότητα διπλάσια σε σύγκριση με το 2002. Το Αζερμπαϊτζάν και το Καζαχστάν προσβλέπουν με ορίζοντα το 2010 να διευρύνουν την εξόρυξη πετρελαίου στην Κασπία, ενώ αντίθετα στη Μέση Ανατολή προβλέπεται μείωση της. Η Κίνα θεωρεί τον αγωγό από το Καζαχστάν ζωτικής σημασίας έργο, ιδιαίτερα αν αυτό ενταχθεί σε κοινό δίκτυο με το Αζερμπαϊτζάν και το Τουρκμενιστάν. Σκοπεύει ως εκ τούτου να κατασκευάσει διυλιστήρια στην πόλη Urumqi με απώτερο σκοπό τη μεταφορά έτοιμου πετρελαίου στη βιομηχανική Ανατολική Ακτή.

Το θέμα της ασφάλειας στην περιοχή της Κασπίας καθώς και στις χώρες της Κεντρικής Ασίας, από όπου θα περάσει ο αγωγός αρχίζει να αποκτά για την Κίνα μεγαλύτερη σημασία. Επίσημα δεν υπήρξε κινεζική συνδρομή στη συγκρότηση των στρατιωτικών και ναυτικών δυνάμεων στην Κασπία, ωστόσο, το Πεκίνο ενισχύει συνεχώς τις χώρες αυτές με οικονομική βοήθεια. Αν και η αρωγή της Κίνας είναι μικρότερη από εκείνη της Ρωσίας και του ΝΑΤΟ, εντούτοις προορίζεται για συγκεκριμένα σχέδια που είναι στρατηγικής σημασίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργού Άμυνας του Καζαχστάν, Muchtar Altinbaev, η Κίνα παραχώρησε στο Στρατό του Καζαχστάν στρατιωτικό εξοπλισμό και αυτοκίνητα προορισμένα για χρήση σε δύσβατες περιοχές και διαμόρφωσε αίθουσες για την εκμάθηση της κινεζικής γλώσσας. Μελετάται επίσης το ενδεχόμενο παράδοσης στο Ναυτικό του Καζαχστάν κινεζικών στρατιωτικών ακάτων.

Ενδιαφέρον για την Κασπία δείχνει και η Ινδία. Ο υπό κατασκευή αγωγός Baku-Τιφλίδα-Cheyhan θα επηρεάσει σημαντικά τη γεωγραφία των πετρελαϊκών διαδρομών στην ΚΑΚ, ωστόσο, η εξέλιξη αυτή θα αποβεί προς όφελος των ΗΠΑ και άλλων χωρών του ΝΑΤΟ και όχι της Μόσχας, ενώ ένα καινούριο σχέδιο «Borrrá

³⁹ ASIA TIMES, 22/01/04

Νότου» θα μπορούσε να ικανοποιήσει και την Ευρώπη και τη Ρωσία και την Ινδία. Ο νέος αυτός διάδρομος MUBAI (Ινδία) - BEDER-ABAS (Ιράν) - BEDER-AMIRABAD (Ιράν) – ANZELI (Ιράν) – Κασπία Θάλασσα – ΟΛΙΑ, ΑΣΤΡΑΧΑΝ (Ρωσία) – ΑΓΙΑ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗ θα έπρεπε να μειωθεί κατά 10-12 ημέρες ο χρόνος μεταφοράς φορτίων σε σύγκριση με την παραδοσιακή διαδρομή από την Ασία στην Ευρώπη μέσω της διώρυγας του Σουέζ και της Μεσογείου που διαρκεί 35 ημέρες. Αλλά και το κόστος μεταφοράς θα μειωνόταν κατά 20 % περίπου.

Παρότι οι ειδικοί επισημαίνουν τα ελαττώματα και αυτού του σχεδίου, όπως η απουσία ενιαίων αγωγών, έτοιμα να χρηματοδοτήσουν το σχέδιο πλην της Ρωσίας, της Ινδίας και του Ιράν δηλώνουν το Καζαχστάν Τουρκμενιστάν. Από την πλευρά της η Ινδία εξέφρασε την επιθυμία να ενισχύσει Ένοπλες Δυνάμεις του Καζαχστάν, κάτι που συμφωνήθηκε κατά τη διάρκεια επίσκεψης στο Καζαχστάν (το Νοέμβριο του 2003), του Ινδού Υπουργού Άμυνας, George Fernandez. Οι δύο πλευρές έδειξαν ενδιαφέρον για την παραγωγή από κοινού συμβατικών όπλων με βάση το εργοστάσιο «METALIST» στην πόλη Ουράλσκ στο δυτικό Καζαχστάν.

Στην περιοχή της Κασπίας δραστηριοποιούνται και άλλες χώρες και στο Αζερμπαϊτζάν αναμένεται να αναπτυχθούν στρατιωτικές δυνάμεις του Πενταγώνου, με την βοήθεια των οποίων θα οργανωθεί η περιφρούρηση του αγωγού BAKU-ΤΙΦΛΙΔΑ-CEYHAN.

Η Ρωσία και το Ιράν αντιδρούν έντονα για τη ξένη στρατιωτική παρουσία στην περιοχή και το ενδεχόμενο ανάπτυξης εκεί ξένων δυνάμεων θα μπορούσε να οδηγήσει από τις δηλώσεις στην ανοικτή αντιπαράθεση⁴⁰.

Κατά τα πρώτα χρόνια της διάλυσης της ΕΣΣΔ ο αγώνας για την κυριαρχία στην περιοχή ήταν μάλλον άνισος. Δεδομένης της υπεροπλίας των ΗΠΑ σε μοχλούς πίεσης και οικονομικά μέσα, η Μόσχα βρέθηκε σε δεινή θέση. Παρόλα αυτά γρήγορα κατέστη σαφές ότι η γεωγραφική θέση της Μόσχας, που την τοποθετεί μέσα στην περιοχή που ενδιαφέρεται να ελέγξει, αποτελούσε ένα όπλο που δύσκολα μπορούσε να αντισταθμιστεί με οποιοδήποτε οικονομικό μέσο. Παράλληλα, μία από τις αδυναμίες της Μόσχας παρατηρείται στο επίπεδο της προπαγάνδας, στο οποίο οι αμερικανικοί μηχανισμοί είναι κατά πολύ ισχυρότεροι των αντίστοιχων ρωσικών, ενώ οι εξεζητημένες δηλώσεις Ρώσων πολιτικών συχνά επιδεινώνουν την κατάσταση.

⁴⁰ NEZAVISIMAYA GAZETA, 27/01/04

Στην αντιπαράθεση αυτή η Μόσχα είχε επίσης το πλεονέκτημα ότι μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις προσωπικές σχέσεις που διατηρούσαν Ρώσοι αξιωματούχοι με τους αντίστοιχους των κρατών της περιοχής. Αυτό ίσχυε όχι μόνο για κορυφαίους αξιωματούχους, όπως ο πρόσφατα αποθανών Πρόεδρος του Τουρκμενιστάν που διετέλεσε μέλος του πολιτικού γραφείου του ΚΚΣΕ, αλλά και σε μεσαίου επιπέδου κυβερνητικά στελέχη, καθώς μεγάλος αριθμός στελεχών των Μυστικών Υπηρεσιών και του Στράτου κατείχαν ανάλογες θέσεις και πριν το 1991. Γενικότερα, μεταξύ της Ρωσίας και των χωρών της ευρύτερης περιοχής παρατηρούνται τόσο τάσεις συνεργασίας όσο και τάσεις απομάκρυνσης. Επί μακρύ χρονικό διάστημα, οι χώρες αυτές ήταν αναγκασμένες να συνδιαλέγονται με τον «έξω κόσμο» αποκλειστικά μέσω της Μόσχας. Κατά το διάστημα αυτό αναπτύχθηκαν τόσο φιλικά αισθήματα όσο και εχθρότητες. Παράλληλα, οι χώρες της περιοχής θα χρειασθούν δεκαετίες για να ξεπεράσουν τις αγκυλώσεις του παρελθόντος. Σε τελική ανάλυση, ωστόσο, ο γεωγραφικός παράγοντας θα αναγκάζει τη Ρωσία και τις χώρες της περιοχής να αποδεχθούν σε κάποιο βαθμό ότι είναι αναγκασμένες να συνυπάρξουν και να χαράξουν κοινή πορεία προς το μέλλον⁴¹.

Πριν από μερικά χρόνια, όταν οι εξελίξεις στην περιοχή είχαν προσλάβει τις διαστάσεις χιονοστιβάδας ο Putin είχε αποστείλει έμμεσο μήνυμα προς τις ΗΠΑ ότι θα πρέπει να αναγνωρίσουν τον ειδικό ρόλο που θα έχει η Ρωσία στην ευρύτερη περιοχή. Οι ΗΠΑ απέφυγαν να αναλάβουν ανάλογες δεσμεύσεις. Τίθεται το ερώτημα αν η Ρωσία με τις ενέργειες της στην περιοχή επιδιώκει να αυξήσει το ρόλο της στο παγκόσμιο γίγνεσθαι στα πλαίσια μίας ανεξάρτητης και δίκαιης εξωτερικής πολιτικής ή προσπαθεί να επιβάλει την κυριαρχία της στα ανεξάρτητα κράτη με τα οποία συνορεύει στο πλαίσιο μίας κακώς εννοούμενης Realpolitik.

Σε κάθε περίπτωση αν η ευρύτερη περιοχή εξακολουθήσει να είναι το πεδίο συγκρούσεων Μόσχας –Ουάσινγκτον, οι αντιπαραθέσεις στην περιοχή, που εν πολλοίς υποδαυλίζονται από Ρώσους και Αμερικανούς, θα εξακολουθήσουν να μαίνονται, παρασύροντας την περιοχή σε ακόμη μεγαλύτερη οπισθοδρόμηση. Αντίθετα, αν Ρωσία και ΗΠΑ καταλήξουν σε μία ανεπίσημη συμφωνία, έστω και αν αυτή περιλαμβάνει τον διαχωρισμό της περιοχής σε σφαίρες επιρροής οι τοπικές συγκρούσεις θα περιορισθούν και, αν υπάρξει ορθολογικότερη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων η περιοχή θα γνωρίσει μία κάποια οικονομική ανάπτυξη.

⁴¹ Russia and Central Asia: The Challenge of Turning Subjects into Friends, Martha Brill Olcott

3.2 Ο ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΠΙΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΣΧΑ (ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ)

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται όλο και περισσότερο ότι τα ενεργειακά αποθέματα της Ρωσίας αποτελούν ένα από τα κυριότερα όπλα της Μόσχας στην προσπάθεια της να επαναποκτήσει σημαντικό ρόλο στη διεθνή σκηνή. Δεδομένων των δυνατοτήτων αύξησης των εσόδων, τα οποία μπορούν να επενδυθούν στη ρωσική οικονομία η κυβέρνηση Putin δεν είναι διατεθειμένη να εγκαταλείψει έναν τόσο αποδοτικό τομέα, τόσο σε οικονομικούς όσο και σε πολιτικούς όρους στα χέρια των ιδιωτών.

Στο πλαίσιο αυτό η κυβέρνηση Putin προσπάθησε και σε γενικές γραμμές κατόρθωσε να επαναφέρει υπό τον έλεγχο της τη βιομηχανία της χώρας και κυρίως τους τομείς του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Αν και οι ενέργειες της ρωσικής κυβέρνησης επικρίθηκαν από τα διεθνή ΜΜΕ θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι κάποιες από αυτές ήταν μάλλον αναγκαίες, καθώς υπολογίζεται ότι το 2000, η οικονομική δύναμη των 25 πλουσιότερων Ρώσων ήταν μεγαλύτερη από αυτή του ρωσικού κράτους⁴². Σημαντικότερη κίνηση υπήρξε η σύλληψη του Khodorkovsky, η οποία απέστειλε μηνύματα σε πολλούς αποδέκτες.

Οι αποφάσεις του Putin εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, καθώς ο Ρώσος Πρόεδρος εκτιμά ότι η Ρωσία, προκειμένου να επιτύχει την οικονομική της ανάκαμψη, που θα της επιτρέψει να αναλάβει σημαντικό ρόλο σε διεθνή θέματα, θα πρέπει να βασισθεί στην εγχώρια βιομηχανία. Η εγχώρια βιομηχανία, με τη σειρά της, εκτός από την ώθηση για την οικονομική ανάπτυξη, προσδίδει και στη Ρωσία το πλεονέκτημα της χρήσης της ενέργειας για την επίτευξη στόχων σε διεθνές επίπεδο.

Ακόμα και ο ίδιος ο Putin σε επιστημονική του εργασία εξήρε το ρόλο του ενεργειακού τομέα στην εξωτερική πολιτική και άφησε να εννοηθεί ότι τις κατευθυντήριες γραμμές για τις επιχειρήσεις του τομέα αυτού θα έπρεπε να τις θέτει το κράτος λαμβάνοντας υπόψη και τους στόχους σε διεθνές επίπεδο⁴³.

Από το 2004 το ποσοστό της πετρελαϊκής δραστηριότητας που βρίσκεται υπό τον έλεγχο του κράτους έχει αυξηθεί από 7% σε 35%, ποσοστό που παρουσιάζει αυξητικές τάσεις. Εξάλλου, δεδομένου ότι στην ηγεσία των εταιρειών GAZPROM και ROSNEFT, τη μεγαλύτερη εταιρεία πετρελαίου, έχουν τοποθετηθεί επικεφαλής

⁴² Περιοδικό, FORBES, 2004

⁴³ Putin, Vladimir. "Mineral Raw Materials in the strategy for Development of the Russian Economy" Notes of the Mining Institute, January 1999

στελέχη πιστά προς το Κρεμλίνο, οι δύο επιχειρηματικοί κολοσσοί πρωταγωνίστησαν σε μία σειρά τεράστιων εξαγωγών εταιρειών από το κράτος. Η κυριαρχία του κράτους δεν αφορά μόνο τις πετρελαϊκές δραστηριότητες. Το τελευταίο έτος έχουν κρατικοποιηθεί όλες οι αεροπορικές εταιρείες, οι οποίες σχημάτισαν ένα κογκλομεράτο υπό τον έλεγχο του κράτους, η μεγαλύτερη εταιρεία παραγωγής τιτανίου, η οποία προμηθεύει την AIRBUS και την BOEING, ενώ ο κρατικός έλεγχος επεκτείνεται και στον τομέα παραγωγής ενέργειας από πυρηνικά υλικά.

«Το Κρεμλίνο σκοπεύει να δημιουργήσει μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα, ακολουθώντας ένα μοντέλο που εφαρμόζεται στην Κορέα. Λαμβανομένης υπόψη της εμπειρίας της προηγούμενης δεκαετίας οι επιχειρήσεις αυτές δεν γίνεται να ανήκουν σε ιδιώτες, διότι με τον τρόπο αυτό οι επιχειρηματίες θα αποκτούσαν ισχυρή πολιτική επιρροή. Το ελεύθερο κεφαλαίο δεν μπορεί να ελεγχθεί, επομένως ο Putin προκρίνει κρατικούς αξιωματούχους στην ηγεσία των επιχειρήσεων, γνωρίζοντας ότι αυτοί θα είναι πιστοί στο Κρεμλίνο.», εκτιμά ο Alexei Mukhin, Διευθυντής του «Center For Political Information».

Η Περίπτωση της GAZPROM

Η εταιρεία Gazprom είναι η δεύτερη μεγαλύτερη ενεργειακή εταιρεία στον κόσμο, πίσω από την Exxon-Mobil. Στην ίδια εταιρεία ανήκουν μία τράπεζα και μία ασφαλιστική εταιρεία, η ποδοσφαιρική ομάδα ZENIT και ολόκληρα συγκροτήματα ΜΜΕ. Στο πλαίσιο αυτό η εταιρεία εξαγόρασε το ανεξάρτητο τηλεοπτικό Δίκτυο NTV και την εφημερίδα IZVESTIA, μετατρέποντας τα σε φερέφωνα του Κρεμλίνου. Η Gazprom διαθέτει περισσότερο από το 25 % παγκοσμίων αποθεμάτων φυσικού αερίου και η αξία της, σύμφωνα με συντηρητικές εκτιμήσεις, ανέρχεται σε \$ 262 δισ. Σύμφωνα με στοιχεία της εταιρείας τα καθαρά της κέρδη αυξήθηκαν από \$ 490 εκατ., το 2001, σε \$ 11,7 δισ., το 2005. Από το 2005, το ρωσικό κράτος κατέχει το 51 % των μετοχών ποσοστό που του δίνει τον απόλυτο έλεγχο των δραστηριοτήτων του.

Η υπεύθυνη δημοσίων σχέσεων της Gazprom, Anastasia Ivanova, επιμένει ότι το κράτος είναι απλά ένας ακόμη κάτοχος των μετοχών της εταιρεία και ότι μοναδικός στόχος της εταιρείας είναι η άντληση οικονομικού κέρδους από τη διάθεση ενέργειας. *«Είναι απόλυτα αληθές αυτό που ορισμένοι υποστηρίζουν, ότι δηλαδή η εταιρεία μας αποτελεί όργανο του Κρεμλίνου για την εξωτερική του πολιτική. Η Gazprom είναι μία εταιρεία μικτού κεφαλαίου και λειτουργεί σύμφωνα με τους κανόνες που αναφέρονται στο καταστατικό της»*, επιμένει η Ivanova.

Παρ' όλα αυτά η ρωσική κυβέρνηση έχει λάβει κάθε δυνατό μέτρο για την ανάπτυξη της εταιρείας. Το 2006 η Δούμα ψήφισε Νόμο με τον οποίο της παραχωρείται δικαίωμα αποκλειστικής διάθεσης φυσικού αερίου στο εξωτερικό, με τον οποίο ουσιαστικά καταστρέφεται οποιαδήποτε άλλη εταιρεία του φυσικού αερίου. Παράλληλα, η εταιρεία επωφελείται και από την εχθρική αντιμετώπιση του Κρεμλίνου προς ξένους επενδυτές, που κατέχουν μετοχές ρωσικών εταιρειών, που δραστηριοποιούνται στον ενεργειακό τομέα. Είναι ενδεικτικό ότι ακόμη και η Shell αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη συμμετοχή της στον αγωγό Sakhalin 2, διαθέτοντας τις μετοχές της στο project αυτό στη Gazprom, σε εξευτελιστική τιμή.

«Η Gazprom βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με το Κρεμλίνο. Ακολουθεί, μεν, τις επιταγές της ρωσικής κυβέρνησης στην εξωτερική πολιτική, αλλά σαν αντάλλαγμα ισχυροποιείται επιχειρηματικά από τις ενέργειες του Κρεμλίνου.», τονίζει ο Igor Tomberg, ειδικός επιστήμονας του Κέντρου Ενεργειακής Έρευνας που εδρεύει στη Μόσχα.

«Η Gazprom αποτελεί τον πυρήνα του ρωσικού κράτους. Εκφράζει τη βούληση του Κρεμλίνου. Δεν πρόκειται για μια συνηθισμένη εταιρεία. Αντίθετα, είναι μια κλειστή, αδιαφανής εταιρεία που δεν ελέγχεται από κανέναν, εκτός από τους πολιτικούς της ηγέτες. Στην πραγματικότητα προσιδιάζει σε μία μυστική υπηρεσία», εκτιμά η Liliana Shevtsova, Συνεργάτης του Carnegie Center⁴⁴.

Άσκηση Πιέσεων προς τη Δύση, με μοχλό την Ενέργεια

Όλες οι ενδείξεις συνηγορούν ότι το νέο έτος θα σηματοδοτήσει την απαρχή μιας νέας «μάχης εξουσίας» μεταξύ της διεκδικητικής Ρωσίας και της μειωμένης αποφασιστικότητας της Δύσης. Το πεδίο της μάχης θα είναι, φυσικά, αυτό της ενέργειας. Στην προσπάθεια τους να απεξαρτηθούν από το ρωσικό φυσικό αέριο, η Πολωνία και οι σύμμαχοι της στη χερσόνησο της Βαλτικής αναμένεται να συμφωνήσουν για την ανάπτυξη νέου πυρηνικού σταθμού στην Ιγκναλίνα της Λιθουανίας.

Στη συνέχεια και αφού πρώτα συνδέσουν τα ηλεκτρικά τους δίκτυα με την Ιγκναλίνα, θα επισπεύσουν τα σχέδια για τη δημιουργία νέου τερματικού σταθμού στα βόρεια παράλια της Πολωνίας, από όπου και ευελπιστούν ότι θα εισάγουν υγροποιημένο φυσικό αέριο. Τέτοιες κινήσεις, ωστόσο, δεν πρόκειται να

⁴⁴ Gazprom: rising star of new Kremlin capitalism, Fred Weir, 23/01/07, "The Christian Science Monitor"

αποθαρρύνουν τις ρωσικές βλέψεις. Σε αυτή την περίπτωση, οι πλούσιες ρωσικές επιχειρήσεις του ενεργειακού τομέα θα απαντήσουν επισπεύδοντας την εξαγορά των Ευρωπαίων ανταγωνιστών τους.

Ακόμη και οι πρώην κομμουνιστικές χώρες θα σπεύσουν να υπογράψουν ειδικές συμφωνίες με τη Μόσχα. Η εξάρτηση της Ουγγαρίας στο ρωσικό φυσικό αέριο θα διογκωθεί, καθώς η οικονομική λιτότητα και η μείωση του βιοτικού επιπέδου καθιστά θείο δώρο τη χαμηλού κόστους ενέργεια. Τον ίδιο δρόμο θα ακολουθήσει και η Σλοβακία, η κυβέρνηση της οποίας δέχεται ήδη τις επικρίσεις των δυτικοευρωπαϊκών εταίρων της λόγω των αυταρχικών μεθόδων, ιδιαίτερα όσον αφορά τις μειονότητες.

Η ενεργειακή αφθονία και ο πακτωλός χρημάτων του Κρεμλίνου εγγυώνται την καταστροφή των σχεδίων για τη μεταφορά μη ρωσικού αερίου στην Ευρώπη. Η NABBUCO, που έχει αναλάβει τη δημιουργία του διαβαλκανικού αγωγού για τη μεταφορά αερίου από τη Μέση Ανατολή και τη Κεντρική Ασία στη Γηραιά Ήπειρο μέσω Τουρκίας, θα βρεθεί στο επίκεντρο της «μάχης εξουσίας». Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναγάγει το σχέδιο NABBUCO σε απόλυτη προτεραιότητα της ενεργειακής πολιτικής. Εν απουσία πρόθυμων να πληρώσουν για την κατασκευή του αγωγού, η αγορά ρωσικού αερίου θα φαντάζει πάντα ως εύκολη και φτηνή λύση. Θεωρείται δεδομένο ότι το 2007 η NABBUCO θα υποχρεωθεί να αποδεχθεί την ανάμειξη του Κρεμλίνου και επιπλέον θα οδηγηθεί σε σύνδεση με τον σχεδόν αχρησιμοποίητο «μπλε» αγωγό που συνδέει τη Ρωσία με την Τουρκία.

Είναι δεδομένο ότι η Ρωσία θα επιδείξει τις ενεργειακές της δυνατότητες καθ' όλη τη διάρκεια του νέου έτους. Παρά ταύτα θα τις επιδεικνύει επιλεκτικά, καθώς η Μόσχα επιδιώκει να προβάλλεται ως αξιόπιστος συνεταιίρος, ο οποίος σέβεται τους κανόνες της αγοράς.

Οι αγωγοί θα παραμείνουν ανοικτοί για όσους πελάτες πληρώνουν στην ώρα τους. Τα κράτη και οι εταιρείες, ωστόσο, που θα τολμήσουν να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη ρωσική ενεργειακή ηγεμονία ενδέχεται να αντιμετωπίσουν προβλήματα.

Το κλίμα στα πρώην κράτη δορυφόρους του Κρεμλίνου στην Ανατολική Ευρώπη είναι μουντό. Εκεί όπου η ενεργειακή κυριαρχία θεωρείται δεδομένη, ο παρεμβατισμός αποτελεί φυσικό επακόλουθο. Η Ευρώπη θα συνεχίσει την προσπάθεια προσαρμογής στη νέα πραγματικότητα της ενεργειακής πολιτικής. Δύο δεκαετίες μετά την πτώση του Κομμουνισμού, μία νέα αυτοκρατορία αναδύεται από

τις στάχτες της Σοβιετικής Ένωσης και επιπλέον φαντάζει βιώσιμη. Αυτή τη φορά, ωστόσο, η δύναμη της βρίσκεται στους αγωγούς και όχι στα άρματα μάχης⁴⁵.

3.3 ΤΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΟΠΛΟΣΤΑΣΙΟ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΟΠΛΟ (ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ)

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που εκτιμούν ότι αν η Ρωσία επιθυμεί να επιστρέψει στο status της Υπερδύναμης, έστω και μίας αισθητά μικρότερης των ΗΠΑ, θα πρέπει να βασισθεί στο τεράστιο οπλοστάσιο πυρηνικών όπλων που διαθέτει και όχι στις συμβατικές της δυνάμεις. Πριν από μερικά χρόνια, ωστόσο, στη ρωσική πολιτική ζωή κυριαρχούσε το δίλημμα της αποφασιστικής ενίσχυσης είτε των πυρηνικών είτε των συμβατικών δυνάμεων. Δεδομένων των πενιχρών οικονομικών μέσων που διέθετε η Μόσχα, η διαμάχη δεν άργησε να προσλάβει σημαντικές διαστάσεις με αποτέλεσμα οι φορείς των δύο διαφορετικών απόψεων, η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Άμυνας και τα Γενικά Επιτελεία να έρθουν σε ευθεία σύγκρουση. Αρχικά, από τις εξελίξεις φάνηκε ότι υπερίσχυσαν τα δεύτερα, τα οποία υποστήριζαν την ενίσχυση των συμβατικών δυνάμεων, καθώς ο τέως Υπουργός Άμυνας, Marshal Sergeyev, αντικαταστάθηκε από τον νυν Υπουργός Άμυνας, Sergei Ivanov.

Όλα άλλαξαν, ωστόσο, όταν οι ΗΠΑ αποφάσισαν, το 2001, να ενισχύσουν την αντιπυραυλική τους ασπίδα. Απαντώντας στην ενέργεια αυτή, το Κρεμλίνο ανακοίνωσε ότι δεν πρόκειται να εφαρμόσει τη Συνθήκη START 2, προκειμένου να έχει τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει τη νέα πυραυλική Άμυνα. Η Συνθήκη προέβλεπε την απόσυρση των ρωσικών διηπειρωτικών πυραύλων (ICBM), που είχαν τη δυνατότητα να φέρουν πολλαπλές κεφαλές, αλλά ουδέποτε επικυρώθηκε από τα ρωσικά νομοθετικά Σώματα και φαίνεται ότι ούτως ή άλλως οι Ρώσοι δεν είχαν την πρόθεση να την εφαρμόσουν.

Δεν αποκλείεται η απόφαση των Αμερικανών να αποτέλεσε απλά μία καλή αφορμή για τους Ρώσους. Το ρωσικό Αμυντικό Δόγμα που τέθηκε σε εφαρμογή το 2000, προβλέπει την όσο το δυνατόν αποφασιστικότερη ενίσχυση των πυρηνικών δυνατοτήτων της χώρας, ενώ αναφέρει ότι η Μόσχα θα μπορούσε να απαντήσει με τη χρήση πυρηνικών ακόμα και αν δεχόταν επίθεση με συμβατικά όπλα.

⁴⁵ Η Ρωσία δείχνει τη δύναμη της, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 06/01/07

Η διακηρυγμένη πρόθεση της Ουάσινγκτον να απελευθερωθεί από οποιαδήποτε δέσμευση στο συγκεκριμένο τομέα, είτε αυτή αφορά τον περιορισμό της ανάπτυξης βαλλιστικών συστημάτων, είτε την αναβολή της δημιουργίας αντιπυραυλικής ασπίδας, που ευαγγελίζεται η κυβέρνηση Bush, θα αποτελέσει, αναμφίβολα καταλύτη για τις εξελίξεις στον πυρηνικό τομέα. Στο πλαίσιο αυτό, η Ρωσία θα αναγκασθεί να διαθέσει τεράστια κονδύλια για τη διατήρηση σε υψηλό επιχειρησιακό επίπεδο των πυραύλων που εκτοξεύονται από το έδαφος, καθώς και την ανάπτυξη πιο αξιόπιστων συστημάτων εκτόξευσης πυρηνικών πυραύλων από τη θάλασσα και τον αέρα, προκειμένου να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει το αμερικανικό πυρηνικό δόγμα, που συνίσταται στην «Πυρηνική τριάδα» (Έδαφος, Αέρα, Θάλασσα).

Η προσπάθεια της Ουάσινγκτον να απεμπλακεί από τις διμερείς τις δεσμεύσεις δεν αποτελεί ευθεία απειλή για τη ρωσική εθνική ασφάλεια, τουλάχιστον για τα επόμενα 10-15 χρόνια. Παρ' όλα αυτά οι κινήσεις της Ουάσινγκτον έχουν στρατηγικό χαρακτήρα και επομένως απαιτούν στρατηγική απάντηση⁴⁶.

Με δεδομένες τις προθέσεις των Ρώσων και τους ελάχιστους δισταγμούς τους για τη χρήση πυρηνικών αν παραστεί ανάγκη αξίζει να εξετάσουμε τις πραγματικές δυνατότητες της Μόσχας στον πυρηνικό τομέα.

Η επίσημη πολιτική της ρωσικής Ομοσπονδίας στο στρατιωτικό τομέα διέπεται από τον Ομοσπονδιακό Νόμο, «Περί Αμύνης», έγγραφο σχετικά με το Στρατιωτικό Δόγμα και την ετήσια αναφορά του Προέδρου στην Ομοσπονδιακή Συνέλευση. Δευτερευόντως, η πολιτική του ρωσικού Υπουργείου Άμυνας εξαρτάται από έγγραφο όπως το «Επείγοντες Στόχοι της Ανάπτυξης των ρωσικών Ε/Δ», που εκδόθηκε από το Υπουργείο τον Οκτώβριο του 2003.

Μια ενδελεχής εξέταση των διαφόρων εγγράφων που αφορούν τη στρατιωτική πολιτική καθιστά εμφανή την αντίθεση απόψεων μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας στον τομέα αυτό, καθώς η πρώτη αναφέρεται στους τρόπους ενίσχυσης της συνεργασίας με το NATO και την Ε.Ε. στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, ενώ οι στρατιωτικοί δηλώνουν ότι λαμβάνουν μέτρα για την αποτροπή επίθεσης εναντίον των στρατιωτικών διαστημικών εγκαταστάσεων της Ρωσίας, η οποία θα μπορούσε να προέλθει αποκλειστικά από την Βόρειο-Ατλαντική Συμμαχία.

⁴⁶ Sergei Kortunov, Russia reacts to U.S. nukes, 16/11/06

Αν και τα διεθνή ΜΜΕ, έχουν αναφέρει διάφορα στοιχεία για τα ρωσικά πυρηνικά προγράμματα, παραδοσιακά ΕΣΣΔ (επομένως και η Ρωσία) και Κίνα είναι οι μόνες χώρες μέλη του «Επίσημου Πυρηνικού Club», που ακολουθούν πολιτική απόλυτης μυστικότητας σχετικά με τις πυρηνικές του δυνατότητες. Παρ' όλα αυτά ορισμένες λεπτομέρειες έχουν γίνει γνωστές⁴⁷:

- Παρά το ότι η ΕΣΣΔ είχε ανακοινώσει ότι δεν πρόκειται να κάνει πρώτη χρήση πυρηνικών, η Ρωσία επιφυλάσσεται του δικαιώματος της χρήσης πυρηνικών όπλων σε απάντηση της χρήσης πυρηνικών ή άλλων όπλων μαζικής καταστροφής εναντίον της ή / και των συμμάχων της, ή στην περίπτωση που δεχτεί επίθεση ευρείας κλίμακας με συμβατικά όπλα, η οποία θα έχει ως αποτέλεσμα κρίσιμη απειλή για την εθνική ασφάλεια της ρωσικής Ομοσπονδίας.
- Σκοπός της χρήσης πυρηνικών όπλων είναι να επιφέρει προκαθορισμένο πλήγμα σε οποιονδήποτε επιτιθέμενο, ανεξάρτητα από την έκβαση του πολέμου.
- Η Ρωσία δεν πρόκειται να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα εναντίον οποιασδήποτε χώρας συμμετέχει στη Συνθήκη για τη μη Εξάπλωση (NPT), εκτός αν κάποιο μέλος της επιτεθεί στη Ρωσία, στους Συμμάχους της ή σε χώρα με την οποία την συνδέουν δεσμεύσεις στον τομέα της Ασφάλειας.
- Η Ρωσία δεν πρόκειται να επιτεθεί με πυρηνικά στις Η.Π.Α., την Μ. Βρετανία και τη Γαλλία (ψήφισμα 984 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε., Απρίλιος 1995). Η δέσμευση αυτή οφείλεται μάλλον στη «ρομαντική διάθεση» που επικρατεί όταν δημιουργείται ένα νέο κράτος και πιθανότατα δεν απασχολεί ιδιαίτερα το Κρεμλίνο.
- Πρόσφατα στο Ρωσικό Δόγμα προστέθηκε η πρόβλεψη για την «περιορισμένη-επιλεκτική χρήση των στρατηγικών δυνάμεων σε τακτικό επίπεδο».

Οι πραγματικές δυνατότητες συχνά υπολείπονται των ρωσικών προθέσεων. Σε μία άσκηση που πραγματοποιήθηκε από το ρωσικό Στρατό το Φεβρουάριο του 2004, τα αποτελέσματα ήταν μάλλον απογοητευτικά. Σύμφωνα με το σενάριο της άσκησης

⁴⁷ Alexei Arbatov, Vladimir Dvorkin, Πυρηνική Αποτροπή και μη Εξάπλωση- οι πολιτικές των πυρηνικών κρατών: Ρωσία, 2006

οι ρωσικές δυνάμεις θα εκτόξευαν μεγάλο αριθμό βαλλιστικών πυραύλων τόσο από το έδαφος όσο και από υποβρύχια, ενώ θα έθεταν σε τροχιά νέους διαστημικούς δορυφόρους καθώς οι προηγούμενοι θα είχαν καταστραφεί συνεπεία της επίθεσης ξένων δυνάμεων. Αν και σύμφωνα με τις επίσημες ανακοινώσεις, η επίθεση θα γινόταν από τρομοκρατικές οργανώσεις, το σενάριο της άσκησης παρέπεμπε σ' ένα αντίστοιχο του 1982, ενώ είναι σαφές ότι δεν είναι πολλά τα κράτη που θα μπορούσαν να πλήξουν τους ρωσικούς δορυφορικούς σταθμούς. Τελικά, η άσκηση απέτυχε πλήρως διότι κανένα ρωσικό θαλάσσιο μέσο δεν κατόρθωσε να εκτοξεύσει τους πυραύλους. Παρόλα αυτά, ο Πρόεδρος Putin δήλωσε ικανοποιημένος από τα αποτελέσματα της άσκησης⁴⁸.

Τα τρία τελευταία έτη, κυριαρχεί επίσης το δίλημμα για το αν η Ρωσία θα πρέπει να εκσυγχρονίσει τους στρατηγικούς της πυραύλους ή μπορεί να αντιμετωπίσει οποιοδήποτε πυραυλικό σύστημα των ΗΠΑ με τον αριθμό και την ποιότητα των συστημάτων που ήδη διαθέτει. Στο διάγγελμα του Προέδρου Putin το Μάιο του 2003, γίνεται λόγος για τη βελτίωση των πυρηνικών δυνατοτήτων της Μόσχας, αν και δεν ξεκαθαρίζεται αν αυτή θα αφορά τον αριθμό ή την ποιότητα των ρωσικών όπλων. Σύμφωνα, ωστόσο, με εισηγήσεις κάποιων στρατιωτικών, η Ρωσία θα είναι σε θέση για τα επόμενα δέκα χρόνια να αντιμετωπίσει οποιοδήποτε αμερικανικό σύστημα χρησιμοποιώντας τις υπάρχουσες δομές.

Είναι γεγονός ότι η ύπαρξη ενός ισχυρού πυρηνικού οπλοστασίου βοηθά τη Μόσχα να καλύψει τις αδυναμίες του συμβατικού της Στρατού. Στο πλαίσιο αυτό, το ρωσικό Πυρηνικό Δόγμα δεν πρέπει να είναι στατικό και δυσκίνητο αλλά να χρησιμεύει ως όπλο στην προσπάθεια της Μόσχας να επηρεάσει τα παγκόσμια δρώμενα⁴⁹.

⁴⁸ Associated Press, 18/02/04

⁴⁹ Russian Nuclear Policy: Need and Self-Confidence, Rose Gottemoeller, Μάρτιος 2004

4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΡΩΣΙΑΣ – Η.Π.Α.

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ύστερα από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, οι σχέσεις Ρωσίας-ΗΠΑ έχουν διέλθει από διάφορα στάδια, καθώς οι στόχοι τους άλλοτε συμπίπτουν και άλλοτε έρχονται σε ευθεία αντίθεση.

Είναι βέβαιο ότι η διατήρηση μη εχθρικών σχέσεων με τις χώρες της Δύσης είναι ο μοναδικός δρόμος που μπορεί να ακολουθήσει μία λογική εξωτερική πολιτική. Παράλληλα, η Δύση δύναται να αντλήσει σημαντικά οφέλη από την προσέγγιση της Ρωσίας και τη μετατροπή της σε ένα δημοκρατικό και ευρωπαϊκό «μετα-αυτοκρατορικό» εθνικό κράτος, το οποίο θα διατηρεί στενούς δεσμούς με την ατλαντική κοινότητα⁵⁰.

Ωστόσο, από κοινού με την Κίνα, η Ρωσία τάσσεται υπέρ μιας δραστηκής ανακατανομής της παγκόσμιας ισχύος, αν και οι δύο χώρες έχουν επίγνωση των ορίων των δυνατοτήτων τους και έχουν αντιληφθεί τα οφέλη που δύνανται να αντλήσουν από τη συνεργασία με τη Δύση. Αν η σχέση της Κίνας οφείλεται στη συνεχιζόμενη οικονομική ανάπτυξη της, η σχέση της Ρωσίας οφείλεται στα οικονομικά της προβλήματα⁵¹.

Εισαγωγικά, κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε επιγραμματικά τις βασικές επιδιώξεις των δύο πλευρών, όπως παρατίθενται από την έκθεση των Andrew Kuchins, V. Nikonov, Dmitri Trenin «Οι Σχέσεις Ρωσίας – Αμερικής: Τρόποι να τις καταστήσουμε αποδοτικότερες» που δημοσιοποιήθηκε στις 23 Φεβρουαρίου του 2005.

Για το κατά πόσο συγκλίνουν τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ – Ρωσίας, είναι απαραίτητο να παρατηρήσουμε το πώς κάθε χώρα παρουσιάζει τις βασικές της προτεραιότητες στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας.

⁵⁰ Zbigniew Brezinski, «Η Γεωστρατηγική Τριάδα» σσ.83

⁵¹ Zbigniew Brezinski, «Η Γεωστρατηγική Τριάδα» σσ.90

ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Τα κύρια συμφέροντα της Ρωσίας στην εξωτερική πολιτική κατατάσσονται στους παρακάτω τομείς: 1) Παγκόσμια τάξη και ένταξη στην διεθνή κοινότητα 2) Περιφερειακή και εδαφική ασφάλεια 3) οικονομική πρόοδο και ανάπτυξη.

Παγκόσμια τάξη και ενσωμάτωση

Η Ρωσία επιδιώκει:

- Επιστροφή του status υπερδύναμης, να γίνει οικονομικά βιώσιμη, τεχνολογικά σύγχρονη, κοινωνικά θελκτική, φορέας πολιτικής επιρροής.
- Εξασφάλιση θέσης στους G8, στην ομάδα των πλέον ανεπτυγμένων βιομηχανικά χωρών και επίσης αύξηση της επιρροής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε παγκόσμια και περιφερειακή κλίμακα.
- Μέγιστη ένταξη με αποδεκτούς όρους στους διεθνείς οργανισμούς που επηρεάζουν την καθοδήγηση των διεθνών διαδικασιών.

Παγκόσμια, Περιφερειακή και Εδαφική Ασφάλεια

Η Ρωσία θέτει στόχους:

- Να εξασφαλίσει την ανεξαρτησία και τη εδαφική ακεραιότητα του κράτους
- Να εξαρθρώσει τρομοκρατικά και αποσχιστικά κινήματα και να εμποδίσει τις πηγές οικονομικής υποστήριξης.
- Να διασφαλίσει την ειρήνη και τη σταθερότητα στα σύνορα της, αποτρέποντας συγκρούσεις με γειτονικές χώρες.
- Να εμποδίσει την εμφάνιση μη φιλικών καθεστώτων στα σύνορα της καθώς και να ενισχύσει στρατιωτικές συμμαχίες που προωθούν τα ρωσικά συμφέροντα.
- Να αποτρέψει τη λαθρομετανάστευση, τη διακίνηση ναρκωτικών και το λαθρεμπόριο όπλων.
- Να ενισχύσει τη συνεργασία στον τομέα μη εξάπλωσης όπλων μαζικής καταστροφής

Οικονομική Ανάπτυξη και Πρόοδος

Η Ρωσία επιθυμεί:

- Να συμβάλλει στη δημιουργία εξωτερικών προϋποθέσεων, οι οποίες θα ευνοούν στο μέγιστο βαθμό την οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο της χώρας.
- Να προωθήσει τα οικονομικά της συμφέροντα σε ξένες αγορές και να προσελκύσει ΑΞΕ (Άμεσες Ξένες Εταιρείες).
- Να ολοκληρώσει τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη της στον ΠΟΕ.
- Να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για τις εξαγωγές φυσικών πόρων χωρίς ωστόσο ν' απειληθούν τα συμφέροντα των μελλοντικών γενεών.
- Να ενισχύσει την οικονομική ενοποίηση των χωρών μελών της ΚΑΚ και να δημιουργήσει μία περιφερειακή ζώνη ελευθέρου εμπορίου.
- Να επισπεύσει τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις ώστε να αποφύγει την ήδη μεγάλη εξάρτηση από την εξαγωγή φυσικών πόρων.

ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΗΠΑ

Για τα συμφέροντα των ΗΠΑ θα εξετάσουμε 3 κριτήρια διαφορετικά από τη Ρωσία:

1) Διεθνής Ασφάλεια 2) Παγκόσμια οικονομία και οικονομική ανάπτυξη 3) Παγκόσμια τάξη και ένταξη.

Διεθνής Ασφάλεια

Οι ΗΠΑ επιδιώκουν:

- Να εξαρθρώσουν τις δυνάμεις της διεθνούς τρομοκρατίας μέσω του τερματισμού των πηγών χρηματοδότησης, οπλισμού και άσκησης επιρροής στους συμμάχους για την αλλαγή πολιτικής ή, σε ακραίες περιπτώσεις, αλλαγής κυβέρνησης σε χώρες οι οποίες δε συμμερίζονται αυτή την άποψη.
- Να αποτρέψουν την εξάπλωση όπλων μαζικής καταστροφής, συνδυάζοντας τα μέτρα για την ενίσχυση του διεθνούς καθεστώτος μη εξάπλωσης.

- Να αποτρέψουν την εμφάνιση ισότιμου ανταγωνιστή στο στρατιωτικό τομέα και στη σφαίρα της ασφάλειας, οποίος να δύναται να αμφισβητήσει την αμερικανική υπεροχή.

Παγκόσμια Οικονομία και οικονομική ανάπτυξη

Οι ΗΠΑ θέτουν στόχους:

- Να διατηρήσουν, αφενός, την ισοτιμία του δολαρίου σε υψηλά επίπεδα, ώστε να διατηρηθεί η ελκυστικότητα των αμερικανικών χρηματοοικονομικών προϊόντων, αφετέρου να εξασφαλίσουν την ανταγωνιστικότητα των αμερικανικών εξαγωγών.
- Να εξασφαλίσουν σταθερή προμήθεια πετρελαίου και φυσικού αερίου σε αποδεκτές τιμές και την προώθηση υγιούς οικονομικής ανάπτυξης.
- Να επισπεύσουν την δραστηριότητα στον τομέα υψηλής τεχνολογίας τον οποίον θεωρούν μείζονος σημασίας, τόσο για την οικονομική ανάπτυξη, όσο και για την εξασφάλιση στρατιωτικής ανωτερότητας.

Παγκόσμια Τάξη και ένταξη

Οι ΗΠΑ επιθυμούν:

- Να συμβάλλουν στην προώθηση δημοκρατικών αξιών και Ινστιτούτων καθώς και στην ανάπτυξη ελεύθερης αγοράς ως θεμέλιο της παγκόσμιας τάξης και παγκόσμιας ένταξης.
- Να εξακολουθήσουν να χρησιμοποιούν διεθνή και πολύπλευρα περιφερειακά Ινστιτούτα για την προώθηση των αμερικανικών οικονομικών, αμυντικών και πολιτικών στόχων.

4.2 ΔΙΑΔΡΑΣΗ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ Η.Π.Α. ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΥΠΟ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Κίνα και Ρωσία με πολύ περισσότερο πληθυσμό από τις ΗΠΑ και αναπτύσσονται με ταχείς ρυθμούς, ενώ η ΕΕ εκμεταλλευόμενη τους οικονομικούς της πόρους σταδιακά γίνεται ενεργός παίκτης στην διεθνή σκηνή, υιοθετώντας μία όλο και πιο σύμφωνη (κοινή) πολιτική. Χώρες όπως η Ρωσία (καθώς και η Ιαπωνία και ενδέχεται η Βραζιλία) πρόκειται να γίνουν σημαντικοί παράγοντες σ' ένα κόσμο που εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς. Σε διάφορες χώρες θα χρειασθεί πολύς χρόνος για να φθάσουν τις ΗΠΑ στο στρατιωτικό τομέα, όμως, ήδη σήμερα γίνεται φανερό: το προβάδισμα των ΗΠΑ έχει τα όρια του- ο πόλεμος στο Ιράκ και οι συνέπειες του έδειξαν τα όρια των αμερικανικών πόρων.

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα το παγκόσμιο σύστημα δέχτηκε πρόκληση, όχι από κάποια χώρα που σκόπευε να κυριαρχήσει στον κόσμο, αλλά από δυνάμεις χωρίς κάποιο σύστημα δηλαδή ακραίους ισλαμιστές, οι οποίοι χρησιμοποιούν τρομοκρατικές μεθόδους, αποκλεισμένα καθεστώτα που θα προσπαθούν να κατέχουν Όπλα Μαζικής Καταστροφής και πυραυλική τεχνολογία, ενώ θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η αναρχία αυξάνεται σε κράτη που δεν πετυχαίνουν τους σκοπούς τους. Αυτές οι προκλήσεις είναι κύριες πηγές της γενικής απειλής και θα παραμείνουν έτσι στο άμεσο μέλλον. Στο μακροπρόθεσμο σχέδιο, όμως, δεν μπορούμε να εξαιρέσουμε τη δυνατότητα ανανέωσης και πιο παραδοσιακών συγκρούσεων ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις. Η δομή των σταθερών αμυντικών πολιτικών την περίοδο του «Ψυχρού Πολέμου» δεν είναι αρκετά προσδιορισμένη για να αντικρούσει νέες προκλήσεις. Η Αμερική θα αναγκασθεί να υποστηρίξει την αλληλοκατανόηση και με τους παλιούς και με τους νέους δρώντες, συμπεριλαμβανομένων και κρατών, τα οποία έχουν ηγετική θέση σε ορισμένες περιοχές.

Οι ΗΠΑ δρουν ως χώρα-υπερασπιστής της διασφάλισης της σταθερότητας σε Ευρώπη, Ανατολική Ασία και στην Εγγύς Ανατολή, μέσω της υποστήριξης και ενδυνάμωσης συμμαχικών και άλλων εταιρικών δομών. Σε κάθε μια από αυτές τις περιοχές η Ρωσία διατηρεί σημαντικά συμφέροντα, που συνδέονται με τη δική της ασφάλεια και διαφορετικές μελλοντικές δυνατότητες για την άμυνα, είτε με δικές της δυνάμεις, είτε μέσω συμμαχικών σχέσεων με τις χώρες ΚΑΚ. Μία ισχυρή Ρωσία που

επιδιώκει ανάλογους στόχους σ' αυτές τις περιοχές, αναμφίβολα δεν εναντιώνεται στα συμφέροντα των ΗΠΑ.

Στο ορατό μέλλον, η Ρωσία δεν πρόκειται να γίνει ένα κομμάτι της Δύσης, παραμένοντας εκτός των Ευρω-Ατλαντικών δομών. Η Ρωσία δεν πρόκειται να διαλυθεί, εντασσόμενη στη διευρυμένη Ευρώπη και δεν θα ενταχθεί στο αμερικανικό σύστημα συμμαχιών.

Για την ενδυνάμωση της εδαφικής ασφάλειας στην Ευρασία είναι απαραίτητη η κατανόηση των κανόνων του παιχνιδιού στο χώρο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η Ρωσία ασκεί σημαντική επιρροή στις γειτονικές της περιοχές λόγω των ιστορικών, γεωγραφικών, πολιτιστικών, οικονομικών, πολιτικών δεσμών. Ελέγχει, σε μεγάλο βαθμό, επικίνδυνους διαδρόμους στην Κεντρική Ασία και αποτελεί σημαντική αγορά για εξαγωγές στην κεντρική Ασία, Καύκασο, Λευκορωσία και Ουκρανία. Σήμερα, η Ρωσία προσφέρει εργασία σε εκατομμύρια μετανάστες από αυτές τις χώρες.

Οι ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις, οι οποίες ακόμα δεν συνήλθαν πλήρως από τις συνέπειες των οικονομικών-πολιτικών μεταρρυθμίσεων και αναταραχών την δεκαετία του '90, παρουσιάζουν την πιο ισχυρή στρατιωτική οργάνωση στην περιοχή και διατηρούν ουσιαστική παρουσία στην έκταση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Σήμερα, η Ρωσία δεν μπορεί ανεξάρτητα πλήρως να εξασφαλίσει την σταθερότητα και ασφάλεια στην μετά σοβιετική έκταση, όμως, η σιωπηρή σύμπραξη με τις ΗΠΑ είναι απαραίτητος αρχικός όρος κάθε τέτοια προσπάθειας.

Πέραν των γεωγραφικών η Ρωσία διαθέτει και άλλους σημαντικούς παράγοντες δύναμης, οι οποίοι είναι ουσιαστικά εν τη ευρεία έννοια σημαντικοί για τα αμερικανικά συμφέροντα στην Ευρώπη.

Πρώτος: Το status του μόνιμου μέλους του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που έχει τη δυνατότητα να ασκήσει veto στις αποφάσεις σε κύρια ζητήματα.

Δεύτερος: Η Ρωσία είναι μοναδική χώρα, οι πυρηνικοί πόροι της οποίας (είτε για στρατιωτική, είτε για ειρηνική χρήση) συγκρίνονται με τους αντίστοιχους των ΗΠΑ. Όσο η αποτροπή της εξάπλωσης πυρηνικών, βιολογικών, χημικών όπλων παραμένει βασική προτεραιότητα των ΗΠΑ, υπάρχει αναγκαιότητα για την εξασφάλιση ότι η διατήρηση ρωσικών πυρηνικών όπλων και υλικού θα είναι ακίνδυνη.

Τρίτος: Παρ' όλο που ο όγκος των διμερών οικονομικών συναλλαγών δεν είναι αρκετός για να υπαγορεύσει την εξωτερική πολιτική των δύο χωρών σε διμερή

θέματα, η Ρωσία παραμένει χώρα με πολύ σημαντικά αποθέματα φυσικού αερίου και πετρελαίου.

Στις αρχές του νέου αιώνα η Ρωσία βρέθηκε σε πολύ δυσχερή γεωπολιτική θέση. Στη Δύση παρατηρείται διεύρυνση της Ε.Ε. και η εδραίωση της και ο μετασχηματισμός της ως μια ισχυρή δύναμη, ενταγμένη στις παγκόσμιες δομές. Στην Ανατολή και το Νότο γρήγορα αναπτύσσονται 2 μεγάλες δυνάμεις στη διεθνή σκηνή: Κίνα και Ινδία. Στα Νότια σύνορα της η Ρωσία συνορεύει με σχετικά αδύναμα κράτη, τα οποία επικοινωνούν γεωγραφικά με τον πυρήνα του ισλαμικού κόσμου. Αν και η Ευρώπη και με το πέρασμα του χρόνου η Κίνα υπάρχουν πολλές πιθανότητες να γίνουν σημαντικοί οικονομικοί εταίροι της Ρωσίας, η Μόσχα ενδέχεται να διαπιστώσει ότι η Αμερική θα παραμείνει χώρα, από την οποία σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται η προώθηση των γεωστρατηγικών στόχων της Ρωσίας, ενώ μπορεί αν γίνει και αιτία της απογοήτευσης της. Η Αμερική αποτελεί το μοναδικό πραγματικά κράτος ικανό ν' απαντήσει στο ευρύ φάσμα προκλήσεων σε διαφορετικές περιοχές του κόσμου. Γι' αυτό σε στρατηγικά ζητήματα οι ρωσικές ελίτ θα πρέπει ν' αναζητούν τρόπους, όχι τόσο για να παραλύσει την Αμερική, αλλά για να χρησιμοποιεί τις αμερικανικές δυνατότητες για την προώθηση των ρωσικών συμφερόντων.

Αν η Ρωσία σκοπεύει να παίξει ρόλο κράτους με αυτόνομο σύστημα και ν' αναπτύξει δραστικά την οικονομία της, στο πλαίσιο αυτό θα ήταν λογικό, για την επίτευξη του στόχου της στις αντικειμενικά υπάρχουσες συνθήκες της αμερικανικής παγκόσμιας υπεροχής, να υποστηρίξει σταθερή σχέση με την Ουάσινγκτον.

Αντίθετα, η απομόνωση της Ρωσίας από ΗΠΑ και Ευρώπη, ισοδυναμεί με οικονομική, αμυντική και τεχνολογική περιθωριοποίηση. Η Ρωσία οφείλει να προσχωρήσει σκοπίμως στην πλευρά των πρωτοπόρων και υπεύθυνων χωρών που βρίσκονται σε 2 πλευρές του Ατλαντικού. Ακολουθώντας αυτήν την πορεία η Ρωσία θα μπορέσει να πραγματοποιήσει τους στόχους πιο γρήγορης οικονομικής ανάπτυξης και σταθεροποίησης της διεθνούς επιρροής της.

Ο ρόλος της Ρωσίας στη Λέσχη των Μεγάλων κρατών, σε αποφασιστικό βαθμό θα εξαρτάται από την ικανότητα της να διατηρήσει σταθερή οικονομική ανάπτυξη, να διαμορφώσει και να προωθήσει στους άλλους δρώντες τα δικά της εθνικά συμφέροντα, επιστρατεύοντας αποτελεσματικά εσωτερικούς πόρους για την προώθηση τους.

Η Ρωσία έγινε μέλος της πλειονότητας των διεθνών οργανισμών, προκειμένου να συμμετέχει σε αποφάσεις που την ενδιαφέρουν. Η Ρωσία δεν επιθυμεί να ενταχθεί στο NATO ή στην Ε.Ε., αλλά αρκείται στις ειδικές σχέσεις μ' αυτούς. Γι' αυτό ο κύριος σκοπός είναι να γίνει ουσιαστική ένταξη της Ρωσίας στις δομές, στις οποίες ήδη συμμετέχει. Σε μερικές περιπτώσεις η αμερικανική υποστήριξη στην επίλυση προβλημάτων, που ενδέχεται να παρουσιασθούν, μπορεί να φανεί πολύ ουσιαστική.

Στην προσπάθειά της για πλήρη οικονομική ανάπτυξη η Ρωσία έχει ανάγκη σε πρωτοποριακές τεχνολογίες και σύγχρονες μεθόδους μάνατζμεντ, τα οποία έρχονται πολύ συχνά από κοινού με Άμεσες Ξένες Επενδύσεις. Η Ρωσία έχει εκφράσει ενδιαφέρον να διευρύνει την επιστημονικό – τεχνολογική συνεργασία με τις ΗΠΑ σε πολλούς και διάφορους τομείς: Υγείας, Αγροτικής Οικονομίας, Προστασία του Περιβάλλοντος, Μεταφορά, Τηλεπικοινωνίες, προκειμένου να εισέλθει στην αμερικανική εξειδικευμένη εμπειρία στον τομέα του μάνατζμεντ και τεχνολογιών, και να εισαχθούν στην αμερικανική αγορά.

Στον τομέα της Ασφάλειας και οι δυο χώρες αντιλαμβάνονται τη σύγκλιση των συμφερόντων τους στη μάχη για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και στη μη διάδοση Όπλων Μαζικής Καταστροφής. Ταυτόχρονα, παρ' όλο που ανακοίνωσαν ότι έχουν ίδιους στόχους στη διατήρηση της ειρήνης και σταθερότητας στην Ευρασία, έχουν άλλους στόχους σ' ότι αφορά τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, όπως κατέδειξαν οι προεδρικές εκλογές στην Ουκρανία, δεν επιτρέπει την εξασφάλιση βαθιάς συνεργασίας.

Μεταξύ όλων των κρατών του κόσμου οι ΗΠΑ και η Ρωσία διέτρεξαν σοβαρότατο κίνδυνο από τις μεγαλύτερες τρομοκρατικές επιθέσεις, τα τελευταία 5 χρόνια. Οι τρομοκρατικές ομάδες που εμπνέονται από τον ισλαμισμό, στο μέλλον θα αποτελέσουν μεγάλο κίνδυνο και στη Ρωσία και στις ΗΠΑ, αν και όχι μόνο σ' αυτές. Η τρομοκρατία θα παραμείνει σοβαρή πρόκληση στις επόμενες δεκαετίες. Παρά τις διαφορές στις στάσεις Ουάσινγκτον και Μόσχας σ' αυτό το ζήτημα, υπάρχει κοινό ενδιαφέρον στον συγκεκριμένο τομέα, δηλαδή να σταματήσουν τη μελλοντική διάδοση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Κοινή στάση σε ζητήματα σταθερότητας σ' αυτή την περιοχή ιδιαίτερα φάνηκε στην διάρκεια της διάλυσης του κινήματος των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν.

Παραβλέποντας τη διαφορά στα ζητήματα σχετικά με αποτελεσματικότερους τρόπους αντιμετώπισης το θέμα της μη διάδοσης Όπλων Μαζικής Καταστροφής, για το μέγεθος του κινδύνου, ούτε η ρωσική ούτε η αμερικανική πλευρά δεν επιθυμούν

να εμφανισθούν νέες πυρηνικές δυνάμεις. Και οι δυο πλευρές κάνουν λόγο για την αποτροπή της διάδοσης Όπλων Μαζικής Καταστροφής και ιδιαίτερα σε Β. Κορέα και στο Ιράν. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στη Ρωσία θα έπρεπε να διπλασιάσουν την ανησυχία της Μόσχας και της Ουάσινγκτον σε σχέση με την διατήρηση της ασφάλειας τεράστιων αποθεμάτων πυρηνικών όπλων και πυρηνικού υλικού.

Στο κέντρο της ρωσικής και αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, όπως και παλαιότερα, θα βρίσκονται η Ευρώπη, η Εγγύς και Μέση Ανατολή και η Ανατολική Ασία. Από γεωγραφικής απόψεως, η Αμερική έχει ρόλο «εξωτερικού» παίκτη κλειδί σ' αυτές τις περιοχές, ενώ η Ρωσία έχει ρόλο παίκτη κλειδί για τα «εσωτερικά». Τα τελευταία χρόνια, η Ρωσία έκανε αισθητή την επιρροή της κυρίως με οικονομικά και πολιτικά μέσα. Οι δυο χώρες ενδέχεται, στο μέλλον, να καθοδηγούνται από έναν ιδιότυπο ενστικτώδη ανταγωνισμό στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, όμως σ' ότι αφορά την Ευρώπη και την Ασία, έχουν πιο ευρύ πεδίο κοινών συμφερόντων στον τομέα εξασφάλισης της σταθερότητας και της ανάπτυξης στην περιοχή.

Η Αμερική, ωστόσο, δεν σκοπεύει να σταματήσει να ασκεί επιρροή στις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και προτίθεται να διατηρήσει το ρόλο «εγγυητή» της ακεραιότητας των χωρών αυτών.

Στη συγκεκριμένη περιοχή, η διμερής συνεργασία είναι προτιμότερη, καθώς ο ανταγωνισμός σε μεγάλη κλίμακα για την επιρροή στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, με συμμετοχή τρίτων χωρών, θα επέφερε σοβαρά πλήγματα στα συμφέροντα και της Ρωσίας και της Αμερικής. Επιπρόσθετα, η εξέλιξη αυτή θα έθετε σε κίνδυνο εκείνα τα εύθραυστα επιτεύγματα, τα οποία πέτυχαν αυτές οι χώρες από την περίοδο που απέκτησαν την ανεξαρτησία τους και θα μπορούσε σαν αποτέλεσμα να έχει τον αφανισμό μερικών από αυτών.

Ρωσία και ΗΠΑ ενδιαφέρονται επίσης για την ανάληψη όσο το δυνατόν σημαντικότερου ρόλου του ρωσικού κράτους στις διεθνείς υποθέσεις και στους διεθνείς οργανισμούς, υπό την προϋπόθεση ότι αυτό θα είναι ισχυρό και αποτελεσματικό. Όπως, ήδη, αναφέρθηκε για την πλήρη ένταξη της Ρωσίας σε πολύπλευρες πολιτικές, οικονομικές και αμυντικές δομές και για τη βελτίωση συνεργασίας μ' αυτές- όπως οι «G8», ΠΟΕ, ΝΑΤΟ- η υποστήριξη της Αμερικής θα έχει μεγάλη σημασία. Όμως, οι Διοικήσεις του Putin και του Bush δεν συμφωνούν σ' αυτό το ζήτημα, δηλαδή το σε τι ακριβώς συνίσταται το «ισχυρό και αποτελεσματικό» ρωσικό κράτος. Οι προσπάθειες του Putin να πετύχει περισσότερη

αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού, μέσω της εδραίωσης της κρατικής εξουσίας, γίνονται αντιληπτές, από τις κυβερνήσεις και τις πολιτικές ελίτ των ΗΠΑ και Ευρώπης, σαν προσπάθεια εδραίωσης της εξουσίας του, γεγονός το οποίο μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα επιπλοκές στην εξωτερική πολιτική.

Στον ενεργειακό τομέα αναμφισβήτητο γεγονός παραμένει ότι οι ΗΠΑ είναι τεράστιος καταναλωτής ενεργειακών πόρων και η Ρωσία εις εκ των κυριότερων προμηθευτών ενέργειας και κάτοχος μεγάλων αποθεμάτων. Η Ρωσία ουδέποτε υπήρξε στη λίστα των πρώτων προμηθευτών πετρελαίου και φυσικού αερίου στις ΗΠΑ (όπως αυτό συμβαίνει στην περίπτωση της Ευρώπης), η σημασία της, όμως, ως προμηθευτή ενέργειας, τόσο στις ΗΠΑ, όσο και στην Ευρώπη, στην επόμενη δεκαετία, είναι βέβαιο ότι θα αυξηθεί. Ακόμα και αν η Ρωσία δεν πραγματοποιήσει τεράστιες και άμεσες πωλήσεις στις ΗΠΑ, η αύξηση της προσφοράς καυσίμων, από τη Μόσχα, είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει στη μείωση των τιμών, εξέλιξη που επιθυμεί σφόδρα η Ουάσινγκτον.

Από οικονομικής άποψης, η Ρωσία δεν εξαρτάται πλέον από το διεθνές νομισματικό κεφάλαιο και από τα δάνεια άλλων διεθνών οικονομικών ινστιτούτων, στα οποία οι ΗΠΑ έχουν κυρίαρχη θέση. Την τρέχουσα περίοδο, η Ρωσία ενδιαφέρεται κυρίως να εισαχθεί στο παγκόσμιο οικονομικό κεφάλαιο με επενδύσεις κολοσσιαίων εταιρειών. Αναμφίβολα, οι αμερικανικές εταιρείες και τα οικονομικά ινστιτούτα θα έχουν μεγάλη σημασία για τη Ρωσία, όμως αυτά θα αναγκασθούν να ανταγωνίζονται τις μεγάλες εταιρείες της Ευρώπης, της Ασίας και της ίδιας της Ρωσίας, τουλάχιστον για τη δραστηριοποίηση στους ελκυστικότερους τομείς της ρωσικής αγοράς.

Τεράστιους ενεργειακούς, μεταλλικούς και φυσικούς πόρους διαθέτει η Σιβηρία και Άπω Ανατολή. Σχετικά με τα θέματα αυτά, η μη ανάπτυξη αυτών των εκτάσεων, τις οποίες τώρα εκμεταλλεύονται εταιρείες του εξωτερικού, συνιστά για τη Μόσχα μία μακροχρόνια πολιτική πρόκληση. Οι ΗΠΑ επίσης ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη αυτών των περιοχών, καθώς εποφθαμιούν τους τεράστιους φυσικούς πόρους που αυτές κρύβουν.

Από τη συγκρατημένη συνεργασία στη δυσπιστία

Ένα εκ των σπουδαιότερων αμερικανικών «think tanks» εξέδωσε μία μελέτη για την άσχημη τροπή που έχουν πάρει οι αμερικανο-ρωσικές σχέσεις. Η αναφορά δεν έχει σημασία τόσο για αυτά που αναφέρει, αλλά και για το ποιος τα αναφέρει.

Το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων (Council of Foreign Relations) εξέδωσε το προσχέδιο της αναφοράς για την κατάσταση των αμερικανο-ρωσικών σχέσεων στις 06/03. Με τίτλο «Η λανθασμένη κατεύθυνση της Ρωσίας: Τι μπορούν να κάνουν οι ΗΠΑ», η αναφορά προειδοποιεί ότι οι αμερικανο-ρωσικές σχέσεις επιδεινώνονται συνεχώς και είναι πιθανό να οδηγηθούν σε αδιέξοδο τα επόμενα χρόνια.

Το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων, είναι ένα πολυσυλλεκτικό ίδρυμα, που χαίρει σεβασμού στην Ουάσινγκτον. Η αναφορά που προκαλεί την προσοχή, όχι απαραίτητα για αυτά που αναφέρει, αλλά για το ποιοι συμμετέχουν σε αυτή. Η ομάδα που το συνέταξε έχει επικεφαλής τον Jack Kemp, μέλος των Ρεπουμπλικάνων, και τον John Edwards, των Δημοκρατικών.

Δεδομένης της πατροπαράδοτης διαμάχης Δημοκρατών και Ρεπουμπλικάνων, είναι απορίας άξιον το πώς δύο χαρισματικοί ιδεολόγοι των δύο αντίθετων πλευρών συμφωνούν σε κάτι.

Αυτό δεν είναι κάτι το πρωτόγνωρο. Ακόμη και οι πλέον ένθερμοι υποστηρικτές της εταιρικής σχέσης ΗΠΑ-Ρωσίας δεν κρύβουν ότι τα συμφέροντα Μόσχας και Ουάσινγκτον είναι και θα είναι αλληλοσυγκρουόμενα, ενώ το ότι οι δύο χώρες διατηρούν περίπου 20.000 πυρηνικές κεφαλές στραμμένες προς την άλλη πλευρά, δυσχεραίνει τις προσπάθειες συνεννόησης. Ως εκ τούτου, οι πολιτικές ΗΠΑ και Ρωσίας για τις μεταξύ τους σχέσεις έχουν απαξιωθεί, τα 3 τελευταία χρόνια, από τη συγκρατημένη αισιοδοξία στην έλλειψη εμπιστοσύνης.

Παρά το ότι η αναφορά του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων δεν εισηγείται κάποια μέτρα για τη βελτίωση των διμερών σχέσεων, είναι ενδεικτική της κατάστασης στις οποίες αυτές βρίσκονται: χωρίς να έχει αυτή την πρόθεση, εγκαθιδρύει εκ νέου μία ιδεολογία, ανεξαρτήτως κομμάτων, υπέρ της σύγκρουσης με τη Μόσχα.

Αυτό δεν ήταν απρόσμενο καθώς, αν και κάθε αμερικανική πολιτική εμπεριέχει σε μεγάλο βαθμό τη δημόσια συζήτηση τόσο για τους επιδιωκόμενους σκοπούς όσο και για τον τρόπο επίτευξής τους, οι σχέσεις με τη Ρωσία είναι η μοναδική περίπτωση που η ιδεολογική αντιπαράθεση ανέκαθεν προκαλείτο με τόσο φυσικό τρόπο.

Η σύγκριση με την αμερικανική πολιτική απέναντι στην Κίνα είναι ενδεικτική. Παρά το ότι η πλειονότητα των Αμερικανών θεωρεί ότι η Κίνα είναι η μεγαλύτερη απειλή που αντιμετωπίζουν οι ΗΠΑ μακροπρόθεσμα, οι αμερικανικές

πολιτικές έναντι της υπόψη χώρας είναι, κατά κανόνα, συμβιβαστικές. Αυτό οφείλεται στο ότι οι οικονομικοί δεσμοί μεταξύ των δύο χωρών προχώρησαν προ πολλού πέρα από την παρουσία της κινεζικής κοινότητας στις ΗΠΑ, και το 2005 ο όγκος του εμπορίου μεταξύ των 2 χωρών ανήλθε στα \$ 210 δισ. Λόγω της βελτίωσης των οικονομικών σχέσεων, οι σχέσεις ΗΠΑ-Κίνας πήραν νέα τροπή και έγιναν πιο περίπλοκες. Ως εκ τούτου, η ανακήρυξη της Κίνας ως εχθρικής δύναμης, θα απαιτούσε την εξήγηση των δεσμών που προϋπάρχουν.

Αντίθετα, η ανακήρυξη της Ρωσίας ως εχθρού θα ήταν εύκολη υπόθεση, καθώς οι δεσμοί αυτοί δεν υπάρχουν. Δεν υπάρχει πολυπληθής ρωσική κοινότητα στις ΗΠΑ και το εμπόριο ανάμεσα στις δύο δυνάμεις παραμένει στα χαμηλά επίπεδα που βρισκόταν κατά το αποκορύφωμα του Ψυχρού Πολέμου. Ο βαθμός ένταξης της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα μπορεί να είναι μεγαλύτερος ύστερα από την πτώση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αλλά οι περισσότεροι δεσμοί της Ρωσίας με αυτό αφορούν την Ευρώπη και όχι της Β. Αμερική.

Σε τελική ανάλυση, το συμπέρασμα της αναφοράς δεν είναι απρόσμενο: οι σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας είναι σε καθοδική πορεία. Αυτό που προκαλεί έκπληξη είναι ότι ο Kemp, υποψήφιος Πρόεδρος με τους Ρεπουμπλικάνους, και ο Edwards, υποψήφιος Αντιπρόεδρος στις εκλογές του 2004, έθεσαν συνειδητά το ιδεολογικό υπόβαθρο για μία εξωτερική πολιτική πολύ πιο επιθετική έναντι της Ρωσίας⁵².

Οι Επιπτώσεις της Μονομερούς Επέμβασης των Η.Π.Α. στο Ιράκ

Μία από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι σχέσεις Ουάσινγκτον-Μόσχας βρέθηκαν στο ναδίρ ήταν όταν οι ΗΠΑ αποφάσισαν να εισβάλουν στο Ιράκ χωρίς τη έγκριση του Σ.Α. του ΟΗΕ.

Σύμφωνα με δημοσιεύματα αμερικανικών ΜΜΕ, η κυβέρνηση Bush προτίθεται να ζητήσει διευκρινήσεις για το αν η Μόσχα παρείχε στρατιωτικές πληροφορίες συμπεριλαμβανομένων και λεπτομερειών για τις ακριβείς κινήσεις των αμερικανικών στρατευμάτων, στο Ιράκ, κατά τη διάρκεια της αμερικανικής εισβολής.

Το «Associated Press», αναφέρει ότι η Αμερικανίδα Υπουργός Εξωτερικών, Condoleezza Rice, σε διάφορες τηλεοπτικές της εμφανίσεις στα τέλη Μαρτίου του 2006, εξέφρασε την ανησυχία της για αυτό το ενδεχόμενο: *«Οποιοσδήποτε ισχυρισμός ότι εκείνοι οι οποίοι παρείχαν πληροφόρηση στους Ιρακινούς πριν από την εισβολή*

⁵² Stratfor, 07/03/06 αμερικανορωσικές σχέσεις από τη συνεργασία στη δυσπιστία

ανήκαν σε ξένη κυβέρνηση, είναι πολύ ανησυχητικός», δήλωσε η Rice στην εκπομπή «LATE EDITION» του CNN.

Η Rice αρνήθηκε να κάνει οποιαδήποτε εκτίμηση για το αν οι ενέργειες της ρωσικής κυβέρνησης, όπως αναφέρονται λεπτομερώς στην Έκθεση του Πενταγώνου που βασίζεται σε ιρακινά έγγραφα που περιήλθαν στην κατοχή των Αμερικανών, προκάλεσαν απώλειες στα αμερικανικά στρατεύματα ή για το τι γνώριζε ο Ρώσος Πρόεδρος για την ενδεχόμενη ρωσική ανάμειξη.

«Επιθυμούμε να εξετάσουμε ενδελεχώς τα υπόψη έγγραφα και μετά να εγείρουμε το θέμα στις συνομιλίες μας με τη ρωσική κυβέρνηση», τόνισε η Rice στην εκπομπή του NBC «MEET THE PRESS».

Οι υπόψη ισχυρισμοί εμφανίσθηκαν σε αναφορά της Ενιαίας Στρατιωτικής Διοίκησης των ΗΠΑ. Η αναφορά είναι αποτέλεσμα του «Προγράμματος Ιρακινής Προοπτικής» (IPP), μιας μελέτης η οποία ξεκίνησε το 2003 με αντικείμενο την αντίληψη των Ιρακινών για τα γεγονότα που οδήγησαν στον πόλεμο. Μία έκδοση της αναφοράς που προορίζεται για το κοινό, δημοσιοποιήθηκε στις 24/03/06.

Οι εφημερίδες «LOS ANGELES TIMES» αναφέρουν ότι ένα αδιάσειστο στοιχείο που αποδεικνύει τη ρωσική ανάμειξη είναι μία επιστολή που κατασχέθηκε και βρίθει λεπτομερειών για της πληροφορίες που είχαν οι Ρώσοι για τις κινήσεις των αμερικανικών στρατευμάτων και η οποία πληροφορούσε την κυβέρνηση της Βαγδάτης ότι οι αμερικανικές Δυνάμεις συγκεντρώνονται στα Νότια από ένα στενό πέρασμα, πλησίον της Νότιας πόλης Karbala.

Η επιστολή, με ημερομηνία 02/04/03, η οποία παραδόθηκε από τον Ρώσο Πρέσβη στη Βαγδάτη, ενημέρωσε τους Ιρακινούς ηγέτες ότι η μεγαλύτερη συγκέντρωση αμερικανικών Δυνάμεων (12.000 άνδρες και 1.000 οχήματα) βρισκόταν πλησίον της Karbala: «η 3^η Μεραρχία Πεζικού, η αιχμή του δόρατος των αμερικανικών Δυνάμεων, αργότερα κατέλαβε τη Βαγδάτη διασχίζοντας το πέρασμα της Karbala, λίγες μέρες μετά την ημερομηνία της επιστολής.

Παρά ταύτα, άλλες πληροφορίες τις οποίες παρείχαν οι Ρώσοι ήταν εξαιρετικά ανακριβείς, όπως η πληροφορία, που αναφέρεται τόσο στην επιστολή της 02/04/03 όσο και σε μία της 24/03/2003, ότι η κυριότερη επίθεση των Αμερικανών θα πραγματοποιείτο από τη Δυτική έρημο, συμπεριλαμβανομένης μίας επίθεσης από το ιορδανικό έδαφος.

Οι «TIMES» αναφέρουν επίσης ότι, σύμφωνα με αναλυτές, οι αποκαλύψεις που υπάρχουν στην έκθεση «IPP» ενδέχεται «να οδηγήσουν στην επιδείνωση των

ρωσο-αμερικανικών σχέσεων περισσότερο από οποιοδήποτε γεγονός ύστερα από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου».

Παρά το ότι επισημαίνεται το ότι η Μόσχα μπορεί να έχει κάποια εξήγηση, οι αναλυτές υπογραμμίζουν ότι κάποιες από τις λεπτομέρειες είναι τόσο ευαίσθητου χαρακτήρα, η κυβέρνηση Putin δεν θα είναι σε θέση να δικαιολογήσει την αποκάλυψη τους. *«Η αποκάλυψη αυτών των λεπτομερειών δεν απέχει πολύ από το να πυροβολούσαν εναντίον μας με ρωσικά όπλα. Πρόκειται για παροχή βοήθειας και υποκίνηση του εχθρού σε τακτικό επίπεδο. Δεν θα ήταν εύκολο να ήταν λιγότερο φιλικόι»*, τόνισε ο Michael O' Hanion, στρατιωτικός αναλυτής που εργάζεται για το «Brooking Institute».

Στις 26/03, η ρωσική κυβέρνηση, με άρθρο που δημοσιεύθηκε στο ειδησεογραφικό Πρακτορείο «ASSOCIATED PRESS» και στην εφημερίδα «MOSCOW TIMES», διέψευσε ότι παρείχε πληροφορίες στους Ιρακινούς.

Η Maria Zakharova, Εκπρόσωπος της ρωσικής Αποστολής στα Η.Ε. στη Ν. Υόρκη, δήλωσε ότι οι υπόψη ισχυρισμοί ήταν λανθασμένοι. *«Κατά την άποψη μου, πρόκειται για ανοησίες. Η αμερικανική κυβέρνηση δεν έχει επιδείξει στη ρωσική κανένα έγγραφο που να αποδεικνύει όσα αναφέρονται στην αναφορά. Κάποιος θέλησε να μας κατηγορήσει και το έπραξε χωρίς να υπάρχουν στοιχεία»*.

Το ειδησεογραφικό Πρακτορείο «ASSOCIATED PRESS», αναφέρει ότι εκπρόσωπος των Μυστικών Υπηρεσιών της Ρωσίας προέβη σε ανάλογη διάψευση χαρακτηρίζοντας τους ισχυρισμούς αβάσιμους και κατασκευασμένους.

Το ίδιο Πρακτορείο παραθέτει δηλώσεις της Yevgenia Albats, δημοσιογράφου που εργάζεται στη Μόσχα και ειδικεύεται σε θέματα Μυστικών Υπηρεσιών, η οποία θεωρεί ότι «υπάρχει τουλάχιστον κάποια αλήθεια στις αναφορές του Πενταγώνου», αν και επισημαίνεται ότι, πιθανότατα, το ίδιο το Κρεμλίνο δεν είχε ανάμειξη. *«Μερικές φορές είναι δύσκολο να διευκρινίσουμε το αν κάποιες ενέργειες πραγματοποιήθηκαν εν γνώσει των ρωσικών Αρχών ή αποτελούν πρωτοβουλία μερικών αξιωματούχων των Μυστικών Υπηρεσιών»*, εξήγησε η Albats.

Παράλληλα, υποστήριξε ότι η δημοσιοποίηση της αναφοράς του Πενταγώνου πιθανότατα δεν οφείλεται μόνο στις διαφορές που έχουν οι δύο πλευρές σχετικά με τον πόλεμο στο Ιράκ, αλλά και στην ψυχρότητα που επικρατεί στις σχέσεις Ρωσίας – ΗΠΑ. Σύμφωνα με την ίδια, η εισβολή στο Ιράκ και άλλες διαφωνίες των δύο κυβερνήσεων, έχουν διαταράξει τις ρωσο-αμερικανικές σχέσεις, οι οποίες είχαν πολύ καλές προοπτικές ύστερα από την 11^η Σεπτεμβρίου.

Τους ίδιους λόγους βλέπουν ως την πιθανότερη αιτία για την δημοσιοποίηση της Έκθεσης «IPP» και άλλες πηγές στη Ρωσία. Το ειδησεογραφικό Πρακτορείο «RIA NOVOSTI» επικαλείται ανώνυμο αξιωματούχο ασφαλείας, ο οποίος χαρακτήρισε τις κατηγορίες που εξαπολύουν εναντίον της Ρωσίας οι Αμερικανοί «εκδίκηση» για τη σθεναρή στάση που είχε επιδείξει η Μόσχα κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Ιράκ. Παράλληλα, η εφημερίδα «INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE» αναφέρει ότι Ρώσοι εκπρόσωποι θεωρούν ότι το Πεντάγωνο επιχειρεί να «αυξήσει τις πιέσεις προς τη Ρωσία προκειμένου η τελευταία να πιέσει το Ιράν να αναστείλει το πυρηνικό του πρόγραμμα».

Όταν οι ισχυρισμοί στην Ουάσινγκτον έγιναν γνωστοί, ο Γερουσιαστής TED KENNEDY, από τη Μασαχουσέτη σε εμφάνιση που πραγματοποίησε στο Τ/Δ «CBS» τόνισε ότι «σε περίπτωση που οι πληροφορίες είναι βάσιμες, οι ΗΠΑ πρέπει να αναθεωρήσουν πλήρως τις σχέσεις τους με τη Ρωσία. Η κυβέρνηση θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο να απέχει από τη Σύνοδο Κορυφής των G8, που για πρώτη φορά θα πραγματοποιηθεί στη Ρωσία το 2006».

Ο KENNEDY άσκησε δριμεία κριτική στη κυβέρνηση Bush διότι δεν είχε καταλήξει σε ένα ασφαλές συμπέρασμα για τα αποδεικτικά στοιχεία: *«Μου είναι δύσκολο να αντιληφθώ τους λόγους για τους οποίους η κυβέρνηση σήμερα δεν ξέρει τι ακριβώς συνέβη. Δεν μπορώ να σκεφθώ κάτι που βρίσκεται στο γραφείο του Προέδρου ή του Συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας και έχει μεγαλύτερη σημασία».*

Από την άλλη πλευρά, η εφημερίδα «WASHINGTON TIMES» επικαλείται δηλώσεις του Συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας, Stephen Hadley, ο οποίος εμφανίστηκε στην εκπομπή «FACE THE NATION», στις οποίες καθιστά σαφές ότι οι ΗΠΑ δεν πρόκειται να απέχουν από τη Σύνοδο Κορυφής των G8 που θα πραγματοποιηθεί στη Ρωσία καθώς η εν λόγω Σύνοδος κρίνεται πολύ σημαντική.

4.3 ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ – ΜΗ ΔΙΑΔΟΣΗ ΠΥΡΗΝΙΚΩΝ ΣΕ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΕΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΟΝΤΟΤΗΤΕΣ

Η αντίληψη της Ρωσίας για το χαρακτήρα και το βαθμό στον οποίο η τρομοκρατία αποτελεί απειλή για την ασφάλεια και την εδαφική της ακεραιότητα, άλλαξε δραματικά από τα γεγονότα του Μπεσλάν. Με τον ίδιο τρόπο οι ΗΠΑ και οι

Ευρωπαίοι θα πρέπει να ανησυχούν για τις εξελίξεις στην Τσετσενία και την περιοχή του Βορείου Καυκάσου⁵³.

Για τη Ρωσία το ζήτημα της Τσετσενίας αποτελεί απειλή για την εσωτερική σταθερότητα της χώρας, ύστερα μάλιστα από την επιθετική πολιτική που εξαπέλυσε ο Putin ενάντια στους Τσετσενους αυτονομιστές. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να πολλαπλασιαστούν οι επιθέσεις των Τσετσένων εναντίον μη στρατιωτικών ρωσικών στόχων. Την περίοδο του 2003-2004 πραγματοποιήθηκαν η δολοφονία του διορισμένου από τη Ρωσία Προέδρου της Τσετσενίας, η κατάρριψη δύο επιβατικών αεροπλάνων, η κατάληψη θεάτρου στη Μόσχα, η επίθεση στο Μετρό της Μόσχας, η κατάληψη σχολείου στο Μπεσλάν της Ν. Οσετίας, επιθέσεις που στοίχισαν πολλές ανθρώπινες ζωές.

Η «Δυτική» στροφή της Μόσχας, στηριζόταν σε μία επικεντρωμένη συνεργασία απέναντι σε ένα κοινό εχθρό, την τρομοκρατία, την οποία ο Putin χαρακτήρισε, από το βήμα των Ηνωμένων Εθνών, στις 15 Σεπτεμβρίου 2005, ως «ιδεολογικό διάδοχο του Ναζισμού» και όχι στην προώθηση της δημοκρατίας στη Ρωσία ή στα πρώην Σοβιετικά εδάφη. Στηριζόταν σε μια συμμαχία με τις πιο συντηρητικές δυνάμεις τις οποίες εκφράζουν οι George Bush, Silvio Berlusconi, και Ariel Sharon.

Σημαντικό είναι να αναφέρουμε επίσης το γεγονός ότι η ιδέα ενός προληπτικού πολέμου δεν ταραάζει καθόλου τη Μόσχα: ο Ρώσος Υπουργός Άμυνας Sergei Ivanov, εξετάζει ανοιχτά το ενδεχόμενο, εάν «τα συμφέροντα της Ρωσίας ή οι υποχρεώσεις της προς τους συμμάχους της το απαιτούν»⁵⁴. Όμως, το Κρεμλίνο απαιτεί από τη Δύση δύο ανταλλάγματα: σιωπή για τον Πόλεμο στην Τσετσενία, παρουσιάζοντας τον ως συνεισφορά στον παγκόσμιο πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, και για τις εξελίξεις στη ρωσική εσωτερική πολιτική, καθώς και αναγνώρισης της Ρωσίας στα πρώην Σοβιετικά εδάφη.

Όμως, παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια, είναι έντονες οι επικρίσεις της Ουάσιγκτον και σε μικρότερο βαθμό των Βρυξελλών για τον πόλεμο στην Τσετσενία όσο και για την κατάσταση των πολιτικών ελευθεριών και του πλουραλισμού στη Ρωσία. Επιπλέον τα σχόλια ορισμένων δυτικών ηγετών σχετικά με την επέμβαση των ρωσικών δυνάμεων για τους ομήρους του Μπεσλάν προκάλεσαν την οργή του

⁵³ www.polit.ru: 23 Φεβρουαρίου 2005, Οι Σχέσεις Ρωσίας – Αμερικής: Τρόποι να τις καταστήσουμε αποδοτικότερες, Andrew Kuchins, V. Nikonov, Dmitri Trenin

⁵⁴ Πηγή : «Nezavisimaya Gazeta», Μόσχα 3 Οκτωβρίου 2003

Putin, ο οποίος με αφορμή την επίσκεψη του σε Ινδία και Τουρκία, επιτέθηκε στη Δύση «με το αποικιοκρατικό πρόσωπο», η οποία «στα διεθνή ζητήματα», επιβάλλει «μια δικτατορία πίσω από μια ωραία ψευδοδημοκρατική φρασεολογία»⁵⁵.

Παρόλα αυτά, ορισμένοι πιο καχύποπτοι Αμερικανοί αναλυτές αμφιβάλλουν. Όπως υποστηρίζει ο Jervis, διάφορες χώρες, εκ των οποίων σημαίνουσα θέση κατέχει η Ρωσία, εκμεταλλεύθηκαν τις συνθήκες που επικράτησαν ύστερα από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου προκειμένου να δρομολογήσουν προγράμματα που είχαν ήδη καταστρώσει, χρησιμοποιώντας το πρόσχημα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας⁵⁶.

Αναμφίβολα, στον τομέα της ασφάλειας, οι ΗΠΑ δεν έχουν κανένα συμφέρον από την ύπαρξη μιας αδύναμης Ρωσίας. Εξάλλου, μια ισχυρή Ρωσία θα μπορούσε να συμβάλει στον αμερικανικό «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας», σε διάφορους τομείς.

Εξαιρετικής σημασίας θα ήταν η ανταλλαγή, σε υπηρεσιακό ή και ανώτερο επίπεδο πληροφοριών σε σχέση με τρομοκρατικές οργανώσεις. Θετικό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί η πρόσφατη υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ FSB και FBI (06/12/04). Ρώσοι αναλυτές εκτιμούν ότι αρκετές από τις απειλές που αντιμετωπίζει η Ρωσία μεταξύ των οποίων και αυτές που προέρχονται από Τσετσένους τρομοκράτες αποτελούν εξίσου σημαντική απειλή και για τα συμφέροντα των ΗΠΑ.

Παράλληλα, θα ήταν πολύ χρήσιμη η παροχή υλικοτεχνικής υποστήριξης στον τομέα της ασφάλειας των ρωσικών αεροδρομίων, πυρηνικών σταθμών, των συνόρων της χώρας με ασταθείς περιοχές καθώς και τοποθεσιών ιδιαίτερης σημασίας όπως εκείνες στις οποίες φυλάσσονται πυρηνικά και χημικά υλικά.

Απαραίτητο βήμα είναι και η συνεργασία στο πλαίσιο της προσπάθειας που καταβάλλεται προκειμένου οι τρομοκρατικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στη ρωσική επικράτεια να αποκοπούν από τις πηγές χρηματοδότησης τους.

Τέλος, οι Αμερικανοί θα πρέπει να παράσχουν τόσο βοήθεια στον τομέα της εκπαίδευσης Ρώσων ειδικών όσο και επιχειρησιακή υποστήριξη στην αναζήτηση και τη σύλληψη τρομοκρατών που στρέφονται κατά τη Ρωσία, όπου κι αν βρίσκονται.

⁵⁵ www.kremlin.ru, 3-6 Δεκεμβρίου 2004

⁵⁶ Robert Jervis (Spring, 2002), "An Interim Assessment of September 11: What Has Changed and What Has Not", σσ 48, Political Science Quarterly

Δεδομένου του διαμορφωθέντος σκηνικού σε παγκόσμιο επίπεδο, οι ανησυχίες για τρομοκρατικά χτυπήματα με τη χρήση -βιολογικών-πυρηνικών όπλων, έχουν προσλάβει τεράστιες διαστάσεις. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη σημασία αποκτά ο έλεγχος τόσο των σχετικών υλικών όσο και του απαραίτητου «Knowhow», δηλαδή ο περιορισμός των προσώπων, ήτοι του επιστημονικού και λοιπού προσωπικού, οι γνώσεις του οποίου μπορούν να αποβούν χρήσιμες σε τρομοκρατικές οργανώσεις.

Οι ανησυχίες αυτές, που προϋπήρχαν κατά πολύ των επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, οδήγησαν τις δύο χώρες στην υπογραφή σχετικής συμφωνίας. Το πρόγραμμα «Nuclear Cities Initiative» (NCI) που υπογράφηκε το 1998, προέβλεπε τη δημιουργία «κλειστών πόλεων» στις οποίες θα διέμεναν πυρηνικοί επιστήμονες για την εύρεση κατάλληλης εργασίας για το προσωπικό αυτό. Το Πρόγραμμα είχε σχετική επιτυχία. Είναι ενδεικτική η περίπτωση του Sarov, το Los Alamos της Ρωσίας, όπου τα τελευταία χρόνια κατασκευάζονται εξαρτήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, ενώ συνεργάζεται με εταιρείες όπως οι Intel και Motorola. Στο συγκεκριμένο μέρος, στο πλαίσιο του Προγράμματος δημιουργήθηκαν τουλάχιστον 1.000 εξειδικευμένες θέσεις εργασίας.

Παρ' όλα αυτά η εφαρμογή του Προγράμματος συνάντησε αντιδράσεις και από τις δύο πλευρές. Όπως δήλωσε ο Valentin Ivanov, μέλος της Επιτροπής Ενέργειας του ρωσικού κοινοβουλίου, η Ρωσία μπορεί να είχε ανάγκη την αμερικανική χρηματοδότηση την προηγούμενη δεκαετία αλλά κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει στις μέρες μας. Εξάλλου, η Ρωσία έχει αρχίσει να θεωρεί το θέμα των «κλειστών πόλεων» εσωτερικό θέμα, ενώ οι αξιωματούχοι της Μόσχας εκτιμούν ότι η χώρα τους διαθέτει πια τα απαραίτητα μέσα για να εμποδίσει τη διαφυγή πυρηνικών επιστημόνων.

Η αποτυχία του Προγράμματος είναι ενδεικτική της πρόθεσης Ρώσων επιστημόνων να διαθέσουν έναντι αδράς αμοιβής. Σε ένα περιστατικό, το 1992, η ρωσική αστυνομία σταμάτησε, στον διάδρομο απογείωσης ένα αεροπλάνο, γεμάτο πυρηνικούς επιστήμονες, με κατεύθυνση της Β. Κορέα, ενώ το 1998, ένας πυρηνικός επιστήμονας- κάτοικος του Sarov, συνελήφθη με την κατηγορία ότι διενεργούσε κατασκοπία υπέρ του Ιράκ. Το Πρόγραμμα (NCI) διεκόπη τον περασμένο Οκτώβριο, εξέλιξη η οποία θα πρέπει να προκαλεί ανησυχία για το ενδεχόμενο Ρώσοι

επιστήμονες να παράσχουν τις υπηρεσίες στους σε τρομοκρατικές οργανώσεις και κράτη-παρίες⁵⁷.

ΗΠΑ και Ρωσία ενδιαφέρονται περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα για την ευόδωση των προσπαθειών προκειμένου τρομοκρατικές ομάδες να μην προμηθευθούν όπλα μαζικής καταστροφής. Αυτό το πρόβλημα απέκτησε κυρίαρχη θέση στην πολιτική ασφάλειας των ΗΠΑ μετά την τραγωδία της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και πρέπει να αποκτήσει ανάλογη σημασία και για τη Ρωσία μετά το Μπεςλάν. Είναι γεγονός ότι τα τελευταία έτη η AL QAEDA καταβάλλει πολλές προσπάθειες για την απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής, προκειμένου να τα χρησιμοποιήσει για τρομοκρατικές επιθέσεις που είναι βέβαιο ότι θα' χουν καταστροφικές συνέπειες. Σήμερα, οι δύο πιο πιθανοί στόχοι τρομοκρατικής επίθεσης αποτελούν οι ΗΠΑ και η Ρωσία όπου βρίσκονται τα μεγαλύτερα αποθέματα πυρηνικών όπλων και οι κυριότερες πυρηνικές εγκαταστάσεις.

Ακριβώς για αυτό το λόγο, ΗΠΑ και Ρωσία πρέπει να διπλασιάσουν τις κοινές προσπάθειες για την καταπολέμηση τρομοκρατικής απειλής και την αποτροπή της διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής. Είναι πολύ σημαντικό οι στόχοι αυτοί να εξετάζονται στο πλαίσιο μίας γενικότερης αλληλεπίδρασης όσο θα εξελίσσεται η ανταλλαγή πληροφοριών και θα λαμβάνουν χώρα περισσότερες κοινές πράξεις.

Τώρα είναι απαραίτητη η στενότερη συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας και της μη διάδοσης ΟΜΚ, με κοινές δυνάμεις για τη μάχη κατά της τρομοκρατίας. Και οι δύο πλευρές συμφωνούν στο γεγονός ότι το ενδεχόμενο να βρεθούν ΟΜΚ στα χέρια τρομοκρατών συνιστά άμεση απειλή. Ωστόσο, μέχρι στιγμής δεν υπάρχει σύνδεση της ανταλλαγής πληροφοριών με στόχο την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και πληροφοριών για την μη εξάπλωση των ΟΜΚ. Μερική πρόοδος σ' αυτόν τον τομέα σημειώθηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου Ρωσίας – ΝΑΤΟ όπου το πρόγραμμα κοινών ενεργειών σε έκτακτες καταστάσεις περιέχει στοιχεία αντιτρομοκρατικού χαρακτήρα⁵⁸.

Σε γενικές γραμμές η μη διάδοση πυρηνικών ως πρόβλημα ασφαλείας απασχολεί εντονότερα το Κρεμλίνο από τότε που ο Putin βρίσκεται στην Προεδρία. Εξάλλου, με το Νότο να διαδέχεται τη Δύση ως η πρωταρχική πηγή προβληματισμού

⁵⁷ US Russia effort to contain newclear experts fades 20/ 11/06, christian Science Monitor

⁵⁸ www.polit.ru: 23 Φεβρουαρίου 2005, Οι Σχέσεις Ρωσίας – Αμερικής: Τρόποι να τις καταστήσουμε αποδοτικότερες, Andrew Kuchins, V. Nikonov, Dmitri Trenin

της Ρωσίας όσον αφορά την ασφάλεια, εξέλιξη στην οποία συνέβαλε αποφασιστικά ο πόλεμος στην Τσετσενία, η ρωσική στρατιωτική και πολιτική ηγεσία αρχίζει να επικεντρώνεται στη λεγόμενη «Δεύτερη Πυρηνική Εποχή». Ενώ, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η Μόσχα ενδιαφερόταν κυρίως για την πυρηνική ισορροπία Ρωσίας – ΗΠΑ, στις μέρες μας το Κρεμλίνο ανησυχεί περισσότερο για το ενδεχόμενο ένα αδύναμο κράτος ή μια τρομοκρατική οργάνωση ν' αποκτήσουν πυρηνικά όπλα καθώς μια τέτοια εξέλιξη καθιστά πιθανότερη την πραγματική χρήση πυρηνικών όπλων⁵⁹.

Τόσο στον τομέα της τρομοκρατίας όσο και στο γενικότερο πλαίσιο των παγκόσμιων εξελίξεων, η άποψη ότι η Ρωσία είναι είτε αντίπαλος είτε σύμμαχος της Δύσης, είναι σε πολλές περιπτώσεις, υπεραπλουστευτική. Εξάλλου, η θεώρηση της Ρωσίας ως μίας μη-ενσωματωμένης και σε γενικές γραμμές μη-εχθρικής οντότητας προϋποθέτει μια πιο αναλυτική προσέγγιση. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να θεωρούμε σίγουρο ότι οι σχέσεις των δύο πλευρών βασίζονται περισσότερο στο συμφέρον παρά στις κοινές αξίες⁶⁰.

4.4 ΤΟ ΙΡΑΝΙΚΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Σύμφωνα με έγκυρους αναλυτές η Ρωσία έχει τη δυνατότητα να ασκήσει αποφασιστική επιρροή σε σχέση με την παρατεινόμενη κρίση για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Εξάλλου, η Μόσχα θα αντλήσει σημαντικό στρατηγικό όφελος αν η εμπλοκή της στην υπόθεση επιφέρει θετικά αποτελέσματα, ενώ θα υποστεί βαρύτερες απώλειες σε περίπτωση αποτυχίας της προσπάθειας της να προσεγγίσει την Τεχεράνη.

Κατόπιν της αποτυχίας της πολιτικής άσκησης πιέσεων από την Ουάσινγκτον προς την Τεχεράνη η Δύση δεν αποκλείεται να παραδώσει στη Ρωσία τον ηγετικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις, προκειμένου να πεισθεί η Τεχεράνη να εγκαταλείψει την εμμονή της περί ελέγχου όλων των σταδίων παραγωγής πυρηνικών υλικών. Η Ρωσία είναι διατεθειμένη να ακολουθήσει εναλλακτικές οδούς στην προσπάθεια της να επιλύσει προβλήματα ασφαλείας που μοιράζεται με τη Δύση.

⁵⁹ Russian and Global Security Norms, Dmitri Trenin, 2004

⁶⁰ www.theworldtoday.org , Απρίλιος 2004

«Το θέμα των πυρηνικών δραστηριοτήτων της Τεχεράνης είναι εξαιρετικά σημαντικό για τη Ρωσία. Το θέμα του Ιράν αποτελεί το τελευταίο διεθνές πρόβλημα στο οποίο η Ρωσία μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο, βοηθώντας τους δυτικούς της εταίρους να επιλύσουν ένα ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας», τονίζει ο Fyodor Lukyanov, αρχισυντάκτης του περιοδικού διεθνών σχέσεων «Russia and Global Policy».

Πάγια άποψη της Μόσχας αποτελεί ότι το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν θα πρέπει να τελεί υπό τους συνεχείς ελέγχους της ΙΑΕΑ, ενώ οι συνομιλίες θα πρέπει να συνεχισθούν υπό τη σημερινή τους μορφή, ήτοι μεταξύ των πέντε συμμετεχόντων πλευρών.

Άλλοι Ρώσοι αναλυτές είναι πιο καθησυχαστικοί. Εξάλλου, πολλοί από τους τελευταίους εκτιμούν ότι η σημασία του πυρηνικού προγράμματος της Τεχεράνης έχει υπερεκτιμηθεί καθώς βασική προτεραιότητα του Ιρανού Προέδρου, Mahmoud Ahmadinejad, αποτελεί η ενίσχυση της ισχύος του, τόσο εντός του Ιράν όσο και στον υπόλοιπο μουσουλμανικό κόσμο και όχι το πυρηνικό πρόγραμμα, του οποίου εμφανίζεται ως οπαδός. Στο πλαίσιο αυτό η έκδοση ψηφίσματος από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. εναντίον της Τεχεράνης (Διεθνή ΜΜΕ, 23-24/12/2006), περισσότερο θα ενισχύσει την εικόνα του Ahmadinejad, που επιθυμεί να εμφανισθεί ως πρωτοπόρος του ισλαμικού κόσμου που αντιπαρατέθηκε στη Δύση, παρά θα περιορίσει αποτελεσματικά τις δυνατότητες του Ιράν στον πυρηνικό τομέα.

«Από αυτή τη στιγμή το Ιράν θα χρειασθεί τουλάχιστον 3 έτη για την παραγωγή οποιουδήποτε πυρηνικού υλικού που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε Όπλα Μαζικής Καταστροφής. Δεν πρόκειται να γίνει κάτι άρριο και υπάρχει χρόνος για συνομιλίες. Αν και η Δύση νομίζει ότι διατηρεί τον έλεγχο, σε αυτό το παιχνίδι τους κανόνες τους θέτει το Ιράν», τόνισε ο συνεργάτης του Carnegie στη Μόσχα, Vladimir Yevseyev⁶¹.

Η συνεργασία Ρωσίας και Ιράν στον πυρηνικό τομέα δεν αποτελεί μυστικό. Κατά τη διάρκεια επίσκεψης Ιρανών αξιωματούχων στην Μόσχα στις 26 Σεπτεμβρίου του 2006 οι δυο πλευρές συμφώνησαν για την παράδοση, από τη Μόσχα, στο Ιράν 80 μετρικών τόνων πυρηνικού υλικού, προκειμένου το τελευταίο να χρησιμοποιηθεί στις πυρηνικές εγκαταστάσεις του Busher, οι οποίες βρίσκονται υπό

⁶¹ Russia faces high risk, rewards in Iran N-crisis, 23/11/06, Christopher Boian

κατασκευή. Σύμφωνα με τον επικεφαλής της ρωσικής Υπηρεσίας Πυρηνικής Ενέργειας, η παράδοση αναμένεται να πραγματοποιηθεί το Μάρτιο του 2007⁶².

Ειδικότερα, οι συνομιλίες πραγματοποιήθηκαν μεταξύ του Επικεφαλής της ρωσικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας, Sergei Kiriyenko, με τον Ιρανό ομόλογο του και Αντιπρόεδρο της χώρας, Qolam Reza Aqazadeh –Khoi. Στο επίκεντρο των συνομιλιών βρέθηκαν το θέμα ολοκλήρωσης της κατασκευής του πυρηνικού εργοστασίου στο Bushehr, καθώς και ζητήματα που αφορούν τις σχέσεις Ρωσίας Ιράν.

Η ιρανική πλευρά εξέφρασε τη δυσαρέσκεια της για την καθυστέρηση της ολοκλήρωσης των εργασιών στο Bushehr καθώς και για τις διακριτικές αποστάσεις που τηρεί η Μόσχα από την πολιτική της Τεχεράνης που έχει προκαλέσει τις αντιδράσεις της Δύσης.

Ο Qolam Reza Aqazadeh –Khoi προέβη, μάλιστα και σε «απειλητική» δήλωση προς τη Ρωσία: *«Σε περίπτωση που η Ρωσία δεν θα μπορέσει να ολοκληρώσει την κατασκευή του εργοστασίου στο Bushehr, το Ιράν είναι σε θέση να το φέρει σε πέρας μόνο του, χωρίς τη βοήθεια της»*.

Ο Αναπληρωτής Επικεφαλής της Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας, Mohammad Saidi, από την πλευρά του, ανέφερε:

- Στο παρελθόν η Ρωσία είχε δώσει στο Ιράν γραπτές δεσμεύσεις σχετικά με τις ημερομηνίες παροχής πυρηνικών καυσίμων.

- Μέχρι στιγμής αυτές δεν έχουν τηρηθεί.

- Ευελπιστούμε ότι εφεξής η Μόσχα θα τηρήσει τις υποσχέσεις της σχετικά με την παροχή καυσίμων για το Bushehr.

Επίσης, ο Επικεφαλής της Ατομικής Ενέργειας του Ιράν δήλωσε ότι η χώρα του προετοίμασε τα σχετικά έγγραφα για την προκήρυξη διαγωνισμού για την κατασκευή και άλλων 2 πυρηνικών εργοστασίων, ισχύος 1000 MBt το καθένα. *«Για την ανακοίνωση της σχετικής προκήρυξης αναμένουμε τη βελτίωση του πολιτικού κλίματος»*, ανέφερε ο Qolam Reza Aqazadeh –Khoi⁶³. Ο Qolam Reza Aqazadeh – Khoi δεν είναι ο μόνος Ιρανός αξιωματούχος που επισκέφθηκε πρόσφατα τη Μόσχα. Επίσκεψη πραγματοποίησε και ο Γραμματέας του Ανώτατου Συμβουλίου της

⁶² STRATFOR, 27/11/06

⁶³ KOMMERSANT, LENTA.RU, GAZETA.RU, 26/09/08

Εθνικής Ασφάλειας του Ιράν και κύριος διαπραγματευτής του θέματος για το πυρηνικό πρόγραμμα της χώρας Ali Larijani, ο οποίος μετέβη στις 11 Νοεμβρίου του 2006 στη Μόσχα.

Ο Larijani συναντήθηκε με τους επικεφαλής του Συμβουλίου Ασφαλείας της Ρωσίας, Igor Ivanov και Υπουργό Εξωτερικών, Sergei Lavrov. Στο επίκεντρο των συνομιλιών, εκτός του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, βρέθηκαν θέματα διμερούς συνεργασίας καθώς και διεθνούς επικαιρότητας. Πριν από την αναχώρηση του για τη Μόσχα ο Larijani δήλωσε:

- Η Ρωσία είναι φίλη χώρα με το Ιράν. Οι δυο χώρες διατηρούν σταθερά, εδώ και αρκετά χρόνια, φιλικές σχέσεις.

- Οι μεταξύ των δυο χωρών απόψεις, σε αρκετά ζητήματα, πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά, συμπίπτουν.

- Ως προς το θέμα της επίλυσης του ζητήματος του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος, οι απόψεις Ρωσίας και Ιράν δεν διαφέρουν σημαντικά, ωστόσο, λαμβάνουμε αποφάσεις με αποκλειστικό γνώμονα τα εθνικά μας συμφέροντα⁶⁴.

Βασικό πλεονέκτημα της Μόσχας έναντι της Ουάσινγκτον σε σχέση με ζητήματα που άπτονται του Ιράν είναι ότι οι ρωσο-ιρανικές σχέσεις βρίσκονται σε ικανοποιητικό επίπεδο, σε αντίθεση με τις αντίστοιχες αμερικανο-ιρανικές οι οποίες είναι ουσιαστικά ανύπαρκτες. Το Ιράν αισθάνεται απειλούμενο από τον αμερικανικό στρατό, ο οποίος διατηρεί Βάσεις σε διάφορες χώρες της περιοχής και προσπαθεί να απομακρύνει τις γειτονικές του χώρες από την αμερικανική επιρροή. Στην προσπάθεια αυτή φυσικό σύμμαχο της Τεχεράνης αποτελεί η Μόσχα. Η αχανής ρωσική πρεσβεία στην ιρανική πρωτεύουσα, η οποία στεγάζεται στο κτίριο όπου το 1943 υπεγράφη η πασίγνωστη συμφωνία της Τεχεράνης, αποτελεί τον κυριότερο διάλογο επικοινωνίας των δυο χωρών, ενώ είναι χαρακτηριστικό ότι ο Ρώσος πρέσβης, Alexander Mariasov, στη χώρα είναι άριστος γνώστης των Φαρσί και είναι τοποθετημένος στη χώρα για περισσότερο από 3 δεκαετίες. Μοναδικό μελανό σημείο στις ιστορικές σχέσεις των δυο χωρών αποτελεί η εισβολή των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν, γεγονός που ανάγκασε το Ιράν να προσφέρει υλική βοήθεια στους μουτζαχεντίν.

Όπως εξηγεί ο Ρώσος πρέσβης οι δυο χώρες διατηρούν αγαστές σχέσεις, από τότε που έπαψαν να έχουν κοινά σύνορα, δηλαδή τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Οι Ρώσοι, σε

⁶⁴ RIA NOVOSTI, 10/11/06

αντίθεση με τους Αμερικανούς, αντιλαμβάνονται ότι στην ιρανική εξωτερική πολιτική επικρατούν ορθολογικά κριτήρια και όχι θρησκευτικά όπως σε άλλες μουσουλμανικές χώρες. Οι Ρώσοι εκτιμούν το γεγονός ότι η Τεχεράνη ουδέποτε προσπάθησε να εξαγάγει την Ισλαμική Επανάσταση στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, ενώ στον εμφύλιο πόλεμο που ξέσπασε στο Τατικιστάν, ο λαός του οποίου είναι φυλετικά συγγενής με τους Πέρσες, το Ιράν μεσολάβησε στις διαπραγματεύσεις ως ήρεμη και πραγματιστική δύναμη.

Παράλληλα, Ρώσοι και Ιρανοί είχαν αντιταχθεί έντονα στην κατασκευή του αγωγού Μπακού- Τιφλίδα –Τσεϊχάν (BTC), καθώς τόσο για πολιτικούς όσο και οικονομικούς λόγους οι δυο κυβερνήσεις θα επιθυμούσαν έναν αγωγό που θα διερχόταν από το Ιράν. Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις του Ρώσου πρεσβευτή ο οποίος τονίζει: *«Οι Αμερικανοί εγκατέστησαν στρατιωτικές δυνάμεις στην Κεντρική Ασία. Δεν μπορεί να υπάρξει συνεργασία ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Ρωσία αν η Ουάσινγκτον ενεργεί μονομερώς χωρίς καν να μας συμβουλευτείται. Θα φτάσουμε σε ένα σημείο όπου η εθνική μας ασφάλεια θα βρίσκεται σε κίνδυνο. Οι Ηνωμένες Πολιτείες χρησιμοποίησαν τους τρομοκράτες του Αφγανιστάν ως πρόσχημα για να διεισδύσουν στην Κεντρική Ασία και να ελέγξουν την ροή των πετρελαίων της Κασπίας. Η μάχη για τον έλεγχο της Κεντρικής Ασίας όπως ίσως νομίζουν μερικοί δεν έχει κριθεί οριστικά. Στο μέτρο που η οικονομία μας θα ενισχύεται θα αποκαθιστούμε τις παλιές σχέσεις μας με τις χώρες της Κεντρικής Ασίας και του Νότιου Καυκάσου και θα επεκτείνουμε την επιρροή μας στην ευρύτερη περιοχή»⁶⁵.*

Η στάση της Ρωσίας στο συγκεκριμένο θέμα αντικατοπτρίζει την συνολικότερη πολιτική της Μόσχας σχετικά με ζητήματα παγκοσμίου ενδιαφέροντος. Το Κρεμλίνο στοχεύει στην ενδυνάμωση της επιρροής του στη ρωσική βιομηχανία και την πολιτική ζωή, διατηρώντας την επιρροή της Ρωσίας στην περιφέρεια της και απειλώντας, εμμέσως, τις ΗΠΑ, σε μια περίοδο κατά την οποία η Ουάσινγκτον είναι απασχολημένη με τις εξελίξεις στο Ιράκ και την κατακόρυφη πτώση της δημοτικότητας των Ρεπουμπλικανών. Η δραστηριοποίηση της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή που αποτελεί απειλή για την αμερικανική παρουσία στην περιοχή, περιλαμβάνει επίσης τις πωλήσεις οπλικών συστημάτων προς τη Συρία, την ανάπτυξη στρατιωτών του ρωσικού Μηχανικού στο Λίβανο, ενώ ιδιαίτερη σημασία έχει η διαφαινόμενη πώληση αντιαεροπορικών συστημάτων προς το Ιράν που πιθανότατα

⁶⁵ Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι Αίμα και Πετρέλαιο στην Κεντρική Ασία, Lutz Kleveman, ΚΡΙΤΙΚΗ, Απρίλιος 2005

θα χρησιμοποιηθούν για την προστασία των πυρηνικών εγκαταστάσεων του Busher, από πιθανή αεροπορική επιδρομή, ενδεχομένως από τους Ισραηλινούς.

Οι ανταλλαγές επισκέψεων Ρώσων και αξιωματούχων χωρών που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις, τόσο στη Μέση Ανατολή όσο και στη διαπάλη με γέρας τον έλεγχο της Κεντρικής Ασίας, έχουν ενταθεί το τελευταίο διάστημα. Ο Ρώσος Υπουργός Εξωτερικών, Sergei Lavrov, πραγματοποίησε περιοδεία στις χώρες της Ασίας⁶⁶, 15-20/11/06, στο πλαίσιο της οποίας συναντήθηκε και με τους Πακιστανό ομόλογο του, Mian Khurshid Mahmood Kasuri και Πακιστανό Πρόεδρο, Pervez Musharraf⁶⁷. Στις 02/11/06 τη Μόσχα επισκέφθηκε ο Αιγύπτιος πρόεδρος, Hosini Mubarak σημαίνουσα προσωπικότητα του μουσουλμανικού κόσμου που εμπλέκεται σε όλα τα προβλήματα της ευρύτερης περιοχής⁶⁸.

4.5 ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΥΡΗΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΡΑΝ ΚΑΙ Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Ο αμερικανικός Τύπος και η υπεύθυνη για την χάραξη της αμερικανικής πολιτικής ελίτ παρουσιάζουν την κρίση στο Ιράν σαν υπόθεση, στην οποία εμπλέκονται Ουάσινγκτον και Τεχεράνη, ενώ οι ευρωπαϊκές χώρες, η Κίνα και η Ρωσία έχουν αναλάβει επικουρικό ρόλο.

Αποτελεί γεγονός ότι ο Πρόεδρος Bush και ο Ιρανός ομόλογος του, Ahmadinejad, αποτελούν τους βασικούς πρωταγωνιστές σ' αυτή την ιστορία. Από μία προσεκτική, ωστόσο, μελέτη των πρόσφατων διπλωματικών κινήσεων σ' ό,τι αφορά το Ιράν συνάγεται το συμπέρασμα ότι ένας άλλος, εξίσου έντονος και αναμφισβήτητος πιο σημαντικός, αγώνας εκτυλίσσεται: πρόκειται για έναν «τριπολικό ανταγωνισμό» μεταξύ Ρωσίας, Κίνας και ΗΠΑ που στοχεύει στην επικράτηση στον Περσικό Κόλπο και την Κασπία, με γέρας την απόκτηση του ελέγχου των ενεργειακών αποθεμάτων των περιοχών αυτών.

Σε επίπεδο στρατηγικής, ανώτατοι αξιωματούχοι της κυβέρνησης Bush προσπαθούν, εδώ και μεγάλο χρονικό διάστημα, να διατηρήσουν την κυριαρχία των

⁶⁶ ITAR-TASS, 15/11/06

⁶⁷ RIA NOVOSTI, 16/11/06

⁶⁸ RIA NOVOSTI, 02/11/06

ΗΠΑ στη «διεθνή σκακιέρα», εξαλείφοντας την επιρροή εξίσου σημαντικών παικτών, όπως η Κίνα και η Ρωσία.

Ο κλασικός αυτός γεωπολιτικός ανταγωνισμός άρχισε το 2001, όταν ο Λευκός Οίκος κατέστησε σαφή την πολιτική που ακολούθησε, προβαίνοντας σε μονομερή αποκήρυξη της αμερικανο-ρωσικής «Συνθήκης για τους Αντι-Βαλλιστικούς Πυραύλους» και σε γνωστοποίηση νέων πωλήσεων όπλων υψηλής τεχνολογίας στην Ταϊβάν, την οποία η Κίνα θεωρεί αποσχισθείσα Επαρχία της. Μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, αυτές οι πρώτες ενδείξεις ανταγωνισμού περιορίστηκαν, προκειμένου να διασφαλισθεί η συμμετοχή των Ρωσίας και Κίνας στον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας». Την τελευταία περίοδο, ωστόσο, ο «αγώνας επικράτησης» άρχισε να απασχολεί εκ νέου τη στρατηγική σκέψη της Ουάσινγκτον.

Αυτό φάνηκε σε μεγάλο βαθμό, στις 04/05/06, όταν ο Αμερικανός Αντιπρόεδρος, Dick Cheney, μετέβη στη Λιθουανία όπου άσκησε δριμεία κριτική στους αξιωματούχους του Κρεμλίνου, κατηγορώντας τους ότι χρησιμοποιούν τα ενεργειακά αποθέματα της χώρας ως «εργαλείο εκβιασμού» κατά των γειτονικών χωρών της Ρωσίας και επέκρινε τη Μόσχα ότι προσπαθεί να μονοπωλήσει τη μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ευρασία, γεγονός που χαρακτήρισε άμεση απειλή κατά των αμερικανικών συμφερόντων στην Κασπία.

Την επόμενη ημέρα ο Cheney μετέβη στο Καζαχστάν, όπου κάλεσε την ηγεσία της χώρας να προτιμήσει τη μεταφορά του πετρελαίου της δια της οδού της Τουρκίας και της Μεσογείου και μέσω ενός αγωγού που θα ελέγχεται από τις ΗΠΑ, και όχι δια της ευρωπαϊκής οδού, μέσω ελεγχόμενων από τη Ρωσία αγωγών.

Η επιθυμία της κυβέρνησης Bush να ελέγξει την Κίνα και να υποχρεώσει τη Ρωσία σε αναδίπλωση δεν είναι καινούρια. Η σκέψη αυτή εκφράστηκε, για πρώτη φορά, μέσα από τον «Οδηγό Αμυντικού Σχεδιασμού της περιόδου 1994-1999» που συντάξε ο τότε Υφυπουργός Άμυνας, Wolfowitz, και διέρρευσε στον Τύπο στις αρχές του 1992. *«Πρωταρχικός μας στόχος είναι να αποτρέψουμε την εμφάνιση ενός νέου ανταγωνιστή, είτε στα εδάφη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης είτε αλλού, ο οποίος μπορεί να συνιστά απειλή παρόμοιου μεγέθους με εκείνη που αντιπροσώπευε η πρώην Σοβιετική Ένωση»*, αναφερόταν στο κείμενο. Ο βασικός στόχος της αμερικανικής στρατηγικής παραμένει αναλλοίωτος μέχρι σήμερα, έχοντας, ωστόσο, πλαισιωθεί με μια νέα παράμετρο: τη διασφάλιση του γεγονότος ότι οι ΗΠΑ- και μόνον αυτές- θα ελέγχουν τα ενεργειακά αποθέματα του Περσικού Κόλπου και των γειτονικών κρατών της Ασίας.

Το «Δόγμα CARTER», όταν ανακοινώθηκε, για πρώτη φορά, το 1980, εστίαζε στον Περσικό Κόλπο. Επί Διοίκησης BUSH, έχει επεκταθεί και στην Κασπία Θάλασσα, συνεπεία των αυξανόμενων τιμών του πετρελαίου, των φόβων για μείωση των αποθεμάτων, αλλά και των μεγάλων κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που εκτιμάται ότι υπάρχουν στην περιοχή. Για να διασφαλίσει την επιρροή του, ο Λευκός Οίκος δημιουργεί εκεί Στρατιωτικές Βάσεις και διεξάγει ένα «βελούδινο μυστικό» πόλεμο ενίσχυσης της επιρροής του σε βάρος της Μόσχας και του Πεκίνου.

Οι πρόσφατες εξελίξεις με το Ιράν θα πρέπει να μελετηθούν μέσα στο προαναφερθέν πλαίσιο. Το Ιράν κατέχει μια ζωτικής σημασίας θέση. Γεωγραφικά είναι το μοναδικό κράτος που βρέχεται, τόσο από τον Περσικό όσο και από την Κασπία. Το Ιράν γειτνιάζει και με τα Στενά Hormuz, από όπου διακινείται καθημερινά το ¼ του παγκόσμιου πετρελαίου. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση που η Ουάσινγκτον αποφάσιζε, κάποτε, να άρει το εμπορικό εμπάργκο που έχει επιβάλλει σε βάρος του Ιράν, τα ιρανικά εδάφη θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως η πιο προφανής διαδρομή μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου από τις χώρες της Κασπίας στην παγκόσμια αγορά και ειδικά στην Ευρώπη και την Ιαπωνία.

Το Ιράν, ως το πολυαριθμότερο πληθυσμιακά, αλλά και το πλέον εκβιομηχανοποιημένο κράτος στη λεκάνη του Περσικού Κόλπου, διαδραμάτιζε παραδοσιακά σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις της περιοχής, γεγονός που προβλημάτιζε γειτονικές του χώρες, όπως το Ιράκ. Τα τελευταία χρόνια, η Τεχεράνη έχει διευρύνει την επιρροή της, αναδεικνύομενη πλέον σε κέντρο των Σιτών Μουσουλμάνων. Έχοντας καταστεί επί μακρόν αντικείμενο εκμετάλλευσης από μέρους των Σουνιτών, οι Σίτες βλέπουν σήμερα τη θέση τους να βελτιώνεται στο Ιράκ, το Μπαχρέιν, το Κουβέιτ, το Λίβανο αλλά και τις σιτικές περιοχές της Σαουδικής Αραβίας, πλησίον του Κουβέιτ, όπου βρίσκονται τα σημαντικότερα αποθέματα πετρελαίου της Σαουδικής Αραβίας.

Σήμερα, οι στρατιωτικές δυνατότητες του Ιράν δεν είναι εντυπωσιακές, γεγονός οφειλόμενο εν μέρει στο εμπάργκο που έχουν επιβάλει οι ΗΠΑ στις πωλήσεις οπλικών εξαρτημάτων για τις ανάγκες της ιρανικής Πολεμικής Αεροπορίας. Ωστόσο, η Τεχεράνη έχει επιτύχει να αποκτήσει υποβρύχια και οπικά συστήματα από τη Ρωσία, ενώ παράλληλα έχει αναπτύξει βαλλιστικά συστήματα, πιθανότατα με τη βοήθεια της Β. Κορέας και της Κίνας. Σε περίπτωση, λοιπόν, που επιτύγχανε κάποτε να αποκτήσει πυρηνικά όπλα, θα καθίστατο ισχυρή περιφερειακή δύναμη που

θα έθετε υπό αμφισβήτηση την αμερικανική στρατιωτική κυριαρχία στον Περσικό Κόλπο. Για το λόγο αυτό, περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον, η Ουάσινγκτον είναι αποφασισμένη να μην επιτρέψει στο Ιράν την απόκτηση πυρηνικών όπλων.

Παρ' όλο που Ρωσία και Κίνα ισχυρίζονται ότι είναι αντίθετες σε μία τέτοια εξέλιξη, το βέβαιο είναι πως δεν αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο αυτό με τον ίδιο φόβο όπως οι ΗΠΑ. Πάνω απ' όλα, φυσικά, το Ιράν διαθέτει τη δεύτερη θέση παγκοσμίως σε πετρελαϊκά αποθέματα και φυσικό αέριο. Καμία άλλη χώρα παγκοσμίως δεν ελέγχει, συνδυαστικά, τόσο μεγάλες ποσότητες των συγκεκριμένων ενεργειακών πηγών.

Πολλά κράτη, όπως Κίνα, Ινδία, Ιαπωνία αλλά και αυτά της Ε.Ε., εξαρτώνται σε πετρελαϊκό επίπεδο από το Ιράν. Το τελευταίο δεν θα παραμείνει απλά και μόνο ένας μεγάλος ενεργειακός προμηθευτής. Είναι ένας από τους λίγους νυν προμηθευτές που έχει τη δυνατότητα –με τη σωστή μορφή επενδύσεων- να αυξήσει σημαντικά την παραγωγή του, τα προσεχή χρόνια, όταν πολλοί άλλοι προμηθευτές πετρελαίου και αερίου θα έχουν περιπέσει σε αφάνεια.

Το σίγουρο είναι ότι οι ΗΠΑ επιθυμούν την επιστροφή των εταιρειών του στο Ιράν –η εκεί λειτουργία των οποίων απαγορεύθηκε βάσει του Εκτελεστικού Διατάγματος 12959 που υπογράφηκε από τον Bill Clinton, το 1995. Πλην όμως η εχθρότητα της Ουάσινγκτον έναντι του ισλαμικού καθεστώτος της Τεχεράνης εμποδίζει, επί του παρόντος, μια τέτοια εξέλιξη.

Αν, ωστόσο, επιτευχθεί η αλλαγή καθεστώτος –προφανής στόχος της αμερικανικής πολιτικής- το Διάταγμα αυτό θα καταργηθεί και οι αμερικανικές εταιρείες θα δύνανται να εκμεταλλεύονται τα ιρανικά ενεργειακά αποθέματα. Ο βαθμός, κατά τον οποίο ο ενεργειακός τομέας επηρεάζει την επιθυμία των ΗΠΑ για πολιτική αλλαγή στο Ιράν δεν είναι δυνατό να αξιολογηθεί με ακρίβεια. Με δεδομένες, ωστόσο, τις στενές σχέσεις των Bush, Cheney και άλλων κυβερνητικών αξιωματούχων με την αμερικανική ενεργειακή βιομηχανία, είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι δε διαδραματίζει ουσιώδη ρόλο.

Η Ρωσία, σε αντίθεση με την ενεργειακά απελπισμένη Κίνα, διαθέτει επαρκή αποθέματα πετρελαίου και αερίου, αλλά δεν επιθυμεί να τεθεί υπό αμερικανικό έλεγχο το πλούσιο ενεργειακό Ιράν. Παράλληλα, ως εξαγωγέας πυρηνικού εξοπλισμού και τεχνολογίας, η Μόσχα ενδιαφέρεται να συμβάλει αφιλοκερδώς στη οικοδόμηση των ενεργειακών υποδομών του Ιράν. Οι Ρώσοι ολοκληρώνουν την κατασκευή ενός πυρηνικού αντιδραστήρα στο Bushehr, κόστους 1 δισ. \$, ενώ

προσδοκούν να πουλήσουν περισσότερους αντιδραστήρες και λοιπά συστήματα πυρηνικής ενέργειας στους Ιρανούς.

Τούτο φυσικά ενοχλεί την Ουάσινγκτον, η οποία επιθυμεί να απομονώσει την Τεχεράνη και να την εμποδίσει να αποκτήσει πυρηνική τεχνολογία. (Παρότι ο αντιδραστήρα στο Bushehr προορίζεται για ειρηνικούς σκοπούς, θεωρείται πέραν πάσης αμφιβολίας ότι θα αποτελέσει έναν εκ των βασικών στόχων ενδεχόμενης αμερικανικής επιδρομής). Παρ' όλα αυτά, ο επικεφαλής της Υπηρεσίας Πυρηνικής Ενέργειας της Ρωσίας, Sergei Kiriyenko, δήλωσε το Φεβρουάριο του 2006: *«Δεν διαβλέπουμε πολιτικά εμπόδια στην ολοκλήρωση των σχεδίων στο Bushehr»*.

Είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς το λόγο, για τον οποίο ΗΠΑ, Ρωσία και Κίνα επιδεικνύουν τόσο μεγάλο ενδιαφέρον για την έκβαση της ιρανικής κρίσης. Για την Ουάσινγκτον, η αντικατάσταση της ελεγχόμενης από το ιερατείο κυβέρνησης της Τεχεράνης από ένα φιλο-αμερικανικό καθεστώς θα αποτελούσε μεγάλη επιτυχία: θα σήμαινε εξάλειψη κάθε μεγάλης απειλής εναντίον της κυριαρχίας των ΗΠΑ στον Περσικό, θα άνοιγε την αγορά του δεύτερου στον κόσμο ενεργειακού προμηθευτή για τις αμερικανικές εταιρείες και θα περιόριζε την κινεζική και ρωσική επιρροή στην ευρύτερη περιοχή του Περσικού.

Από γεωπολιτική άποψη, δεν θα μπορούσε να υπάρξει, σήμερα, κάποια άλλη μεγαλύτερη επιτυχία στην παγκόσμια πολιτική σκακιέρα. Ακόμη και αν η Ουάσινγκτον δεν πετύχαινε το στόχο της αλλαγής του ιρανικού καθεστώτος, αλλά, με τη χρήση στρατιωτικής δύναμης έπληττε το πυρηνικό οικοδόμημα του Ιράν χωρίς μεγάλες επιπτώσεις, τούτο θα αποτελούσε σημαντική γεωπολιτική νίκη, ενδεικτική της αδυναμίας του Πεκίνου και της Μόσχας να αντιμετωπίσουν τέτοιας μορφής αμερικανικές κινήσεις. Τούτο, βέβαια, θα λειτουργούσε αν η αμερικανική κυβέρνηση ήταν σε θέση να περιορίσει τις αναπόφευκτες επιπτώσεις μιας τέτοιας ενέργειας, όπως η ενίσχυση των εθνοτικών διαφορών στο Ιράκ ή η αιφνίδια άνοδος στις τιμές του πετρελαίου.

Μόσχα και Πεκίνο, όπως αναμενόταν, καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να αποτρέψουν το γεωπολιτικό θρίαμβο των ΗΠΑ στο Ιράν ή την Κεντρική Ασία, μεριμνώντας, όμως ταυτόχρονα, να μην προκαλέσουν ρήξη στις σχέσεις με την Ουάσινγκτον, γεγονός που θα έθετε σε κίνδυνο τις οικονομικές τους σχέσεις με τις ΗΠΑ.

Καθώς αυτό το γεωπολιτικό «Μεγάλο Παιχνίδι» βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη, όλες οι εμπλεκόμενες πλευρές επιδιώκουν να συνταχθούν με τους συμμάχους τους -

όπου τούτο είναι δυνατόν- χρησιμοποιώντας κάθε διαθέσιμο διπλωματικό μέσο. Μετά την εισβολή στο Ιράκ το 2003, η αμερικανική θέση, τόσο στο Περσικό όσο και στην Κεντρική Ασία έχει υποστεί πλήγμα. Στην παρούσα φάση, μεγαλύτερη αδυναμία της κυβέρνησης Bush παραμένει το ρήγμα που έχει προκληθεί στις αμερικανο-ευρωπαϊκές σχέσεις, εξαιτίας ακριβώς της εισβολής στο Ιράκ.

Δεδομένου ότι οι Ευρωπαίοι ένιωσαν προδομένοι απ' αυτήν την ενέργεια, είναι πλέον συγκρατημένοι όσον αφορά την συμβολή τους στις επιχειρήσεις καταπολέμησης της δράσης των ανταρτών στο Ιράκ ή στη χρηματοδότηση της ανοικοδόμησης της χώρας. Τούτο προσέθεσε ένα επιπλέον κόστος στις ΗΠΑ. Φοβούμενος επανάληψη του «φιάσκου» στο Ιράκ, ο Λευκός Οίκος αποφάσισε να αφήσει περιθώριο στη διπλωματική διαδικασία να αναπτυχθεί σ' ότι αφορά την ιρανική κρίση. Έτσι και εντός συγκεκριμένων πάντοτε ορίων, επιτρέπει στους Ευρωπαίους να οργανώσουν τη διπλωματική τους προσπάθεια για την επίλυση της ιρανικής κρίσης.

Η επιλογή αυτή πρόσφερε στη Μόσχα και το Πεκίνο μία προφανή εναλλακτική λύση για την αποτροπή εξελίξεων στο Ιράν που θα μπορούσαν να απολήξουν σε γεωπολιτική καταστροφή για τις δύο χώρες: τη δυνατότητα άσκησης veto στο Συμβούλιο Ασφαλείας με σκοπό τη ματαίωση της επιβολής αμερικανικών κυρώσεων στο Ιράν. Οι Ευρωπαίοι, από την πλευρά τους, επιθυμούν να παρεμποδίσουν μία τέτοια ψηφοφορία γνωρίζοντας ότι οποιαδήποτε αποτυχία στα Η.Ε. θα ενισχύσει τα επιχειρήματα των γερακιών στην Ουάσινγκτον που θέλουν να κινηθούν μονομερώς κατά του Ιράν. Ως εκ τούτου, συμμερίζονται την άποψη των Ρώσων και των Κινέζων που εμμένουν στη χρήση της διπλωματίας, ως της μόνης επιλογής για τη διευθέτηση της κρίσης.

Το γεγονός ότι το σύνολο των εμπλεκόμενων πλευρών αντιμετωπίζουν την κρίση στο Ιράν ως μέρος ενός ευρύτερου γεωπολιτικού ανταγωνισμού είναι αναμφισβήτητο. Για παράδειγμα, Ρώσοι και Κινέζοι προβαίνουν ήδη στην ίδρυση ενός «αντι-μετώπου» έναντι των ΗΠΑ στην Κεντρική Ασία, χρησιμοποιώντας ως αιχμή του δόρατος τον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης (SCO).

Ο «SCO», που αρχικά ιδρύθηκε από τη Ρωσία και την Κίνα, με σκοπό την πάταξη του εθνικού σεπαρατισμού στην Κεντρική Ασία – σήμερα συμμετέχουν σ' αυτό Καζαχστάν, Κιργιζιστάν, Ουζμπεκιστάν και Τατζικιστάν- εξελίσσεται πλέον σε έναν Οργανισμό περιφερειακής ασφάλειας, τύπου ολιγομελούς- NATO. (Ταυτόχρονα όμως και αντιNATOϊκού).

Προφανώς, Ρωσία και Κίνα ελπίζουν ότι -μέσω του «SCO»- θα επιτύχουν να ανακόψουν την αμερικανική επιρροή στις ενεργειακά πλούσιες μουσουλμανικές περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Σε ορισμένες, μάλιστα, περιπτώσεις, όπως αυτή του Ουζμπεκιστάν, το σχέδιο εμφανίζει προοπτικές επιτυχίας.

Σε πρόσφατη Σύνοδο του «SCO», τα μέλη του παραχώρησαν στο Ιράν status παρατηρητή, προκαλώντας την αντίδραση της Ουάσινγκτον. Την ίδια στιγμή, οι ΗΠΑ επιχειρούν να συσπειρώσουν τους συμμάχους τους (μεταξύ των οποίων και η Ινδία) ενόψει ενδεχόμενης αντιπαράθεσης με το Ιράν. Παρόλο που ο Bush επιμένει ότι θα προσφύγει στη διπλωματία για τη διευθέτηση της κρίσης, αξιωματούχοι του Πενταγώνου ζητούν την βοήθεια του NATO για το σχεδιασμό αεροπορικών επιδρομών κατά των ιρανικών πυρηνικών εγκαταστάσεων. Τον περασμένο Μάρτιο, για παράδειγμα, ο επικεφαλής της Δύναμης «AIRBORN EARLY WARNING AND CONTROL» του NATO, Στρατηγός, Axel Tuttelmann, άφησε να εννοηθεί ότι είναι έτοιμος να στηρίξει τις Αμερικανικές Δυνάμεις, σε περίπτωση επίθεσης στο Ιράν, ενώ και ο γερμανικός Τύπος είχε αναφέρει ότι ο πρώην επικεφαλής της CIA, P.Goss, επισκέφθηκε την Τουρκία, στο τέλος του περασμένου χρόνου, για να ζητήσει τη βοήθειά της, σε περίπτωση που επιχειρηθούν αεροπορικές επιδρομές κατά του Ιράν.

Παρά τις συνεχιζόμενες εκκλήσεις για την εκτροπή από τη διπλωματική οδό, όλες οι πλευρές αυτής της ιστορίας αναγνωρίζουν ότι η παρούσα κατάσταση δεν μπορεί να διαρκέσει για πάντα. Το βέβαιο είναι ότι η δυσμενής θέση, στην οποία έχει περιέλθει η κυβέρνηση Bush -στο μεν πολιτικό επίπεδο εξαιτίας των πολέμων σε Ιράκ και Αφγανιστάν και των προσπαθειών της για τη διασφάλιση του γεωπολιτικού πλεονεκτήματος στην Κεντρική Ασία, στο δε οικονομικό, εξαιτίας των παγκόσμιων εξελίξεων- εξακολουθεί να αποβαίνει προς όφελος των χωρών εκείνων, μεταξύ των οποίων και το Ιράν, που μπορεί να αποτελέσουν εμπόδιο στις επιδιώξεις της Ουάσινγκτον.

Καθώς η κρίση με το Ιράν εξελίσσεται τα περισσότερα ΜΜΕ θα εξακολουθήσουν να επικεντρώνονται στο φραστικό πόλεμο μεταξύ Ουάσινγκτον – Τεχεράνης. Πολιτικοί παρατηρητές κατανοούν, ωστόσο, ότι ο πιο σημαντικός αγώνας είναι αυτός που συνεχίζεται στο παρασκήνιο: πρόκειται για τον αγώνα, στον οποίο έχουν αποδυθεί Ουάσινγκτον, Μόσχα και Κίνα, με απώτερο στόχο την επικράτηση στον τομέα της ενέργειας.

Από την άποψη αυτή, το Ιράν αποτελεί απλώς ένα επιμέρους πεδίο αντιπαράθεσης στο πλαίσιο ενός ευρύτερου και παρατεινόμενου ανταγωνισμού⁶⁹.

Οι κινήσεις της Μόσχας συμπίπτουν χρονικά με τη δημοσίευση της ρωσικής εφημερίδας «GAZETA» στις 19 Σεπτεμβρίου 2006. Το άρθρο της «GAZETA» αναφέρεται σ' ένα έγγραφο που διέρρευσε το οποίο αποτελούσε προσχέδιο αναθεώρησης του ρωσικού στρατηγικού δόγματος. Σύμφωνα με το έγγραφο οι ΗΠΑ αποτελούν τον Νο 1 εχθρό της Ρωσίας, το NATO το Νο 2, ενώ η διεθνής τρομοκρατία βρίσκεται στην τρίτη θέση. Παράλληλα, το έγγραφο εκφράζει ως πρόθεση της Ρωσίας να εμπλακεί σε περιφερειακές συγκρούσεις προκειμένου να προστατεύσει τους πολίτες της, ενώ από το «Παγκόσμιο Καθεστώς για τη μη Διάδοση», η Ρωσία θα μεταβεί σε μία ηπιότερη στάση «για τη μη διάδοση πυρηνικών όπλων και των όπλων που δύνανται να τα φέρουν». Με την τελευταία επισήμανση, όπως εκτιμούν οι αναλυτές, η Ρωσία προσπαθεί να αποφύγει τις ευθύνες για το ότι προμηθεύει το Ιράν με πυρηνικά υλικά.

Αν και το ρωσικό Υπουργείο Άμυνας έχει διαψεύσει την ύπαρξη τέτοιου εγγράφου, οι προβλέψεις του κειμένου συμβαδίζουν με τις επιλογές της Μόσχας. Εξάλλου, είτε το έγγραφο υφίσταται είτε όχι η εφαρμογή των όσων προβλέπονται σε αυτό δεν θα μετέβαλε σημαντικά τη ρωσική εξωτερική πολιτική. Όλες οι προτεινόμενες αναθεωρήσεις του ρωσικού στρατηγικού δόγματος είναι συμβατές με τα όσα έχει κάνει ή μπορεί να κάνει, ενώ τα στρατηγικά δόγματα δεν είναι δεσμευτικά. Ο Ρώσος Υπουργός Άμυνας, Sergei Ivanov, και πιθανός διάδοχος του Putin στην προεδρία έχει υποστηρίξει ένθερμα, με αφορμή την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών για τις ρωσικές Ε/Δ, τη μεταβολή του ρωσικού στρατηγικού δόγματος, γεγονός που θα έδινε στο Κρεμλίνο τη δυνατότητα συνεργασίας με την Τεχεράνη στον πυρηνικό τομέα.

Ειδικοί αναλυτές εκτιμούν ότι η συνεργασία Ρωσίας – Ιράν πόρρω απέχει από το να χαρακτηριστεί «Συμμαχία». Η συνεργασία των δυο πλευρών, ωστόσο, έχει προκαλέσει την αντίδραση της διεθνούς κοινότητας. Η Μόσχα δεν επιθυμεί να δώσει την εντύπωση ότι προστατεύει την Τεχεράνη, αλλά αυτό δεν πρόκειται να εμποδίσει την τελευταία να εκμεταλλευτεί στο έπακρο την ενίσχυση της Μόσχας⁷⁰.

⁶⁹ ASIA TIMES, 21/06/06, «Νέες Πρωτοβουλίες σε μία Τριπολική Σκακιέρα»

⁷⁰ STRATFOR, 27/11/06

4.6 Η ΔΙΑΠΑΛΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΈΛΕΓΧΟ ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΟΒΙΕΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Παράλληλα, σημείο τριβής για τις σχέσεις Μόσχας-Ουάσινγκτον αποτελεί η «σύγκρουση» για τη διαμόρφωση των σφαιρών επιρροής στον μετασοβιετικό χώρο. Το Κρεμλίνο καταβάλλει προσπάθειες για να αποτρέψει την εμφάνιση νέων «έγχρωμων» επαναστάσεων, όπως αυτές που απομάκρυναν από την επιρροή της, τις Ουκρανία και Γεωργία, θέτοντας τις, ιδιαίτερα την τελευταία, υπό τον έλεγχο της Ουάσινγκτον. Στο πλαίσιο αυτό, η Μόσχα προέβη στη λήψη μέτρων για τη διατήρηση του καθεστώτος «LUKASHENKO» στη Λευκορωσία, γεγονός που ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων στο δυτικό κόσμο. Ο ουδέτερος αναλυτής, αν και οφείλει να αναγνωρίσει τις αιτιάσεις των οργανώσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, δεν μπορεί παρά να εντοπίσει στις αντιδράσεις των δυτικών κυβερνήσεων την υποβόσκουσα δυσαρέσκεια τους για τη διατήρηση των κεκτημένων της Μόσχας στην περιοχή.

Στο πλαίσιο του ανταγωνισμού αυτού, το σύστημα PUTIN δε διστάζει να χρησιμοποιήσει το κυριότερο όπλο του: την παροχή ενεργειακών πόρων, κυρίως φυσικού αερίου. Αντιμέτωπη με την άρνηση της Μόσχας να της παράσχει φυσικό αέριο, με την πρόφαση ότι οι τιμές δεν την ικανοποιούν, βρέθηκε η Ουκρανία, ενώ η Γεωργία ταλανίζεται τόσο από την αστάθεια τμήματος της επικράτειας της, όσο και από την απροθυμία της Μόσχας να αποσύρει τα στρατεύματά της από το έδαφος της.

Η διαμάχη για τη διαμόρφωση των σφαιρών επιρροής δεν είναι παίγνιο αποκλειστικά πολιτικό. Δεδομένης της εξάρτησης του Δυτικού κόσμου από τις χώρες του OPEC, τόσο η Ρωσία όσο και οι ΗΠΑ επιδιώκουν να θέσουν υπό τον έλεγχό τους την ευρύτερη περιοχή της Κασπίας, η οποία διαθέτει τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου. Παράλληλα, η οριοθέτηση, μεταξύ των κρατών που βρέχονται από αυτήν, της Κασπίας αποτελεί φλέγον ζήτημα, στο οποίο εμπλέκεται και το Ιράν, το οποίο δεν έχει ακόμα επιλυθεί, καθώς όλες οι πλευρές διαφωνούν για τον αν η Κασπία εμπίπτει στο χαρακτηρισμό της λίμνης ή άλλος, διέπεται από το Διεθνές Δίκαιο της θάλασσας.

Λόγω της τεράστιας σημασίας των θεμάτων αυτών κρίνεται σκόπιμη η παράθεση περισσότερων λεπτομερειών σε άλλη ενότητα

4.7 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΡΩΣΙΑΣ – Η.Π.Α.

Κυρίαρχο ζήτημα στις οικονομικές σχέσεις των δυο πλευρών αποτελεί η είσοδος της Ρωσίας στον ΠΟΕ⁷¹. Η Ρωσία παραμένει εκτός του Οργανισμού καθώς τρία μέλη του (ΗΠΑ-Γεωργία -Μολδαβία), αντιτίθενται στην είσοδο της σε αυτόν. Για τις δύο τελευταίες οι λόγοι της αντίθεσης του είναι κυρίως πολιτικοί καθώς προσπαθούν να τη χρησιμοποιήσουν ως διπλωματικό αντίβαρο για την άντληση οφέλους στο πλαίσιο των διμερών τους σχέσεων με τη Μόσχα.

Εξάλλου, την άποψη ότι η Γεωργία θα μπορούσε να ασκήσει veto στην ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ, εξέφρασε σε συνέντευξη που παραχώρησε στο ρωσικό Ρ/Σ «Η Ηχώ της Μόσχας», ο Γεωργιανός Υπουργός Εξωτερικών, Gela Bezhuashvili. Ειδικότερα, ο γεωργιανός αξιωματούχος τόνισε μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

- Η Γεωργία διατηρεί το δικαίωμα αναβλητικής αρνησικυρίας στην ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ.

- Η άσκηση veto θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως διαπραγματευτικό όπλο έναντι της Ρωσίας αλλά επιθυμούμε να επιλύσουμε τις διαφορές μας με πιο εποικοδομητικό τρόπο.

- Όπως έχουμε τονίσει στους Ρώσους ομολόγους μας, δεν πρόκειται για πολιτικό ζήτημα, αλλά θέμα προσαρμογής, από την πλευρά της Ρωσίας στα standards του Οργανισμού.

- Παρά τη συμφωνία που επετεύχθη το 2004, η Ρωσία προσπαθεί να καταπολεμήσει την πλαστογραφία χρησιμοποιώντας λανθασμένες μεθόδους.

- Η ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ δεν αντίκειται στα συμφέροντα μας, απεναντίας, η συμμόρφωση της Ρωσίας με τους κανόνες του Διεθνούς Εμπορίου είναι προς το συμφέρον μας.

- Δεν προσπαθούμε να «μπλοκάρουμε» τις συνομιλίες της Ρωσίας με τον ΠΟΕ, αλλά είμαστε υποχρεωμένοι να τονίσουμε, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, τα προβλήματα της Ρωσίας στον τομέα του Διεθνούς Εμπορίου.

- Παρ' όλα αυτά, οι απόψεις μας δεν πρέπει να γίνουν αντιληπτές ως μία πολιτική στρεφόμενη κατά της Ρωσίας στο θέμα των συνομιλιών για την ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ⁷².

⁷¹ Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

⁷² RIA NOVOSTI, 03/11/06, «Η Γεωργία ενδέχεται να ασκήσει veto στην ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ»

Ωστόσο, για τις ΗΠΑ το θέμα είναι κατά κύριο λόγο οικονομικό. Οι αμερικανικές επιχειρήσεις διαμαρτύρονται για την αδυναμία της ρωσικής νομοθεσίας να εγγυηθεί την ασφάλεια των όποιων κεφαλαίων τους επενδυθούν στη χώρα και εκτιμούν ότι η ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ θα τους προσφέρει την άνεση να επενδύσουν άφοβα στη ρωσική οικονομία. Ως εκ τούτου, 13 μέλη του αμερικανικού Εμπορικού Επιμελητηρίου απέστειλαν επιστολή, τον Οκτώβριο του 2006, στους δύο Προέδρους Bush – Putin εκφράζοντας την επιθυμία τους, οι συνομιλίες των δυο χωρών για την άρση των εμποδίων ενώπιον της εισδοχής της Ρωσίας στον ΠΟΕ. Μεταξύ των εταιρειών βρίσκονταν και οι Boeing Co., Citigroup, Cargill και Ford Motor Co.

Η Ρωσία επιβάλλει ιδιαίτερα υψηλούς δασμούς στα αμερικανικά αγροτικά προϊόντα, ενώ πραγματοποιεί ιδιαίτερα αυστηρούς ελέγχους στα αμερικανικά κτηνοτροφικά προϊόντα που εισάγονται στη χώρα. Αν και οι ενέργειες αυτές, ιδιαίτερα η δεύτερη ενδέχεται να χρησιμοποιούνται ως διαπραγματευτικά εργαλεία από τη Μόσχα, οι επιδιώξεις της Ρωσίας από τη χρησιμοποίησή τους δεν είναι απολύτως σαφής.

Η Ρωσία αντιτίθεται σθεναρά στο αμερικανικό αίτημα να επιτραπεί στις αμερικανικές εταιρείες καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού στη ρωσική οικονομία σε ορισμένους τομείς και ειδικά σε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Σε περίπτωση που η Ρωσία συναινούσε στο αίτημα αυτό, οι ρωσικές τράπεζες θα έχαναν μεγάλο μέρος του τζίρου τους καθώς θα έπαυαν να αποτελούν τα αποκλειστικά όργανα της ρωσικής οικονομικής ολιγαρχίας και του ρωσικού κράτους. Η Ρωσία δεν είναι διατεθειμένη ούτε να μεταρρυθμίσει τον τραπεζικό της τομέα ούτε να τον διαλύσει καθώς οποιαδήποτε από αυτές τις ενέργειες θα επέφερε σημαντικό πλήγμα στη διαμορφωθείσα ισορροπία δυνάμεων μεταξύ του Κρεμλίνου και της οικονομικής «ολιγαρχίας». Ο ρωσικός τραπεζικός τομέας αντιμετωπίζει μια πάρα πολύ σοβαρή κρίση και δεν είναι σε θέση να συναγωνισθεί τον αντίστοιχο αμερικανικό. Συνεπώς, το ζήτημα αυτό δεν θα πρέπει να θεωρείται διαπραγματευτικό εργαλείο της Μόσχας, αν και οι ΗΠΑ έχουν προτείνει τη θέσπιση πενταετούς περιόδου προσαρμογής των ρωσικών επιχειρήσεων προτού τεθούν σε ισχύ οι προβλέψεις οποιασδήποτε συμφωνίας μεταξύ των δύο χωρών.

Εξάλλου, η Ρωσία θεωρείται μια από τις χώρες που καταπατούν συστηματικά τους Νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Η «πειρατεία» ανθεί στη Ρωσία σε βαθμό που παρατηρείται μόνο σε χώρες όπως η Κίνα, η Ουκρανία και η Τουρκία. Τα

τελευταία χρόνια, η Ρωσία δεν έχει παραγάγει μεγάλο αριθμό εφευρέσεων ή οποιαδήποτε πατέντα που να αναγνωρίζεται σε διεθνές επίπεδο, γεγονός που την ωθεί στην καταπάτηση του καθεστώτος περί διεθνούς προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων. Αντίθετα, οι ΗΠΑ βασίζονται όλο και περισσότερο στο καθεστώς αυτό και δεν πρόκειται να συναινέσουν στην εισδοχή της Ρωσίας στον Οργανισμό αν η τελευταία δεν αναθεωρήσει τη στάση της στο θέμα αυτό.

Σύμφωνα με μία άλλη άποψη όλα τα προηγούμενα θέματα είναι απλά λεπτομέρειες. Οι παροικούντες την Ουάσινγκτον θεωρούν ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι ότι οι Ρώσοι αντιμετωπίζουν ως προσβολή οποιαδήποτε παραχώρηση για την ένταξη τους στον ΠΟΕ, ενώ τονίζουν ότι οι Ρώσοι δεν διστάζουν να θεωρήσουν μη δεσμευτικές συμφωνίες που έχουν υπογράψει, αν αργότερα ανακαλύψουν ότι δεν είναι ιδιαίτερα συμφέρουσες⁷³. Για το λόγο αυτό οι Αμερικανοί δεν βιάζονται για την πλήρη ένταξη της Ρωσίας στον Οργανισμό, η οποία θα μπορούσε να ολοκληρωθεί και μετά το τέλος του 2007.

Παρά τις αντιξοότητες αυτές, ΗΠΑ και Ρωσία κατόρθωσαν να καταλήξουν σε συμφωνία για την ένταξη της τελευταίας στον ΠΟΕ. Οι δύο πλευρές έδωσαν τα χέρια, στο πλαίσιο της Διάσκεψης του APEC στο Ανόι του Βιετνάμ, ύστερα από 13 χρόνια σκληρότατων διαπραγματεύσεων.

Το Πρωτόκολλο που υπεγράφη από το Ρώσο Υπουργό Οικονομικής Ανάπτυξης και Εμπορίου, German Gref, και την Αμερικανίδα αντιπρόσωπο για εμπορικά θέματα, Susan Scwhab, χαρακτηρίζεται από τη ρωσική πλευρά ως «αποφασιστικό βήμα για την ενσωμάτωση της Ρωσίας στις παγκόσμιες οικονομικές δομές».

Ειδικότερα, ο Ρώσος Υπουργός Οικονομικής Ανάπτυξης και Εμπορίου, σε δηλώσεις του ύστερα από την υπογραφή του Πρωτοκόλλου δήλωσε:

- Η ολοκλήρωση της συμφωνίας αποτελεί αποφασιστικό βήμα για την επιστροφή της Ρωσίας στην παγκόσμια αγορά και τον ελεύθερο ανταγωνισμό σε παγκόσμιο επίπεδο.

- Η Ρωσία θα καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να διασφαλίσει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και την πρόσβαση των αμερικανικών εταιρειών στο ρωσικό τραπεζικό και χρηματοοικονομικό τομέα.

⁷³ STRATFOR, «Russia, U.S.: The elusive WTO Accord», 01/11/06

- Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών μας με τους Αμερικανούς, συμφωνήσαμε για την ενεργότερη συμμετοχή των αμερικανικού Κογκρέσου και ρωσικής Δούμα στην εφαρμογή της συμφωνίας.

- Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε τη συμβολή του Andrei Kozlov, πρώην Αντιπροέδρου της κεντρικής Τράπεζας της Ρωσίας, στην προετοιμασία οικονομικών λεπτομερειών της συμφωνίας. (Ο Kozlov, ο οποίος ήταν γνωστός για τον αγώνα του κατά της διαφθοράς και του «ξεπλύματος χρήματος», δολοφονήθηκε από αγνώστους στις 23/09/06 –στο θέμα αυτό έχουμε αναφερθεί σε άλλη ενότητα της εργασίας).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η υπογραφή της Συμφωνίας δεν σημαίνει ότι δεν παραμένουν αρκετά εμπόδια για την εξομάλυνση των οικονομικών σχέσεων ΗΠΑ-Ρωσίας. Είναι ενδεικτικό ότι το νομοσχέδιο «JACKSON-VANIK», το οποίο τέθηκε σε ισχύ το 1974 και απαγόρευσε τις οικονομικές συναλλαγές με την τότε ΕΣΣΔ, απαγόρευση που «κληρονόμησε» η Ρωσία ύστερα από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, δεν έχει ακόμα καταργηθεί⁷⁴.

Ειδικοί αναλυτές αναφέρουν ότι η συμφωνία είναι περισσότερο πολιτική παρά οικονομική και οι ακριβείς της όροι δεν έχουν ακόμα αποφασισθεί.

Πρέπει να τονισθεί ότι η χρονική συγκυρία στην οποία επετεύχθη η συμφωνία δεν είναι τυχαία. Η αμερικανική κυβέρνηση συναίνεσε στην ένταξη της Ρωσίας στον Οργανισμό μια εβδομάδα πριν από τις ενδιάμεσες αμερικανικές εκλογές (που διεξήχθησαν 17/11/06) που τελικά βοήθησαν τους Δημοκρατικούς να καταλάβουν τις περισσότερες θέσεις στα αμερικανικά κοινοβούλια. Δεδομένου ότι η ένταξη της Ρωσίας δεν θα πραγματοποιηθεί άμεσα λόγω του δικαιώματος veto που κατέχουν Μολδαβία και Γεωργία, η κατάργηση της τροπολογία JACKSON-VANIK, που αποτελεί μέρος της συμφωνίας, εναπόκειται στους Δημοκρατικούς. Επομένως, αν οι Δημοκρατικοί επιμείνουν στην αντίθεση τους για την κατάργηση της τροπολογίας θα εμφανισθούν ως αντιδιεθμιστές και «σκληροί» στα διεθνή ζητήματα, γεγονός που θα ωφελήσει πολιτικά τους Ρεπουμπλικανούς.

Κατά μία άλλη άποψη, η αμερικανική κυβέρνηση προχώρησε σε μία κίνηση καλής θέλησης προς τη Μόσχα, γνωρίζοντας ότι η συμφωνία δεν πρόκειται να εφαρμοσθεί καθώς θα καταληφισθεί από τους Δημοκρατικούς.

⁷⁴ RIA NOVOSTI, 20/11/06, «Σε συμφωνία για την ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ, κατέληξαν Μόσχα και Ουάσινγκτον»

Εξάλλου, είναι αμφίβολο αν οι στόχοι που είχαν τεθεί κατά τις διαπραγματεύσεις θα επιτευχθούν. Είναι κοινό μυστικό ότι το Κρεμλίνο θεωρεί πως όλα τα ζητήματα μπορούν να λυθούν αν υπάρχει συναίνεση σε ανώτατο επίπεδο, θέση που ισχύει για όλα τα προβλήματα της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Παρ' όλα αυτά οι επιμέρους προβλέψεις της συμφωνίας καθιστούν αναγκαία τη συνεργασία Αμερικανών και Ρώσων σε όλα τα επίπεδα και είναι αμφίβολο αν οι δύο πλευρές θα είναι τελικά διατεθειμένες να συνεργασθούν.

Εξάλλου, οι αμερικανικές επιχειρήσεις φιλοδοξούν να αντλήσουν σημαντικά οφέλη από αυτήν τη συμφωνία αν και όλοι γνωρίζουν ότι η Ρωσία σπάνια δεσμεύεται, σε ουσιαστικό επίπεδο, από την υπογραφή μιας συμφωνίας. Κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει το ενδεχόμενο οι Ρώσοι να χρησιμοποιήσουν τις γνωστές τους τακτικές εναντίον μη φίλα προσκείμενων προς το Κρεμλίνο επιχειρήσεων, εφαρμόζοντας επιλεκτικά τις διατάξεις της συμφωνίας.

Παράλληλα, και σε πολιτικό επίπεδο, παρά το ότι αποτέλεσε «προσωπικό στοίχημα» για τον Putin⁷⁵, η συμφωνία δεν πρόκειται να έχει και τόσο σημαντικές επιπτώσεις. Αν και η κυβέρνηση Bush, θα μπορούσε να ισχυρισθεί ότι η υπογραφή της συμφωνίας είναι μία σημαντική διεθνής επιτυχία, είναι σχεδόν βέβαιο ότι οι Ρώσοι δεν πρόκειται να υιοθετήσουν τις αμερικανικές θέσεις σε άλλα ζητήματα, πολιτικής υφής, καθώς η Ρωσία ουδέποτε υιοθέτησε κάποια στάση που να μην έχει θετικό αντίκτυπο για τα εθνικά της συμφέροντα. Εξάλλου, αν και η Ρωσία επέδειξε ευελιξία σε οικονομικά θέματα, δεν πρόκειται να επιτρέψει σε εξωγενείς παράγοντες να την επηρεάσουν σε πολιτικό επίπεδο. Αν, σε οποιαδήποτε περίπτωση, κάτι δεν εξελιχθεί όπως αναμένει η Μόσχα, είναι πιθανότερο να ακυρωθεί η συμφωνία παρά να οδηγήσει το Κρεμλίνο σε πολιτικές παραχωρήσεις. Δεν αποκλείεται η χρονική συγκυρία για την επίτευξη της συμφωνίας να μην είναι τυχαία ούτε για τη ρωσική πλευρά, η οποία ίσως εκτιμά ότι είναι προτιμότερο να διαπραγματευθεί με μία αμερικανική κυβέρνηση την οποία θεωρεί αποδυναμωμένη.

⁷⁵ ΗΠΑν «ναι» στην είσοδο της Ρωσίας, ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, 20/11/06

5. ΡΩΣΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου και την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, έπαψε να υφίσταται πλέον ο διαχωρισμός του κόσμου σε δύο στρατόπεδα και το διπολικό σύστημα αντικαταστάθηκε από ένα αντίστοιχο τριπολικό, τουλάχιστον όσον αφορά στον οικονομικό τομέα, που αποτελείται από τις ΗΠΑ - Ιαπωνία - ΕΕ. Ειδικότερα, η Ε.Ε. προκειμένου να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις της συγκυρίας και για να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο, χρειάζεται εκτός από τα εσωτερικά της ζητήματα να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις της και με τον υπόλοιπο κόσμο.

Στην προσπάθεια της αυτή, η Ε.Ε. επαναπροσδιορίζει τις σχέσεις της με τη Ρωσία, καθώς η τελευταία αναδεικνύεται σήμερα σε πολύ σημαντική δύναμη. Η γεωστρατηγική της θέση, τα πλούσια κοιτάσματα ενεργειακών πόρων, το μέγεθος της (εδαφικό και πληθυσμιακό) και οι ιστορικοί πολιτικοί δεσμοί την καθιστούν ιδιαίτερα σημαντική για την Ε.Ε., λαμβανομένης υπόψη της νέας πραγματικότητας που έχει δημιουργηθεί, με την διεύρυνση και την ενσωμάτωση και νέων χωρών της Ανατολικής Ευρώπης καθώς και μελλοντικά, κρατών όπως η Τουρκία. Τα νέα λοιπόν δεδομένα στο χώρο της ανατολικής Ευρώπης, ώθησαν την πολιτική της Ε.Ε. στην εξεύρεση σταθερών συμμάχων στη περιοχή, με τη Ρωσία να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο.

Η προσπάθεια αυτή είχε ξεκινήσει από τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Η Ε.Ε. (ως ΕΟΚ τότε) επιδίωξε να προσεγγίσει την ΕΣΣΔ, όμως δεν τα κατάφερε καθώς η ΕΣΣΔ απαιτούσε η συνεργασία των δύο μερών να γίνει μέσω μιας ισότιμης διμερούς συνεργασίας ΕΟΚ-COMECON⁷⁶. Μια τέτοιου είδους συνεργασία θα ήταν ανέφικτη καθώς η COMECON δεν διέθετε υπερεθνικά όργανα όπως τα αντίστοιχα της ΕΟΚ. Ωστόσο, η ΕΟΚ, το 1974, καταθέτει τις προτάσεις της για εμπορικές συμφωνίες στο κάθε μέλος της COMECON, στις οποίες ανταποκρίθηκε μόνο η Ρουμανία και το 1980 υπογράφηκε η εμπορική συμφωνία για τα βιομηχανικά προϊόντα με το Βουκουρέστι.

⁷⁶ COMECON = Σύμφωνο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας. Η συμμαχία των σοσιαλιστικών χωρών στον οικονομικό τομέα

Ωστόσο η κατάσταση αλλάζει από το 1985 και έπειτα, με την άνοδο του Gorbachev, όταν οι σχέσεις COMECON - ΕΟΚ επαναπροσδιορίζονται. Το 1987, η πρόταση της ΕΟΚ για επίσημες επαφές και τη σύναψη διμερών εμπορικών συμφωνιών έγινε αποδεκτή από την COMECON, και έτσι στις 25 Ιουνίου του 1988, υπογράφηκε δήλωση αμοιβαίας αναγνώρισης. Οι δύο πλευρές θα συνεργάζονταν συλλογικά στους τομείς που αυτό θα ήταν εφικτό, ενώ για τους άλλους τομείς προβλεπόταν δυνατότητα επιμέρους συμφωνιών ανάμεσα στην ΕΟΚ και μελών της COMECON.

Επιπλέον, στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφέρουμε και τις αλλαγές που συνέβησαν στην ΕΣΣΔ σε διπλωματικό επίπεδο. Το 1991, η ΕΣΣΔ αποστέλλει για πρώτη φορά πρεσβευτή στις Βρυξέλλες, ενώ οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες ανοίγουν την πρώτη τους αντιπροσωπεία στη Μόσχα. Επίσης, σημαντικό είναι το γεγονός ότι η διάλυση της ΕΣΣΔ συμπίπτει σχεδόν με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχ, όπου διαμορφώνεται μια νέα πραγματικότητα με την μετεξέλιξη της ΕΟΚ σε ΕΕ, η οποία έρχεται αντιμέτωπη με μια νέα πρόκληση που έγκειται στην ανάδυση 12 νέων ανεξάρτητων κρατών από τη Σοβιετική Ένωση. Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η μετάβαση των νέων ανεξάρτητων κρατών στην οικονομία της αγοράς αποτέλεσε την ευκαιρία για την ΕΕ να καθιερώσει σχέσεις αλληλεγγύης με τα κράτη που προέκυψαν και ειδικότερα με τη Ρωσική Ομοσπονδία. Οι σχέσεις διαμορφώνονται στη βάση ότι το σχέδιο για μια ειρηνική και ευημερούσα Ευρώπη προϋποθέτει την ύπαρξη μιας σταθερής δημοκρατικής και ευημερούσας Ρωσίας, ως έναν βαθμό ενταγμένης στις ευρωπαϊκές δομές. Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα, η κοινοτική δράση αποσκοπεί στην ενδυνάμωση του κράτους δικαίου και την ομαλή μετάβαση της Ρωσίας στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς, την ενίσχυση εμπορικών και επενδυτικών συναλλαγών, την παροχή χρηματοδοτικής και τεχνικής βοήθειας, την δημιουργία συνεχούς πολιτικού διαλόγου και την προώθηση της πολιτιστικής συνεργασίας.

Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας

Το 1992, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει ένα νέο τύπο μεικτών συμφωνιών για τη διευθέτηση της Ε.Ε. με τα κράτη αυτά, τις Συμφωνίες Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας. Οι σχέσεις της Ε.Ε. με τη Ρωσία βασίζονται στη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (Partnership and Cooperation Agreement, P.C.A.), η οποία υπεγράφη κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας (24-25/6/1996) και τέθηκε

σε ισχύ την 1/12/1997. Με τη συμφωνία αυτή θεσμοθετείται ένα πλαίσιο για την ανάπτυξη των πολιτικών σχέσεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, με την καθιέρωση τακτικού πολιτικού διαλόγου, για την προώθηση των εκατέρωθεν εμπορικών σχέσεων και την ανάπτυξη επενδυτικής δραστηριότητας, καθώς και την οικονομική συνεργασία σε πολλούς άλλους τομείς. Επίσης, πολλές διατάξεις της P.C.A. αντικατοπτρίζουν αντίστοιχες υποχρεώσεις των χωρών που επιθυμούν να ενταχθούν στον Π.Ο.Ε., συνεπώς η εφαρμογή της από την Ρωσία έχει ως σκοπό και την καλύτερη προετοιμασία της για τη ένταξη σ' αυτόν τον Οργανισμό, στόχο που η Ε.Ε. στηρίζει έμπρακτα.

Το θεσμικό πλαίσιο των διμερών σχέσεων της Ε.Ε. με τη Ρωσία που προβλέπεται από τη Συμφωνία προβλέπει:

- Δύο Συνόδους Κορυφής (Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Πρόεδρος της Επιτροπής και Πρόεδρος της Ρωσίας) ανά έτος.
- Το Συμβούλιο Συνεργασίας, το οποίο συνεδριάζει άπαξ του έτους σε υπουργικό επίπεδο.
- Την Επιτροπή Συνεργασίας, η οποία συνεδριάζει, όποτε είναι απαραίτητο, σε επίπεδο ανώτερων αξιωματούχων.
- Την Επιτροπή Κοινοβουλευτικής Συνεργασίας, όπου μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Δούμα συναντιούνται ανά τακτά διαστήματα προκειμένου να συζητήσουν τρέχοντα θέματα.

Κοινή Στρατηγική

Μετά τη σοβαρή οικονομική κρίση του 1998⁷⁷ στη Ρωσία, που την οδήγησε σε σημαντική οπισθοδρόμηση σε πολλούς τομείς, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της

⁷⁷ Το 1998 με τη μεγάλη οικονομική κρίση του Ρουβλίου σηματοδότησε ένα σημείο καμψής. Το καθεστώς Γιέλτσιν δέχτηκε ένα μεγάλο χτύπημα για το θέμα της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος. Μετά την υποτίμηση του Ρουβλίου οι εφημερίδες *Corriere de la sera*, *Times* της Νέας Υόρκης και *Wall Street Journal* έκαναν εκτενή αναφορά για την κατάχρηση μεγάλου μέρους της βοήθειας του ΔΝΤ. Χαρακτηριστικό της διαφθοράς είναι ότι τη στιγμή που η Μόσχα λάμβανε από το ΔΝΤ βοήθεια 4,5 δις. δολαρίων οι καταθέσεις των «ΝεοΡώσων» στις δυτικές τράπεζες ξεπερνούσαν τα 200 δις. δολάρια. Η διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων εξελίχθηκε σε μια άνευ προηγούμενου εκποίηση του εθνικού πλούτου της χώρας με κορυφαίο παράδειγμα την εκποίηση της εταιρείας «Gazprom». Επίσης, σχετικά με το θέμα του οργανωμένου εγκλήματος ο τότε πρόεδρος των Η.Π.Α Bill Clinton

Βιέννης, αποφάσισε την επεξεργασία της «**Κοινής Στρατηγικής της Ε.Ε. για τη Ρωσία**», που αποτελεί μια λεπτομερή ανάλυση των στόχων της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη Ρωσία και των μέσων που θα χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη των στόχων αυτών.

Η Στρατηγική είναι συμπληρωματική της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας εγκαινιάζοντας διάλογο υψηλού επιπέδου για την οικονομική πολιτική και για θέματα ΚΕΠΠΑ, καθώς και σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Το κείμενο της Κοινής Στρατηγικής υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας 3-4/6/1999. Έκτοτε κάθε προεδρία, καταρτίζει εξαμηνιαίο «Σχέδιο Δράσης», για την υλοποίηση των στόχων της Κοινής Στρατηγικής.

Η Κοινή Στρατηγική θέτει τους στόχους εδραίωσης της δημοκρατίας, του δικαίου και των δημοσίων θεσμών στη Ρωσία, της ένταξης της Ρωσίας σε έναν κοινό ευρωπαϊκό οικονομικό και κοινωνικό χώρο και την αύξηση των διμερών εμπορικών επαφών, της συνεργασίας και της ενίσχυσης της σταθερότητας και της ασφάλειας στην Ευρώπη και την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων για την ευρωπαϊκή ήπειρο. Όμως, για τη συμμετοχή της Ρωσίας στον κοινό ευρωπαϊκό οικονομικό και κοινωνικό χώρο, η Ε.Ε. στηρίζει τη χώρα για τη δημιουργία λειτουργικής οικονομίας της αγοράς και την παγίωση της διαδικασίας οικονομικής μεταρρύθμισης της Ρωσίας. Η Ε.Ε. θεωρεί ότι το κράτος δικαίου είναι αναγκαία προϋπόθεση για την ανάπτυξη μιας οικονομίας της αγοράς. Σκοπός είναι η ανάπτυξη εκείνων των οικονομικών πολιτικών μέσω των οργάνων της Ε.Ε., ώστε να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη που απαιτείται για προσέλκυση εγχώριων και ξένων επενδύσεων. Η Ε.Ε. επιθυμεί την ένταξη της Ρωσίας στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία, γι' αυτό στηρίζει τις προσπάθειες της για ένταξη στον ΠΟΕ και εξετάζει την καθιέρωση ζώνης ελεύθερων συναλλαγών.

Η στάση της Ρωσίας στο ζήτημα των τεσσάρων «κοινών χώρων».

Το θέμα που φαίνεται να κυριαρχεί στις σχέσεις ΕΕ – Ρωσίας είναι η εφαρμογή των συμφωνηθέντων της Συνόδου της Αγίας Πετρούπολης, αναφορικά με τη δημιουργία τεσσάρων «Κοινών Χώρων» (οικονομίας, εξωτερικής ασφάλειας,

είχε το 1995 στα χέρια του έκθεση του FBI, που αποκάλυπτε ότι η Ρωσική Μαφία είχε υπό τον έλεγχο της το 70-80 % όλων των εμπορικών επιχειρήσεων

εσωτερικής ασφάλειας, πολιτισμού και εκπαίδευσης), εφαρμογή η οποία εκ των πραγμάτων καθυστέρησε εξαιτίας της εμπλοκής με το θέμα της επέκτασης της PCA.

Στο ζήτημα αυτό η Ρωσία πιστεύει ότι, από τη μια μεριά, η θεωρία των «Κοινών Χώρων» μπορεί να επιτευχθεί στον τομέα της οικονομίας, της εκπαίδευσης και του πολιτισμού. Στο ζήτημα, όμως, της εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας παρουσιάζονται μεγάλες διαφωνίες. Επίσης, θεωρείται ότι το περιεχόμενο και η διάρκεια της δράσης «των Χώρων» παραμένουν ασαφείς.

Οι ενδοιασμοί της Ρωσίας στο ζήτημα αυτό έγκεινται στο γεγονός ότι στις διαπραγματεύσεις σχεδόν δεν καλούνται οι αντιπρόσωποι των ρωσικών επιχειρήσεων να συμμετάσχουν ή στο ότι στις διαπραγματεύσεις της Ρωσίας με την Ε.Ε. η συμμετοχή των ρωσικών επιχειρήσεων είναι τις περισσότερες φορές μόνο τυπική. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να εμφανίζεται η ευκαιρία στους αντιπροσώπους της Ε.Ε. να προωθήσουν τις δικές τους αποφάσεις, ειδικά στον οικονομικό τομέα.

Στην πράξη αυτό το πλαίσιο μπορεί να αποδειχτεί επιζήμιο για τη Ρωσία. Αυτό οφείλεται στις αδύναμες δυνατότητες των διαπραγματεύσεων της Μόσχας, γεγονός που επιτρέπει στην ευρωπαϊκή πλευρά να «γεμίζει» την ημερήσια διάταξη με δικές της πρωτοβουλίες μπλοκάροντας τις πρωτοβουλίες της ρωσικής πλευράς.

Σήμερα, θεωρείται άσκοπο το σχήμα των τυπικών συμφωνιών για τους «τέσσερις Κοινούς Χώρους». Ειδικά, εάν οι «συμπαίκτες» των Βρυξελλών θα ξέρουν ότι οι Ρώσοι διαπραγματευτές πρέπει να συνάψουν συμφωνίες και πρέπει να ενεργήσουν μέσα στα χρονικά περιθώρια. Οι «Χώροι» θα γίνουν ξανά «άδειες» δηλώσεις και πραγματική συνεργασία δεν θα υπάρξει. Επίσης, στη συμφωνία για «τους Χώρους», μπορεί να υπάρξουν κάποια στοιχεία που δεν θα είναι επικερδή για τη Ρωσία. Το θέμα με τους «Χώρους» πρέπει να μην εγκαταλειφθεί, όμως η Ρωσία πρέπει να στοχεύει στην προετοιμασία Νέας «Μεγάλης» Συμφωνίας με την ΕΕ⁷⁸.

Χρηματοδοτικό Πλαίσιο

Στους τομείς συνεργασίας ΕΕ – Ρωσίας, το πρόγραμμα βοήθειας TACIS⁷⁹ αποτελεί την κύρια πηγή χρηματοδότησης. Περισσότερα από 2.6 δισ. € έχουν μέχρι στιγμής χορηγηθεί στη Ρωσία μέσω του TACIS. Για την τριετία 2004-2006, σύμφωνα

⁷⁸ Στοιχεία από την μελέτη του Sergey Karaganov για τις σχέσεις Ρωσίας ΕΕ, Μόσχα Νομική βάση των σχέσεων και προβλήματα «των τεσσάρων Κοινών Χώρων», 2005

⁷⁹ Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States το 1992 θεσμοθετήθηκε ο χρηματοδοτικός μηχανισμός T.A.C.I.S. που αφορά στην παροχή οικονομικής βοήθειας στις χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών –Κ.Α.Κ.- δηλαδή των κρατών που προέκυψαν από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης πλην των Βαλτικών. Στο πρόγραμμα συμμετέχει επίσης και η Μογγολία.

με το Εθνικό Ενδεικτικό πρόγραμμα για τη Ρωσία, είχαν επιλεγεί τρεις τομείς προτεραιότητας για τη χορήγηση βοήθειας στη Ρωσική Ομοσπονδία :

- Θεσμικές, νομικές και διοικητικές μεταρρυθμίσεις,
- Ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα και βοήθεια για οικονομική ανάπτυξη,
- Αντιμετώπιση κοινωνικών επιπτώσεων μετάβασης στην οικονομία της αγοράς.

Επιπρόσθετα, σημαντικό ρόλο στις οικονομικές σχέσεις Ρωσίας – ΕΕ έχουν και τα προγράμματα INOGATE και TRACECA.

Το πρόγραμμα INOGATE⁸⁰ ξεκίνησε το 1995 με τη συμμετοχή έξι κρατών, και σήμερα συνεχίζεται με πενήντα χώρες, οι δέκα εκ των οποίων είναι δικαιούχοι χρηματοδότησης. Στόχοι του προγράμματος είναι :

- Η συντήρηση και εκσυγχρονισμός των υπάρχοντων περιφερειακών δικτύων πετρελαίου και αερίου,
- Η εξέταση εναλλακτικών ή συμπληρωματικών διόδων πετρελαίου και φυσικού αερίου από τις περιοχές της Κασπίας και της Κεντρικής Ασίας προς τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες,
- Η βελτίωση του εμπορίου ενέργειας σε περιφερειακό επίπεδο

Το πρόγραμμα TRACECA⁸¹ άρχισε να λειτουργεί το 1993, με στόχο τη δημιουργία άξονος μεταφοράς Δύσης-Ανατολής από την Ευρώπη και τον Εύξεινο Πόντο στην Κεντρική Ασία, μέσω Καυκάσου και Κασπίας Θάλασσας.

Μετά την αρχική φάση λειτουργίας των ετών 1993-1995, καθοριστική για την εξέλιξη του προγράμματος ήταν η υπογραφή της Πολυμερούς Συμφωνίας Μεταφορών του Μπακού (Σεπτέμβριος 1998), την οποία έχουν επικυρώσει δώδεκα κράτη-μέρη του TACIS (Μολδαβία, Ουκρανία, Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Ουζμπεκιστάν, Καζαχστάν, Κιργκιστάν, Τατζικιστάν, Τουρκία, Ρουμανία και Βουλγαρία), ενώ εκκρεμεί η αίτηση συμμετοχής της Ρωσίας. Με τη Συμφωνία δόθηκε βάρος στην ενδυνάμωση της σύνδεσης Κασπίας-Εύξεινου Πόντου, εφόσον ήδη όλες οι παράκτιες χώρες της Μαύρης Θάλασσας μετέχουν στο Πρόγραμμα αυτό,

⁸⁰ Interstate Oil and Gas Transport to Europe

⁸¹ Transport Corridor Europe Caucasus Asia

καθώς και στο να καταστεί ο φυσικός διάδρομος που ενώνει την Ευρώπη με την Ασία πιο λειτουργικός. Το Μάρτιο 2000 έλαβε χώρα η πρώτη συνεδρίαση της Διακυβερνητικής Επιτροπής του TRACECA στην Τιφλίδα⁸².

Ενεργειακός διάλογος

Τα δύο αυτά προγράμματα της Ένωσης εντάχθηκαν στον Ενεργειακό Διάλογο ΕΕ-Ρωσίας, ο οποίος ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2000, με σκοπό την ενδυνάμωση της συνεργασίας των δύο πλευρών στον ενεργειακό τομέα, που κατέχει σημαντικότητα θέση στις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας. Το σχέδιο προβλέπει την κατασκευή δικτύου μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου από το έδαφος της Ρωσίας προς τη Δυτική Ευρώπη, και την εξασφάλιση διπλάσιας ποσότητας καυσίμων για την ΕΕ από τη Ρωσία σε ετήσια βάση. Από την πλευρά της, η ΕΕ θα στηρίξει οικονομικά και τεχνολογικά τον εκσυγχρονισμό των σχετικών ρωσικών υποδομών. Οι δύο πλευρές συνέστησαν τέσσερις ομάδες εργασίας, που επιφορτίστηκαν με το καθήκον να αξιολογήσουν την κατάσταση και να προτείνουν βήματα για την υλοποίηση του σχεδίου στους τομείς⁸³ :

- Στρατηγική ενέργειας και ισοζύγια ενεργειακών ανταλλαγών,
- Μεταφορά Τεχνολογίας και Υποδομές,
- Επενδύσεις,
- Εξοικονόμηση ενέργειας και Περιβάλλον.

Το ζήτημα της ενέργειας αποτελεί προτεραιότητα για την ΕΕ, καθώς η ενεργειακή κρίση, η οποία εντείνει τα οικονομικά προβλήματα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες λόγω των υψηλών τιμών πετρελαίου, ανέδειξαν σαν μείζον ζήτημα για την ΕΕ την αναζήτηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας και τη διακοπή της εξάρτησης της από τον ΟΠΕΚ⁸⁴ και τις χώρες του Περσικού Κόλπου. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να προσθέσουμε και το γεγονός ότι για τα επόμενα 20 χρόνια οι ενεργειακές ανάγκες των χωρών της ΕΕ θα δεκαπλασιαστούν, για το λόγο αυτό είναι αναγκαία η εξασφάλιση ενεργειακών αποθεμάτων⁸⁵.

⁸² Πηγή : www.mfa.gr

⁸³ Βλ. www.mfa.gr

⁸⁴ Οργανισμός Πετρελαιοεξαγωγικών Κρατών

⁸⁵ Μαλκίδης Θ. , «Πολιτική οικονομία και κοινωνία στη σύγχρονη Ρωσία, εκδόσεις Γόρδιος, 2005

5.2 ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ «ΠΟΛΕΜΟΣ» ΡΩΣΙΑΣ-ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΕ.

ΧΡΟΝΙΚΟ:

Ο «πόλεμος του φυσικού αερίου» μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας ξεκίνησε όταν η Gazprom απαίτησε από την Ουκρανία την καταβολή «Ευρωπαϊκών τιμών» (σε σχέση με τις «Σοβιετικές» που πλήρωνε μέχρι πρότινος η χώρα) για τα 25 δισ. κ.μ. ρωσικού αερίου που εισάγει ετησίως, απαιτώντας, μάλιστα, εφάπαξ καταβολή του ποσού.

Στο θέμα αυτό η απάντηση της ουκρανικής εταιρείας φυσικού αερίου Naftgaz ήταν ότι θα μειώσει με τη σειρά της τις εξαγωγές του φυσικού αερίου, το οποίο διέρχεται την Ουκρανία, καθ' οδών προς τη Δυτική Ευρώπη.

Τότε η Μόσχα αντιπρότεινε στην Ουκρανία να πληρώνει 160 δολάρια ανά 1000 κ. μ. φυσικού αερίου. Το Νοέμβριο του 2005 το Κίεβο απέρριψε την προσφορά, απειλώντας ότι σε περίπτωση που η Ρωσία διακόψει την προμήθεια θα χρησιμοποιήσει το αέριο που διασχίζει τη χώρα.

Το Κρεμλίνο χαρακτήρισε «κλοπή» και «πειρατεία» την απειλή της Ουκρανίας.

Η κρίση κλιμακώθηκε τον Δεκέμβριο, με την ανακοίνωση του Κίεβου για αύξηση του κόστους του ελλιμενισμού του ρωσικού στόλου που σταθμεύει στη Μαύρη Θάλασσα.

Με τη σειρά του ο πρόεδρος της Gazprom απείλησε την Ουκρανία ότι θα διακόψει την παροχή φυσικού αερίου από τον Ιανουάριο του 2006, αν η Ουκρανία δεν συμμορφωθεί και δεν υπογράψει την συμφωνία.

Η απόφαση αυτή της Ουκρανίας είχε σαν αποτέλεσμα η Ρωσία να σκληρύνει ακόμα περισσότερο τη στάση της, απειλώντας αύξηση έως 230 δολάρια ανά 1.000 κυβικά μέτρα για την Ουκρανία⁸⁶.

Την Πρωτοχρονιά του 2006 διέκοψε την προμήθεια φυσικού αερίου προς την Ουκρανία ύστερα από τη άρνηση του Κίεβου για υπερτετραπλασιασμό της τιμής του αερίου. Όμως η απόφαση αυτή δεν λήφθηκε ξαφνικά όπως φαίνεται, καθώς λίγο πριν την εκπονή του χρόνου, ο Putin έκανε προσφορά στο Κίεβο «να παραμείνει η τιμή ως

⁸⁶ Πηγή : εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» Κυριακή 8 Ιανουαρίου 2006

έχει για το πρώτο τρίμηνο του 2006, με την υποχρέωση της Ουκρανίας να υπογράψει συμβόλαιο με τιμές αγοράς για το επόμενο διάστημα». Επιπλέον, ο Πρωθυπουργός της Ρωσίας Fradkov στην επιστολή του στον προεδρεύοντα της ΕΕ Αυστριακό Καγκελάριο Schussel έριξε το μπαλάκι στην ΕΕ, ζητώντας: «να ασκηθεί επιρροή στην Ουκρανία ώστε να επιστρέψει σε πεδίο δικαίου και να εκπληρώσει πλήρως τις διεθνείς της υποχρεώσεις για ανεμπόδιστη διέλευση του αερίου». Το Κίεβο, όμως, δεν ανταποκρίθηκε στο κάλεσμα της Ρωσίας επί του θέματος.

Ωστόσο, η Gazprom θα εξακολουθήσει να εφοδιάζει τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες μέσω των αγωγών, που περνούν από την Ουκρανία. Η περιπλοκότητα όμως του συστήματος των αγωγών δεν μπορεί να διασφαλίσει ότι το αέριο που προωθείται στην Ουκρανία περνά και φτάνει στις ευρωπαϊκές χώρες. Ύστερα, από την διακοπή της τροφοδοσίας της Ουκρανίας σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες παρατήρησαν μείωση της ροής του αερίου, με αποτέλεσμα το θέμα της Ρωσο-Ουκρανικής διαμάχης να επεκταθεί σ' όλη σχεδόν την ήπειρο με τη ρωσική κυβέρνηση να δέχεται επικρίσεις για άσκηση πολιτικών πιέσεων.

Η Gazprom, από την πλευρά της, υποστηρίζει ότι η μείωση οφείλεται σε κλοπή αερίου από την Ουκρανία, γεγονός που αρνείται κατηγορηματικά το Κίεβο. Τέλος, ο υποδιευθυντής της εταιρείας A. Medvedev αναφέρει ότι η εταιρεία του δεν είναι διατεθειμένη να πληρώνει τις ποσότητες αερίου προς την Ευρώπη, τις οποίες «κλέβει» η Ουκρανία.

Σχόλια από τον ευρωπαϊκό τύπο:

Liberation (Γαλλία): «Η Ευρώπη νόμισε ότι ο Ψυχρός Πόλεμος τελείωσε με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Τώρα...ανακαλύπτει ότι το Κρεμλίνο μπορεί να επισείσει το όπλο της ενέργειας ίσως με πιο καταστροφικά αποτελέσματα από ότι μπορούσε να κάνει με τα πυρηνικά όπλα».

Financial Times (Βρετανία): «Ο κ. Putin παίρνει εκδίκηση από την Ουκρανία για τον θρίαμβο του V. Yushenko, του προέδρου που κλίνει προς τη Δύση».

La Tribune (Ελβετία): «Αν και ο κ. Putin δεν είναι ούτε Brezniev ούτε Antropov, το στυλ του φέρει όλα τα χαρακτηριστικά των μεθόδων που χρησιμοποιούσαν οι κόκκινοι τσάροι του παρελθόντος».

Die Presse (Αυστρία): «Στη Ρωσία επετράπη να γίνει μέλος του G8 χάρη της σταθερότητας μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Δεν μπορείς όμως να κηρύξεις τη δημοκρατία στη Ρωσία αν τροφοδοτείσαι με ρωσικό πετρέλαιο».

Οι «Χρωματιστές Επαναστάσεις» και το Φυσικό Αέριο.

Η πολιτική φαίνεται να παίζει καθοριστικό ρόλο για τον καθορισμό των τιμών της εταιρείας Gazprom στις χώρες που άνηκαν στην πρώην ΕΣΣΔ.

Η Λευκορωσία του Lukashenko, σύμμαχος της Μόσχας, φαίνεται να απολαμβάνει «φιλικές» τιμές καθώς πληρώνει 47 δολάρια ανά 1.000 κ. μ. φυσικού αερίου. Επίσης, είναι ένας από τους δύο κύριους δρόμους μεταφοράς του ρωσικού φυσικού αερίου προς τη Δυτική Ευρώπη.

Από την άλλη πλευρά, στην Ουκρανία του φιλοδυτικού, Yushchenko, η Ρωσία ζήτησε «Ευρωπαϊκές τιμές» 230 δολάρια ανά 1.000 κ. μ., απαίτηση που πυροδότησε την κρίση. Η Ουκρανία πιστεύει ότι η Μόσχα τους τιμωρεί καθώς μετά την «**Πορτοκαλί Επανάσταση**» η χώρα επιδιώκει να ενταχθεί στο NATO και στην Ευρωπαϊκή Ένωση και να ξεφύγει από την επιρροή του Κρεμλίνου. Ισχυρίζονται λοιπόν ότι ο πόλεμος για το φυσικό αέριο είναι μια οικονομική αντεκδίκηση της Μόσχας εις βάρος μιας πρώην Σοβιετικής Δημοκρατίας, η οποία τόλμησε να διακηρύξει τη διπλωματική της ανεξαρτησία και να στραφεί προς τη Δυτική Ευρώπη.

Επιπλέον, η Ρωσία ζήτησε ενδιάμεσες τιμές για τη Αρμενία, τη Γεωργία και το Αζερμπαϊτζάν, που πληρώνουν 110 δολάρια ανά 1.000 κ. μ. στο ζήτημα αυτό η Αρμενία δεν αντιμετωπίζει κανένα πρόβλημα, καθώς δεν έχει πολιτικές διαφορές με τη Ρωσία. Ωστόσο η Γεωργία με τη λεγόμενη «Επανάσταση των Ρόδων» έφερε στην εξουσία το 2003 φιλοδυτική κυβέρνηση. Επίσης, το Αζερμπαϊτζάν κατασκευάζει ανταγωνιστικούς αγωγούς για τη μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου από την Κασπία προς τη Δυτική Ευρώπη⁸⁷.

5.3 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΡΩΣΙΑΣ – Ε.Ε.

Οι σχέσεις της Ρωσίας με την Ε.Ε. βρίσκονται σε κατάσταση εκκρεμότητας. Το κύριο χαρακτηριστικό της αποτελεί η αδυναμία των 2 πλευρών να διατυπώσουν από κοινού στρατηγικούς σκοπούς των σχέσεων, να προσδιορίσουν κοινές αξίες και συμφέροντα ζητήματα συνεργασίας.

⁸⁷Πηγή: εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ», 8 Ιανουαρίου 2006

Πρώτα απ' όλα αυτό αφορά την Ρωσία, η πολιτική της οποίας πάσχει από την απουσία διαύγειας σε τόσο σημαντική κατεύθυνση όσο η Ευρωπαϊκή. Η μοναδική διαυγής θέση της εθνικής της πολιτικής σε σχέση με την Ε.Ε. αποτελεί η βεβαίωση ότι: *«η Ρωσία δεν αποσκοπεί να γίνει μέλος της Ε.Ε.»*.

Ταυτόχρονα, και από αμφότερες τις πλευρές διατυπώνεται το επιχείρημα για *«Ειδική Νοοτροπία»* της Ρωσίας, για τα μεγάλα γεωγραφικά μεγέθη της, για την οικονομική καθυστέρηση της, ζητήματα τα οποία κάνουν αδύνατη την είσοδο της στην Ε.Ε. Σε γενικές γραμμές, τα ζητήματα αυτά ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα όμως δεν πρέπει να θεωρούνται απόλυτα. Καθώς, πολλές χώρες που εντάχθηκαν ή πρόκειται να ενταχθούν στην Ε.Ε. κατέχουν πιο χαμηλή οικονομική ανάπτυξη ή κατά πολύ διαφορετική από την *«ευρωπαϊκή»* νοοτροπία.

Όμως, τα μεγέθη δεν έχουν μεγάλη σημασία στην σύγχρονη εποχή των μέσων επικοινωνίας και ισορροπεί με τους ρωσικούς φυσικούς πόρους και πηγές. Εκτός από αυτό οι αντιπρόσωποι των Ευρωπαϊκών Ινστιτούτων ισχυρίζονται ότι στην Ε.Ε. ο εδαφικός παράγοντας σταμάτησε να αποτελεί αποφασιστική σημασία.

Ωστόσο, η είσοδος της Ρωσίας στην Ε.Ε. είναι δυνατή στο μέλλον (15-20 χρόνια) πολλά θα εξαρτηθούν από ποιο δρόμο θα ακολουθήσει η Ε.Ε. (κατ' επίφασιν ομοσπονδίας ή κοινωνικό-πολιτικής ένωσης με μερικά εξωπολιτικά και αμυντικά στοιχεία) και η ίδια η Ρωσία (αδύναμο αυταρχικό κράτος ή δυναμικό δημοκρατικό κράτος)⁸⁸.

Σε ανάλογη επιλογή τη Ρωσία σπρώχνει όχι μόνο η οικονομική κατάσταση αλλά και η πολιτική και πολιτιστική πραγματικότητα. Η Ρωσία θα δυσκολευτεί να αναπτυχθεί μόνη στο σημερινό και μελλοντικό περιβάλλον. Στη Νότια Ρωσία μεγαλώνει η αστάθεια, ενώ στενή ένωση με την Κίνα δεν είναι δυνατή. Η πλειοψηφία ή σχεδόν όλες οι Δυτικές και Νοτιοδυτικές χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, πρόκειται να ενταχθούν στις Ευρωπαϊκές δομές. Η Ουκρανία στο μέλλον (2-4 χρόνια) το πιο πιθανό είναι να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ και θα αρχίσει η διαδικασία των συνομιλιών για την είσοδο της στην Ε.Ε., την ίδια τακτική θα ακολουθήσουν η Μολδαβία και Λευκορωσία, με την προϋπόθεση ότι θα υπάρξει καθεστωτική αλλαγή στην τελευταία.

Την 1η Δεκεμβρίου 2005 πραγματοποιήθηκε στο Κίεβο Συνέδριο Ουκρανίας-Ε.Ε. Σ' αυτό παρευρέθηκαν ο Τ. Blair, ο Μ. Barosso, ο J. Solana και η Β. F. Waldner

⁸⁸ Στοιχεία από την μελέτη του Sergey Karaganov, για τις σχέσεις Ρωσίας ΕΕ, Μόσχα 2005

(Επίτροπος ΕΕ). Στην Ουκρανία δόθηκε το status του εμπορικού εταίρου. Ειπώθηκε ότι η Ουκρανία αν όχι το 2005 τότε σίγουρα το 2006 θα γίνει μέλος του ΠΟΕ. Επίσης, υπογράφηκε το σύμφωνο για την χαλάρωση των κριτηρίων για έκδοση Visa. Γενικά το συνέδριο έκανε την Ουκρανία να προσεγγίσει την Ε.Ε.⁸⁹.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι Ρωσία και Ευρώπη δεν βλέπουν ο ένας τον άλλον σαν ανταγωνιστές στην παγκόσμια σκηνή. Χαρακτηριστική μάλιστα είναι η επιδίωξη των δύο πλευρών για θετικά βήματα ακόμη και σε κατάσταση διενέξεων. Ωστόσο, παρ' όλα αυτά και στη Ρωσία και στην Ευρώπη λείπει η κατανόηση του όρου «Στρατηγικός Συνεταιρισμός». Στην πράξη τέτοιος Συνεταιρισμός συχνά αντικαθίσταται από την πλευρά της Ε.Ε. με σκληρό ανταγωνισμό σε συγκεκριμένα οικονομικά ζητήματα. Η Ε.Ε. βλέπει τη Ρωσία σαν ανταγωνιστή της διαδικασίας διεύρυνσης της Ε.Ε. και αποσκοπεί στο να ουδετεροποιήσει τις ενέργειες της. Ακόμη, είναι προφανές ότι η Ρωσία δεν αποτέλεσε τον σημαντικότερο σκοπό στην πολιτική της Ε.Ε. και αυτό αντανακλάται στην ποιότητα της «ρωσικής» της πολιτικής. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα ανάμεσα στις δύο πλευρές υπάρχει έντονος ανταγωνισμός και, σε μερικές περιπτώσεις, δυσaráσκεια. Αυτό συμβαίνει γιατί μειώνεται η ειδοποίηση από τις διμερείς συνελύσεις και το περιεχόμενο των εγγράφων που αποφασίζονται σ' αυτές. Η πλευρά της Ρωσίας πιστεύει ότι θα ήταν καλύτερο να μειωθούν οι συναντήσεις αλλά να αυξηθεί η περιεκτικότητα τους.

Τέλος, το σύστημα προσωπικών επαφών του Προέδρου της Ρωσίας με του ηγέτες των χωρών- ατμομηχανών της Ε.Ε. ήταν οργανωμένο κατά την περίοδο του 2000-2003, τώρα όμως δεν είναι αποτελεσματικό. Αυτό συμβαίνει γιατί έχει δυναμώσει η επιρροή των μικρών κρατών στην πολιτική της Ε.Ε., τα οποία παραδοσιακά έχουν αρνητική στάση απέναντι στη Ρωσία, όπως οι Αυστρία, Δανία και τα νέα κράτη-μέλη της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι αρχηγοί που αντιλαμβάνονταν τις ανησυχίες της Μόσχας, Chirac, Schroeder και Berlusconi, ν' αποτελούν την μειονότητα και δεν μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις της Ε.Ε. Επίσης, οι αρχηγοί των κρατών-μελών όλο και λιγότερο είναι ικανοί να αντισταθούν στην κρίσιμη πίεση των ιδιωτικών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, τα οποία έχουν αρνητική στάση σχετικά με τις αλλαγές στην Ρωσία. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η Ρωσική πολιτική προς την Ευρωπαϊκή κατεύθυνση ολοένα και περισσότερο να χάνει έδαφος.

⁸⁹ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΜΚ» Νο 51

Γνώση της Ρωσίας για τη λειτουργία της Ε.Ε.

Σημαντικό μειονέκτημα της Ρωσίας έναντι της Ε.Ε. είναι ότι η ρωσική κοινωνία και γραφειοκρατία δεν έχουν αρκετές γνώσεις για τον τρόπο λειτουργίας της ΕΕ. Ο αριθμός των ανθρώπων που γνωρίζουν καλά πως λειτουργεί η Ε.Ε. είναι ελάχιστος και δεν έχει αυξηθεί ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι αντιπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να ελέγχουν την διαδικασία προετοιμασίας και να λαμβάνονται κοινές αποφάσεις κάτω από αποκλειστικά δικό τους έλεγχο. Στη Ρωσία πάλι δεν υπάρχουν ούτε προσωπικό ούτε και χρόνος για να ετοιμάσει τα δικά της προσχέδια των κοινών αποφάσεων. Ο μηχανισμός αντιπροσώπευσης της Ρωσίας στις Βρυξέλλες είναι εξαιρετικά αδύναμος. Μόνο μερικές ρωσικές επιχειρήσεις διαθέτουν lobby και νομικούς συμβούλους στην ΕΕ⁹⁰.

5.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΡΩΣΙΑΣ – Ε.Ε.

Την παρούσα στιγμή το 48.6% του διεθνούς εμπορίου της Ρωσίας πραγματοποιείται με την Ε.Ε. Η πλειονότητα των ρωσικών εξαγωγών αφορά τον ορυκτό πλούτο, τις πρώτες ύλες και μερικώς επεξεργασμένα προϊόντα κατεργασίας των πρώτων υλών. Στην Ε.Ε. στο μερίδιο της Ρωσίας αναλογούν 7,6% εισαγωγών και 4,4% εξαγωγών. Γενικά, η Ρωσία κατέχει την πέμπτη θέση ανάμεσα στους εμπορικούς συνεταιίρους της Ε.Ε. (μετά από Η.Π.Α., Σουηδία, Κίνα, Ιαπωνία). Με τέτοια ασυμμετρία στο εμπόριο γίνεται ορατός περιορισμός των διμερών σχέσεων. Η Ρωσία έχει αντικειμενική ανάγκη όχι τόσο στη μείωση γενικού μεριδίου της Ε.Ε. στο εξωτερικό εμπόριο, αλλά τόσο στην ανακάλυψη νέων αγορών για τα προϊόντα της, όσο στην ανάπτυξη τόσο των ίδιων των προϊόντων.

Επιπλέον, σημαντικό ρόλο παίζει στις σχέσεις Ρωσίας – Ε.Ε. η Μεταφορική Συνεργασία. Η Ρωσική Ομοσπονδία κατέχει αποκλειστική θέση για τα δρομολόγια κίνησης Ευρώπης- Ασίας. Πιθανώς η Ρωσία θα μπορούσε να βγάλει εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης μεγάλα κέρδη. Από την άλλη πλευρά, σήμερα η Ε.Ε. αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της δικής της παρουσίας στις Ρωσικές Συγκοινωνιακές Αρτηρίες καταρχάς, ενώ γίνεται αγώνας στην αεροπορία, ώστε να μην πληρώνουν οι

⁹⁰ Στοιχεία από την μελέτη του S. Karaganov για τις σχέσεις Ρωσίας ΕΕ, Μόσχα 2005

ευρωπαϊκές εταιρείες την αεροπορική διαδρομή στη Σιβηρική – Συγκοινωνιακή αρτηρία.

Σε περίπτωση θετικής για την Ε.Ε. απόφασης για το συγκεκριμένο ζήτημα, θα δημιουργηθεί η αφορμή, η οποία θα επιτρέψει στις χώρες της Ε.Ε. ν' αυξήσουν σε μεγάλη κλίμακα τις μεταφορές μέσω των ρωσικών αερομεταφορών και έτσι η Ένωση δεν θα χρειαστεί να αποζημιώσει την Ρωσία για οικονομικές απώλειες. Ταυτόχρονα, η Ρωσία δεν χρησιμοποιεί δυναμικά τις σιδηροδρομικές μεταφορές Ευρώπη – Ασία, οι οποίες πραγματικά βοηθούν στην ολοκλήρωση της παγκόσμιας οικονομίας.

Επίσης, υπάρχει άμεση εξάρτηση ανάμεσα στην ποιότητα της οικονομικής πολιτικής εντός της Ρωσίας και της κατάστασης εμπορο-οικονομικών σχέσεων με την Ε.Ε.. Σε σχέση μ' αυτό η βελτίωση της κατάστασης τους δεν είναι δυνατή χωρίς εσωτερικές αλλαγές στη Ρωσία, χωρίς εκσυγχρονισμό της οικονομίας της και της αύξησης της ποιότητας του κρατικού μηχανισμού της διεύθυνσης των οικονομικών.

Σήμερα η δομή των ρωσικών εξαγωγών στην αγορά της Ε.Ε. αντιστοιχούν στην πραγματική ανταγωνιστικότητα των ρωσικών προϊόντων. Επιπλέον, η εξάπλωση του ρωσικού πετρελαίου και αερίου στις χώρες της Ε.Ε. κατέχει παραδοσιακό χαρακτήρα και αποτελεί «ασφαλιστική δικλείδα» ενάντια στις περιπλοκές των πολιτικών σχέσεων. Όμως, για την εμβάθυνση των σχέσεων με την Ε.Ε., αυτό δεν αρκεί. Η επέκταση του εμπορίου με την Ε.Ε. είναι δυνατή μόνο μέσω ανάπτυξης παραγωγής ανταγωνιστικών προϊόντων και υπηρεσιών εντός της Ρωσίας.

Οι ίδιες οι χώρες της Ε.Ε. δεν παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον στην επέκταση του φάσματος των προϊόντων των ρωσικών εξαγωγών, η Ε.Ε. αξιολογεί και στο άμεσο μέλλον θα συνεχίσει να αξιολογεί την Ρωσία ως πηγή πρώτων υλών. Σημαντική, επομένως, προτεραιότητα της πολιτικής της Ρωσίας Ε.Ε. είναι η διατήρηση στοιχειώδους πολιτικής σταθερότητας και σταθερή προμήθεια φυσικών ενεργειακών πηγών.

Ακόμα η Ρωσία δεν πρέπει να παραβλέπει το γεγονός ότι οι ίδιες οι χώρες της Ε.Ε. επιδιώκουν την ανάπτυξη καινούριων πηγών πρώτων υλών. Με κύριο στόχο να ασφαλίσουν τους εαυτούς τους από τις πιθανές εσωτερικές καταστροφές στη Ρωσία και να αποκλείσουν τη Ρωσία από τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει τις δικές της ενεργειακές πρώτες ύλες σαν εργαλείο πολιτικής πίεσης.

Το πολιτικό-οικονομικό σύστημα της Ρωσίας και της Ε.Ε. τώρα είναι ασυμβίβαστο. Οι ρωσικές μεταρρυθμίσεις αρχικά συμβαίνουν υπό την επιρροή του αγγλοσαξονικού μοντέλου και δεν προσανατολίζονται στα πρότυπα της Ευρώπης και

παρά το ότι η επιρροή των ευρωπαϊκών μοντέλων σταδιακά ενισχύει αυτή την τάση, δεν αποτελεί επικρατέστερη στην ανάπτυξη της ρωσικής νομοθεσίας, εν μέρει εξαιτίας των ασαφών προοπτικών στις σχέσεις με την Ε.Ε., καθώς όπως η Ρωσία δεν είχε λάβει θέση στο «Ευρωπαϊκό ζήτημα», έτσι και η Ε.Ε. δεν έχει τοποθετηθεί σε σχέση με τη Ρωσία.

Παρά τις θετικές επιπτώσεις από την υπογραφή του πρωτοκόλλου του Κιότο, οι παραχωρήσεις στις οποίες αναγκάστηκε η Ρωσία, ενδέχεται να έχουν αρνητικές συνέπειες, τόσο για τη ρωσική οικονομία, όσο και για τις ρωσικές επιχειρήσεις. Μέσα σ' αυτές τις συντεχνίες είναι η αεροπορική εταιρεία «Aeroflot», η «Gazprom» και οι Ρωσικοί Σιδηρόδρομοι κ.α. Είναι ασαφές και το ζήτημα για την ισορροπία οφελών και ζημιών σαν αποτέλεσμα επικύρωσης, από την Ρωσία, του Πρωτοκόλλου του Κιότο. Το γεγονός του κλεισίματος του θέματος του ΠΟΕ είναι θετικό γιατί βγάζει από την Ρωσο-Ευρωπαϊκή ημερήσια διάταξη έναν από τους μεγαλύτερους θυμούς.

Σήμερα, σχεδόν δεν υπάρχει μηχανισμός και εργαλεία για την υπεράσπιση των ενδιαφερόντων των ρωσικών ιδιωτικών επιχειρήσεων και σε επίπεδο των σχέσεων με την Ε.Ε. Πρώτα απ' όλα και οι ίδιες οι ρωσικές επιχειρήσεις δεν είναι έτοιμες για την δημιουργία δικών τους «Lobby» και δεύτερον το σύγχρονο σχήμα αλληλοσχέσεων επιχειρήσεων και εξουσίας της Ρωσίας δεν υπερασπίζουν τα συμφέροντα των ρωσικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό.

Η περιπλοκότητα των σχέσεων ανάμεσα στην εξουσία και τις επιχειρήσεις στην σύγχρονη Ρωσία αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές αιτίες της γενικής μη υπεράσπισης των ρωσικών οικονομικών «παικτών» στην ευρωπαϊκή αγορά. Γι' αυτό το λόγο, οι διαδικασίες των διαπραγματεύσεων της Ρωσίας με την Ε.Ε. παραμένουν κλειστές, μη διαφανείς, για τις ρωσικές επιχειρήσεις. Συσκέψεις με τους αντιπροσώπους των επιχειρήσεων γίνονται μόνο στο πρώτο στάδιο των διαπραγματεύσεων στις Βρυξέλλες. Συχνά για τη λύση πολιτικών ζητημάτων οι Ρώσοι αντιπρόσωποι των επιχειρήσεων στις διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε. θυσιάζουν οικονομικά συμφέροντα, ακόμη και αν η επιχείρηση αυτή είναι μεγάλη ή κρατική, οπότε η οικονομική ζημιά που υφίστανται είναι μικρότερη.

5.5 ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΦΙΛΟΔΟΞΙΕΣ ΤΟΥ ΡΩΣΙΚΟΥ ΓΙΓΑΝΤΑ GAZPROM

Η αυτοκρατορία της GAZPROM επιτίθεται και αναλαμβάνει το ρίσκο να μεταβάλει τις ισορροπίες στη γαλλική αγορά φυσικού αερίου τα επόμενα χρόνια. Υπό

αυτή την έννοια, οι ειδικοί ερμηνεύουν την ανακοίνωση που εξέδωσε στις 17 Νοεμβρίου του 2006 ο Διευθυντής Διεθνών Υποθέσεων της GAZPROM⁹¹, Stanislav Tsygankov, στη γαλλική εφημερίδα «LA TRIBUNE»: «Σκοπός μας είναι να καλύψουμε το 10 % της γαλλικής αγοράς σε φυσικό αέριο⁹²».

Ο Tsygankov διαβεβαίωσε ότι η GAZPROM δεν προτίθεται να ακυρώσει τα συμβόλαια μακροπρόθεσμου εφοδιασμού που εξασφαλίζουν το 25 % του φυσικού αερίου που πωλείται από την GAZ DE FRANCE. «Δεν πρόκειται να πουλήσουμε απευθείας σε πελάτες της GAZ DE FRANCE. Ωστόσο, κάθε φορά που κάποιος από αυτούς επιθυμεί να αλλάξει προμηθευτή, θα είναι για εμάς μία ευκαιρία. Εξάλλου, ενδιαφερόμαστε για τους μεγάλους βιομηχανικούς πελάτες», διευκρίνισε.

Επισημώς, η GDF⁹³ δεν ερμήνευσε τις παραπάνω δηλώσεις ως «κήρυξη πολέμου». Κατά τη διάρκεια Συνεδρίου που διεξήχθη στις 16 Νοεμβρίου του 2006 για την απελευθέρωση της αγοράς στον τομέα της ενέργειας, ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της γαλλικής εταιρείας, Jean-Francois Cirelli, επέδειξε ψυχραιμία και επικεντρώθηκε «στα πλεονεκτήματα του επιδιωκόμενου «ανοίγματος της αγοράς», το οποίο, κατά αυτόν, «αποτελεί λύση». Η GDF κατέχει μερίδιο 80% της εγχώριας αγοράς, ακολουθεί η TOTAL με 10%, η SUEZ με 5% και τέλος η ιταλική ENI, η γερμανική EON και η βρετανική BP⁹⁴.

Η Ρωσία κατέχει ένα σημαντικό πλεονέκτημα καθώς διαθέτει το ¼ των παγκόσμιων αποθεμάτων σε φυσικό αέριο, το 87% του οποίου νέμεται η GAZPROM, η οποία μόλις εξαγόρασε την πέμπτη σε μέγεθος ρωσική πετρελαϊκή εταιρεία SIBNEFT. Αν η GAZPROM ήταν χώρα, θα κατείχε την τρίτη θέση, σε παγκόσμιο επίπεδο, μετά τη Σαουδική Αραβία και το Ιράν. Η GDF από την πλευρά της παράγει μόνο το 10% του φυσικού αερίου που πουλάει, ακόμα και αν ο στόχος της είναι να φτάσει στο 15%.

«Ο ρωσικός γίγαντας θα καταστεί απαραίτητος, δεδομένου ότι έχει πρόσβαση στους πόρους τη στιγμή που η κατανάλωση αερίου αυξάνεται», επισημαίνει ο Damien Heddebaut, αρμόδιος της EUROSTAF⁹⁵.

Το 2010, οι επικεφαλής της GAZPROM ευελπιστούν να πουλήσουν ποσότητα 180 δις. κυβικών μέτρων στην Ευρώπη, σε σύγκριση με το 2004, όπου πούλησαν 145

⁹¹ ένας από τους κύριους προμηθευτές της GAZ DE FRANCE,

⁹² LE MONDE, 21/11/05

⁹³ GAZ DE FRANCE

⁹⁴ Τα στοιχεία είναι από το άρθρο τις LE MONDE, 21/11/05, σχετικά με τις φιλοδοξίες της Gazprom

⁹⁵ Κέντρο Στρατηγικών και Οικονομικών Μελετών

δισ. Δεδομένου ότι η ρωσική εταιρεία δεν μπορεί να επιβιώσει μόνο από τη ρωσική εγχώρια αγορά, στην οποία είναι αναγκασμένη να διαθέτει, κυρίως στις βιομηχανίες, σε μία τιμή \$ 30 τα 1.000 m³ προτιμά να διαθέτει το προϊόν της στη Δυτική Ευρώπη στην τιμή των \$ 150. Έτσι, αποκομίζει τα 2/4 των κερδών της από το τμήμα της παραγωγής της που διαθέτει στο εξωτερικό.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν παραβλέπει αυτή τη συγκεκριμένη τάση της GAZPROM. Στο πλαίσιο αυτό αφήνει να εννοηθεί ότι, στα συμβόλαια που συνάπτονται μεταξύ παραγωγών και πολιτών φυσικού αερίου, θα θέσει κάποιον όρο στις διατάξεις οι οποίες –κατ’ αυτήν- αποτελούν τροχοπέδη στον ελεύθερο ανταγωνισμό. Αν τέτοιο όρο αποτελεί η «ρήτρα προορισμού», η οποία για παράδειγμα απαγορεύει στην GDF να διαθέσει το φυσικό της αέριο εκτός Γαλλίας, με αντάλλαγμα την αντίστοιχη δέσμευση της GAZPROM να μην προσελκύει Γάλλους πελάτες.

Τούτο ακριβώς επιδιώκουν να αποφύγουν η ρωσική GAZPROM και η ιταλική ENI. Εδώ και πολλά χρόνια, η ρωσική εταιρεία έχει στραφεί στη Γερμανία, η οποία έχει εξελιχθεί σε πραγματικό στρατηγικό της σύμμαχο, δεδομένης της πρόσφατης κατασκευής (σε συνεργασία με τη ρωσική εταιρεία) ενός πετρελαιαγωγού που διασχίζει τη Μαύρη Θάλασσα και θα εξυπηρετήσει μέσω Τουρκίας, τις ευρωπαϊκές χώρες της Μεσογείου. Ταυτόχρονα, η γερμανική εταιρεία RUHRGAZ κατέχει ποσοστό 6% του κεφαλαίου της GAZPROM και συνεργάζεται μαζί της για την κατασκευή πετρελαιαγωγού που θα διατρέχει στη Βαλτική Θάλασσα, γεγονός που «ανοίγει μια νέα δίοδο» στη ρωσική εταιρεία με προορισμό την αγορά της Βόρειας Ευρώπης.

Στο πλαίσιο αυτό, η GDF εμφανίζεται «εύθραυστη» μπροστά στο ρωσικό γίγαντα και τους συμμάχους του. Στην πραγματικότητα η GAZPROM θα αποτελέσει έναν από τους κυριότερους προμηθευτές της GDF. Ενώ το χειρότερο σενάριο είναι να περιορισθεί δραστικά η θέση της GDF, στη γαλλική αγορά.

Το ενδιαφέρον που επιδεικνύει η ρωσική εταιρεία για τη Γαλλία επιβεβαιώνει τις φιλοδοξίες της σε σχέση με τη Γηραιά Ήπειρο, στην οποία προμηθεύει ήδη το 27% του συνολικού όγκου του φυσικού αερίου που καταναλώνει και αναμφίβολα, σε 15 έτη, θα της προμηθεύει το 40%, χάρη κυρίως στην αύξηση της ζήτησης της ηλεκτρικής ενέργειας.

Έχοντας να αντιμετωπίσει τον προβληματισμό, τον οποίο προκαλεί στους Ευρωπαίους ηγέτες αυτή η αυξανόμενη εξάρτηση από τη Ρωσία, ο Putin εμφανίζεται

καθησυχαστικός, υποστηρίζοντας στις 3 Οκτωβρίου του 2006 στις Βρυξέλλες: «Όσο ένα προϊόν είναι άφθονο σε μία αγορά, τόσο η τιμή του είναι φθηνότερη και σταθερότερη». Η σταθερότητα θα επιτευχθεί μέσω της εισόδου των ρωσικών εταιρειών διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου στην ευρωπαϊκή αγορά και, παράλληλα, μέσω της συμμετοχής των ευρωπαϊκών εταιρειών στα έργα υποδομής, δια της κατασκευής των οποίων επιδιώκεται η εκμετάλλευση του πλούτου στο ρωσικό υπέδαφος.

Κατά τις δύο προσεχείς δεκαετίες μια εταιρεία θα δύναται να μεταβάλει την ισορροπία των εξουσιών στην ευρωπαϊκή αγορά και αυτή είναι η GAZPROM, δήλωσε ο Wood Macenzie: «Με την προϋπόθεση βέβαια ότι η GAZPROM θα εξεύρει \$ 240 δισ. από τα δικά της κεφάλαια, αλλά και εκείνα των συνεργατών της, προκειμένου να πραγματοποιήσει επενδύσεις μέχρι το 2010». Σημειωτέον ότι η ρωσική εταιρεία συμμετέχει στην πλειοψηφία των σχεδίων που στοχεύουν στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό του τομέα των παλαιών ρωσικών υδρογονανθράκων, ήτοι σ' αυτά: της εκμετάλλευσης τεραστίων αποθεμάτων φυσικού αερίου (π.χ. στη Νήσο Σαχαλίνη και τη θάλασσα του Barents), της κατασκευής εργοστασίων υγροποίησης αερίου και της ανάπτυξης πετρελαιοαγωγών.

5.6 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Ε ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΡΩΣΙΑ

Η Ε.Ε. ενεργεί σε σχέση με τη Ρωσία όλο και πιο επιθετικά. Αυτό αφορά κυρίως την κατάσταση «στα εδάφη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης». Οι προτάσεις της ΕΕ για συνεργασία με συνοριακές Περιφέρειες της Ρωσίας, αυτόματα την καθιστούν ανταγωνιστή της Μόσχας στον εσωτερικό οικονομικό τομέα. Πρώτα απ' όλα αυτό αφορά την Περιφέρεια του Καλίνινγκραντ, τις Βαλτικές Δημοκρατίες και γενικά τη Βορειοδυτική Ρωσία. Σ' αυτές τις περιοχές η Ε.Ε. επιθυμεί να ασκεί ανοιχτή επιρροή στις διοικήσεις των κρατών και όχι συμφέρουσα για τη Ρωσία.

Οι Βαλτικές χώρες έχουν μεγάλη σημασία για την πολιτική της Ρωσίας. Αυτό φαίνεται άλλωστε με εύστοχο τρόπο από την άποψη του Primakov⁹⁶ για το ζήτημα των Βαλτικών Χωρών και της Λευκορωσίας: «Η ένωση με τη Βαλτική και τη Λευκορωσία μας είναι απολύτως απαραίτητες γιατί για μας είναι η έξοδος στην

⁹⁶ Πρόεδρος του Εμπορικού Βιομηχανικού Επιμελητηρίου της Ρωσικής Ομοσπονδίας, πρώην υπουργός Εξωτερικών επί προεδρίας Γιέλτσιν και πρώην σύμβουλος του Πούτιν για εξωτερικά ζητήματα

Ευρώπη, αλλά και η διεύρυνση του NATO στο μέλλον για τη Ρωσία αποτελεί κίνδυνο και απειλή. Στην Ε.Ε. πραγματοποιούνται συζητήσεις για την τοποθέτηση στρατιωτικών βάσεων στην Ρουμανία και τη Βουλγαρία. Με αυτό η Ε.Ε. ξεχνάει την υπογεγραμμένη στο Παρίσι Ιδρυτική Θεμελιώδη Πράξη Ρωσίας-NATO, που υπογράφηκε από Προέδρους 19 χωρών-μελών του NATO συμπεριλαμβανομένων και των Η.Π.Α., στο οποίο απαγορεύεται συνεχής τοποθέτηση των ενόπλων δυνάμεων των παλιών μελών του NATO στα εδάφη των χωρών οι οποίες μόλις έγιναν δεκτές στο NATO»⁹⁷.

Με την ένταξη των χωρών της Βαλτικής στην Ε.Ε., το Μάιο του 2004, άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο στη Ρωσική πολιτική στο χώρο, πολιτική η οποία αναζητά νέες διόδους επικοινωνίας τόσο με τη Λιθουανία, Λετονία και Εσθονία, όσο και με τη νέα πολιτική πραγματικότητα που διαμορφώθηκε με την παρουσία της Ε.Ε. στην περιοχή. Στους ρωσικούς πολιτικούς κύκλους δημιουργούνται έντονα συναισθήματα από την διεύρυνση της Ε.Ε. και του NATO στη Βαλτική, το γεγονός αυτό οφείλεται στην ανάπτυξη ευρωπαϊκών και αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων σε όλο το μήκος και πλάτος της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Από την άλλη πλευρά οι χώρες της Βαλτικής επιθυμούν να απαγκιστρωθούν από τη ρωσική επιρροή, προβαίνοντας σε ενέργειες που δείχνουν έμπρακτα αυτή τους τη στάση. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι με την ένταξη της Εσθονίας, Λετονίας και Λιθουανίας στην ΕΕ συνοδεύτηκε από την έκδοση διακήρυξης για την «ιστορική» καταδίκη του κομμουνισμού και μιας «απαίτησης» προς το Ευρωκοινοβούλιο να πράξει το ίδιο.

Στη Λετονία το Κομμουνιστικό Κόμμα είχε τεθεί εκτός νόμου από το 1991 και το 1993 ακολούθησε η μόνιμη απαγόρευση κομμουνιστικών και ναζιστικών οργανώσεων. Ακόμη, η εκλογική νομοθεσία απαγορεύει την υποψηφιότητα οποιουδήποτε πολίτη «υπήρξε ενεργό μέλος» του Κομμουνιστικού Κόμματος ή άλλων «φιλοσοβιετικών» οργανώσεων μεταξύ Ιανουαρίου και Σεπτεμβρίου του 1991, όταν δηλαδή η ΕΣΣΔ δεν είχε ακόμα διαλυθεί και ούτε η ανεξαρτησία της Λετονίας είχε αναγνωριστεί επίσημα από τη διεθνή κοινότητα.

Επίσης, σημαντικό ρόλο στις σχέσεις Ε.Ε. - Ρωσίας παίζουν τα νέα κράτη-μέλη που εντάχθηκαν στην Ε.Ε. την άνοιξη του 2004, τα περισσότερα από τα οποία τηρούν σκληρή στάση σε σχέση με τη σύγχρονη Ρωσία και αποσκοπούν να «μπλοκάρουν» τις πρωτοβουλίες Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας που υποστηρίζουν τη

⁹⁷ πηγή ε/φ, Argumenti Facti, No 51 , ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2005

Ρωσία. Όμως, το θετικό για τη Ρωσία είναι ότι στη λήψη αποφάσεων από την Ε.Ε. για διάφορα ζητήματα οι Βρυξέλλες δεν δίνουν ιδιαίτερο βάρος στην γνώμη των νέων κρατών-μελών, τα οποία δεν φημίζονται για την καλή τους σχέση με τη Ρωσία.

Τέλος, αγκάθι στις σχέσεις Ε.Ε. - Ρωσίας θεωρείται το ζήτημα του Καλίνιγκραντ. Με την διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ανατολικά, η περιοχή του Καλίνιγκραντ, βρέθηκε ξανά στο προσκήνιο και στο διπλωματικό παρασκήνιο, αντικείμενο συνεχούς παρακολούθησης από Επιτροπές του Ευρωκοινοβουλίου και της Ρωσικής Κρατικής Δούμα. Σύμφωνα με τη Ρωσία η Ε.Ε. δεν θα έπρεπε να εφαρμόσει ιδιαίτερες διατάξεις για την μετακίνηση Ρώσων πολιτών με προορισμό το Καλίνιγκραντ. Αυτό αποτελεί μια από τις πιο ακανθώδεις διαφωνίες ανάμεσα στη Ρωσία και Ε.Ε.

Σήμερα, το προτεινόμενο σχέδιο από την ΕΕ του «Transit» για την μετακίνηση ανθρώπων και φορτίων ανάμεσα στο Καλίνιγκραντ και άλλες περιφέρειες της Ρωσίας, θεωρείται για τη Μόσχα ανεπαρκές και αποτυχημένο. De facto, αυτό το σχήμα του «Transit» που προτείνει η ΕΕ δεν διαφέρει σε τίποτα από την πραγματική διάταξη με βίζα εισόδου, καθώς το δικαίωμα παροχής των εγγράφων του «Transit» ανήκει σε ξένα κράτη και έχει επιτρεπόμενο χαρακτήρα και τέλος σημαίνει απότομη αύξηση της τιμής στην μετακίνηση των οχημάτων. Αυτό είναι ένα ακόμα σοβαρό πρόβλημα στις σχέσεις των δύο πλευρών⁹⁸.

5.7 ΚΑΛΙΝΙΓΚΡΑΝΤ ΡΩΣΙΚΗ ΝΗΣΙΔΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Το θέμα αφορά στην ειδική γεωγραφική θέση της περιοχής του Καλίνιγκραντ, συστατικού τμήματος της Ρωσίας στη Βαλτική, που όμως δεν συνορεύει με καμία άλλη περιοχή της χώρας, αλλά με την Πολωνία και τη Λιθουανία. Έτσι, ο ρωσικός αυτός θύλακας στη Βαλτική Θάλασσα, αποτελούσε μια πολύ σημαντική περιοχή, η οποία πριν το 1945 ανήκε στη Γερμανία, ήταν πρωτεύουσα της Ανατολικής Πρωσίας με την ονομασία Κένιγκσμπεργκ και ήταν ένα πολιτιστικό κέντρο με πλούσια πνευματική παράδοση. Το 1945 δημιουργήθηκε σαν περιοχή (όμπλαστ) της ΕΣΣΔ στα εδάφη της Ανατολικής Πρωσίας, με έκταση 15.100 Km² και πληθυσμό 940.000 κατοίκους, όμως μετά την διεύρυνση της Ε.Ε. θα βρίσκεται ταυτόχρονα και μέσα και έξω από τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο.

⁹⁸ Στοιχεία από την μελέτη του Sergey Karaganov, για τις σχέσεις Ρωσίας ΕΕ Μόσχα 2005

Η «διπλή» αυτή θέση του Καλίνιγκραντ, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα που έχουν άμεσο αντίκτυπο τόσο στον οικονομικό όσο και στον πολιτικό και κοινωνικό τομέα. Στον οικονομικό τομέα η περιοχή με Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν (ΑΠΠ) της τάξεως των 1.400 εκατ. δολαρίων με κατά κεφαλήν ΑΠΠ που το 2002 δεν ξεπερνάει το 76 % του ομοσπονδιακού ρωσικού δείκτη και το μέσο μηνιαίο εισόδημα ανέρχεται στα 65 \$ ανά κάτοικο, φαίνεται σαν μια απομονωμένη νησίδα στην δυναμικά αναπτυσσόμενη λωρίδα της Βαλτικής. Τι γίνεται όμως όταν οι Ρώσοι υπήκοοι επιθυμούν να διέλθουν μέσω της Λιθουανίας στην υπόλοιπη ρωσική επικράτεια; Με τη νέα διεύρυνση της Ε.Ε., το 2004, το Καλίνιγκραντ περιβάλλεται από κράτη της Ένωσης, οι Ρώσοι υπήκοοι χρειάζονται visa και διαβατήριο για να διέλθουν στην Ρωσική επικράτεια μέσω Λιθουανίας. Οι εκδόσεις μερικών εκατομμυρίων θεωρήσεων το χρόνο για μεταφορά αποτελεί και για τις δύο πλευρές ένα μείζον ζήτημα που απασχολεί ιδιαίτερα τη Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία επιθυμεί τη συνέχιση της ειδικής θεώρησης ως μέσο προστασίας των εξωτερικών της συνόρων από την εισροή νέων μεταναστών. Σ' αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι στις νέες ρυθμίσεις μετακίνησης, οι απώλειες στην μεταφορά επιβατών μέσω σιδηροδρόμου ανέρχονται τον τελευταίο χρόνο σε 18 %⁹⁹.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ρωσία πρότεινε να αρχίσουν οι διεργασίες για τη συμφωνία ώστε οι μετακινήσεις να μην απαιτούν την έκδοση visa και στο ενδιάμεσο διάστημα να ακολουθείται μια απλοποιημένη διαδικασία μετακίνησης μέσω ορισμένων διαδρομών, τρένων και λεωφορείων που δεν θα πραγματοποιούν στάσεις. Ωστόσο, η Λιθουανία δεν δεχόταν την ύπαρξη διαδρομών και την χαλάρωση της Συνθήκης του Σένγκεν, ενώ ήταν διατεθειμένη να δεχθεί κάποια μέτρα με τον όρο όμως να μην παρεμποδίζουν τη συμφωνία προσχώρησης και απαιτούσε την έκδοση visa για μετακινήσεις ατόμων. Επίσης, η Πολωνία δεν δεχόταν καμία παραχώρηση αν δεν εφαρμοζόταν και στα υπόλοιπα σύνορα της Ε.Ε. και καμία χαλάρωση της Συνθήκης.

Παρ' όλα αυτά μετά από διαβουλεύσεις το ζήτημα του Καλίνιγκραντ αρχίζει να διευθετείται με την εισαγωγή από την Ε.Ε. της απαραίτητης Νομοθεσίας για ένα Έγγραφο Διευκόλυνσης Μετακίνησης, το οποίο θα χρησιμοποιείται για την απευθείας μετακίνηση δια ξηράς από μια τρίτη χώρα στην ίδια τρίτη χώρα δια μέσου του εδάφους χώρας μέλους της Ε.Ε., το οποίο θα χορηγείται για περιορισμένη

⁹⁹ στοιχεία από το www.diplomatia.gr και www.bri.ru

χρονική περίοδο και με χαμηλό κόστος. Το σχέδιο FTD¹⁰⁰ θα επιτρέπει δύο τύπους εγγράφων στους Ρώσους πολίτες: το πρώτο αφορά πολλαπλές απευθείας μετακινήσεις από και προς το Καλίνιγκραντ και θα αποκτάται μετά από αίτηση σε ένα προξενείο της Λιθουανίας. Και το δεύτερο FRTD¹⁰¹ που θα αφορά μια και μοναδική μετακίνηση με τρένο. Με βάση αυτά, η λιθουανική Δημοκρατία δέχεται από το 2005, ένα FTD ή ένα FRTD μόνο με τη συνοδεία από ένα έγκυρο διαβατήριο για διεθνείς μετακινήσεις¹⁰².

Επιπλέον, για την επίλυση του προβλήματος, έχουν αποφασισθεί μέτρα για την εξάπλωση προξενικών γραφείων και τη δημιουργία νέων διασυνοριακών διαβάσεων. Σημαντική ακόμα είναι η απόφαση παροχής από την Ε.Ε. οικονομικής βοήθειας προς το Καλίνιγκραντ για τον εκσυγχρονισμό των δομών και διαδικασιών σχετικά με τη διέλευση των συνόρων και την πάταξη της παράνομης μετανάστευσης και του εγκλήματος που παρατηρείται στην περιοχή. Τέλος, στις 13 Μαΐου του 2002, που υιοθετήθηκε η κοινή γραμμή της Ε.Ε. για το Καλίνιγκραντ προβλέπεται, την εξαίρεση ορισμένων κατηγοριών προσώπων από το να κατέχουν visa για τις μετακινήσεις τους (των κατόχων διπλωματικών διαβατηρίων ή των οδηγών φορτηγών) και επίσης έχουν αρχίσει ανοιχτές συζητήσεις για να καθοριστούν οι απαραίτητες συνθήκες για την εγκαθίδρυση, μελλοντικά, ενός καθεστώτος μετακίνησης από και προς το Καλίνιγκραντ που δεν θα απαιτεί την κατοχή visa.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι το θέμα αυτό που αποτελεί ένα σημαντικό εμπόδιο στις σχέσεις ΕΕ – Ρωσίας, παρατηρείται ότι οδεύει προς την διευθέτησή του, καθώς η διατάραξη των σχέσεων της ΕΕ με τη Ρωσία δεν θα ωφελούσε ούτε την μια ούτε την άλλη πλευρά.

¹⁰⁰ Facilitated Transit Document Έγγραφο Διευκόλυνσης Μετακίνησης για το θύλακα του Καλίνιγκραντ

¹⁰¹ Facilitated Rail Travel Document Έγγραφο Διευκόλυνσης Μετακίνησης με τρένο για το θύλακα του Καλίνιγκραντ

¹⁰² Μαλκίδης Θ. , «Πολιτική οικονομία και κοινωνία στ σύγχρονη Ρωσία, εκδόσεις Γόρδιος, 2005

5.8 ΣΤΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ Ε.Ε.: ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ Η ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ

Όπως άλλωστε είχε προβλεφθεί, η Διάσκεψη Κορυφής Ε.Ε.-Ρωσίας, το Νοέμβριο του περασμένου έτους στο Ελσίνκι, κατέληξε σε αποτυχία, αλλά τουλάχιστον υποχρέωσε τους εταίρους να επαναπροσδιορίσουν τις σχέσεις τους, οι οποίες είχαν αρχίσει, από τα τέλη του 2003, να επιδεινώνονται, παρόλο που η διεύρυνση της Ένωσης κατά 10 μέλη επιτεύχθηκε, χωρίς την οριστική επίλυση σειράς προβλημάτων που υπήρχαν από το 1999. Τα κοινά ανακοινωθέντα, τα οποία συντάχθηκαν μετά από πολλές προσπάθειες, κατόρθωσαν να σώσουν τα προσχήματα. Ωστόσο, αυτή τη φορά, παρόλο που η Ε.Ε. διακατέχεται από το φόβο μήπως αφήσουν τον Putin να τη διαιρέσει, η αιτία της αποτυχίας εντοπίζεται στους κόλπους της ίδιας της Ένωσης.

Οι 25 εξέφρασαν τις διαφορές τους δύο φορές: Στο Lahti, στις 20/10, κατά τη διάρκεια δείπνου με εκπροσώπους της Μόσχας και στο Ελσίνκι, στις 24/11, κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης Κορυφής Ε.Ε.- Ρωσίας, όταν το veto της Πολωνίας μπλόκαρε τις διαπραγματεύσεις για την ανανέωση της Συμφωνίας Συνεργασίας και Σύμπραξης (ACP), τον Ιανουάριο του 2007.

Η ACP, η οποία υπογράφηκε το 1994, τέθηκε σε ισχύ το 1997, εξαιτίας του πολέμου στην Τσετσενία. Η υπόψη Συμφωνία προβλέπει την προσέγγιση των ρωσικών και ευρωπαϊκών αρχών στους τομείς των Οικονομίας, Χρηματοοικονομίας και Δικαιοσύνης, με στόχο τη δημιουργία Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών. Η εφαρμογή της καθυστέρησε εξαιτίας της οικονομικής κατάστασης της Ρωσίας, της βραδύτητας προώθησης των επιμέρους διαδικασιών, της έλλειψης συντονισμού μεταξύ ειδικών και πολιτικών παραγόντων, των εσωτερικών προβλημάτων της Ρωσίας (το ζήτημα της Τσετσενίας, η διαφθορά, η καταπάτηση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ο ρόλος του κράτους στην οικονομία) και κυρίως εξαιτίας της μόνιμης δυσπιστίας, παρά τις καλές σχέσεις του Putin με τους Γάλλους και Γερμανούς ηγέτες.

Το πρωτότυπο κείμενο αναθεωρήθηκε πολλάκις, κυρίως το 1999, όταν η Ένωση, στο πλαίσιο της «κοινής της στρατηγικής», θέλησε να διευρύνει τη συνεργασία στα εξής επίπεδα: της πολιτικής, της εδραίωσης της Δημοκρατίας, της πυρηνικής ασφάλειας, του αγώνα κατά της εγκληματικότητας, εγκαινιάζοντας με αυτό τον τρόπο μια περίοδο ψυχρότητας μέχρι την επίσκεψη του Putin στις Βρυξέλλες, τον Οκτώβριο του 2001.

Το Μάιο του 2003, η Διάσκεψη Κορυφής της Αγίας Πετρούπολης απέφερε την ευφορία. Οι 15 αναγνωρίζουν την ευρωπαϊκή διάσταση της Ρωσίας (αν και η τελευταία δεν επιθυμεί να ενταχθεί στην Ένωση) και της αποδίδουν το status της ελεύθερης αγοράς, απαραίτητο βήμα για την ένταξη της στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Η συνεργασία διευρύνεται σε 4 επίπεδα: τις οικονομικές σχέσεις, τη Δικαιοσύνη και τις εσωτερικές υποθέσεις, στον πολιτισμό και την παιδεία και τέλος την εξωτερική ασφάλεια. Η Μόσχα αποκτά το δικαίωμα επέμβασης στις ευρωπαϊκές υποθέσεις, όταν γίνεται λόγος για τα συμφέροντα της, δια μέσου της συγκρότησης του Μόνιμου Συμβουλίου Σύμπραξης Ε.Ε. –Ρωσίας.

Οι συνθήκες μεταβάλλονται, όταν ο αρμόδιος για Εξωτερικές Υποθέσεις, Ευρωπαίος Επίτροπος, Cristopher Patten, στον οποίο ανατέθηκε η σύνταξη ενός κειμένου προς συζήτηση μεταξύ των 25 μελών της Ένωσης, και των μελλοντικών συμπεριλαμβανομένων, δίνει έμφαση στις διαφορές με τη Μόσχα, κυρίως στο θέμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Συστήνει την εντατικοποίηση των σχέσεων με τις χώρες ΚΑΚ και συνδέει την ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ με την προώθηση μεταρρυθμίσεων στον ενεργειακό τομέα. Το Κρεμλίνο, εξοργισμένο, αποφασίζει να χρησιμοποιήσει το μοναδικό όπλο άσκησης πίεσης που διαθέτει, την ACP, απειλώντας να μην δεχθεί την είσοδο στην Ένωση νέων μελών¹⁰³.

Για ακόμα μία φορά θα πρέπει να αναμένουμε την τελευταία στιγμή, για να εξέλθουμε από την κρίση. Στις 27 Απριλίου του 2004, το Μόνιμο Συμβούλιο, το οποίο συγκαλείται στο Λουξεμβούργο, υιοθετεί δύο κείμενα: Ένα Πρωτόκολλο που διευρύνει την ACP σε 10 νέα μέλη και τη δέσμευση της Ένωσης για επανέναρξη των εμπορικών διαπραγματεύσεων, για επίδειξη μεγαλύτερου ενδιαφέροντος σ' ό,τι αφορά την τύχη των ρωσόφωνων μειονοτήτων των Βαλτικών Χωρών, για διευκόλυνση του συστήματος έκδοσης θεωρήσεων εισόδου (visa) και για απλούστευση της διαμετακόμισης προς το ρωσικό θύλακα του Kaliningrad. Ωστόσο, η Ε.Ε. δέκα ημέρες μετά τη διεύρυνση της σε 25 μέλη, το Μάιο του 2004, υιοθετεί την πολιτική της «νέας γειτονίας», την οποία οι Ρώσοι ερμηνεύουν ως μια μη φιλική παρέμβαση στο κοντινό περιβάλλον τους. Παρά την κίνηση του Putin να επικυρώσει, στις 5 Νοεμβρίου του 2004, το Πρωτόκολλο του Κιότο, οι εντάσεις παραμένουν.

Για τους Ρώσους η Ε.Ε. είναι ένας οικονομικός γίγαντας, αλλά και ένας πολιτικός νάνος. Για τους Ευρωπαίους, η Ρωσία είναι μια μεγάλη περιφερειακή

¹⁰³ LE MONDE, Ιανουάριος 2007

δύναμη, η οποία εξακολουθεί να πιστεύει ότι είναι μια μεγάλη παγκόσμια Δύναμη. Ένα ακόμη εμπόδιο για την ενίσχυση της μεταξύ τους συνεργασίας είναι ο ρυθμός της αλλαγής των Ευρωπαϊών αρμοδίων για ρωσικά και ευρασιατικά θέματα καθώς και η έλλειψη Ρώσων ειδικών για τους ευρωπαϊκούς θεσμούς.

Ως εκ τούτου, αν η Ευρώπη επιθυμεί να διαδραματίσει το ρόλο, στον οποίο αποβλέπει, στον κόσμο του αύριο, που θα κυριαρχείται από την Κίνα και τις ΗΠΑ, τότε καθίσταται απαραίτητο ένα είδος συνεργασίας με το μπλοκ Ρωσίας –ΚΑΚ. Ό,τι ενοχλεί τη Ρωσία φαίνεται καλό για την Ευρώπη και το αντίστροφο. Εξάλλου, στον ενεργειακό τομέα, Ε.Ε. και ΗΠΑ καλλιεργούν ανταγωνιστικές σχέσεις με τις λιγότερες δημοκρατικές χώρες του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας.

Η συνεργασία στον ενεργειακό τομέα περιλαμβάνει όλα τα διαφορούμενα σημεία της σχέσης Μόσχας –Βρυξελλών. Για την Ένωση, η ενεργειακή ασφάλεια σηματοδοτεί την εγγύηση του εφοδιασμού της. Εμμένει, λοιπόν, στο άνοιγμα της ρωσικής αγοράς στους επενδυτές της, ως μέσο εξασφάλισης της μέγιστης παραγωγής και της χαμηλής τιμής. Για τη Ρωσία, η ενεργειακή ασφάλεια σημαίνει την εγγύηση των εξαγωγών της στην καλύτερη τιμή. Η Μόσχα δεν αποκλείει τις ξένες επενδύσεις, αλλά θεωρεί ότι ο υπόψη τομέας είναι πολύ σημαντικός για να παραδοθεί στους νόμους της αγοράς. Επιθυμεί να διατηρήσει τα αποθέματα της και να συμμετάσχει σε κάθε παροχή ενέργειας, και της διανομής στην Ευρώπη συμπεριλαμβανομένης, όπου αποκομίζονται τα πιο ουσιώδη οφέλη.

Πολύ γρήγορα το ανωτέρω ζήτημα πολιτικοποιήθηκε ή και στρατικοποιήθηκε. Οι Ευρωπαίοι συνειδητοποίησαν –μετα την κρίση Ρωσίας-Ουκρανίας, η οποία τους φάνηκε ως τιμωρία μιας φίλα προσκείμενης προς τη Δύση χώρας- ότι είναι ευάλωτοι στον ενεργειακό τομέα. Αποφάσισαν, λοιπόν, να ενισχύσουν τη βοήθεια προς τους νέους γείτονες, ευαίσθητους στις πιέσεις της Μόσχας. Στα τέλη Νοεμβρίου, η αρμόδια για τις Εξωτερικές Υποθέσεις, Ευρωπαϊά Επίτροπος, Benita Ferrero-Waldner¹⁰⁴, ανακοίνωσε τη δημιουργία κονδυλίου, ύψους 1 δισ. € για την προώθηση των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων και την ανάπτυξη των ενεργειακών δομών στους κόλπους του «κύκλου των φίλων», στα σύνορα της Ένωσης, αλλά και εντός της ΚΑΚ.

«Σ' ότι αφορά το στρατιωτικό επίπεδο, παρακολουθήσαμε, το 1999, την αρχή της στρατικοποίησης της Κασπίας Θάλασσας, για την προστασία των πετρελαιοπηγών

¹⁰⁴ LE MONDE, Ιανουάριος 2007

του Αζερμπαϊτζάν. Ακολούθως, έπρεπε να υπερασπισθούμε τους πετρελαιοαγωγούς του Καυκάσου, στο πλαίσιο του αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Τέλος τίθεται το ερώτημα για εμπλοκή του ΝΑΤΟ, το οποίο αναζητά νέες αποστολές. Στις 14 Δεκεμβρίου, η εφημερίδα «FINANCIAL TIMES» δημοσίευσε απόρρητη έκθεση ειδικών οικονομολόγων του ΝΑΤΟ, με την οποία οι τελευταίοι συνιστούσαν επαγρύπνηση απέναντι στην υποτιθέμενη πρόθεση της Μόσχας για συγκρότηση ενός αντίστοιχου ΟΠΕΚ για το αέριο.

Εν κατακλείδι, στις Βρυξέλλες δίδουμε έμφαση στο γεγονός ότι η Μόσχα έχει τόση ανάγκη τα ευρωπαϊκά κεφάλαια όσο και η Ευρώπη το ρωσικό φυσικό αέριο. Ας μη λησμονούμε ότι η Ρωσία δεν σκοπεύει να υποβάλει την ενέργεια στους νόμους της αγοράς και ότι υφίσταται μια διαφορά μεταξύ των χωρών- καταναλωτών και της χώρας- παραγωγού, η οποία «φλερτάρεται» από διάφορες Δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένης και της Κίνας, οι οποίες είναι έτοιμες να καταβάλουν το υψηλότερο τίμημα, προκειμένου να εξασφαλίσουν το ενεργειακό τους μέλλον. Εξάλλου, Δυτικοί οικονομολόγοι θεωρούν ότι η Ρωσία έχει πλέον τα μέσα για να χρησιμοποιήσει δυτικές επιχειρήσεις ως υπεργολάβους, έχοντας την πλήρη ιδιοκτησία των πηγών πετρελαίου και φυσικού αερίου».

Η Ένωση έχει τη δυνατότητα να αποδυναμώσει τη Ρωσία, αλλά το ζήτημα είναι αν, στον αυριανό κόσμο, ο οποίος σηματοδοτείται από την αμερικανική ισχύ και την ανάδυση της Κίνας, η συνεργασία με τη Ρωσία δεν είναι ένα από τα χαρτιά που θα μπορούσε να παίξει.

5.9 ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΡΑΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΕΥΡΩΡΩΣΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Σύμφωνα με Ρώσους αναλυτές¹⁰⁵ ο Πρόεδρος Putin δεν αντιμετωπίζει τη σχέση της Ρωσίας με τη Δύση με ιδεολογική προσήλωση αντίθετα για το Κρεμλίνο οι σχέσεις με τη Δύση αποτελούν έναν ακόμη τρόπο προκειμένου να πετύχουν τον εκσυγχρονισμό της ρωσικής οικονομίας. Σκοπός του Κρεμλίνου στις σχέσεις του τόσο με τις ΗΠΑ όσο και με την ΕΕ είναι η βελτίωση του ρωσικού status στο διεθνές στερέωμα. Οι ρωσικές ελίτ έχουν ουσιαστικά αποκλείσει το ενδεχόμενο μετατροπής

¹⁰⁵ Dmitry Danilov, η θέα της Ευρώπης από τη Ρωσία, 12/01/07

της Ρωσίας σε έναν μη ισότιμο εταίρο των ΗΠΑ, ενώ τάσσονται ενάντια στη μετατροπή της σε ένα ασήμαντο μέλος των δυτικών υπερεθνικών οργανισμών.

Δεδομένων των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Ρωσία η υποψηφιότητα της για ένταξη στην ΕΕ, αν αυτή βασίζεται στην αποδοχή των απαιτούμενων κριτηρίων δεν εξετάζεται παρά σαν ένα ενδεχόμενο για το πολύ μακρινό μέλλον. Η ένταξη στην ΕΕ έχει ουσιαστικά αποκλεισθεί και αυτό όχι μόνο λόγω των οικονομικών προβλημάτων της Ρωσίας αλλά και λόγω του ότι δεδομένου του μεγέθους της τελευταίας, θα της ήταν πολύ δύσκολο να μην κυριαρχήσει στα ευρωπαϊκά όργανα ακόμη και αν το επιδίωκε. Συνεπώς, υπό τις υπάρχουσες συνθήκες οι σχέσεις των δύο πλευρών αναμένεται να περιορισθούν στον εμπορικό και οικονομικό τομέα και σε μικρότερο βαθμό σε κάποιες συζητήσεις για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών¹⁰⁶.

Εξάλλου, σύμφωνα με μία άλλη άποψη οι Ρώσοι δικαιολογημένα εκτιμούν ότι βασικό παράγοντα διαμόρφωσης της μελλοντικής θέσης τους στην παγκόσμια σκακιέρα θα αποτελέσει αφενός η συμμετοχή της Ρωσίας στο Συμβούλιο Ασφαλείας και στο G8 και αφετέρου το τεράστιο πυρηνικό εργοστάσιο της χώρας. Το Κρεμλίνο εκτιμά ότι η Μόσχα θα κατορθώσει να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο παγκόσμιο γίγνεσθαι χωρίς να χρειάζεται να ενταχθεί στη ΕΕ.

Τα παραπάνω δεν σημαίνουν σε καμία περίπτωση ότι η Μόσχα δεν επιθυμεί μία προσέγγιση με την ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένου ότι η Γερμανία έχει αναλάβει την Προεδρία της ΕΕ για το πρώτο εξάμηνο του 2007, κρίνεται σκόπιμη η αναφορά κάποιων επιγραμματικών επισημάνσεων για τις σχέσεις Βερολίνου-Μόσχας και για το πώς αυτές ενδέχεται να επηρεάσουν την προσέγγιση της Ρωσίας με την Ένωση.

Η Γερμανία αποτελεί τον κυριότερο ευρωπαϊκό εταίρο της Ρωσίας καθώς η συνεργασία των χωρών βασίζεται στα σταθερά θεμέλια τόσο της οικονομικής συνεργασίας όσο και των κοινών οικονομικών συμφερόντων. Ως εκ τούτου, η Γερμανία ενδιαφέρεται περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα για την ενίσχυση της συνεργασίας της με τη Ρωσία και για την άσκηση επιρροής στα υπόλοιπα μέλη της Ένωσης προς την ίδια κατεύθυνση. Οι Βρυξέλλες διατηρούν ζωηρό ενδιαφέρον για την όσο το δυνατόν συντομότερη έναρξη των συνομιλιών για την υπογραφή μιας νέας συμφωνίας στρατηγικής συνεργασίας, καθώς η ισχύς της ήδη υπάρχουσα θα

¹⁰⁶ Η Realpolitik της Μόσχας, Dmitri Trenin, 09/02/06

εκπνεύσει στο τέλος του 2007. Δεδομένου, ωστόσο, ότι το veto της Πολωνίας απέτρεψε την έναρξη των συνομιλιών κατά τη διάρκεια της φινλανδικής προεδρίας οι ελπίδες όλων όσων επιθυμούν η Ένωση να βαδίσει προς αυτή την κατεύθυνση βασίζονται στο Βερολίνο.

Ο προσωπικός παράγοντας δεν είναι ήσσονος σημασίας. Αν και αρκετοί πίστευαν ότι η αποχώρηση του Schroeder από την Καγκελαρία θα επέφερε σημαντικά πλήγματα στις γερμανο-ρωσικές σχέσεις, καθώς ο σοσιαλδημοκράτης Καγκελάριος διατηρούσε άριστες σχέσεις με τον Putin όταν η Angela Merkel ανέλαβε την εξουσία δήλωσε ότι οι σχέσεις των δύο χωρών δεν είναι δυνατόν να βασίζονται αποκλειστικά στις προσωπικές σχέσεις αλλά θα πρέπει να καταλάβουν μία σημαντικότερη θέση στην ευρωπαϊκή ατζέντα.

Παρά τις περί του αντιθέτου προβλέψεις, η Μόσχα δεν εξήλθε ζημιωμένη από την κυβερνητική αλλαγή στο Βερολίνο. Αντίθετα, άντλησε σημαντικά οφέλη καθώς αποδείχθηκε ότι οι διμερές σχέσεις δεν βασίζονται σε προσωπικές φιλίες τύπου Schroeder- Putin. Η Merkel δε χρειάστηκε να ψάξει για συμφέροντα τα οποία θα αντικαθιστούσαν τις καλές επαφές ως ο κύριος λόγος για τη συνεργασία των δύο πλευρών γιατί, όπως αποδείχθηκε, αυτά υπήρχαν ήδη και ήταν αρκετά ισχυρά.

Παράλληλα, η αποχώρηση του Schroeder και η αρχικά εφεκτική στάση της διαδόχου του κατέστησαν σαφή τη σημασία των συμφερόντων αυτών. Σύντομα αποδείχθηκε ότι αυτά ήταν τόσο ισχυρά που για τις δύο χώρες η επιδείνωση των σχέσεων δεν αποτελούσε επιλογή. Λίγο αργότερα οι δύο αξιωματούχοι αντιλήφθηκαν ότι μπορούσαν να έχουν άριστες επαφές. Αν αυτό είναι μικρής σημασίας για τους Δυτικούς για τη ρωσική πολιτική νοοτροπία είναι ουσιώδες. Στο πλαίσιο αυτό η Μόσχα αν και δεν μπορεί να ελπίζει σε αποφασιστικές ενέργειες της ΕΕ, δικαιολογημένα εκτιμά ότι οι σχέσεις της με το Βερολίνο μπορούν να αποτελέσουν ένα παράδειγμα που θα οδηγήσει στη μείωση της καχυποψίας που επικρατεί για αυτή σε ορισμένες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες.

Αν και όλα τα παραπάνω είναι εξαιρετικά θετικά οι σχέσεις της Ρωσίας με την ΕΕ πόρρω απέχουν από την άμεση βελτίωση. Η γερμανική Προεδρία έχει να αντιμετωπίσει σημαντικά εμπόδια τα οποία ενδέχεται να καταστήσουν τη σύγκλιση Ρωσίας – ΕΕ έναν αδύνατο στόχο. Σημαντικό εμπόδιο αποτελεί η στάση της Πολωνίας, η οποία δεν δίστασε να θέσει veto, πρόσφατα σε οποιαδήποτε συμφωνία Ρωσίας - ΕΕ με αφορμή μία διαμάχη της με τη Μόσχα για τα κτηνοτροφικά προϊόντα.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με δηλώσεις του Πολωνού Προέδρου, Lech Kaczynski, η χώρα του καλεί την Ε.Ε. να επιβάλει κυρώσεις κατά της Ρωσίας, σε περίπτωση που η Μόσχα δεν προβεί στην άρση της απαγόρευσης εισαγωγής κρεάτων και γεωργικών προϊόντων από την Πολωνία.

Ειδικότερα, ο Kaczynski τόνισε τα ακόλουθα¹⁰⁷:

- Δεν είναι δυνατόν να δεχθούμε τον αποκλεισμό της χώρας μας, ούτε βέβαια την εξαίρεση μας από τους κανόνες, οι οποίοι είναι δεσμευτικοί για τη Ρωσία στις συναλλαγές της με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ε.Ε.

- Η Πολωνία έχει ήδη ικανοποιήσει όλες τις απαιτήσεις, έτσι ώστε να οδηγηθούμε σε άρση του εμπάργκο. Ωστόσο, αγνοούμε πλήρως, πότε θα πραγματοποιηθεί αυτό.

- Η παραπάνω απαγόρευση εισαγωγής πολωνικών προϊόντων έχει σαφέστατα πολιτικό χαρακτήρα, κάτι που είχαμε τονίσει εξαρχής.

- Θεωρούμε ότι δύο μόνο λύσεις είναι εφικτές, για να εξομαλυνθεί η κατάσταση, στην παρούσα φάση και συγκεκριμένα, είτε θα αρθεί η απαγόρευση από την πλευρά της Ρωσίας, είτε θα επιβληθούν από την Ε.Ε. κυρώσεις σε βάρος της Μόσχας.

- Η Πολωνία πρέπει να επιδείξει αποφασιστικότητα και να κρατήσει δυναμική στάση. Μόνο έτσι θα κατορθώσουμε να υπερασπισθούμε αποτελεσματικά τα συμφέροντα και τις θέσεις μας.

- Ευελπιστούμε ότι η Ε.Ε. θα λάβει δραστικά μέτρα και θα υπερασπισθεί τα δικαιώματά μας.

- Η Πολωνία επιθυμεί τη βελτίωση των σχέσεων της με τη Ρωσία, κάτι που το επιδιώκει συστηματικά τα τελευταία χρόνια. Για τη επίτευξη των σχέσεων, απαιτείται ανάλογη προσπάθεια και από τις δύο πλευρές.

- Οι σχέσεις των δύο χωρών μπορούν να βελτιωθούν, αν η Ρωσία σεβασθεί τις αρχές της συνεργασίας και της ισότητας.

Ο επικεφαλής των ειδικών συμβούλων του Ρώσου Προέδρου, Arkadi Dvorkovich, δήλωσε: «*Η Ρωσία δεν αντιμετωπίζει κανένα πρόβλημα με την Πολωνία, όπως εξάλλου και με πολλές άλλες χώρες*».

Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι (στις 15/11/06) οι πρέσβεις των χωρών-μελών της Ε.Ε. απέτυχαν να πείσουν την Πολωνία να μην προβεί τελικά στην

¹⁰⁷ RIA NOVOSTI, Η Πολωνία πρότεινε στην Ε.Ε. την επιβολή κυρώσεων κατά της Ρωσίας, 16/11/06

άσκηση veto σε ό,τι αφορά την έναρξη των συνομιλιών Ρωσίας-Ε.Ε, οι οποίες επρόκειτο να ξεκινήσουν στις 24 Νοεμβρίου, κατά τη Σύνοδο Κορυφής Ε.Ε. – Ρωσίας στο Ελσίνκι, για την υπογραφή νέας συμφωνίας συνεργασίας. Πάντως, αν δεν υπάρξει σύντομα λύση στο προαναφερόμενο ζήτημα, η χρονική περίοδος ισχύος της μέχρι σήμερα υπάρχουσας συμφωνίας συνεργασίας Ρωσίας – Ε.Ε., η οποία λήγει το 2007, θα παραταθεί μέχρι τη διεξαγωγή νέων συνομιλιών.

Ο Ρώσος Πρόεδρος¹⁰⁸, από την πλευρά του προσπάθησε να διασκεδάσει τις εντυπώσεις αυτές. Την ελπίδα ότι οι σχέσεις της Ρωσίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση θα αναπτυχθούν περαιτέρω, «χωρίς να μετατραπούν σε ανταλλαγή αξιώσεων», εξέφρασε με άρθρο του ο Putin, ενόψει της Συνόδου Κορυφής Ρωσίας- Ε.Ε., στις 24 Νοεμβρίου του 2006, στο Ελσίνκι. Απορρίπτοντας εμμέσως πλην σαφώς τις ανησυχίες για την εξάρτηση της Ευρώπης από τη ρωσική ενέργεια, ο Ρώσος Πρόεδρος υπογράμμισε τον «κίνδυνο δημιουργίας νέων διαχωριστικών γραμμών στην Ευρώπη» και τόνισε ότι «όποιος μιλάει για σχέση εξάρτησης, προσπαθεί να επιβάλει το παλιό σχήμα φίλος-εχθρός».

Οι επισημάνσεις του Putin προβλήθηκαν την ώρα που ο Ευρωπαίος Επίτροπος, αρμόδιος για θέματα εμπορίου, Peter Mandelson, απηύθυνε έκκληση για πολιτική διαφάνειας στο θέμα της ενέργειας, προειδοποιώντας ότι το ενεργειακό δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως «γεωπολιτικό διαπραγματευτικό χαρτί».

Ενώ από την πλευρά του ο Ρώσος Πρόεδρος στο άρθρο του τόνισε: *«Η Ρωσία από ιστορική, πνευματική και πολιτιστική άποψη, αποτελεί φυσικό μέλος της ευρωπαϊκής οικογένειας. Δεν στοχεύουμε να ενταχθούμε στην Ε.Ε., αλλά όταν εξετάζουμε τις προοπτικές των σχέσεων μας, διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει κανένας τομέας που να μην επιτρέπει ισότιμη στρατηγική συνεργασία, βασισμένη σε κοινές αρχές και αξίες. Η στάση της Ρωσίας σχετικά με τις προοπτικές των πανευρωπαϊκών εξελίξεων είναι γνωστή. Το πιο σημαντικό είναι η διαμόρφωση ενιαίου οικονομικού χώρου, καθώς και η εξασφάλιση της ελεύθερης διακίνησης των πολιτών (...) Στο αμέσως επόμενο διάστημα θα πρέπει να αρχίσουμε την από κοινού επεξεργασία της νέας συμφωνίας που θα αντικαταστήσει τη Συμφωνία Συνεργασίας και Εταιρικής Σχέσης, μετά τη λήξη της ισχύος της το 2007. ελπίζω ότι η επεξεργασία της νέας συμφωνίας θα μας φέρει πιο κοντά και δεν θα μας χωρίσει. (...) Και βέβαια δεν θα μπορέσουμε να γυρίσουμε τη νέα σελίδα της συνεργασίας μας, φοβούμενοι την*

¹⁰⁸ www.kremlin.ru

αυξανόμενη αλληλεπίδραση μας. Νομίζω ότι δεν χρειάζεται να επαναλάβω ότι τέτοιου είδους επιφυλάξεις έρχονται σε αντίθεση με την τρέχουσα κατάσταση στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Το πρόβλημα είναι ότι όποιος μιλάει για τον κίνδυνο εξάρτησης από τη Ρωσία, βλέπει τις σχέσεις Ρωσίας – Ε.Ε. ασπρόμαυρες και προσπαθεί να επιβάλει το παλιό σχήμα φίλος-εχθρός. Θα επαναλάβω ότι τέτοιου είδους στερεότυπα είναι μακριά από την πραγματικότητα, αλλά εφόσον εξακολουθούν να επηρεάζουν την πολιτική σκέψη και τις πράξεις, κρύβουν τον κίνδυνο δημιουργίας νέων διαχωριστικών γραμμών στην Ευρώπη»¹⁰⁹

Η Γερμανία, ωστόσο, έχει να αντιμετωπίσει εξαιρετικά σημαντικές προκλήσεις οι οποίες ενδέχεται να διαμορφώσουν το μέλλον της Ένωσης, όπως η κρίση σχετικά με την ευρωπαϊκή συνταγματική Συνθήκη, το πρόβλημα των συνόρων, τις κοινωνικές και πολιτικές διχογνωμίες, οι οποίες έχουν συμβάλει στην πρόκληση δυσπιστίας των Ευρωπαίων πολιτών για τους θεσμούς της Ένωσης και τα διλήμματα που τίθενται για τη στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης της ΕΕ, όπως αυτά διατυπώθηκαν στην Bologna. Στο άμεσο μέλλον, η γερμανική Προεδρία θα κληθεί να αντιμετωπίσει και προβλήματα όπως η διευθέτηση του τελικού status του Κοσόβου και η κατάσταση στη Μ. Ανατολή.

Στο πλαίσιο αυτό η όποια βελτίωση των σχέσεων της Ένωσης με τη Ρωσία δεν αποτελεί άμεση προτεραιότητα. Παράλληλα, ακόμη και αν το Βερολίνο επιθυμεί να συντάξει μία νέα «πολιτική προς Ανατολάς» και να καταρτίσει μία στρατηγική για τη σταδιακή ενσωμάτωση της Ρωσίας στην Ευρώπη, είναι αμφίβολο αν οι προσπάθειες της θα στεφθούν με οποιαδήποτε επιτυχία. Εξάλλου, η άποψη ότι οι σχέσεις ΕΕ με τη Ρωσία πρέπει να βελτιωθούν προσκρούει στην αντίθεση πολλών κρατών-μελών. Η εικόνα της Ρωσίας ως μιας αυταρχικής και αντιδημοκρατικής χώρας, η οποία τρέφει επιδιώξεις που είναι αντίθετες με τις αντίστοιχες της ΕΕ αναγκάζει πολλούς Ευρωπαίους να αντιμετωπίζουν οποιαδήποτε συνεργασία ως προϊόν επιβολής μέσω ενός ενδεχόμενου ενεργειακού εκβιασμού από τη Μόσχα.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών «STRATFOR¹¹⁰», ως προς τη στάση που τηρούν στο θέμα των σχέσεων Ε.Ε.- Ρωσίας τα κράτη της Ένωσης χωρίζονται σε ορισμένες ομάδες οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι εξής:

¹⁰⁹ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 22/11/06

¹¹⁰ STRATFOR, Geopolitical Diary, 17/10/06

- Οι χώρες που διετέλεσαν μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας και τώρα είναι μέλη της Ένωσης αντιμετωπίζουν τη Ρωσία ως έναν εν δυνάμει εχθρό καταβάλλοντας κάθε δυνατή προσπάθεια είτε να την περιορίσουν είτε να την κρατήσουν μακριά από οποιοδήποτε θέμα τις αφορά.

- Γαλλία και Ιταλία θεωρούν τη Ρωσία σημαντικό εταίρο εφόσον δεν διαθέτει πολιτική επιρροή επί της Ένωσης.

- Γερμανοί και Ολλανδοί αναγνωρίζουν τη Ρωσία ως έναν ιδιαίτερα σημαντικό προμηθευτή ενέργειας, χωρίς να αγνοούν ότι η Μόσχα θα ήταν ένας προβληματικός εταίρος.

- Οι Φινλανδοί και οι Δανοί αντιμετωπίζουν με αυξημένη δυσπιστία τη Μόσχα.

- Οι Βρετανοί βασιζόμενοι στο γεγονός ότι προμηθεύονται φυσικό αέριο από τη Νορβηγία εκτιμούν ότι δε χρειάζεται να ασχοληθούν ιδιαίτερα με το ρωσικό ζήτημα.

Αν η επιμονή του Βερολίνου στη βελτίωση των διμερών σχέσεων εκληφθεί ως μία πολιτική της Ε.Ε. που προωθείται από τη Γερμανία με ιδιοτελή κίνητρα και όχι ως μία καθαρά γερμανική ευρωπαϊκή πολιτική, οι δυνατότητες της κυβέρνησης Merkel να βρει απήχηση για την πολιτική αυτή θα είναι ακόμη πιο περιορισμένες.

Κατά μία άλλη άποψη σε περίπτωση που η Μόσχα υπολογίζει στο πολιτικό βάρος της Γερμανίας στα πλαίσια της Ένωσης για να προωθήσει τη βελτίωση των σχέσεων, θα πρέπει να γνωρίζει ότι είναι ακριβώς το βάρος της Γερμανίας που ενδέχεται να αποτελέσει τροχοπέδη στη διαδικασία αυτή. Ορισμένοι Γερμανοί αξιωματούχοι προειδοποιούν ήδη τη Μόσχα να μην αναμένει θεαματικές εξελίξεις.

Το τι ακριβώς αναμένει η Μόσχα παραμένει άγνωστο. Η έλλειψη σημαντικών δηλώσεων στο πλαίσιο της επίσκεψης του Γερμανού Υπουργού Εξωτερικών στη Μόσχα στα τέλη του προηγούμενου έτους κάνει την κατάσταση ακόμα πιο συγκεχυμένη.

Ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών, W. Steinmeier, μετά το πέρας της συνάντησης του με το Ρώσο ομόλογο του, Lavrov, αναφέρθηκε στις υποθέσεις των δολοφονιών των Anna Politkovskaya και Alexander Litvinenko και ζήτησε την άμεση και ενδελεχή διερεύνηση τους, επισημαίνοντας ότι επέφεραν σημαντικό πλήγμα στην εικόνα της Ρωσίας στη Δύση.

Ο Steinmeier υπογράμμισε την ανάγκη ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ Ρωσίας-Ε.Ε., στην οποία η Γερμανία είναι πρόθυμη να συμβάλει.

Επίσης, αντικείμενο των συνομιλιών αποτέλεσε και η ανάληψη της Προεδρίας της Ε.Ε. από τη Γερμανία το πρώτο εξάμηνο του 2007, καθώς και εκείνης των G8.

Ο Steinmeier, συναντήθηκε, στις 21/12/06, με μέλη της ρωσικής αντιπολίτευσης και Ανθρωπιστικών Οργανώσεων, με θέμα μεταξύ άλλων, την επικρατούσα στο εξωτερικό της Ρωσίας κατάσταση.

Σε σχετικό δημοσίευμα της η εφημερίδα «SPIEGEL ONLINE», σχολίασε ότι ο τέως Γερμανός Καγκελάριος, Schroeder, κατά τις επισκέψεις του στη Μόσχα, απέφευγε να έχει συνομιλίες με την αντιπολίτευση καθώς και με ανθρωπιστικές οργανώσεις.

Ο Steinmeier, ωστόσο, δήλωσε ότι είναι γνωστή η θέση της Γερμανίας σ' ότι αφορά το θέμα του σεβασμού των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στη Ρωσία. Εκτιμάται ότι η τελευταία συνάντηση του Γερμανού Υπουργού Εξωτερικών στη Ρωσία αποτέλεσε μια «κριτική με διπλωματικό περιτύλιγμα», τονίζοντας, ωστόσο, ότι η Ε.Ε., παρά την κριτική της, παραμένει εταίρος της Ρωσίας στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού της χώρας¹¹¹

Δεν αποκλείεται το Κρεμλίνο να επιθυμεί την υπογραφή στρατηγικής συμφωνίας, αλλά να μην είναι σε θέση να εκφράσει ξεκάθαρα τους στρατηγικούς στόχους που θέλει να πετύχει από αυτήν, γεγονός που προκαλεί ερωτηματικά για το αν μία ανάλογη συμφωνία θα έπρεπε να αποκαλείται στρατηγική, παράλληλα, διεθνής αναλυτές απορούν, για την επιθυμία της Μόσχας η συμφωνία να υπογραφεί σύντομα, εφόσον το Κρεμλίνο επιθυμεί μία μακροπρόθεσμη στρατηγική συνεργασία, σε κάθε περίπτωση υπάρχει ήδη μία συμφωνία, ισχύς της οποίας θα μπορούσε να ανανεώνεται κάθε χρόνο. Παράλληλα, υπάρχουν και οι οδικοί χάρτες για τους «Τέσσερις Κοινούς Χώρους» που επιτρέπουν στις δύο πλευρές με όποιο τρόπο αυτές επιθυμούν, από την πραγματική στρατηγική συνεργασία ως μία χαλαρή σχέση. Οι επερχόμενες εκλογές στη Ρωσία, η προοπτική ένταξης της στο ΠΟΕ, οι προσδοκίες για πιο απτά αποτελέσματα από της συζήτηση στους κόλπους της ΕΕ και οι βαθύτερες διαφορές Ρωσίας - ΕΕ για μία σειρά θεμάτων όπως η ενεργειακή ασφάλεια και η συνεργασία στον ενεργειακό τομέα, αποτελούν εμπόδια για την επίτευξη μίας νέας συμφωνίας μεταξύ των δύο πλευρών.

Εν κατακλείδι, όσο πιο μεστή νοήματος είναι η συμφωνία που θα προωθήσουν Γερμανία και Ρωσία, τόσο λιγότερες είναι οι πιθανότητες υπογραφής

¹¹¹ RIA NOVOSTI, 22/12/06

της πριν από το τέλος του έτους. Αν οι δύο πλευρές προτιμήσουν τη σύνταξη ενός κειμένου με συγκεκριμένες προβλέψεις, τότε η ημερομηνία υπογραφής του θα έχει μικρή σημασία. Σε περίπτωση, ωστόσο, που οι δύο πλευρές απλά επιθυμούν να επικυρώσουν νομικά την ήδη υπάρχουσα συνεργασία επαναδιακηρύττοντας το στρατηγικό τους χαρακτήρα, δεν αναμένεται να συναντήσουν ισχυρές αντιδράσεις¹¹².

¹¹² Dmitry Danilov, η θέα της Ευρώπης από τη Ρωσία, 12/01/07

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πλειονότητα των Ρώσων επαίρεται για τη μοναδικότητα της Ρωσίας. Είναι γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις η Ρωσία απολαμβάνει των ωφελημάτων μίας μοναδικής γεωγραφικής θέσης. Πραγματικά, η Ρωσία δεν βρίσκεται ούτε στην Ευρώπη ούτε στην Ασία. Η έκταση της αποτελεί μια γεωγραφική μάζα της Ευρασία και την τοποθετεί στην περιφέρεια της Ευρώπης της Βόρειοανατολικής Ασίας της Μέσης Ανατολής και της Νότιας Ασίας. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται πολλά προβλήματα, πολλά πλεονεκτήματα και ισάριθμους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν. Αν σε αυτούς προστεθούν και τα τεράστια προβλήματα στη ρωσική κοινωνία και πολιτική ζωή, τότε καθίσταται σαφές ότι οι προκλήσεις με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπη η Ρωσία είναι τόσο σημαντικές που μπορούν να την οδηγήσουν είτε σε αδιέξοδα είτε σε μία κατάσταση στην οποία η Ρωσία θα έχει επιλύσει τα τεράστια εσωτερικά της προβλήματα και θα είναι σε θέση να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στα διεθνή δρώμενα.

Ο σημερινός κόσμος βρίσκεται σ' ένα σταυροδρόμι καθώς μακροπρόθεσμα είτε θα επιβεβαιώσει τον Francis Fukuyama είτε τον Samuel Huntington. Στη δεύτερη περίπτωση η παγκόσμια κοινότητα θα οδηγηθεί σε έναν «πόλεμο των πολιτισμών», ενώ στην πρώτη θα σημειωθεί το «τέλος της ιστορίας». Τίθεται το ερώτημα αν η Ρωσία θα έχει κάποιο ρόλο στις μελλοντικές εξελίξεις. Παράλληλα, ο μελετητής των διεθνών σχέσεων δικαιολογημένα διερωτάται αν σε συνδυασμό με την άνοδο της Κίνας και πιο περιφερειακών δυνάμεων όπως η Ινδία και η Βραζιλία, η βελτίωση της θέσης της Ρωσίας θα αποτελέσει θετική εξέλιξη για την προώθηση ιδανικών όπως η ειρήνη, η σταθερότητα και η διεθνής συνεργασία.

Αναμφίβολα, αυτό εξαρτάται από το αν η Ρωσία θα μεταλλαχθεί, στο ορατό μέλλον, σε μία δύναμη δημοκρατίας και σταθερότητας ή ορισμένα στοιχεία που εντοπίζονται στη ρωσική κοινωνία, όπως η διαφθορά, η αναξιοκρατία και η αστάθεια θα επηρεάσουν αρνητικά το μέλλον της χώρας, τόσο όσο αναφορά τα εσωτερικά της ζητήματα, όσο και σχετικά με τη συμπεριφορά της Μόσχας στο διεθνές περιβάλλον.

Ο Δυτικός αναλυτής συχνά αψηφά το γεγονός ότι για τη ρωσική κοινωνία αρετές όπως η εργατικότητα, η δικαιοσύνη και η κοινωνική αλληλεγγύη δεν ισχύουν στο βαθμό που αυτές γίνονται δεκτές στο Δυτικό κόσμο. Ύστερα από την πτώση του κομμουνισμού η καταπίεση του κομμουνιστικού καθεστώτος αντικαταστάθηκε από την κυριαρχία της οικονομικής ολιγαρχίας που διαμορφώθηκε από τις απάτες των μελών της. Η οικονομική ανέλιξη συνδέθηκε αφενός με τη διατήρηση κάποιου είδους σχέσης με τον κρατικό μηχανισμό και αφετέρου με την πανουργία του κάθε επιχειρηματία, καθώς χαμηλόμισθοι υπάλληλοι έγιναν εν μία νυκτί μεγαλοεπιχειρηματίες. Σ' αυτό συνέβαλαν αναμφίβολα τόσο η πολιτική του Yeltsin, όσο και η εμφάνιση της μαφίας, που δημιουργήθηκε αρχικά σε τοπικούς θύλακες ανά περιοχή και κατέληξε να ελέγχει σημαντικά τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η κυριαρχία μαφιόζικων μεθόδων, αν και δε βασιζόταν σε λεπτεπίλεπτες ενέργειες όπως εκείνες των Ιταλών, έμελλε να αποτελέσει τη γάγγραινα της ρωσικής κοινωνίας, χωρίς να υπάρχει, τη στιγμή που γράφονταν αυτές οι γραμμές, ελπίδα για τον απεγκλωβισμό της ρωσικής κοινωνίας από αυτήν.

Όταν άρχισαν να εμφανίζονται τα σημάδια επιδείνωσης της υγείας του Προέδρου Yeltsin, ίσως και λίγο νωρίτερα, άρχισε να κάνει την εμφάνιση του ένας Ρώσος πολιτικός που δεν έμοιαζε με τους προκατόχους του. Ο Vladimir Putin, αναδείχθηκε ως μία προσωπικότητα που δεν είχε κανένα δισταγμό να αναλάβει δράση ούτε στο προσκήνιο, ούτε στο παρασκήνιο. Ανέκαθεν, ο Putin φιλοδοξούσε να είναι ένα στέλεχος των ρωσικών Μυστικών Υπηρεσιών, ίσως μάλιστα αυτή να είναι μία ιδιότητα την οποία ουδέποτε εγκατέλειψε, τουλάχιστον στην ιδιοσυγκρασία του.

Ο Putin ουδέποτε έκρυψε τις προθέσεις του. Όταν εξελέγη κινήθηκε εναντίον των «ολιγαρχών» για λόγους που κανείς δεν αντιλήφθηκε όταν πληροφορήθηκε τις κινήσεις του. Είναι ενδεικτικό ότι ο Boris Berezovskii στήριξε την υποψηφιότητα Putin για την Προεδρία, αν και λίγο καιρό αργότερα μοιράστηκε τη μοίρα των υπόλοιπων Ρώσων «ολιγαρχών» που διέφυγαν στο εξωτερικό προκειμένου να μην έχουν την τύχη του Khodorkovsky.

Πολλοί κατηγορούν τον Putin ως έναν αυταρχικό Πρόεδρο που συνέβαλε στη δημιουργία του σημερινού καθεστώτος που διέπει τη Ρωσία του 21^{ου} αιώνα. Μακράν οιασδήποτε αποδοχής των επιλογών του Putin στο εσωτερικό της Ρωσίας θα πρέπει να σημειώσουμε τις επιτυχίες της Ρωσίας, τουλάχιστον κατά την περίοδο της παρουσίας του Putin στο Κρεμλίνο. Ίσως, μάλιστα, ένα να είναι το γεγονός στο οποίο

να έγκειται η επιτυχία του νυν Προέδρου της Ρωσίας και του τρόπου με τον οποίο σκέπτεται και ενεργεί: Η επανάκτηση της εμπιστοσύνης του μέσου Ρώσου προς το κράτος του, τουλάχιστον σε διεθνές επίπεδο. Ο Putin έχει προσδώσει στη ρωσική Ομοσπονδία ένα κύρος που βασίζεται τόσο στην ιστορία της όσο και στην προσωπικότητα του. Στάθηκε ικανός να οικοδομήσει σχέσεις που συμβάλλουν στην προσπάθεια της Ρωσίας να επανακτήσει τις προσβάσεις της στον ευρωπαϊκό χώρο και στην Ανατολή.

Όσο και αν οι Ευρωπαίοι επιθυμούν να αποστασιοποιηθούν από το μάρφωμα της σημερινής Ρωσίας, αντιλαμβάνονται ότι τα όσα έχει να τους προσφέρει υπερέχουν οποιασδήποτε ηθικής αρχής, που επιτάσσει την απομόνωση του καθεστώτος του Κρεμλίνου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει με καχυποψία τη Μόσχα. Οι κυβερνήσεις των 27 κρατών-μελών, ωστόσο, προσεγγίζουν, σε κάποιο βαθμό τη Μόσχα διότι αναγνωρίζουν το γεγονός ότι χωρίς τον προσεταιρισμό της Μόσχας η Ευρώπη δεν θα είναι τίποτα άλλο από μία αποδυναμωμένη πολιτικά και χωρίς ενεργειακά αποθέματα ήπειρο. Προσωπική άποψη του γράφοντος είναι ότι τόσο η Ε.Ε. όσο και η Ρωσία θα αντλούσαν τα περισσότερα δυνατά οφέλη από τη διμερή τους συνεργασία και θα μπορούσαν να εκμεταλλευθούν τη διμερή συνεργασία σε βαθμό που θα ήταν υψηλότερος από οποιαδήποτε «συμμαχία», σε διμερές επίπεδο στο παγκόσμιο σκηνικό.

Αυτό σημαίνει ότι η σχέση των δύο πλευρών θα ήταν αμφίδρομη: η Ρωσία θα προσέφερε στην Ένωση την τεράστια αλλά λανθάνουσα δυναμική της, τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, ενώ η Ε.Ε. θα βοηθούσε τη Ρωσία να εξομαλύνει την εσωτερική της κατάσταση, που είναι τόσο ασταθής που θα μπορούσε να εκραγεί από στιγμή σε στιγμή. Μακράν φιλορωσικών απόψεων, η πρωτοβουλία ανήκει στη δημοκρατική Ευρώπη: το όφελος της Ρωσίας από ενδεχόμενη στενότερη συνεργασία είναι τόσο σημαντικό που θα μπορούσε να διαταράξει τις παγκόσμιες ισορροπίες, ενώ το κόστος της αψήφησης των ευρωπαϊκών κανόνων θα ήταν τόσο υψηλό, τόσο σε πολιτικό, όσο και σε οικονομικό επίπεδο που η Ρωσία θα ήταν αναγκασμένη, σε βάθος χρόνου, να προσαρμοστεί στο ευρωπαϊκό κεκτημένο.

Εκτός από την επανεξέταση της ιδιάζουσας εσωτερικής κοινωνικής της οργάνωσης, η Ρωσία θα πρέπει να προσφέρει και την εγκατάλειψη της ως τώρα πολιτικής της προς την Ε.Ε. Οι δύο πλευρές αποτελούν εν υπνώσει δυνάμεις του παγκόσμιου σκηνικού και η μόνη ελπίδα επιβίωσης τους μακροπρόθεσμα είναι η απαλλαγή τους από τις αγκυλώσεις του παρελθόντος. Πολιτική που συνεπάγεται, για

την μεν Ε.Ε., την εγκατάλειψη της πολιτικής της άκριτης διεύρυνσης και της ενδυνάμωσης της διαδικασίας εκ των έσω ολοκλήρωσης, για τη δε Ρωσία η ανάληψη νέων ευθυνών σε παγκόσμιο επίπεδο, με την επίγνωση ότι οι πράξεις της θα διαμορφώσουν τον κόσμο του 21^{ου} αιώνα και των αιώνων που θα επακολουθήσουν.

Στο πλαίσιο αυτό, προκαλεί ανησυχία το ενδεχόμενο απόσυρσης του Putin. Αν ο νυν Πρόεδρος της Ρωσίας αποσυρθεί, αν δεν εγκαταστήσει στο Κρεμλίνο μία «μαριονέτα» του που να ακολουθεί κατά γράμμα τις οδηγίες του, και αν δεν εμφανισθεί στη ρωσική πολιτική ζωή ένας ηγέτης με τις ικανότητες του, το μέλλον της Ρωσίας διαγράφεται ζοφερό, ακριβώς διότι ο Ρώσος Πρόεδρος έχει επιδείξει την ικανότητα να μεγιστοποιεί τις δυνατότητες της Ρωσίας του σήμερα.

Την τελευταία περίοδο έχουμε ζήσει το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, της μονομέρειας και των χαμένων ευκαιριών. Πολλοί υποστηρίζουν, μάλιστα, ότι έχουμε βιώσει και το τέλος της μεταψυχροπολεμικής περιόδου. Δεν είναι τυχαίο ότι συγκρούσεις όπως εκείνες της Αγκόλας, του Ελ Σαλβαδόρ και της Νικαράγουα έλαβαν τέλος, ενώ υπεγράφησαν διάφορες συνθήκες για τον έλεγχο των πυρηνικών όπλων. Αυτό δε σημαίνει ότι επήλθε ισορροπία στο παγκόσμιο σκηνικό. Έκτοτε, περιφερειακές δυνάμεις όπως η Ινδία και το Πακιστάν ανέπτυξαν πυρηνικά όπλα ενώ το Ισραήλ αποδέχτηκε την ύπαρξη τους.

Οι σχέσεις Ρωσίας- ΗΠΑ παρουσιάζουν την ιδιομορφία ότι δεν μπορούν να περιορισθούν σε διμερές επίπεδο. Ενστικτωδώς, ο αναλυτής αναζητά την αντίδραση της Ρωσίας σε μία μονομερή ενέργεια της Κίνας. Ανεπαίσθητα όταν η κυβέρνηση Bush πραγματοποιεί εισβολή στον Ιράκ χωρίς τη συναίνεση των Η.Ε., ο ουδέτερος μελετητής των διεθνών σχέσεων θα αποζητούσε το αντίβαρο των πράξεων της Ουάσινγκτον στη Μόσχα ή στο Πεκίνο, με την ευθύνη να βαρύνει κυρίως την πρώτη. Τίθεται το ερώτημα αν η Ρωσία έχει τα απαραίτητα εφόδια να απαντήσει στην αμερικανική υπεροπλία και αν η απάντηση είναι καταφατική, έχει τη δυνατότητα να την ασκήσει. Το ρωσικό κατεστημένο έχει αποδείξει ότι δεν έχει την πρόθεση να επιδείξει απόλυτη υποταγή στα κελεύσματα της Ουάσινγκτον: μένει να αποδειχθεί η πρόθεση του να καταθέσει νέες ιδέες που θα διαφοροποιήσουν την πορεία της διεθνούς κοινότητας, χωρίς να βλάπτουν τα συμφέροντα των ισχυρών δυνάμεων του πλανήτη, γεγονός που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή τους, εφόσον δεν έχει τη δύναμη να τις επιβάλλει.

Επομένως, είναι σχεδόν βέβαιο ότι η Ρωσία ουδέποτε θα καταστεί πλήρες μέρος του ΝΑΤΟ, ενώ είναι βέβαιο ότι θα καταβάλλει προσπάθειες για την

απομάκρυνση χωρών όπως η Ουκρανία από τη Συμμαχία. Το ΝΑΤΟ δεν έχει τίποτα να προσφέρει στη Μόσχα από πολιτική άποψη. Αν το Κρεμλίνο επιθυμούσε τη σύναψη μιας σχέσης υποτελούς με την Ουάσινγκτον θα είχε ήδη ενταχθεί στη Συμμαχία, η πολιτική προοπτική της οποίας δεν μπορεί παρά να σημαίνει την υποτέλεια των μελών της στην Ουάσινγκτον ή την αναζήτηση νέων εχθρών, ύστερα από την κατάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Για τους ηγέτες των χωρών που επιδιώκουν την κατάληψη μίας θέσης στην ομάδα των χωρών που επηρεάζουν τα διεθνή δρώμενα ο Πρόεδρος των ΗΠΑ παραμένει ο ηγέτης της πλέον ισχυρής δύναμης, αλλά ο Πρόεδρος της Ρωσίας παραμένει ο ηγέτης που γνωρίζει τις μεθόδους που θα επιτρέψουν στη χώρα του να μεγιστοποιήσει τα οφέλη της από τις διεθνείς εξελίξεις.

Στο πλαίσιο αυτό ο κάθε ηγέτης των χωρών που καλύπτουν το μετασοβιετικό χώρο καλείται να κάνει τις επιλογές του. Είτε θα συμβαδίσει με μια χώρα με τεράστια δυναμική, αλλά με περιορισμένη παρουσία στα διεθνή δρώμενα είτε θα συμπορευθεί με τις ΗΠΑ, ένα κράτος-έθνος που έχει αναλάβει πολλαπλές υποχρεώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο και οι αναλυτές αμφιβάλουν αν θα μπορέσει να τις φέρει εις πέρας, χωρίς να απολέσει την εικόνα του παγκόσμιου ηγεμόνα.

Από το 1991 και εντεύθεν το διεθνές σκηνικό έχει αλλάξει αισθητά, στο βαθμό που έχει επικρατήσει η αστάθεια σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ η διάδραση των κρατών μεταξύ τους έχει αυξηθεί, σε τέτοιο βαθμό που ορισμένοι αναλυτές αμφισβητούν τη χρησιμότητα ύπαρξης τοπικών κυβερνήσεων.

Αν η πορεία διαμόρφωσης του διεθνούς συστήματος απέχει πολύ από τον τερματισμό, ο δρόμος της Ρωσίας προς το επιθυμητό σημείο εκδημοκρατισμού και κατά συνέπεια ανάληψης του ανάλογου ρόλου στο διεθνές γίνεσθαι δεν απέχει παρά μερικά έτη. Οι εξελίξεις της δεκαετίας του '90 έδωσαν τη θέση τους στα γεγονότα της προηγούμενης πενταετίας, που κατέστησαν σαφές ότι κανένα κράτος δεν είναι σε θέση να επαναπαύεται στις δάφνες του.

Όσο και αν επιμένουν μερικοί, η ιστορία δεν προκαθορίζεται, γεγονός που αποδείχθηκε από την αδυναμία κορυφαίων επιστημόνων να προβλέψουν τις εξελίξεις, μέρες ύστερα από τη δημοσίευση των μελετών τους.

Η νέα διαίρεση του κόσμου είναι βέβαιη και η νέα σύγκρουση είναι αναπόφευκτη: αυτό που παραμένει άγνωστο είναι οι παράγοντες που θα λάβουν μέρος σε αυτήν. Στο πλαίσιο αυτό η κάθε χώρα οφείλει να επανεξετάσει τη στρατηγική της και να επιβεβαιώσει τις συμμαχίες της.

Όσο για τη Ρωσία, ισχύει αυτό που ισχύει για κάθε άλλη χώρα: η Ρωσία θα πρέπει, προκειμένου να εξετάσει την ευρύτερη προοπτική της στο παγκόσμιο σκηνικό να στρέψει το βλέμμα της προς τα μέσα. Αν η Ρωσία επιλέξει τον εκδημοκρατισμό και την προώθηση ιδεωδών που θα πηγάζουν εκ των έσω και θα δύνανται να οικοδομηθούν σε παγκόσμιο επίπεδο, η παγκόσμια τάξη θα αλλάξει προς το καλύτερο. Σε περίπτωση που η Ρωσία αρκεστεί στο ρόλο της «συμπληρωματικής δύναμης» το διεθνές status quo θα παραμείνει το ίδιο, αλλά οι συνέπειες του θα επιδεινωθούν, αγγίζοντας κοινωνικές τάξεις που μέχρι τώρα διατηρούσαν την αυτονομία τους.

Στη διαδικασία διαμόρφωσής του παγκόσμιου σκηνικού της επόμενης 30ετίας ανταγωνίζονται δύο ρεύματα: το συντηρητικό, που ευαγγελίζεται την απουσία των λαών από τη διαδικασία που θα δώσει στο εγγύς μέλλον σάρκα και οστά και το προοδευτικό που θεωρεί δεδομένη την παρουσία εναλλακτικών δρόμων στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Το ερώτημα είναι αν η Ρωσία είναι σε θέση να διαδραματίσει θετικό ρόλο, ή αν η εσωτερική της παθογένεια καθιστά αδύνατη την ανάληψη, από τη Μόσχα, ενός ρόλου που θα αποτελέσει το αντίβαρο πολιτικών που δεν επιτρέπουν την ύπαρξη εναλλακτικών προτάσεων για το μέλλον της ανθρωπότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- ❖ Ακαδημία Επιστημών της ΕΣΣΔ, Παγκόσμια Ιστορία, μετ. Δ.Π. Κωστελένου, εκδ. Πλανήτης, Αθήνα 1978
- ❖ Αναλυτής Μ. , «Επισκόπηση της πορείας μετασχηματισμού της ρωσικής οικονομίας : 1999-2000», αγορά 4, 2000 σελ.23-45
- ❖ Αρβανιτόπουλος Κ., Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, Αθήνα 2000
- ❖ Βαληνάκης Γ., Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1987
- ❖ Βαληνάκης Γ. – Μπότσιου Κ., Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στην πυρηνική εποχή, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2000
- ❖ Βλαχουτσίκος Χ. Η Ρωσική Οικονομική Εμπλοκή : Σύγκρουση Αξιών, εκδ. Σιδέρης-Ελιαμέπ, Αθήνα 2000
- ❖ Βολένσκυ Μ., Η νομενκλατούρα: Οι προνομιούχοι της Σοβιετικής Ένωσης, εκδ. Νεοεκδοτική, Αθήνα 1981
- ❖ Berstein Serge, Δημοκρατίες, αυταρχικά και ολοκληρωτικά καθεστώτα στον 20^ο αιώνα, Αθήνα 2001
- ❖ Brezinski Zbigniew, Η Μεγάλη Σκακιέρα, εκδ. Λιβάνη, 1998
- ❖ Brezinski Zbigniew, Η Γεωστρατηγική Τριάδα, εκδ. Ευρασία, Αθήνα 2002

- ❖ Γιαλλουρίδης Χ. –Τσαρδανίδης Χ., Η Σοβιετική Ένωση από τη μετεξέλιξη στην αποσύνθεση, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1993
- ❖ Γκορμπατσόφ Μ. , Περεστρόικα, εκδ. Νέα Σύνορα- Α. Λιβάνη, Αθήνα 1987
- ❖ Ζαφειρόπουλος Γ., Ρωσία- ΕΣΣΔ- Κοινοπολιτεία: Η γέννηση και ο θάνατος μίας αυτοκρατορίας, εκδ. Τέσσερα Έπιλον, Αθήνα 1992
- ❖ Ζίνονιεν Α., Ο γκορμπατσεφισμός ή η δύναμη μιας αυταπάτης, εκδ. Ρόες, Αθήνα 1987
- ❖ Ήφαιστος Π., Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική: Από την «ιδεαλιστική αθωότητα» στο «πεπρωμένο του έθνους», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994
- ❖ Καρβέλης Νίκος, Στάλιν έργα και ημέρες, εκδ. ΕΝΤΟΣ, 2003
- ❖ Καγκαρλίτσκι Μ., Παλινόρθωση στη Ρωσία, εκδ. Στάχτυ, Αθήνα 1996
- ❖ Κήπας Μ. , Κοινωνικοοικονομικός μετασχηματισμός στην κεντρο-ανατολική και στη Νοτιο-ανατολική Ευρώπη μετά το 1989, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2004
- ❖ Kissinger H., Η Διπλωματία: Η Εξωτερική Πολιτική ως Γεωπολιτική: Η τριγωνική διπλωματία του Νίξον, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 1995
- ❖ Kleveinan Lutz, Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι, Αίμα και πετρέλαιο στην Κεντρική Ασία, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2005
- ❖ Κούλογλου Στέλιος, Μια φορά και ένα καιρό ήταν μία Σοβιετική Ένωση, εκδ Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1992
- ❖ Κουλουμπής Θ., Κώνστας Δ., Διεθνείς Σχέσεις, Παπαζήση, Αθήνα 1986
- ❖ Κουσκουβέλης Η., Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική, Αθήνα 2000
- ❖ Μαλκίδης Φ., Ευρωπαϊκή Ένωση και παρευξείνιος χώρος, εκδ. Γόρδιος, Αθήνα 2004.

- ❖ Μαλκίδης Φ. Πολιτική Οικονομία και Κοινωνία στη Σύγχρονη Ρωσία, εκδ. Γόρδιος Αθήνα 2005.
- ❖ Παπασωτηρίου Χ. Η θέση της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, ΕΚΟΜΕ, Αθήνα 1999.
- ❖ Politkovskaya Anna, Η Ρωσία του Πούτιν, Ωμέγα εκδοτική Ε.Π.Ε., Αθηνά 2004
- ❖ Σπυρόπουλος Γ., Η Ρωσία στη μεταψυχροπολεμική εποχή και η ευρωπαϊκή ασφάλεια, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, Αθήνα 1996
- ❖ Φακιολάς Τ., Η εμπειρία του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού στη Σοβιετική Ένωση, εκδ. Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1987
- ❖ Χατζηκωνσταντίνου, Ο Πόλεμος των Άστρων, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη
- ❖ Χάντινγκτον Σ., Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης, εκδ. Terzo Books, Αθήνα 1998
- ❖ Χατζηβασιλείου Ε., Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου,⁶¹ Έκδοση, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα Νοέμβριος 2004

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- ❖ Adams Terry, Emerson Michael, Mee Laurence, Vahl Marius, Europe's Black Sea Dimension, CEPS Publication Office, 2002
- ❖ Arbatov Alexei, Vladimir Dvorkin, Πυρηνική Αποτροπή και μη Εξάπλωση- οι πολιτικές των πυρηνικών κρατών, Ρωσία 2006 (ρωσική έκδοση)
- ❖ Boian Christopher, Russia faces high risk, rewards in iran N-crisis, 23/11/06
- ❖ Bernstein B. J., "The Quest for Security: American Foreign Policy and International Control of the Atomic Bomb, 1942-1946", The Journal of American History, March 1972

- ❖ Brezinski Zbigniew, “The Balance of Power Delusion“, Foreign Affairs , Summer 1972
- ❖ Brezinski Zbigniew/ Scowcroft Brent /Murphy Richard, Differentiated Containment, Foreign Affairs 3, May/ June 1997
- ❖ Cohen A., “US-Russia Summit Priorities: The Strategic Framework, a Nuclear Arms Agreement, and Trade”, The Heritage Foundation, 2002
- ❖ Committee on Foreign Affairs, Hearings before the Committee on Foreign Affairs, House of Representative, Marshall Plan, Eightieth Congress, First/Second Session, Vol. 11, Washington, D.C., December 1947- February 1948
- ❖ Danilov Dmitry, η θέα της Ευρώπης από τη Ρωσία, 12/01/07 (ρωσική έκδοση)
- ❖ David J Dallin, Soviet Russia Foreign Policy, 1939-1942, New Haven: Yale University Press, 1942
- ❖ David F. Schmitz, “Cold War (1945-91: Causes” The Oxford Companion to American Military History. John Whiteclay Chambers 2, ed., Oxford University Press 1999
- ❖ Dulles, John Foster, Challenge and Response in United States Policy, Foreign Affairs 36, 1956
- ❖ Eric Hobsbawm, The Age of Extremes: A History of the World, 1914-1991, Vintage Books, 1991
- ❖ Gaddis, John Lewis, Contain ing the Soviet Union, Washington D.C., 1987
- ❖ Gaddis, John Lewis, The United States and the Origins of the Cold War 1941-1947, New York: Columbia University Press 1972

- ❖ Gottemoeller Rose, Russian Nuclear Policy: Need and Self-Confidence, Μάρτιος 2004
- ❖ Francis Fukuyama, The End Of History And The Last Man, New York: Free Press, 1992
- ❖ George F. Kennan, “X”, The Sources of Soviet Conduct, Foreign Affairs, 1947
- ❖ Fred Haliday, “Cold War” The Oxford Companion to the Politics of the World, 2 e. Joel Krieger, ed., Oxford University Press, 2001
- ❖ Hirdman Steven, Russia’s Role in Europe, Carnegie Moscow Center, Μόσχα 2006
- ❖ Robert Jervis (Spring, 2002), “An Interim Assessment of September 11: What Has Changed and What Has Not”), σσ 48, Political Science Quarterly
- ❖ Karaganov Sergei, Σχέσεις Ε.Ε. – Ρωσίας, 2005 (ρωσική έκδοση)
- ❖ Kortunov Sergei, Russia reacts to U.S. nukes, 16/11/06
- ❖ Kuchins Andrew, V. Nikonov, Trenin Dmitri, Οι Σχέσεις Ρωσίας – Αμερικής: Τρόποι να τις καταστήσουμε αποδοτικότερες, www.polit.ru: 23 Φεβρουαρίου 2005 (ρωσική έκδοση)
- ❖ LaFeber Walter, America, Russia and the Cold War, New York 1967
- ❖ Lieven Anatol, Russia and the U.S. in the Southern Caucasus: Lessons To Be Learned
- ❖ Louis Fischer, The Soviets in World Affairs: The History of the Relations Between the Soviet Union and the Rest of the World, 1917-1929, New York: Vintage Books, 1960

- ❖ Martha Brill Olcott, *Russia and Central Asia: The Challenge of Turning Subjects into Friends*

- ❖ McNamara Robert, *The Essence of Security*, New York: Harper and Row 1964

- ❖ Minkova Christina, *Φιλελευθερισμός στο Διεθνές εμπόριο και ΠΟΕ το β μισό του 20^{ου} αιώνα και αρχές 21^{ου}* , Παν/μιο Αγίας Πετρούπολης 2006 (ρωσικής έκδοση)

- ❖ Morse E. Richard J., “The Battle for Energy Dominance”, *Foreign Affairs*, Vol.81 No 2, March/April 2002

- ❖ Petron Nikolay, *Η Ρωσία προ της καθεστωτικής αλλαγής*, στον Συλλογικό τόμο «*Η Ρωσία εναντίον των ΗΠΑ και της Ευρώπης- Η Στρατηγική Τριάδα/ Carnegie Endowment For International Peace*, Βερολίνο 2005 (ρωσική έκδοση)

- ❖ Schleifer A., Treisman D., *Normal Country*, *Foreign Affairs*, 2004

- ❖ Trenin. Dmitri., *Ολοκλήρωση και Ταυτότητα: Η Ρωσία σαν «Νέα Δύση»*, Μόσχα 2006 (ρωσική έκδοση)

- ❖ Trenin. Dmitri, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Moscow: Carnegie Endowment, 2001

- ❖ Trenin. Dmitri., *New Priorities in Russian Foreign Policy: The CIS Project*, Συλλογικός τόμος, «*Russia The Next Ten Years*», Μάρτιος 2004

- ❖ Trenin. D., *Κατανόηση της ρωσικής πολιτικής πραγματικότητας*, Οκτώβριος 2006 (στα ρωσικά)

- ❖ Ακρόαση του Dmitri Trenin, υποδιευθυντή του ρωσικού Carnegie Endowment For International Peace στην αμερικανική Γερουσία 29/06/06

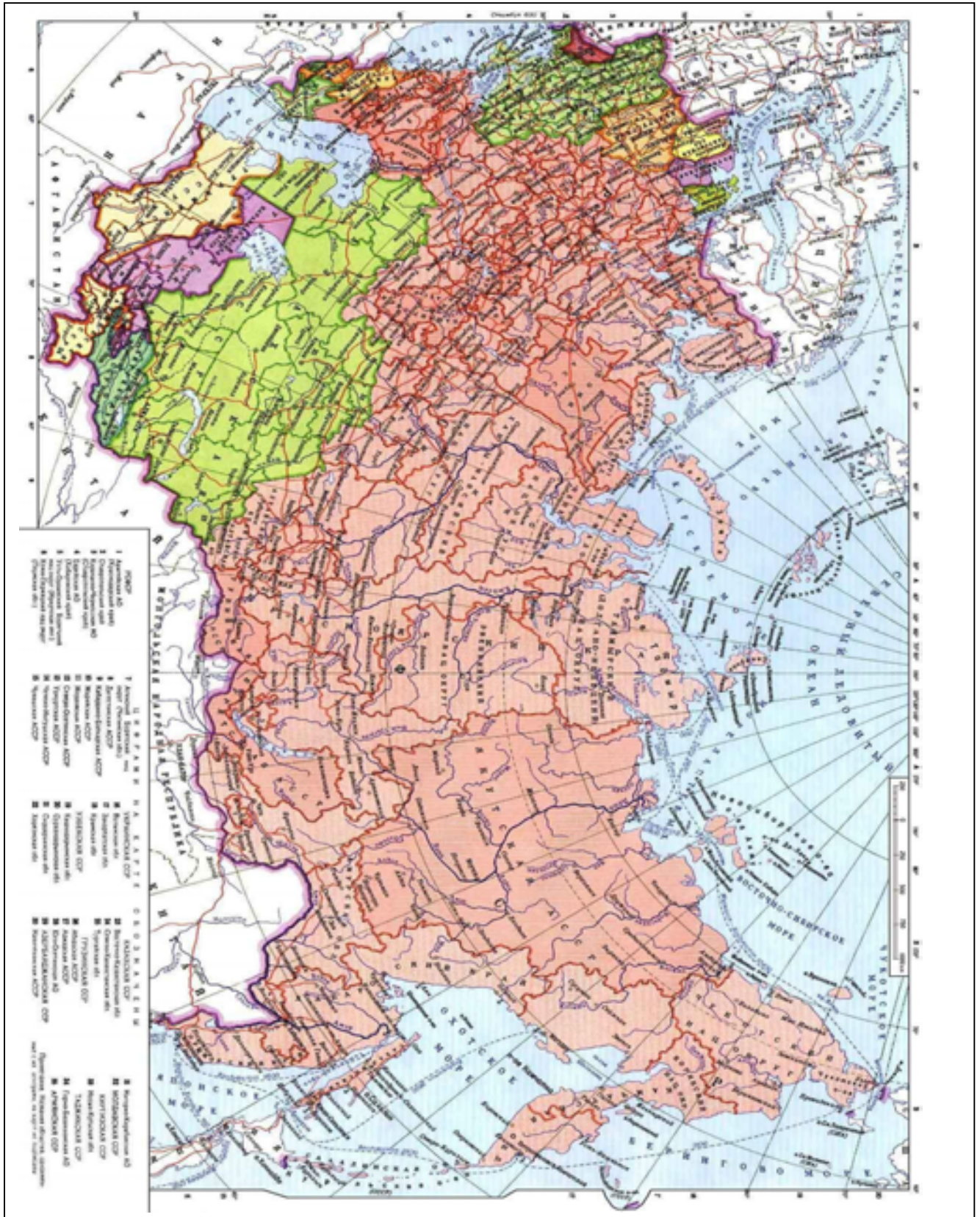
- ❖ Trenin Dmitri – Bobo Lo, Το τοπίο της λήψης αποφάσεων στη ρωσική εξωτερική πολιτική, 2005 (ρωσική έκδοση)
- ❖ Trenin Dmitri, Russian and Global Security Norms, 2004
- ❖ Woodward Bob/ Berstein Carl, The Final Days, New York 1976
- ❖ World Bank, World Development Report, Washington World Bank 1996
- ❖ Yeltsin B., Midnight Diaries, Public Affairs New York 2002

INTEPNET

- ❖ www.asiatimes.com
- ❖ www.axisglobe.com
- ❖ www.bri.ru
- ❖ www.cfr.com
- ❖ www.caspian.ru
- ❖ www.ceps.be
- ❖ www.chechnya.ru
- ❖ www.ciafactbook 2006
- ❖ www.day.az
- ❖ www.diplomatia.gr
- ❖ www.dn.kiev.ua
- ❖ www.duma.ru
- ❖ www.echo.msk.ru
- ❖ <http://europa.eu.int/comm/external-relations/ukraine/intro/gac>.
- ❖ <http://www.eu.int>
- ❖ www.f.t.com
- ❖ www.ferghana.ru
- ❖ www.gazeta.ru
- ❖ www.gazetsng.ru
- ❖ www.grani.ru
- ❖ www.iamik.ru

- ❖ www.informacia.ru
- ❖ www.ingushetya.ru
- ❖ www.inopressa.ru
- ❖ www.inosmi.ru
- ❖ www.interfax.ru
- ❖ www.itar-tass
- ❖ www.izvestia.ru
- ❖ www.kavkazcenter.com
- ❖ www.kommersant.ru
- ❖ www.kremlin.ru
- ❖ www.lenta.ru
- ❖ www.memo.ru
- ❖ www.mfa.gr
- ❖ www.mid.ru
- ❖ www.mil.ru
- ❖ www.mfa.gr
- ❖ www.mn.ru
- ❖ www.mosnews.com
- ❖ www.newsmoldova.ru
- ❖ www.newsru.ru
- ❖ www.ng.ru
- ❖ www.podrobnosti.ru
- ❖ www.regnum.ru
- ❖ www.rian.ru
- ❖ www.rosbalt.ru
- ❖ www.russiaprofile.org
- ❖ www.Sakartvelo.ru
- ❖ www.smi.ru
- ❖ www.strana.ru
- ❖ www.utro.ru
- ❖ www.washtime.com/upi

ΧΑΡΤΕΣ

Major Defense Industry Facilities in the Baltic States

